

Є. Ю. СОБОЛЬ, Д. В. ЖУРАВЛЬОВ,
Д. М. ПЕРЕВЕРЗЄВ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ,
ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ
ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ
З БОКУ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Монографія

**Соболь Євген Юрійович, Журавльов Дмитро Володимирович,
Переверзєв Дмитро Миколайович**

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ,
ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ
ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ
З БОКУ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

Монографія

Кропивницький 2022

УДК 342.95.06:342.72/.73-056.26](477+4(02)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка (протокол № 8 від 28 грудня 2021)*

Рецензенти:

Шатрава Сергій Олександрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем забезпечення діяльності поліції, професор кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування Харківського національного університету внутрішніх справ, підполковник поліції.

Петков Сергій Валерійович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Соболь Є. Ю., Журавльов Д. В., Переверзєв Д. М.

Адміністративно-правові засади та правове регулювання реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю з боку публічної адміністрації : монографія / Є. Ю. Соболь, Д. В. Журавльов, Д. М. Переверзєв. 341 с.

ISBN 978-617-7523-91-7

У монографії досліджено сучасні погляди адміністративно-правових засад та регулювання діяльності публічної адміністрації у сфері реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю у контексті розвитку міжнародного та вітчизняного законодавства.

Основною думкою, що пронизує всю роботу, є впровадження нових концептуальних засад діяльності публічної адміністрації, що ґрунтуються на міжнародних стандартах у сфері прав людини і дитини, основу яких становить забезпечення здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини за відсутності будь-якої дискримінації, створення належних умов для охорони цих прав, не допускаючи будь-яких посягань та порушень.

Акцент зроблено на оновленій ідеології ставлення суспільства до осіб з інвалідністю як до рівних, сформованій на підставі соціальної концепції інвалідності, відповідно до якої пріоритетними напрямками діяльності публічної адміністрації повинні стати реалізація, охорона і захист прав і свобод осіб з інвалідністю на рівні з іншими учасниками суспільних відносин, у разі порушення суб'єктами владних повноважень.

Монографія розрахована на студентів, аспірантів та викладачів юридичних спеціальностей закладів вищої освіти, а також наукових та практичних працівників.

© Соболь Є. Ю., Журавльов Д. В.,
Переверзєв Д. М., 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	9
1.1. Періодизація розвитку функціонування публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового врегулювання реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.....	9
1.2. Основні поняття та категорії адміністративно-правової моделі функціонування публічної адміністрації щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю	35
РОЗДІЛ 2. ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	54
2.1. Адміністративно-правове забезпечення діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю	54
2.2. Діяльність публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю	76
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ЯК НАПРЯМОК ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	98
3.1. Сутність та функції адміністративно-правової охорони прав осіб з інвалідністю та особливості охорони прав дітей з інвалідністю	98
3.2. Принципи та правові засади адміністративно-правової охорони прав осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю	121

РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТА КОНВЕНЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	144
4.1. Міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю	144
4.2. Повноваження міжнародних організацій щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.....	171
РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЯ	ЗДІЙСНЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ	ОХОРОНИ
ПРАВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	190
5.1. Сутність, види форм та система методів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю	190
5.2. Адміністративні процедури застосування адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю.....	225
РОЗДІЛ 6. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	245
6.1. Посилення співпраці громадських організацій осіб з інвалідністю з публічною адміністрацією щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю...	245
6.2. Тенденції удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю.....	267
ПІСЛЯМОВА	287
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	296

ПЕРЕДМОВА

Визначальним чинником правової демократичної держави, інтегрованого цивілізованого суспільства в європейський простір є захист і забезпечення повного та рівного здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод. Цей міжнародний принцип, закріплений у ст. 1 Конвенції про права інвалідів, віддзеркалюється у відповідних конституційних положеннях¹.

Проголошуючи, що всі люди є вільними й рівними у своїй гідності та правах незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших ознак, до яких належить й інвалідність, Конституція України у ч. 2 статті 3 визначила пріоритетний напрям діяльності держави – утвердження й забезпечення прав і свобод людини та відповідальність перед нею за невиконання цього обов'язку². Цей нормативний припис визначає розвиток людиноцентристської ідеології функціонування публічних інституцій як діяльності щодо гарантії реалізації та захисту прав і свобод громадян, їх пріоритетності перед іншими суспільними цінностями. Окрім того, воно є стрижневим для переоцінки науково-теоретичних засад адміністративного права. Провідна роль у цьому процесі належить публічній адміністрації та відповідного її правозабезпечувального та правозахисного напрямку діяльності.

Показник чисельності осіб з інвалідністю в державі свідчить про рівень розвитку системи охорони здоров'я, її здатність запобігати появі та усувати фактори, що призводять до отримання особою інвалідності, а пристосованість оточуючого середовища та сприйняття членами суспільства осіб з інвалідністю як повноправних учасників відносин, з повним комплексом гарантованих прав людини, свідчить про ефективність ведення публічною адміністрацією державної політики у сфері охорони прав таких учасників суспільних відносин.

Формування наукової та законотворчої думки в Україні щодо сутності цієї ідеології є на сьогодні відносно новим й актуальним процесом, зумовленим євроінтеграційними прагненнями нашої держави

¹ Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

² Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

до встановлення демократичних стандартів у сфері повноцінного забезпечення політичних, громадянських, економічних та інших прав, свобод та інтересів різних верств населення, зокрема й осіб з інвалідністю.

В Україні, станом на 1 січня 2019 р. чисельність осіб з інвалідністю – 2659,7 тис. або 6,3 % від загального числа проживаючих в державі осіб. Тільки з початку 2015 р. кількість осіб з інвалідністю зросла на 91,2 тис., серед них дітей – на 10,5 тис. осіб. Такі показники свідчать про актуальність наукових пошуків щодо вироблення ефективної державної політики щодо реалізації належної охорони прав дітей з інвалідністю.

Аналіз національних доповідей та моніторингу правозахисних організацій, наукової літератури з питань становища осіб з інвалідністю в Україні свідчить про недотримання або обмеження їхніх прав та свобод у діяльності публічної адміністрації, що відбивається на відповідному рівні державного захисту, фінансовому забезпеченні, доступу до публічної інформації, правосуддя, соціальної та транспортної інфраструктури, отриманні державних послуг, участі в економічному, суспільно-політичному та культурному житті на рівні з іншими громадянами.

Таке ставлення до осіб з інвалідністю базується на медичній концепції інвалідності, відповідно до якої модель діяльності публічної адміністрації зводиться до часткового соціального, медичного та фінансового забезпечення інвалідів в межах видатків з бюджетів різних рівнів, сприйняття їх як обмежено дієздатних членів суспільства.

Побудова демократичної правової соціальної держави, подальший розвиток громадянського суспільства вимагають впровадження нових концептуальних засад діяльності публічної адміністрації, що ґрунтуються на міжнародних стандартах у сфері прав людини, основу яких становить забезпечення здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини за відсутності будь-якої дискримінації.

З огляду на це, підвалиною функціонування публічної адміністрації має стати оновлена ідеологія ставлення суспільства до осіб з інвалідністю як до рівних, сформована на підставі соціальної концепції інвалідності, відповідно до якої пріоритетними напрямками діяльності публічної адміністрації повинні стати реалізація прав і свобод осіб з інвалідністю на рівні з іншими громадянами та їх дієвий захист у разі порушення суб'єктами владних повноважень.

Впровадження соціальної концепції інвалідності повинно здійснюватися на відповідних наукових засадах, що ґрунтуються на імплементації антидискримінаційних норм за ознакою інвалідності у вітчизняне законодавство та підвищення дієвості публічної адміністрації

у сфері антидискримінаційної політики. Нагальним є удосконалення адміністративного законодавства шляхом унормування змісту адміністративної діяльності публічної адміністрації у досліджуваному напрямі, шляхів забезпечення належної реалізації гарантованих особам з інвалідністю прав, свобод та інтересів. Своєчасним є також налагодження ефективної взаємодії публічної адміністрації з громадськими організаціями осіб з інвалідністю, що повинна базуватися на партнерстві, обопільній зацікавленості у досягненні цілей, за рахунок впровадження організаційно-правових форм спільної діяльності. Важливого значення набуває реалізація заходів із розроблення та бюджетного фінансування державних програм підтримки осіб з інвалідністю, створення на єдиній методологічній та програмній основі електронної бази з питань реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю.

Реалізація визначених напрямів має здійснюватися на відповідних наукових та практичних засадах, у зв'язку з чим пріоритетного значення набуває дослідження адміністративно-правових засад та правового регулювання реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю з боку публічної адміністрації. На сьогодні цей напрям у науці адміністративного права досліджено фрагментарно, що пояснюється відсутністю комплексних наукових праць, присвячених цим проблемам. Викладене й зумовило актуальність цієї проблеми та вибір напрямку монографічного дослідження.

Наукове підґрунтя дослідження склали праці таких вітчизняних та зарубіжних фахівців з адміністративного права та процесу, як: В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, В.Г. Афанасьєв, О.М. Бандурка, Д. М. Бахрах, В.М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, К.О. Біла, В.Т. Білоус, І.Л. Бородін, А.С. Васильєв, В.В. Галуцько, В.М. Гаращук, З.С. Гладун, І.П. Голосніченка, Є.В. Додін, Р. А. Калюжний, Д.П. Калаянов, Б. А. Кормич, С. В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, Є.В. Курінний, В.І. Куріло, Ю.Д. Кунєв, А. М. Куца, Д.М.Лук'янець, О.І. Миколенко, Н. Р. Нижник, В. Ф. Опришко, О.І. Остапенко, В.І. Олефір, О. П. Рябченко, В.М. Селіванов, І.М. Пахомов, С. В. Пасічниченко, Т. О. Проценко, Д. В. Приймаченко, В.П. Петков, С.В. Петков, О. П. Рябченко, В.К. Колпаков, О. В. Кузьменко, М. М. Тищенко, О. І. Харітонова, Ю. С. Шемшушенко та ін.

Окремі напрями діяльності публічної адміністрації окреслені у працях науковців з теорії держави і права (Д.А. Керімов, Л. А. Луць, С.К. Бостан, Є.В. Погорелов, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун), конституційного права (А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, Л. М. Козодой, В. Ф. Погорілка), інформаційного права (К. І. Бесяков, Р.А. Калюжний, Б.А. Кормич), фінансового права (Л.К. Воронова, Л.А. Савченко,

А.О. Монаєнко, О.В. Покатаєва), філософії права (О.Г. Данильян, Т.А. Занфірова), медичного права (О. М. Міщенко, В. Ю. Стеценко, С.Г. Стеценко), міжнародного права (М. В. Буроменський, В. П. Жушман, А. С. Мацко, В. Е. Теліпко, Ю. Г. Козак), трудового права та права соціального забезпечення (В. С. Венедіктов, Н. П. Коробенко, В.Л. Костюк, О. І. Кульчицька, С. М. Прилипка, В. С. Тарасенко, М. В. Чічкань), державного управління (А.В. Іпатов, Ю. О. Котляревський, В. В. Лещенко, А. Ф. Мельник, С.П. Мосов, Я. Ф. Радиш).

Обґрунтування теоретичних висновків було підкріплено опрацюванням значного масиву публікацій, а також дисертаційних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі філософії (І.Ф. Недольний, А.І. Ненашев), економіки (О. Й. Лесько, Н.В. Коляденко, Є.В. Кулагіна, Г.В. Гаврюшенко), політології (А.В. Манойло, П. В. Романов), педагогіки (Н.Ф. Басова, М.М. Малофєєв, Н. М. Назаров).

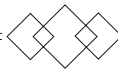
Особливої актуальності монографічне дослідження з адміністративно-правових засад та правового регулювання реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю з боку публічної адміністрації набуває з огляду на формування нової доктрини адміністративного права, що ґрунтується на людиноцентристському підході, адаптації вітчизняного законодавства до європейських принципів та стандартів, визначених у міжнародних нормативно-правових актах, зокрема з питань реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

Ця монографія – одне з перших у вітчизняній літературі комплексних досліджень з питань формування оновленого підходу діяльності публічної адміністрації щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

Монографічне дослідження спрямоване на формування оновленого концептуального підходу на рівні фундаментального наукового дослідження щодо побудови більш досконалої системи адміністративно-правових засад та правового регулювання реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю з боку публічної адміністрації. Практичне впровадження зроблених висновків та наданих пропозицій має на меті формування науково обґрунтованої Стратегії державної політики сприяння реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, здійснення гармонізації вітчизняного законодавства із міжнародними стандартами, оновлення концептуальних підходів державної політики захисту осіб з інвалідністю у напрямі ставлення до них як до повноправних членів суспільства, що мають рівні права з іншими громадянами країни.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

1.1. Періодизація розвитку функціонування публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового врегулювання реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю

Одним із примітних явищ у становленні державності є відродження поваги до осіб з інвалідністю, яке є не лише показником високої культури та стійких моральних засад суспільства, але і традицією, яка визначає його життєздатність. У цьому процесі Україна поступово впроваджує міжнародні підходи та стандарти побудови оптимальної правової моделі, яка відповідала б загально визнаній системі людських цінностей, що базується на засадах: «держава – для людини, а не людина для держави».

В рамках окресленої конституційної моделі закладаються масштабні підвалини подальшого розвитку оновленої доктрини адміністративного права, побудованої на людиноцентристській ідеології, згідно з якою держава має, умовно кажучи, «служити» інтересам громадян шляхом усебічного забезпечення пріоритету її прав, свобод та законних інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації³. Із запровадженням зазначеної ідеології відбувається вироблення стратегії та алгоритмів дій щодо подальшого оновлення адміністративного законодавства, пошуку шляхів більш ефективного функціонування публічної адміністрації, серед яких виокремлюється функціональний напрям діяльності спрямований на створення умов повного й рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод.

Зазначена модель організації діяльності органів публічної влади, розроблена в працях провідних українських науковців, базується на

---

³ Авер'янов В.Б. Людиноцентристська ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. Держава та регіони. 2010. Вип. 2. С. 87-92.

вивченні теоретичних основ суспільного розвитку, виявленні тих помилок у відносинах «громадянин-держава», які притаманні пострадянським країнам, та аналізі досягнень провідних країн світу⁴. У зв'язку з цим актуальним стає дослідження генезису діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю шляхом використання історико-правового та порівняльного методу.

Генезис зазначеного напрямку діяльності публічної адміністрації та передумови його відображення у правових пам'ятках невід'ємно пов'язані з основними періодами становлення та розвитку адміністративного права, зародженням управлінських відносин у людському суспільстві. Його умовно можна дослідити через аналіз періодизації всесвітньої історії людства, в контексті якої більш детально розглянути ставлення до осіб з інвалідністю на території України.

Дослідження загально визнаної періодизації всесвітньої історії людства дає можливість виокремити авторське бачення ставлення суспільства до осіб з інвалідністю в Європейських країнах та Україні.

Узагальнена періодизація, яка відображає діяльність органів державної влади щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю в різні історичні епохи, базується на точках зору науковців у галузі історії держави та права, теорії держави та права, адміністративного права, фінансового права, інформаційного права, медичного права, філософії права, міжнародного права, права соціального забезпечення, трудового права, економіки, політології, педагогіки та інших галузей права.

I період – Формування ставлення суспільства до хворих, немічних (до V ст. н.е.)

Першим ступенем у розвитку ставлення суспільства до зазначеної категорії осіб можна вважати період формування ставлення суспільства до хворих, немічних (від становлення первіснообщинного суспільства до V ст. н.е.). В його межах виокремлюються різні наукові погляди щодо ставлення суспільства до осіб з інвалідністю. На думку античних філософів у первіснообщинному суспільстві особи з інвалідністю або залишалися поза увагою громади або були приреченими, оскільки не могли забезпечити себе необхідними для виживання речами, або ж зазнавали жорстокості з боку членів роду, які вдавалися до ізоляції таких осіб за межі сім'ї, що прирікало їх на голодну смерть, фізичне знищення тощо. Таке ставлення до цієї категорії осіб пояснювалось насамперед неможливістю осіб з інвалідністю бути корисними для суспільства, надмірним тягарем, пов'язаним із необхідністю їхнього утримання, а

---

⁴ Петков С.В. Місце адміністративного права в сучасній системі права: концептуальний вектор і сутнісний вимір. Реформа адміністративного права. URL: http://adminpravo.blogspot.com/2014/02/blog-post_7.html.

також стійким переконанням, що вони нібито засвідчували занепад роду тощо⁵.

З іншої точки зору, яка реалізовувалася у рабовласницьких державах Сходу часів Ассирії та Вавилону (IV–V ст. до н. е.), виникають притулки для калік і невиліковно хворих, започатковуються перші форми взаємодії раніше відсторонених людей із соціумом. У Стародавньому Китаї державне піклування про осіб із фізичними вадами проявлялось у конкретних діях. Так, у висловлюваннях одного з представників конфуціанства Сюнь Цзи (III ст. до н.е.) міститься заклик до можновладців: «... людей, які страждають фізичними вадами, верхи повинні привертати до себе й утримувати, дати їм заняття відповідно до їхніх можливостей, піклуватися про кожного з них без винятку»⁶.

У Законах Ману стародавньої Індії закладалося підґрунтя становлення інституту опіки над хворими. Милостиня та жебракування були узаконеними джерелами існування⁷. Трактат «Артхашастра» безпосередньо покладав на царську владу організацію прядильно-ткацького виробництва з залученням специфічного контингенту працівників: осіб з інвалідністю, сиріт, жебраків⁸. Поряд з цим у деяких джерелах наголошується, що відповідно до низхідної градації, яка існувала у Індії, покарані за негідні вчинки люди можуть відроджуватись ідіотами, сліпими, глухими, німими, різними потворами⁹.

У Законах Царя Хамураппі передбачається відповідальність лікарів за спричинення ушкоджень людини, які вплинули на обмеження функціональних можливостей (ст.ст. 218, 219)¹⁰.

Поряд з позитивним ставленням до осіб з інвалідністю античний світ залишив в історії свідчення здебільшого негативного ставлення до осіб з інтелектуальними та фізичними вадами. Зокрема, відповідно до законів Лікурга, які увібрали в себе агресивне ставлення до цієї категорії населення, відображено активне неприйняття таких осіб шляхом їх знищення. Згідно з законами осіб з інвалідністю прирівнювалися до рабів, якщо патологія проявлялась у більш пізньому віці, таких осіб позбавляли права громадянства, участі в суспільних заходах, права

---

⁵ Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2011. С. 11.

⁶ Круцевич Т. Передумови виникнення та розвитку адаптивного спорту. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. 2013. № 1 (21). С. 336-341.

⁷ Закони Ману : переклад С.Д. Ельмановіча, перевірений і виправлений Г.Ф.Ільним. М. : Наука, 1992.

⁸ Титова Н.Е., Історія економічних вчень: Курс лекцій / Н.Є. Титова. М. : Гуманітарний центр ВЛАДОС, 2007. С. 14.

⁹ Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник / О. В. Гаврилов. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. С. 9.

¹⁰ Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. пос. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. К. : Центр навчальної літератури, 2004. С. 77.

спадкування, власності тощо, незалежно від належності до привілейованого стану в суспільстві ¹¹.

Специфіка суспільно-політичного життя Спарти зумовила формування негативного ставлення у суспільстві до осіб з обмеженими функціональними можливостями, проявляючись у тому, що «стародавні спартанці розправу над фізично слабкими немовлятами зробили стрижнем державної політики» ¹². Законодавство давньогрецької Спарти в такий спосіб оберігало державний устрій, пропагуючи ідею «фізичної повноцінності» своїх громадян.

Підтвердженням цього є твори давньогрецьких філософів. Так, Аристотель (нар. в 384 році до н.е.) вважав за необхідне мати закон, що «попереджує вирощування дітей-калік»; що людей з інвалідністю «не слід виправляти» і не «слід допускати до суспільного життя». У свою чергу Сенека зазначав, що: «Ми вбиваємо калік і топимо тих дітей, які народжуються на світ кволими і спотвореними..., керуючись правилами розуму: відокремлювати непридатне від здорового» ¹³. Не зважаючи на це у Стародавній Греції догляд за немічними та інвалідами здійснювався переважно в межах сім'ї чи невеликих общин ¹⁴, який поступово за елліністичного періоду (III-I ст.ст. до н.е.) покладається на державу шляхом зменшення наявних матеріальних нерівностей та чітко регламентованої системи роздач, суспільних трапез, перерозподілу частини додаткового продукту на користь малозабезпечених громадян та осіб з інвалідністю. Саме така система, на думку Перикла, одного з найбільш яскравих політиків і глибоких мислителів того часу, задовольняла громаду, формувала законослухняних громадян, проте вона не знайшла відповідного законодавчого закріплення ¹⁵.

У римському праві закріплюється неоднозначне ставлення держави до осіб з інвалідністю. У ранній період римської історії у Законі 12 Таблиць (451-450 до н.е.) згадуються люди із фізичними та розумовими вадами в частині судового підтвердження факту їхньої фізичної або душевної ненормальності. У більш пізній період за законами імператора Максиміана особи з інвалідністю вважалися неповноправними громадянами імперії. Зокрема, усі розпорядження глухонімих, заповіти, договори, не мали юридичної сили. Продовженням обмеження прав осіб

¹¹ Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник / О. В. Гаврилов. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. С. 9.

¹² Зеркалов Д. В. Социальная безопасность : монография / Д. В. Зеркалов. К. : Основа, 2012. С. 73.

¹³ Аристотель. Сочинения в 4-х томах / Аристотель. М., 1975–1982. Т. 2. 687 с.

¹⁴ Андреев Ю. В. Греция в XI-IX вв. до н.э. по данным гомеровского эпоса / Ю. В. Андреев // История Древнего мира. Ранняя Древность / ред. И. М. Дьяконова и др. М. : «Знание», 1983. 469 с.

¹⁵ Князька Л. А. Адміністративно-правове регулювання в галузі соціального захисту населення : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2010. С. 14-15.

з інвалідністю став кодекс Юстиніана I: здійснено поділ недієздатних осіб і обмежено їхні права¹⁶.

Більш детальний аналіз зазначених правових пам'яток свідчить про існування трьох підходів до правового статусу окремих осіб з вадами розвитку: перші мали права гарантовані правовим порядком – права громадянства «*status civitatis*»; другі мали право на життя та свободу «*status libertatis*»; третя категорія мала статус рабів (*in status servitutis*). Турботу про осіб, що належали до перших двох категорій, та їхнє утримання здійснювали їхній рід, сім'я. Фізичні вади осіб третьої групи впливали лише на зменшення вартості у разі їх купівлі¹⁷. Поряд з цим окремий статус мали особи, які отримали інвалідність на війні, вони разом із сім'ями утримувалися за рахунок держави, наділялися земельними ділянками, військовою здобиччю, грошима, звільнялися від податків, торгових мит¹⁸. Зазначений перелік державних пільг та виплат був правом-привілеєм, яке мало нестійкий характер і не було обов'язком держави. Зміна імператора часто була причиною відміни останніх¹⁹.

Вище зазначене ставлення до осіб з інвалідністю зовсім не означало повернення суспільства до варварських часів. Так, за царювання Августа «управління провінціями, нарешті, було організовано з деякою турботою про блаженство населення, а не тільки за суто грабіжницькою системою»²⁰. За ініціативами Ліцинія-Секстія кожний римський громадянин після досягнення повноліття і вступу в шлюб наділявся земельною ділянкою із суспільного фонду незалежно від функціональних вад. Таким чином, соціальний захист не був спрямований на заохочення утриманства, однак залучав людину до суспільного життя, праці. Поряд з цим муніципальний і соціальний захист найчастіше поєднувався із добродійністю²¹.

Визначальною особливістю Римської імперії було й те, що в її культурі акумулювалися сакральні та правові норми, а публічне право відокремилася від приватного, що дозволило сформувати в Римі розвинену правову систему, яка стала засадничою для всієї подальшої європейсько-американської правової і політичної традиції. У цій

---

¹⁶ Малофеев Н. Н. Социальное образование в России и за рубежом : / Н.Н. Малофеев. в 2-х частях. М. : «Печатный двор», 1996. С. 7-91.

¹⁷ Памятники римского права : Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. М. : Зерцало, 1997. С. 495-509; Барков А. В. Гражданская правосубъектность общественного объединения инвалидов : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14. М., 2003. С. 20-21.

¹⁸ Памятники римского права : Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. М. : Зерцало, 1997. 599 с.

¹⁹ Скоробагатко А.В. Становлення пенсійного забезпечення на землях України в умовах феодального суспільства. Вісник Одеського національного університету. 2010. Т. 15. Вип. 22. С. 95.

²⁰ Рассел Б. История западной философии / Б. Рассел / пер. с англ. М. : «Миф», 1993. С. 250-252, 290.

²¹ Князька Л. А. Адміністративно-правове регулювання в галузі соціального захисту населення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2010. С. 15-16.

правовій системі соціальна справедливість стала правовою категорією²², що суттєво позначилося на формах державної допомоги незахищеним верствам населення.

Таким чином, соціальний захист осіб з інвалідністю у хронологічних межах Стародавніх Афін і в подальшому – Римської імперії можна умовно назвати «греко-римським». Тобто, давньогрецькі філософські положення щодо важливості опіки осіб із вадами як повноправних членів суспільства, поєднуючись із поступовим розвитком римської правової системи, заклали в подальшому певний раціональний підхід становлення правовідносин у цій сфері, які мали такі особливості²³:

- соціальний захист осіб з інвалідністю перейшов на державно-політичний рівень;
- допомога надавалася в обов'язковому порядку громадянам імперії (і лише за нагальної потреби – іншим категоріям осіб);
- допомога мала негрошовий характер, тобто надавалася лише у вигляді продуктів харчування, речей тощо;
- механізми та розміри допомоги закріплювалися на правовому рівні, але лише за окремих, чітко визначених підстав;
- особам з особливими потребами надавалася мінімальна допомога, яка не була системною;
- держава створювала умови для розвитку опіки над соціально незахищеними громадянами з боку родичів і відповідної громади тощо.

Поряд з зазначеним ставленням до осіб з інвалідністю період стародавньої доби в історії України свідчить про поступове становлення морально-естетичного розвитку людини. Підтвердженням цього є знахідки залишків людини з печери Киїк-Коба, що вказують на важкі тілесні ушкодження, з якими людина не могла вести повноцінний спосіб життя, а тим більше полювати, воювати. Зазначена категорія осіб підтримувалася за рахунок інших осіб²⁴. Істотних змін цей процес зазнає з поступальним розвитком різних видів трудової діяльності, вдосконаленням знарядь праці і т. ін., що привело до утворення громад, а в подальшому – соціально-економічних класів суспільства²⁵. Зазначені чинники вплинули на ставлення суспільства до людей з обмеженими

²² Кірюхін Д. І. Юриспруденція справедливості: ідея імперії та проблема правового порядку / Д. І. Кірюхін // Збірник наукових праць Гілея. 2011. Вип. 47. С. 3.

²³ Асмус В. Ф. Платон / В. Ф. Асмус. М.: Мысль, 1969. С. 135-180.; Чаньшев А. Н. Курс лекцій по древней философии. / А. Н. Чаньшев. М.: Высшая школа, 1981. С. 269-275.; Антология мировой философии : в 4-х т. Т. 1, ч. 1 и 2. Философия древности и средневековья / ред. кол. В. В. Соколов и др. М.: «Мысль», 1969. С. 15-16.

²⁴ Сегада С. Історична антропологія України URL: <http://litopys.org.ua/segeda/se.htm>.

²⁵ Дьяконов И. М. Возникновение земледелия, скотоводства и ремесла. Общие черты первого периода Истории Древнего мира и проблема путей развития / И. М. Дьяконов // История Древнего мира. Ранняя Древность / ред. Дьяконова И. М. и др. М.: «Знание», 1983. С. 31-56.

можливостями. З одного боку жорстка експлуатація і бажання наживи призводили до дискримінації та вбивств. З іншої, розвиток філософської думки поступово формує етико-естетичний підхід до розуміння людини, її суспільної та духовної значущості²⁶. Отже, становлення релігійно-міфологічного світогляду спонукало людей до переосмислення всіх соціальних явищ та процесів, насамперед це стосувалося визнання необхідності опіки над особами із психічними та фізичними вадами. Тому турбота про непрацездатних була покладена на членів їхньої родини. Інші ж особи з особливими потребами, які не мали родичів, могли розраховувати на допомогу громади²⁷. Рід виділяв для виконання цього обов'язку певних осіб або догляд здійснювали поперемінно усі сім'ї роду²⁸.

Мотиви підтримки осіб з інвалідністю полягали передусім у тому, що, не будучи залученими до продуктивної праці, вони мали змогу освоїти і розвинути духовну сторону культури одноплемінників. З цього погляду особи з інвалідністю були людьми, які передавали суспільству результати інтелектуальної праці (виконували функцію провісників, ставали жерцями). Водночас варто наголосити, що така діяльність не набула системного характеру, а мала лише поодинокі прояви²⁹.

Отже, первіснообщинне суспільство відзначалося абсолютною неприйнятністю до осіб із фізичними та психологічними вадами, що пояснювалося насамперед дією біологічних законів виживання. Водночас у класовому суспільстві поступово змінюється ставлення до осіб з особливими потребами, вони стають складовою соціального життя та відповідно перебувають під сімейною чи громадською опікою. Аналіз правових пам'яток вказує на такі аспекти використання категорії «інвалід»: каліки, невиліковні хворі, хворі, люди, які страждають фізичними вадами, фізично слабкі, особи з фізичними або душевними неформальностями, каліки бою³⁰.

II період – Період релігійного благодійництва щодо осіб з інвалідністю (V ст. – XIV ст.).

---

²⁶ Антология мировой философии : в 4-х т. Т. 1, ч. 1 и 2. Философия древности и средневековья / ред. кол. В. В. Соколов и др. М. : «Мысль», 1969. С. 9-10.

²⁷ Гриненко А. М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. / А. М. Гриненко. К. : КНЕУ, 2003. С. 122.

²⁸ Нестерова Г. Ф. Социальная работа с пожилыми и инвалидами / Г. Ф. Нестерова, С. С. Лебедева, С. В. Васильев. М. : Издательский центр «Академия», 2009. С. 7.

²⁹ Нестерова Г. Ф. Социальная работа с пожилыми и инвалидами / Г. Ф. Нестерова, С. С. Лебедева, С. В. Васильев. М. : Издательский центр «Академия», 2009. С. 6-7.

³⁰ Popper K.R. The Open Society and Its Enemies : vol. II. London : Routledge, 1971. 352 p.; Baley S. Drogi samopoznanie : wyd. 2-e. Kraków : Zawód. Kultura, 1947. 178 s.; Качоха В. Политические и антрополитические принципы закрытого общества. Вісник Одеського національного університету. Філософія. 2007. Т. 12. Вип.13. С. 119–121.; Панафідін І. О. Чи була філософія в Давній Спарті? Актуальні проблеми духовності : зб. наук. праць. Кр. Ріг, 2009. Вип. 10. С. 127–139.; Андреев Ю. В. Греция в XI-IX вв. до н.э. по данным гомеровского эпоса / Ю. В. Андреев // История Древнего мира. Ранняя Древность / ред. И. М. Дьяконова и др. М. : «Знание», 1983. 469 с.

В управлінні державою на початку Середньовіччя в західноєвропейських країнах беруть участь два взаємопов'язані інститути – світський і церковний, де практично неможливо здійснити чітке розмежування між державними і церковними повноваженнями³¹. За таких умов церква стає єдиним суб'єктом благодійництва та посередником з надання допомоги особам з інвалідністю з боку держави. Проте, створена державна та церковна система соціального захисту передбачала лише мінімальну підтримку осіб, які перебували у скрутній життєвій ситуації³².

Поступовий розвиток промисловості та ремесел у XI-XII ст. зумовив диференціацію допомоги особам з інвалідністю за рахунок приватного страхування. Це здійснювалося за рахунок створення купецьких гільдій, а пізніше – цехів. Таке страхування у своїй основі мало колективну організацію та передбачало компенсацію за непередбачувані економічні наслідки, а також у випадку каліцтва чи хвороби тощо. В окремих державах такі гільдії виникали в різні періоди: у X-XI ст. (в Англії), у XI-XII ст. (у Німеччині), у XII ст. (у Данії)³³. Наведене свідчить, що цивілізоване населення Європи істотно переосмислило сутність соціальної допомоги; започатковується певна її професіоналізація, розвивається взаємодопомога та прообраз соціального страхування. Так, вносячи щомісячні чи інші системні платежі, члени гільдій майже стовідсотково гарантували собі суттєву фінансову допомогу у разі отримання інвалідності. Водночас, звичайно, особи, позбавлені таких можливостей, не могли б вижити без допомоги держави.

Період XIII-XIV ст. в країнах Європи, ознаменувався цілковитим відмежуванням соціальних питань від сфери державної політики, що обумовлювалося суттєвими причинами. Перша причина природного характеру викликана тим, що епідемія чуми знищила понад половину населення європейського континенту. Тому всі міста без винятку вели замкнутий спосіб існування, а допомога хворим надавалася вкрай рідко через побоювання захворіти смертельним недугом. Друга причина полягала в тому, що основні центри благодійництва – монастирі, які століттями здійснювали дотації до монаршої скарбниці, перетворилися на своєрідні заможні маєтки, припинили з часом виконувати свою першочергову функцію. До третьої причини належить створення Святої

---

³¹ Скирбекк Г., Гилье Н. История философии / пер. с англ. В. И. Кузнецова ; под ред. С. Б. Крымского. М. : Гуманит. изд. центр НПАДОС, 2001. С. 180-183.; Чутчева О. Становление системы социальной защиты в Украине (организационно-правовой аспект). Государство і підприємство. 2003. № 2. С. 48.

³² Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2011. С. 11-12.; Болотіна Н. Б. Право соціального захисту : становлення і розвиток в Україні : монографія / Н. Б. Болотіна. К. : Знання, 2005. С. 55-65.

³³ Мальований М. І. Історія розвитку соціального захисту у світі. Інноваційна економіка. 2011. № 3. С. 203.

інквізиції наприкінці XIII ст., діяльність та повноваження якої були закріплені у Кодексі інквізиції. Цей легальний державно-церковний орган займався виявленням «несправжніх християн» – єретиків, які підлягали страті. Серед останніх вагому кількості складали душевно хворі та особи з іншими вадами розвитку. Поряд з цим у деяких державах Європи, зокрема Іспанії, Франції, Німеччині, приймаються законодавчі акти, відповідно до яких фактично всі особи з вадами розвитку прирівнювалися до божевільних, психічно хворих, а тому потребували ізоляції. У разі вчинення будь-якого проступку цією категорією громадян відповідальність за Кодексом Бретані та Древньоіспанським Кодексом покладалася на близьких родичів або духовенство³⁴.

Таким чином, християнські ідеї любові до ближнього були витіснені середньовічною варваризацією і тогочасним убогим соціально-економічним і політичним становищем суспільства Європи.

Процеси релігійного благодійництва в Європі не оминули й Київську Русь, яка з X ст. перетворилася на одну з наймогутніших держав світу. На відміну від західної Європи Київська Русь не знала такого атрофованого органу, як Свята інквізиція. Християнізація слов'янського світу в 988 р. суттєво вплинула на всі сфери тогочасного суспільства, насамперед на соціальні відносини, що закономірно позначилося на характері, формах допомоги та підтримки тих чи інших членів громади. З цього часу на Русі формується християнська концепція допомоги, в основі якої лежить філософія любові до ближнього. Суб'єктами соціальної допомоги стають князь; церква; парафія; монастирі, які займалися такою діяльністю; милостиня³⁵. На Русі громада стає інститутом і джерелом громадського піклування, а також захисту вразливих груп населення, що відобразилося у правових пам'ятках зазначеного періоду. В «Уставі князя Володимира про опіку та нагляд над церковними людьми», «Руській правді» Ярослава Мудрого закріплювалося право хворих, калік у богадільнях на піклування з боку представників влади та духовенства.

Водночас визначні тексти літописних джерел часів Київської Русі, зокрема «Повість минулих літ», «Послання митрополита Никифора Володимирі Мономаху», «Ізборник Святослава», «Слово про закон і благодать», «Слово про похід Ігорів» та ін.³⁶ засвідчують, що суспільне життя давніх слов'ян не обмежувалося лише заповідями Біблії. Відповідно до зазначених джерел суспільного піклування особливим

---

³⁴ Малофеев Н. Н. Социальное образование в России и за рубежом. в 2-х частях. М. : «Печатный двор», 1996. С. 47.

³⁵ Підгурська М. Історія соціальної роботи. Психологія і суспільство. 2010. № 4. С. 167.

³⁶ Кусков В. В. История древнерусской литературы : учеб. для филол. спец. вузов / В. В. Кусков. 7-е изд. М. : Высш. шк., 2003. С. 49-153.

об'єктом державної опіки стають так звані «убогі» та «юродиві». Приміром, Володимир Мономах у своїх «Повчаннях», які входили до «Повісті минулих літ» за Лаврентіївським списком (1096 р.), зазначав: «Всього ж більше убогих не забувайте, але скільки можете, по силі, годуйте і подавайте милостиню..., а не дозволяйте сильним згубити людину»³⁷. Варто наголосити, що «убогими» (у бога або близько до бога) на Русі називали осіб з функціональними обмеженнями (до впровадження іноземного терміну «інвалід»). Водночас юродиві – люди з вираженими психічними відхиленнями вважалися носіями божої правди і заступниками за людей перед Богом. З цієї причини у світському та приватному житті віруючі боялися скривдити інваліда – на їхню думку, це могло накликати гнів небесних сил. У будь-якому разі ставлення до таких осіб було гуманним³⁸.

Таким чином, у Київській Русі допомога особам з інвалідністю зводилася до: утримання їх в богадільнях та монастирях. Володимир I зобов'язав духовенство піклуватися про них, виділивши десятину на утримання монастирів, богаділень і лікарень; створювалися можливості для їх праці, вони виконували різні нескладні господарські роботи, інші доступні види праці. Ці форми піклування здійснювали і реабілітаційну функцію, оскільки були способами посиленої участі осіб з особливими потребами у громадській праці³⁹.

Після того як основна частина українських земель потрапила під владу Литви і Польщі, ставлення до осіб з інвалідністю на початкових етапах базувалося здебільшого на правових пам'ятках Київської Русі. Опіка над ними здійснювалася в залежності від їх привілейованого становища. З подальшою кодифікацією польського та литовського законодавства можна виокремити певні згадки про осіб з обмеженими вадами розвитку: передбачали участь у суді «як злиденних так і багатих», застосовувалися калічницькі стягнення (відрізання руки, вуха, носа).

Таким чином, період релігійного благодійництва щодо осіб з інвалідністю (X ст. – XIV ст.) характеризується відсутністю сталої державної політики щодо їх захисту, а також сформованої системи органів публічної влади у сфері реалізації та захисту їхніх прав і свобод. У цей час норми християнства (філософія любові до ближнього) мали вирішальний вплив на всі сфери суспільства, зокрема, на характер,

³⁷ Антология мировой философии : в 4-х т. Т. 1, ч. 1 и 2. Философия древности и средневековья / ред. кол. В. В. Соколов и др. М. : «Мысль», 1969. С. 700.; Нестерова Г. Ф. Социальная работа с пожилыми и инвалидами / Г. Ф. Нестерова, С. С. Лебедева, С. В. Васильев. М. : Издательский центр «Академия», 2009. С. 6.

³⁸ Нестерова Г.Ф. Социальная работа с пожилыми и инвалидами / Г.Ф.Нестерова, С.С.Лебедева, С.В.Васильев. М. : Издательский центр «Академия», 2009. С. 7–8.

³⁹ Нестерова Г. Ф. Социальная работа с пожилыми и инвалидами / Г. Ф. Нестерова, С. С. Лебедева, С. В. Васильев. М. : Издательский центр «Академия», 2009. С. 7-8.

форми допомоги та підтримки осіб з інвалідністю з боку державної влади, яка реалізовувалася насамперед через церкву та мережу монастирів (княжа і церковно-монастирська підтримки; парафіяльна благодійність; милостиня тощо). Водночас з'являється матеріальна та суттєва моральна підтримка таких осіб з боку представників місцевого самоврядування, всієї громади, що відбилася на створенні комунальних благодійних закладів та релігійно-національних організацій зі здійснення благодійництва, які утримувалися за рахунок парафіян, робітників, меценатів тощо. Аналіз правових пам'яток вказує на такі аспекти використання категорії «інвалід»: хворий, каліка, убогий, злидений.

III період – період державного піклування про осіб з інвалідністю (XIV ст. – кінець XVIII ст.)

Ситуація щодо захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у Західній Європі зазнає істотних змін після так званої епохи «Ренесансу» (кінець XIV – початок XVII ст.ст.), яка характеризувалася стрімким відновленням науки та культури на кшталт давньогрецького періоду; поверненням уваги до людини як найбільшої цінності у державі, запровадженням основ антропоцентристської ідеології тощо. Відповідно, й ідеї становлення державного захисту осіб з інвалідністю зазнають докорінних змін. Так, турбота про осіб з особливими потребами, осіб похилого віку, нужденних стає не тільки сімейним, громадським чи навіть державним питанням, а набуває суспільного значення. Тобто утверджується теза, що «весь соціум відповідає за кожну взятую окремо людину через певні державно-політичні механізми», пріоритетним стає закріплення принципу служіння держави інтересам людини. Підтвердженням цього є праці видатних філософів і громадських діячів того часу, наприклад, «Про людину» (1642 р.), «Про громадянина» (1658 р.)⁴⁰, «Два трактати про правління», «Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковної і громадянської» (1651 р.)⁴¹ Т. Гоббса, «Листи про віротерпіння» (1689 р.), «Другий трактат про громадянське правління» (1690 р.)⁴² Дж. Локка та ін. У них розкривається сутність формування держави на засадах громадянської угоди, згідно з якою люди, що будують громадянське суспільство, рівні у своїх правах і можливостях. У наведених працях розглядаються проблеми забезпечення державою (через її апарат) прав старих, хворих та сиріт. Так, Дж. Локк вважав, що на першому місці у суспільному порядку стоять права людини, а не уряду. У свою чергу окремі науковці тієї епохи підтримували зразок римського ставлення до осіб з інвалідністю. У працях Ч. Беккарія наголошується на проблемних питаннях того часу,

---

⁴⁰ Гоббс Т. Сочинения : в 2 т. Т. 1. М. : Мысль, 1989. 622 с.

⁴¹ Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Сочинения : в 2 т. Т. 2. М. : Мысль, 1999. 828 с.

⁴² Локк Дж. Сочинения в трех томах : Т. 3. М. : Мысль, 1988. 668 с.

зокрема викриваються прояви дармоїдства, розглядаються його види, а також покарання за такі дії⁴³.

Аграрний переворот і розвиток ринкових відносин у сільському господарстві зумовили значні зміни в англійському суспільстві. Мануфактурні підприємства та господарства нових дворян не могли забезпечити роботою селян, зросла кількість жебраків. У зв'язку з цим почали видаватися закони, спрямовані на заборону займатися жебрацтвом, відповідно до яких старі і непрацездатні отримують дозвіл збирати милостиню, інші категорії громадян за це діяння піддавалися калічницьким заходам відповідальності, віддавалися в рабство, примусово утримувалися в робочих будинках. Закони, які були прийняті в період XVI–кінець XVIII ст. в Англії, були названі «кривавим законодавством»⁴⁴.

Отже, основою державного захисту осіб з інвалідністю були вже не тільки релігійні догми, а й запровадження базисних засад людиноцентристської ідеології на рівні державної політики. В окремих країнах особам з особливими потребами було визначено роль поважних у суспільстві людей. Так, король Франції Франциск (1515–1547 рр.) видав наказ про забезпечення таких осіб пенсіями, а також дозволив їх поселення у замках, але тільки за певні заслуги перед Францією. У подальшому у Франції та Німеччині почали будуватися інвалідні будинки (Hotel des Invalides), створюватися інвалідні роти, діяльність яких була спрямована на забезпечення піклування над особами з інвалідністю в межах військових частин⁴⁵. Така державна допомога здебільшого стосувалася чітко визначеного переліку осіб з інвалідністю, які мали державні заслуги, або отримали поранення. Водночас з першої половини XVII ст. в Англії вводяться систематичні державні допомоги таким особам за посередництва церковних парафій⁴⁶.

Суттєві зрушення торкнулися західних цивілізацій в епоху революційних потрясінь США, Франції, які ознаменувалися прийняттям Конституції США 1787 року, Білля про права 1791 року, Декларації прав

⁴³ Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях : монография : Научн. издание. М. : Юриздат., 1939. С. 298.

⁴⁴ Карл Марк Капитал : Том. 1 : Гл. 4 Кровавое законодательство с конца XV века против экспроприированных. Законы с целью понижения заработной платы. М. : Электронная библиотека, 2012 URL: <http://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Kapital1/index.html>.

⁴⁵ Місяк С. А. Організація соціального забезпечення, формування соціальної адаптації та реабілітації осіб з особливими потребами. Частина I. Історичний аспект взаємовідносин неповносправних та суспільства протягом XVI-початку XX ст. // Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми медико-соціальної експертизи, профілактики інвалідності та реабілітації інвалідів» (28-29 вересня 2006 р.). Дніпропетровськ, 2006. С. 159.

⁴⁶ Гриненко А. М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. / А. М. Гриненко. К. : КНЕУ, 2003. С. 122.; Чутчева О. Становление системы социальной защиты в Украине (организационно-правовой аспект). Государство і підприємство. 2003. № 2. С. 49.; Деркачева Т. В. Правовое регулирование государственной социальной помощи (федеральный и региональный аспекты) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.05. М., 2002. С. 37.

людини і громадянина 1789 році. Так, Білль про права визначав десять встановлених вимог з реалізації та захисту прав і свобод громадян, започаткував розвиток антидискримінаційного законодавства. У Декларації проголошувалася оновлена ідеологія ставлення до людини, побудована на принципі «свободи та рівності», відповідно до якого стрижневим вектором у діяльності кожного державного органу суспільства повинне стати прагнення шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів загального і ефективного визнання і здійснення їх ⁴⁷.

Водночас на українських землях за часів козацько-гетьманської доби (кінець XVI – перша половина XVIII ст.) система благодійництва ґрунтувалася на православних засадах, закріплених у Кодексі шляхетської суспільної поведінки, відповідно до якого утримання осіб з особливими потребами покладалося на монастирі та шпиталі, що фінансувалися за рахунок заможної шляхти, купців та козацької старшини ⁴⁸. Накопичення певних матеріальних статків у руках козацької верхівки спонукало її до благодійництва стосовно козаків, які мали інвалідність, наслідком чого стало будівництво церков, монастирів та шпиталів ⁴⁹. Про кількість шпиталів в Україні в XVII та XVIII ст. свідчать відомості книг Лівобережної України архіву Малоросійської колегії, де зазначається про заснування шпиталів для німецьких при Чернігівському полку – 118, Лубенському – 107, Ніжинському – 138, Полтавському – 42, Переяславському – 52, Київському братстві, Запорізькій Січі, які мали на меті опікування нужденними ⁵⁰. Правовим підґрунтям будівництва шпиталів та утримання у них зубожілих та ранами скалічених козаків за військовий кошт вважається ст. 5 Конституції Пилипа Орлика від 5 квітня 1710 року ⁵¹.

Згодом відбулося посилення діяльності різних організацій та установ у питаннях удосконалення форм підтримки соціально вразливих верств населення. Зокрема, значного поширення набула соціальна діяльність українських братств ⁵², які С.А. Верхратський пропонує

---

⁴⁷ Загальна декларація прав людини : Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995015>.

⁴⁸ Пасічниченко С. В. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. К., 2011. С. 17.

⁴⁹ Дробіна Л. Формування державної системи соціального страхування військових інвалідів в Україні. Питання історії України. 2012. Т. 15. С. 67.

⁵⁰ Ярошенко І.С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини та громадянина : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. К., 2006. С. 40.

⁵¹ Хрестоматія з історії держав и і права України : У 2-х т. : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Д. Гончаренка. Вид. 2-ге, перероб. і доп. : Том 1 : 3 найдавніших часів до початку XX ст. / Уклад. В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. С. 184–201.

⁵² Болотіна Н. Б. Право соціального захисту : становлення і розвиток в Україні : монографія / Н. Б. Болотіна. К. : Знання, 2005. С. 57-59.

розглядати як релігійно-національні організації українського заможного міщанства зі здійснення благодійництва. Братські шпиталі утримувалися за рахунок парафіян, а у великих містах – окремих виробничих цехів заводів, фабрик чи навіть за кошти приватних осіб⁵³.

З перебуванням українських земель у складі двох держав – Російської та Австро-Угорської імперій – вся система соціального захисту останніх поширилася на терени нашої держави, поступово витісняючи усталені національні традиції у сфері благодійництва. Оскільки на той час панувала тотальна суспільна нерівність – закріпачення селян, то соціальна допомога мала дещо специфічний характер.

Аналіз указів Петра I, Катерини II засвідчує, що російські монархи приділяли значну увагу розвитку системи соціального захисту населення. Указами Петра I вперше було на державному рівні запроваджено обов'язок щодо піклування над глухими, німими, каліками за рахунок державних коштів. З цією метою було здійснено офіційний перепис усіх осіб з інвалідністю, облаштовано 900 богаділень, організовано у всіх губерніях мережу шпиталів⁵⁴. Поряд з цим осіб з інвалідністю та інших нужденних, які вважалися соціально небезпечними елементами, оскільки були причиною підвищення рівня злочинності у суспільстві, поширення тяжких захворювань тощо, піддавалися жорстким депресивним заходам з боку поліції та генерал-прокурора згідно з указами Петра I⁵⁵. Вперше на законодавчому рівні впроваджуються заходи стосовно військовослужбовців-інвалідів: виділення їх в особливу групу опікуваних осіб; впровадження урядового благодійництва (виплата пенсій, утримання в монастирях, богадільнях); започатковано альтернативний вид служби в інвалідних ротах⁵⁶.

За правління Катерини II система забезпечення прав осіб з обмеженими вадами розвитку була віднесена до пріоритетних напрямів діяльності державних органів. Так, відповідно до Маніфесту про заснування виховних будинків для сиріт (1763 р.) та законодавчого акту «Уложення про губернії» (1775 р.) було встановлено державну систему

⁵³ Підгурська М. Історія соціальної роботи. Психологія і суспільство. 2010. № 4. С. 171.

⁵⁴ Походзіло Ю. М. Державне піклування в Російській Імперії: становленні і розвиток (друга половина XVII-перша половина XIX ст.). Право і суспільство. 2009. № 6. С. 8–14.

⁵⁵ Максимов Е. Д. Общественная помощь нуждающимся в историческом развитии ее в России / Е. Д. Максимов. СПб., 1906. С. 24–25.; Карпунцов В. Діяльність органів прокуратури України щодо забезпечення прав і свобод громадян: історія розвитку форм і методів. Прокуратура. Людина. Держава. 2004. № 6. С. 89.

⁵⁶ Гусарова М. Е. Правовые основы призрения военных инвалидов в России в XVIII веке. Военно-юридический журнал. 2013. № 1. С. 22–24.; Походзіло Ю. М. Щодо питання особливостей розбудови системи піклування військовослужбовців в Російській імперії у XVII – на початку XX ст. Форум права. 2012. № 4. С. 761–767 URL: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12pjmnp.pdf>.; Дуров И.Г. Ветераны армии и флота Петра Великого на инвалидном содержании при Петре II, Екатерине II и Павле I. Меншиковские чтения. 2011. Вып. 2. С. 9–38.

опіки «для всіх суспільних верств», яка охоплювала народні школи, сирітські будинки, аптеки, шпиталі, будинки для уражених невиліковними хворобами, божевільних, для виправлення аморальних⁵⁷. У містах організація будівництва і утримання шпиталів, богаділень та інших закладів громадського піклування покладалася на губернатора, який стояв на чолі створюваних безстанових органів⁵⁸. До їхнього складу входило по два засідателя від верховного земського суду, губернського магістрату, за необхідності запрошувалися представники дворянства та міські голови⁵⁹. Це був один із перших координаційних органів, до складу якого входили представники влади та вільні сільські жителі, які спільно вирішували потреби вперше визначеного у правовому полі контингенту: хворих, німечних, убогих, «котрі куска хліба не мають». Катерина II видає також низку важливих нормативно-правових актів, що заклали основи подальшої законодавчої і адміністративної діяльності держави у сфері організованої турботи за нужденними⁶⁰. У подальшому в більшості губерній сформовано ще два органи – земські та міські установи, що стали правонаступниками приказів громадського піклування на місцях, функції нагляду за якими було покладено на Міністерство внутрішніх справ. Поряд з цим на окрему увагу заслуговує правова пам'ятка «Права, за якими судиться малоросійський народ», розроблена кодифікаційною комісією українських вчених, 6-тий артикул 16 розділу якої містить положення урядового призначення опікунів над божевільними, визначення їх правосуб'єктності⁶¹.

Таким чином період державного піклування про осіб з інвалідністю (XIV ст. – кінець XVIII ст.) ознаменувався стрімким розвитком законодавства у сфері захисту їх прав і свобод. Соціальний захист нужденних верств країн Західної Європи та України у XVI–XVIII ст.ст. характеризується такими рисами: 1) утверджується громадська та наукова концепція «усе суспільство відповідає за кожного свого члена»; 2) держава перебирає на себе основні важелі надання допомоги особам з інвалідністю, що стало стрижнем її внутрішньої політики; 3) відбувається стрімке зростання і розвиток системи громадського піклування за рахунок створення системи органів публічної влади: прикази громадського піклування в губерніях, станові органи тощо;

---

⁵⁷ Болотіна Н. Б. Право соціального захисту : становлення і розвиток в Україні : монографія / Н. Б. Болотіна. К. : Знання, 2005. – 381 с.

⁵⁸ Деркачева Т. В. Правовое регулирование государственной социальной помощи (федеральный и региональный аспекты) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.05. М., 2002. С. 38.

⁵⁹ Поляруш С. І. Становлення і діяльність органів державної опіки та громадської благодійності на Лівобережній Україні (1775-1918 рр.) : дис...канд. істор. наук : 07.00.01. К., 1996. С. 20.

⁶⁰ Поляруш С. І. Становлення і діяльність органів державної опіки та громадської благодійності на Лівобережній Україні (1775-1918 рр.) : дис...канд. істор. наук : 07.00.01. К., 1996. С. 23-25.

⁶¹ Малишев О.О. Правове регулювання опіки над душевнохворими за доби Російської імперії. Часопис Київського університету права. 2011. №2. С. 59–62.

4) з'являються деякі види системних виплат не лише в натуральному, але й грошовому вираженні; 5) здійснюється перепис усіх осіб з інвалідністю. Водночас для суб'єктів владних повноважень особи з інвалідністю залишаються суто медичною категорією – особи, які не можуть без сторонньої допомоги існувати в суспільстві, а отже, потребують лише заходів лікувального та реабілітаційного характеру; б) аналіз правових актів вказує на законодавче закріплення поняття «інвалід», яке стосувалося тільки військовослужбовців, які отримали поранення, каліцтво під час несення служби, тобто відбувається поступова термінологічна градація зазначеного поняття.

Водночас варто цілком погодитися з позицією М. І. Мальованого, який вважає, що до XIX ст. соціальний захист мав епізодичний характер і ґрунтувався на принципах самопомоги, сімейного забезпечення та добродійності⁶², тому наступний період слід представити через законодавче узгодження напрямів соціального забезпечення та виокремлення різних форм державної підтримки осіб з інвалідністю.

IV період – період становлення соціального забезпечення та державної підтримки осіб з інвалідністю (перша половина XIX – початок XX ст.)

З розвитком промисловості та задіянням великої кількості найманих працівників поняття «інвалід» набуває нового змісту, що пов'язано з виробничою травмою, професійним захворюванням, повною або частковою втратою працездатності⁶³. Формується новий стереотип ставлення суспільства до дітей з вадами розвитку, військовослужбовців-інвалідів, працівників-інвалідів. У міжнародній термінології з'являється поділ інвалідності на три види – *impairment*, *disability*, *handicap* (умовно «порушення», «неповносправність», «інвалідність»)⁶⁴, відповідно до яких формується система соціального забезпечення та державної підтримки в отриманні освіти, соціальних виплат, пенсії, працевлаштуванні тощо. Як приклад в реалізації права на освіту, окремі держави Європи ухвалюють нормативні акти про введення спеціальної освіти для осіб з інвалідністю, зокрема 1817 р. Данія – Акт про обов'язкове навчання глухих; 1881 р. Норвегія – Закон про обов'язкове навчання глухих; 1882 Норвегія – Закон про навчання розумово відсталих; 1887 р. Швеція – Закон про початкову освіту бідних і недоумкуватих дітей; 1893 р. Англія – Закон про початкову освіту глухих

⁶² Мальований М. І. Історія розвитку соціального захисту у світі. Інноваційна економіка. 2011. № 3. С. 164.

⁶³ Малюга Л.Ю. Деякі аспекти використання поняття «інвалід» та його трактування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2013. №6-3. С. 141.

⁶⁴ Круцевич Т. Передумови виникнення та розвитку адаптивного спорту. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. 2013. № 1 (21). С. 338.

і сліпих; 1896 Швеція – Закон про навчання розумово відсталих дітей⁶⁵.

Водночас у деяких державах створюються спеціалізовані медичні установи з реабілітації та адаптації відповідних категорій громадян. Ці зміни свідчать про становлення в окремих державах системи інклюзивної освіти та профільних медичних закладів, визнання на законодавчому рівні права на спеціалізоване навчання та реабілітацію осіб з інвалідністю.

Стосовно впровадження пенсійного та соціального забезпечення, варто наголосити, що в більшості розвинутих країн Західної Європи основним натхненником обов'язкового страхування став Дж. Ванкувер⁶⁶. У праці «Дослідження причин і наслідків бідності: разом із пропонованими ідеями щодо їх дієвого усунення» (1796 р.)⁶⁷ він розробляє систему страхових закладів, які за принципом накопичення добровільних і обов'язкових внесків гарантують виплати робітникам у разі інвалідності, професійних захворювань тощо. Першим імплементатором ідеї обов'язкового соціального страхування на державному рівні став рейхсканцлер Німецької імперії Отто фон Бісмарк, який доповнив її концептуальними принципами: 1) лише особа, яка належно й ефективно працює, має право на виплати; 2) допомога надається лише тим працівникам, які не можуть бути учасниками індивідуального страхування через недостатню заробітну плату; 3) розмір виплат пропорційно залежить від внесків; 4) забезпеченням на рівних правах управляють наймані працівники і роботодавці⁶⁸.

На території України, які перебували у складі двох імперій (Російської та Австро-Угорської, початок ХХ), зазначений період протягом початку ХІХ – початку ХХ ст. характеризується: визначеною системою органів державної влади уповноважених на реалізацію прав осіб з інвалідністю; діяльністю богаділень, братств, будинків інвалідів, організацій піклування; появою спеціалізованих освітніх закладів; урегулювання на законодавчому рівні соціального та пенсійного забезпечення, що потребувало започаткування діяльності лікарської експертизи працездатності. У зв'язку з цим виникає необхідність оглядово проаналізувати вище зазначені новели зазначеного періоду.

Становлення системи органів державної влади уповноважених на реалізацію прав осіб з інвалідністю та їх взаємозв'язок з іншими організаціями.

---

⁶⁵ Назаров Н. М. Специальная педагогика : учебно-методическое пособие / Н. М. Назаров. М. : АСАДЕМА, 2000. 519 с.

⁶⁶ Товстопят Л. М. Історія становлення системи державного соціального страхування в Україні і світі. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. 2010. № 2 (8) . С. 195–197.

⁶⁷ Vancouver J. An enquiry into the causes and production of poverty, and the state of the poor : together with the proposed means for their effectual relief / J. Vancouver. London : Philanthropic Reform, 1796. 148 p.

⁶⁸ Боков О. В. Особливості становлення та розвитку соціального страхування в Європі у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Теорія та практика державного управління. 2008. № 3 (22). С. 2.

1. Земські установи, громадські управи та їх взаємозв'язок з іншими організаціями.

Унаслідок земської реформи 1864 р. функції з надання допомоги малозахищеним верствам населення були у більшості губерній передані земським установам, організованим за становим принципом. Земства брали участь у фінансуванні утримання будинків для божевільних, благодійних установ тощо. Піклування про бідні верстви у містах здійснювали громадські управи, надаючи такі види допомоги: 1) у вигляді грошових виплат та речових пожертвувань; 2) утримання в закритих установах. З'являються благодійні товариства при лікарнях, які допомагали вирішувати проблеми невиліковних, хронічних хворих або ослаблених після хвороби людей⁶⁹. Відповідно до Міського положення, виданого 16 червня 1870 р., у 509 містах запроваджувалося виборне міське самоврядування – міські думи. До їхньої компетенції належало впорядкування міст, піклування про міську охорону здоров'я та народну освіту⁷⁰. Загалом у складі земських службовців і фахівців різних галузей на початок 1912 р. налічувалося майже 150 тис. осіб⁷¹.

2. Центральний орган державної влади для піклування за глухими, який був створений у 1898 р., свою діяльність спрямував на адаптацію осіб з обмеженими функціональними можливостями в суспільство та на захист їхніх прав і свобод⁷², а також взаємозв'язок з організаціями опіки над особами з інвалідністю. Аналіз доступних для ознайомлення в електронному вигляді історичних документів 1880-х-1914 р.р.⁷³ свідчить про існування розгалуженої системи спеціалізованих закладів та організацій опіки за особами з інвалідністю. Найбільші серед них такі: богадільня для божевільних Кирилівського монастиря, братство в ім'я Христа Спасителя для допомоги сліпим при Раді Піклування імператриці Марії Олександрівни про сліпих, притулок для ідіотів і епілептиків, притулок для калік, дитячий притулок для калік і паралітиків та ін.

3. Губернатори та градоначальники. Відповідно до ст. 2 Статуту про громадське піклування державна система забезпечення прав осіб з особливими потребами покладалася на губернаторів і

⁶⁹Зальцман Т. В. Становление и развитие системы помощи людям с инвалидностью в России (1861 – 1917 гг.): автореф. дис... канд. истор. наук : 07.00.02. М., 2008. С. 16-17.

⁷⁰ Походзіло Ю. М. Правове регулювання громадського піклування в губерніях Лівобережної України в ХІХ – на початку ХХ століття : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. Х., 2008. С. 68.; Поляруш С. І. Становлення і діяльність органів державної опіки та громадської благодійності на Лівобережній Україні (1775-1918 рр.) : дис...канд. истор. наук : 07.00.01. К., 1996. С. 68.

⁷¹ Походзіло Ю. М. Правове регулювання громадського піклування в губерніях Лівобережної України в ХІХ – на початку ХХ століття : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. Х., 2008. С. 71.

⁷² Кузнецов М. А. Правовое положение инвалидов по слуху в России (вторая половина ХІХ – начало ХХІ века) : автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 2008. С. 15-16.

⁷³ Российский государственный исторический архив URL: <http://charity.fgurgia.ru>.

градоначальників⁷⁴. Нагляд за піклуванням про вбогих, німечиних здійснювала також і поліція.

4. Лікарські експертизи працездатності, діяльність яких була започаткована шляхом створення мережі лікарсько-консультаційних бюро, перше з яких почало діяти у 1908 році у Катеринославлі (нині Дніпро). Бюро створювалися за ініціативою медичної громадськості, форма їхньої власності була приватна. Прорахунками у їх функціонуванні було те, що у своїй більшості вони відстоювали інтереси роботодавців, у зв'язку з чим вся відповідальність підприємців за заподіяну шкоду здоров'ю робітника на виробництві перекладалася на робітника⁷⁵.

Діяльність зазначеної експертизи була обумовлена прийняттям низки законодавчих актів: «Про винагороду потерпілим внаслідок нещасних випадків робітникам, службовцям і членам їхніх сімей на підприємствах фабрично-заводської, гірничозаводської промисловості», «Про страхування робітників від нещасних випадків на виробництві», «Про забезпечення працівників на випадок хвороби», «Про затвердження Ради у справах страхування робітників», юрисдикція яких поширювалася на всю українську губернію⁷⁶. Відповідно до цих документів запроваджувалося страхування працівників у зв'язку з каліцтвом та хворобою; здійснювалося залучення осіб з інвалідністю до праці; призначалося пенсійне забезпечення по інвалідності; створювалася спеціалізована Рада у справах страхування робітників⁷⁷, діяльність якої була спрямована на дотримання прав потерпілих унаслідок нещасних випадків на виробництві; передбачалася матеріальна відповідальність керівників підприємств, установ та організацій. На відміну від інших регіонів Російської імперії поселення в Правобережній Україні характеризувалися певними особливостями страхування працівників у зв'язку з каліцтвом та хворобою, яке здійснювалося через створений інвалідний фонд, в який кожна особа сплачувала 5% від прибутку⁷⁸.

Поряд з цим заслуговує на увагу те, що державна влада почала усвідомлювати необхідність не лише утримання осіб з інвалідністю, але і їхнього навчання та культурного розвитку. З цією метою були створені, наприклад, Александро-Маріїнське училище сліпих, дамський гурток для

---

⁷⁴ Походзіло Ю. М. Правове регулювання громадського піклування в губерніях Лівобережної України в XIX – на початку XX століття : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. Х., 2008. С. 71.

⁷⁵ Хобзей М. К. Аналіз сучасного стану реабілітації інвалідів в Україні. Медичні перспективи. 2010. Том. XV. № 4. С. 132–133.

⁷⁶ Гончаров А. Розвиток законодавства про соціальне забезпечення (друга половина XIX ст. – по теперішній час). Господарство, підприємство та права. 2009. № 8. С. 109.

⁷⁷ Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України : монографія / Н. П. Коробенко. К. : Вид-во Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України, 2011. С. 8.

⁷⁸ Луговий Б.В. Військові поселення на правобережній Україні (1836–1866) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата історичних наук : спец. 07.00.01. Львів, 2009. С. 17.

перепису книг для сліпих, майстерні для дорослих сліпих ім. К.К. Грота, Санкт-Петербурзьке училище глухонімих та ін.

Отже, аналіз історичних фактів свідчить, що період становлення соціального забезпечення та державної підтримки осіб з інвалідністю другої половини XIX – початку XX ст. ознаменувався такими особливостями, як розвиток пенсійного забезпечення натурального та грошового характеру окремих верств населення; розширення системи закладів громадської опіки; створення державних органів, сфера діяльності яких поширювалася на опіку осіб з різними проявами інвалідності; виникнення добровільного й обов'язкового страхування робітників на підприємствах на випадок тимчасової чи стійкої втрати працездатності; створення навчальних закладів для осіб з інвалідністю.

V період – період централізованої державної захищеності осіб з інвалідністю (початок XX ст. – перша половина 90-х р. XX ст.)

Загальновідомо, що Перша світова війна, Лютнева революція та громадянська війна мали важкі соціально-економічні наслідки для Росії, до складу якої входила значна частина українських земель, та Європи в цілому. Тотальна зміна політичного устрою негативно позначилася на сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. Це проявилось в тому, що більшовики, пропагуючи атеїзм та марксистсько-ленінські ідеї, повністю відмовилися від принципу благодійництва в опіці. Було відмінено царську систему пенсійного забезпечення населення, але й не побудовано власної, адже в умовах політики «військового комунізму» радянська влада спрямувала всі зусилля на зміцнення свого політичного домінування та націоналізації економіки.

Зазначений проміжок часу характеризується систематичним реформуванням та перепідпорядкуванням державних органів на центральному рівні, які опікувалися питаннями реалізації та захисту прав осіб з інвалідністю: на початку 1917 р. при Міністерстві внутрішніх справ був створений Департамент опіки, а у лютому 1917 року Тимчасовий уряд створив Міністерство державної опіки, яке частково узгоджувало напрями спільної діяльності медичних служб та відомств ⁷⁹; у січні 1918 р. створено медико-санітарну управу в рамках діяльності Секретарства внутрішніх справ, яку реорганізовано в лікарсько-санітарну Раду при Українській Центральній Раді, далі в Департамент охорони здоров'я, поряд з яким у січні 1918 р. було створено Департамент Державного опікування ⁸⁰; у травні 1918 р. сталося перепідпорядкування Департаменту Державного опікування та Департаменту охорони

⁷⁹ Басов Н. Ф. Социальное обеспечение, защита и поддержка инвалидов в России : советский период и современность. Вестник ПСТГУ. 2010. Вып. 4(19). С. 56-69.

⁸⁰ Колосова О.О. Організація охорони здоров'я та соціального забезпечення населення України в часи правління національних урядів 1917–1921 роки. Вісник Запорізького національного університету. 2010. №2. С. 20-24.

здоров'я до Міністерства народного здоров'я й державного опікування⁸¹ з виокремленням департаменту державної опіки (відділи опіки дітей, загальної опіки, опіки інвалідів), крім цього, окремо функціонував відділ медичної експертизи.

У період Гетьманату Скоропадського діяльність зазначеного Міністерства народного здоров'я й державного опікування була спрямована на законодавчу ініціативу стосовно асигнування реабілітаційних установ інвалідів, здійснення реєстрації осіб з інвалідністю, участі у засіданнях Бюджетних комісій, Правлінні Всеукраїнської спілки скалічених вояків, організацію функціонування Ради у справах опікування при департаменті опікування координації діяльності відокремлених структурних підрозділів на місцях та організація їх взаємозв'язку з земськими та місцевими інституціями⁸².

З утворенням Директорії УНР діяльність вище зазначеного міністерства було продовжено, проте в його структурі відбулися зміни, а саме Департамент Державного опікування включав відділ справи опікування покалічених вояків, тобто його повноваження стосувалися лише військових інвалідів⁸³.

Робота щодо соціального забезпечення осіб з інвалідністю в зазначений проміжок часу, окрім загальних законодавчих актів, здійснювалася відповідно до Пенсійного статуту⁸⁴. За ним формується система соціальних прав та виплат особам з обмеженими можливостями. Урегульовується координаційна робота у цьому напрямі між трьома міністерствами - народного здоров'я й опіки, праці та фінансів та інших державних інституцій, до повноважень яких опосередковано було віднесено забезпечення дотримання всіх закріплених у пенсійному статуті положень стосовно осіб з інвалідністю.

Водночас поступовий перехід до мирного життя сприяв поновленню соціальної політики в європейських країнах та Україні, яка у 1918 - на початку 1940-х р.р. відзначалася такими рисами:

1. виникненням соціальних пенсій, які виплачувалися з державного бюджету без попередньої сплати страхових внесків⁸⁵;

---

⁸¹ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. 31 травня 1918 року. №8 // Державний вісник Гетьманату.

⁸² Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1035. Оп. 1. Спр. 1. Арт. 96.

⁸³ Колосова О.О. Організація охорони здоров'я та соціального забезпечення населення України в часи правління національних урядів 1917–1921 роки. Вісник Запорізького національного університету. 2010. №2. С. 20–24.

⁸⁴ Подковенко Т. О. Становлення системи законодавства України в 1917-1920 роках (Українська центральна рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. К., 2004. С. 84.

⁸⁵ Загорулько І. Б. Історія розвитку пенсійного забезпечення в Україні. Науковий вісник УкрДЛТУ : збірник науково-технічних праць. Л. : УкрДЛТУ. 2005. Вип. 15.4. С. 375.

2. створенням трьох рівнів пенсій та виплат: 1) державне пенсійне страхування; 2) державне забезпечення; 3) громадська взаємодопомога;

3. появою нових підстав настання інвалідності, що надавали право на пенсію (старість, хвороба та ін.), з одночасним підвищенням вимог – наявність відповідного трудового стажу тощо;

4. пріоритетністю виплат відповідно до соціальної групи: а) робітники; б) військовослужбовці та цивільні службовці; в) селяни ⁸⁶;

5. створенням системи органів державної влади, до повноважень яких належало забезпечення прав осіб з інвалідністю ⁸⁷;

6. визначення права на оскарження адміністративних розпоряджень за кожною організацією, приватною особою, а не лише за потерпілим (Адміністративний кодекс УРСР) ⁸⁸;

7. започаткована діяльність громадських організацій із захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, а саме: Всеросійський союз інвалідів, Всеросійський комітет допомоги хворим і демобілізованим червоноармійцям та інвалідам, Всеросійське товариство сліпих, Всеросійське товариство глухих ⁸⁹;

8. реорганізоване Товариство Червоного Хреста та його представництво в Україні ⁹⁰.

Суттєва реорганізація системи соціального забезпечення осіб з інвалідністю пов'язана із подіями Другої світової війни, оскільки за період проведення військових дій у СРСР збільшилася кількість таких осіб, за офіційними даними Наркомату соціального забезпечення УРСР станом на 1 січня 1946 року їх налічувалося 401 030 осіб ⁹¹.

Ці категорії осіб потребували реабілітації та подальшого пенсійного забезпечення. Так, відповідно до Постанови Раднаркому СРСР 1943 року «Про трудове влаштування та побутове обслуговування інвалідів Вітчизняної війни» органи державної влади встановлювали спеціальні пільги з працевлаштування і соціального забезпечення осіб з інвалідністю, запроваджувалося підвищення пенсії ветеранам-інвалідам, організовувалося санаторно-курортне лікування тощо ⁹². З метою

⁸⁶ Скаридова І. В. Правовое регулирование пенсионного обеспечения в советской России (октябрь 1917 г. – 1928 г.): историко-правовое исследование : автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.01. Н. Новгород, 2011. С. 19–27.

⁸⁷ Радиш Я. Ф. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис та тенденції розвитку : канд. дис. з державн управління. К., 2003. 447 с.

⁸⁸ Адміністративний кодекс УРСР від 12 жовтня 1927 року // Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 1927. №63–65.

⁸⁹ Басов Н. Ф. Социальное обеспечение, защита и поддержка инвалидов в России : советский период и современность. Вестник ПСТГУ. 2010. Вып. 4(19). С. 58-59.

⁹⁰ Дробіна Л. М. Радянська система соціального забезпечення в західних областях України (1939-1941, 1944-1953 рр.) : автореф. дис...канд. істор. наук : 07.00.01. Чернівці, 2011. С. 10-11.

⁹¹ Гордієнко Г. М. Заходи радянської держави щодо соціального забезпечення інвалідів вітчизняної війни в УРСР в 1942–1948 рр. Наука. Релігія. Суспільство. 2008. № 2. С. 27.

⁹² Підгурська М. Історія соціальної роботи. Психологія і суспільство. 2010. № 4. С. 186–187.; Есип І.М. Социальная политика в СССР в годы Великой отечественной войны : советская, российская и

систематизації всіх повноважень щодо захисту прав та свобод осіб з інвалідністю відповідно до Постанови Ради Міністрів УРСР від 09.04.1948 р. №530 було створено Міністерство соціального забезпечення УРСР⁹³.

Післявоєнний період у світі ознаменувався докорінним переосмисленням значення захисту прав і свобод кожної людини, особливо з інвалідністю, а тому було розроблено та впроваджено низку найважливіших і доленосних міжнародних документів (Загальної декларації прав людини (1948 р.), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.) та ін.) та приведення до них законодавства європейських країн та України.

Прийняття зазначених міжнародних документів, як зазначає П. Рабінович, започаткувало формування нової, так би мовити «праволюднної» галузі міжнародного права й створення спеціалізованих органів ООН, уповноважених здійснювати контроль за виконанням Конвенції державами в контексті реалізації органами державної влади «праволюднної» діяльності⁹⁴. У досліджуваній період пріоритетним у діяльності органів державної влади стало поетапне забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, їх соціалізації та участі у громадському житті суспільства.

За таких умов відбувалося поступове відновлення економіки СРСР, що сприяло покращенню матеріального забезпечення осіб з інвалідністю і збільшенню соціальних ініціатив держави, закріплення їх прав та свобод на конституційному рівні. Прийнята 20 квітня 1978 року Конституція УРСР встановлювала державну систему охорони здоров'я, соціального захисту, побутового та матеріального забезпечення у разі хвороби, повної або часткової втрати працездатності⁹⁵. З метою реалізації конституційних положень було прийнято низку законодавчих актів: «Про охорону здоров'я» (1971 р.), «Про подальше поліпшення пенсійного забезпечення колгоспників» (1978 р.), «Про пенсійне забезпечення громадян СРСР» (1990 р.), «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців» (1990) та ін.

українська историографія. Науковий вісник Нові сторінки історії Донбасу : збірник статей / упоряд. та відп. за вип. О. В. Стяжкіна. Д. : ДонНУ, 2011. Кн. 20. С. 25–38.

⁹³ Юрченко Ю. Д. Управління в сфері соціального захисту населення: організаційно-правові аспекти : дис... канд. наук з держ. управління. К., 2005. С. 32.

⁹⁴ Рабінович П. Загальна декларація прав людини – вселюдський ідеал гуманізму (до 50-річчя прийняття). Право України. 1998. № 12. С. 9–11.

⁹⁵ Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки : прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 року // URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html>

Крім того, в 1950–1990-х роках соціальний захист осіб з інвалідністю вже передбачав: 1) безкоштовне протезування; 2) виплату пенсій; 3) надання житла; 4) ремонт помешкань; 5) забезпечення транспортом; 6) санаторно-курортне лікування; 7) надання пільг під час користування транспортом; 8) безвідсоткову позичку на індивідуальне житлове будівництво; 9) звільнення осіб з інвалідністю I та II груп Великої Вітчизняної війни від сплати сільськогосподарського податку, земельної ренти та ін.; 10) працевлаштування осіб з інвалідністю в обладнаних цехах, прилаштованих робочих місцях ⁹⁶.

Водночас відбувається становлення законодавства, що визначає механізм реалізації права особи на оскарження у суді рішень, дій та бездіяльності державних органів у галузі управлінської діяльності відповідно до Конституції СРСР 1978 року, Закону СРСР «Про порядок оскарження у суді неправомірних дій органів державного управління і посадових осіб, що порушують права громадян». Це дало змогу кожному, хто має інвалідність, відстоювати свої права та свободи у судовому порядку.

Таким чином, період централізованої державної захищеності осіб з інвалідністю (перша половина XX ст. – перша половина 90-х р. XX ст.) після закінчення військових дій характеризується створенням високих стандартів фінансової та матеріальної забезпеченості осіб з інвалідністю серед усіх верств населення, професійного навчання та освіти, різнобічної реабілітації тощо. Державні органи соціального забезпечення та професійні спілки, відповідальні за соціальне страхування, стали центральною ланкою в питаннях реалізації та захисту прав і свобод осіб, які мають інвалідність. Водночас тоталітарний режим зумовлював специфіку діяльності публічної адміністрації, яка виявлялась у підкоренні політичним вимогам, а не економічній чи соціальній доцільності, утруднювалася процедура оскарження протиправних дій (бездіяльності) суб'єктів владних повноважень.

VI період – період становлення демократичних засад реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю (друга половина 90-х р. XX ст. – й до сьогодні).

Після здобуття Україною незалежності для створення національної системи соціального захисту було запозичено всі позитивні основи із системи радянського соціального забезпечення осіб з інвалідністю. Окрім того, у цей період було прийнято Конституцію України від

---

⁹⁶ Шимко О. В. Державна політика щодо соціального захисту інвалідів в Донецькій області у 1965-1985 рр. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Історія». 2010. Вип. 116. Т. 129. С. 49–52.; Лук'яненко О. М. Розвиток соціального забезпечення в Українській РСР на сучасному етапі. Український історичний журнал. К. : Наукова думка, 1986. Вип. 2. (№300). С. 43–52.

28 червня 1996 року⁹⁷, Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ⁹⁸, Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ⁹⁹, що визначили нові підходи у діяльності публічної адміністрації з реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю. Вони побудовані здебільшого на медичній концепції інвалідності, згідно з якою особа з інвалідністю розглядається як особа з дефектом чи хворобою, що потребує, насамперед, медичного втручання, ізоляції від суспільства шляхом її утримання в будинках-інтернатах для таких осіб, навчанні у школах-інтернатах для дітей з особливими освітніми потребами.

Подальша побудова демократичної правової соціальної держави, розвиток громадянського суспільства вимагають впровадження нових концептуальних засад діяльності публічної адміністрації, що ґрунтуються на міжнародних стандартах у сфері прав людини, основу яких становить забезпечення здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини за відсутності будь-якої дискримінації. Цей міжнародний принцип закріплений у ст. 1 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, ратифікація якої Україною була здійснена 16 грудня 2009 року¹⁰⁰.

Імплементация міжнародних стандартів у розвиток законодавства, а також вітчизняні євроінтеграційні процеси обумовили надання державній опіці над особами з фізичними, психологічними, інтелектуальними та сенсорними вадами якісно нового ставлення. За ним інвалідність розглядається владними структурами не з позиції тільки медичного значення, а виявляє соціально обумовлене ставлення суспільства до людини з інвалідністю як до повноцінного його члена.

Так, сьогодні державний захист прав, свобод і законних інтересів осіб з інвалідністю передбачає не лише матеріальне забезпечення, а й інші соціально-адаптаційні механізми, основними з яких є:

1) формування за допомогою державних концептуальних програм сталої позиції у суспільстві щодо рівноправності осіб з інвалідністю у всіх сферах життя;

2) створення належних умов для фізичного доступу осіб з інвалідністю до всіх (без винятку) органів державної влади, інших інфраструктурних будівель та приміщень;

---

⁹⁷ Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

⁹⁸ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 4. Ст. 19.

⁹⁹ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

¹⁰⁰ Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

3) реалізація державної політики щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, а також створення умов, які б спонукали роботодавців до залучення таких осіб до роботи;

4) розвиток мережі спеціальних закладів освітнього, лікувального, санаторно-курортного характеру для осіб з інвалідністю тощо.

Таким чином, період становлення демократичних засад реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю (друга половина 90-х р. XX ст. – й до сьогодні) характеризується створенням вітчизняного законодавства з питань діяльності публічної адміністрації у сфері соціального забезпечення та захищеності осіб з обмеженими фізичними та розумовими можливостями, які відповідають базовим міжнародним актам. Сьогодні відбувається поступовий перехід від медичної моделі інвалідності до соціальної – ставлення до осіб з інвалідністю як до повноцінних членів суспільства, що вимагає від органів публічної адміністрації такої організації їх діяльності, яка б дозволила створити належні умови для реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю в Україні.

Вищевикладені теоретичні положення історичного розвитку діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю знайшли своє вираження у низці наукових праць автора ¹⁰¹.

У своїй сукупності ці праці вирішили низку проблемних питань в зазначеній сфері, зокрема визначено авторське бачення аналізу історичного досвіду діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, яке дозволяє визначити періодизацію цього процесу: I період – формування ставлення суспільства до хворих, немічних (до V ст. н.е.); II період – період релігійного благодійництва щодо осіб з інвалідністю (V ст. – XIV ст.); III період – державного піклування про осіб з інвалідністю (XIV ст. – кінець XVIII ст.); IV період – становлення соціального забезпечення та державної підтримки осіб з інвалідністю перша половина XIX – початок XX ст.; V період – централізованої державної захищеності осіб з інвалідністю (початок XX ст. – перша половина 90-х р. XX ст.); VI період – становлення демократичних засад реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю (друга половина 90-х р. XX ст. – й до сьогодні).

---

¹⁰¹ Соболь Є. Ю. Етапи становлення правового захисту прав, свобод і законних інтересів осіб з особливими потребами в Україні. Вісник Академії праці і соціальних відносин. Серія : Право та державне управління. 2013. № 1(9). С. 53–58.; Соболь Є. Ю. Генеза захисту осіб з особливими потребами в історичній ретроспективі. Актуальні проблеми сучасного адміністративного права: матеріали круглого столу, 22 березня 2013 року. Запоріжжя : КПУ, 2013. С. 214–216.; Соболь Є. Ю. Історичний розвиток соціального захисту інвалідів на теренах України в XVI–XXI. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2012. № 4(59). Ч. 2. С. 164–165.; Соболь Є. Ю. Научные взгляды на становление правовой защиты инвалидов. European Applied Sciences. 2013 № 4. S.173.

1.2. Основні поняття та категорії адміністративно-правової моделі функціонування публічної адміністрації щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю

Однією з основних функцій сучасної України як демократичної держави є правовий і соціальний захист громадян на міжнародному та національному рівнях. Особливе місце у цьому сенсі посідає зважена державна політика та ефективна діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, а також інших адміністративних та громадських інституцій щодо забезпечення й дотримання відповідно до чинного законодавства прав, свобод та інтересів найбільш уразливих верств населення, насамперед осіб з інвалідністю.

Зважаючи на зобов'язання нашої держави перед світовою спільнотою стосовно впровадження міжнародних стандартів та норм у цій сфері, потребує подальшого ґрунтовного наукового дослідження питання про діяльність публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, насамперед формування основних понять та категорій, до яких слід віднести: «особа з інвалідністю», «захист прав та свобод осіб з інвалідністю», «публічна адміністрація», «діяльність публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю». Поряд з цим не акцентується увага на дефініціях «соціальне забезпечення», «соціальний захист», визначення та співвідношення яких окреслено в межах низки наукових досліджень.

Окреслені питання ставали предметом наукового дослідження у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких Н. П. Коробенко¹⁰², А. М. Колодій¹⁰³, В. К. Колпаков¹⁰⁴, О.В. Кузьменко¹⁰⁵, А. М. Куца¹⁰⁶, Р.С. Мельник¹⁰⁷, П. М. Рабінович¹⁰⁸,

---

¹⁰² Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. К., 2010. 20 с.

¹⁰³ Права людини і громадянина в Україні: навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. К. : Юрінком Інтер, 2004. 336 с.

¹⁰⁴ Колпаков В. К. Поняття форм публічного адміністрування. Адміністративне право і процес. 2012. № 2 (2). С. 43–51.

¹⁰⁵ Кузьменко О. В. Адміністративний процес в парадигмі права : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. К., 2006. 565 с.

¹⁰⁶ Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. М. 3., 2011. 287 с.

¹⁰⁷ Мельник Р. С. Категорія «публічне управління» у новій інтерпретації. Адміністративне право і процес. 2013. № 1(3). С. 8–14.

¹⁰⁸ Рабінович П. М. Права людини і громадянина : навч. посібн / Рабінович П. М., Хавронюк М. І. К. : Атіка, 2004. – 464 с.

В.П. Петков¹⁰⁹, С. В. Петков¹¹⁰, В. М. Селіванов¹¹¹, М. В. Чічкань¹¹²,
А.М. Школик¹¹³ та ін.

Досліджуючи питання діяльності публічної адміністрації з реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, слід зауважити, що формування сталої наукової та законотворчої думки в Україні щодо сутності цієї правової категорії є відносно новим та актуальним на сьогодні процесом. Ці обставини зумовлені, зокрема, євроінтеграційними намаганнями нашої держави перейняти демократичні міжнародні стандарти у сфері повноцінного забезпечення політичних, громадянських, економічних та інших прав, свобод та інтересів різних верств населення.

Однак зазначені прагнення не зводяться до копіювання адміністративно-правових категорій, які використовуються в окремих країнах світу, з подальшою імплементацією у вітчизняне законодавство, а вимагають широкого переосмислення та з'ясування базових механізмів їхньої реалізації. Як слушно зауважує Т. О. Коломоєць, у цьому разі відбувається не просто процес заміни термінів, а ідеологічно відмінне змістовне наповнення одного з основних інститутів адміністративного права. Саме тому в сучасній адміністративно-правовій доктрині дедалі активніше простежується тенденція до звуження застосування терміна «державне управління» й, навпаки, активного запровадження використання термінів «публічне управління» та «публічна адміністрація»¹¹⁴.

Термін «публічна адміністрація» (англ. Public Administration) (від латин. сл. «publicus» – суспільний та «administration» – управління) є істотним компонентом правових норм, прийнятих на рівні ЄС – у договорах і нормативно-правових актах, який згадується в різних контекстах. Водночас у загальних рисах сутність цього поняття зводиться до того, що це інституції та органи Співтовариства, органи центральної адміністрації держав-членів, публічні інституції регіонального, місцевого чи інших характерів, а також інші органи,

¹⁰⁹ Менеджмент організацій : підручник / за заг. ред. В.П. Петкова. – Кіровоград : КіпЮІ ХНУВС, 2008. 795 с.; Охорона здоров'я в Україні : навч. посіб / за заг. ред. В.П. Петкова. К. : Видавничий дім «Скіф», 2013. 288 с.

¹¹⁰ Петков С. В. Теорія адміністративного права : навч. посіб / С. В. Петков. К. : КНТ, 2014. 304 с.

¹¹¹ Селіванов В.М. Людський вимір політики трансформації державного управління в Україні. Право України. 2004. № 10. С. 4-10.

¹¹² Чічкань М.В. Правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. Х., 2009. 20 с.

¹¹³ Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / Авер'янов В.Б., Дерещ В.А., Школик А.М. та ін. К. : Юстиніана, 2007. 288 с.

¹¹⁴ Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. / Т. О. Коломоєць. К. : Юрінком Інтер, 2011. С. 167.

діяльність яких регулюється нормами публічного права або діями держав-членів¹¹⁵.

В опублікованому Радою Європи в 1997 році Керівництві державам-членам рекомендаційного характеру під «адміністративною владою» розуміється будь-яке об'єднання або особа, уповноважена приймати рішення чи застосовувати заходи, що складають адміністративний акт. У цілому йдеться про центральні, регіональні та локальні адміністративні й політичні державні органи; фізичних і юридичних осіб, які здійснюють публічні функції або адміністративну владу; фізичних і юридичних осіб, що діють з публічного інтересу, а також приватні компанії, що фінансуються з державних фондів¹¹⁶.

Отже, публічна адміністрація згідно із законодавством ЄС – це сукупність загальнодержавних, регіональних і місцевих органів державного управління, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, а також інших державних і недержавних інституцій, уповноважених на виконання публічних функцій.

Одним із перших прецедентів щодо пропозиції закріплення на вітчизняному законодавчому рівні терміна «публічна адміністрація» був проект Концепції реформування публічної адміністрації в Україні, розроблений недержавним аналітичним центром «Центр політико-правових реформ»¹¹⁷, згідно з яким публічна адміністрація – органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, які відповідно до закону чи адміністративного договору мають повноваження забезпечувати виконання законів, діяти в публічних інтересах (виконання публічних функцій).

Однак запропоновані ініціативи не були втілені в життя, хоча наукові пошуки з досліджуваного питання серед вітчизняних і зарубіжних учених не припиняються. Так, В. Б. Авер'янов під «публічною адміністрацією» розуміє органи виконавчої влади та виконавчі органи місцевого самоврядування¹¹⁸. На думку М. С. Міхровської, сенс цієї конструкції полягає у тому, що до цього часу вітчизняне адміністративне право та теорія управління оперували двома такими поняттями, як «державне управління» та «міське

---

¹¹⁵ Механізми координації європейської політики : практика країн-членів та країн-кандидатів / Н. Гнидок (ред.), А. Новак-Фар, Я. Гонцяж, І. Родюк. К. : Міленіум, 2003. С. 28–29.

¹¹⁶ Мосов С. П. Теоретичні аспекти державного управління : монографія / С. П. Мосов, Н. Р. Нижник. – Чернівці : Технодрук, 2011. С. 38.

¹¹⁷ Реформа публічної адміністрації в Україні : Проекти концепції та законів / упоряд: І. Коліушко, В. Тимошук. К. : Центр політико-правових реформ, 2005. 192 с.

¹¹⁸ Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права : ґрунтовний привід для теоретичної дискусії. Право України. 2003. № 5. С. 117.

самоврядування». Але світова практика включає ці два поняття в одну якісно нову систему регулювання суспільних відносин¹¹⁹.

Виходячи з того, що слово «адміністрація» походить не від латинського «administration» (управління), а від ministrare (служити), І. Б. Коліушко та В. П. Тимошук дотримуються позиції, що підпорядкованість політичній владі та служіння публічним інтересам є головним завданням у діяльності публічної адміністрації. Отже, на думку авторів, публічна адміністрація – організація і діяльність органів та установ, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону, діють у публічних інтересах і наділені прерогативами публічної влади¹²⁰.

З метою визначення поняття публічної адміністрації А. М. Школик використовує два підходи. Згідно з першим (структурним) публічна адміністрація – це сукупність різних організацій, що виконують публічні функції (органи виконавчої влади та виконавчі органи місцевого самоврядування; державні та комунальні підприємства і установи, які виконують окремі публічні функції). У контексті структурного підходу термін адміністрація застосовується доволі часто і в Україні, наприклад, обласні державні адміністрації.

За другим підходом (процедурним) автор визначає публічну адміністрацію як сукупність організаційних дій, діяльності та заходів, які виконуються різними суб'єктами та інституціями на підставі закону та у межах, визначених законом для досягнення публічного інтересу¹²¹.

Схожої позиції дотримуються О. М. Козирін і М. А. Штатіна, які визначають публічну адміністрацію як організацію та діяльність органів і установ, які підпорядковані політичній владі, забезпечують виконання закону, діють у публічних інтересах і наділені прерогативами публічної влади¹²².

Дещо іншу думку мають В. В. Корженко та Н. М. Мельтюхова, наголошуючи, що публічна адміністрація у вузькому розумінні передбачає функціонування виконавчої гілки влади та професійну діяльність державних службовців. У широкому розумінні – діяльність законодавчої, виконавчої та судової гілки влади, а також системи адміністративних інститутів¹²³. Останнє трактування публічної

¹¹⁹ Міхровська М. С. Державне управління та публічна адміністрація : шлях до демократії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 87. С. 90.

¹²⁰ Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упоряд. В. П. Тимошук. К. : Факт, 2003. С. 12.

¹²¹ Школик А. М. Порівняльне адміністративне право : навч. посіб. / А. М. Школик. Л. : ЗУКЦ, 2007. С. 10.

¹²² Административное право зарубежных стран : учебн. / под ред. А. Н. Козырина, М. А. Штатиной. М. : Спарк, 2003. С. 29–32.

¹²³ Публічне адміністрування в Україні / заг. ред. В. В. Корженко, Н. М. Мельтюхової : навч. посіб. Х. : Магістр, 2011. С. 7–29.

адміністрації є найбільш прийнятним серед наведених, оскільки охоплює весь механізм публічного управління, а також створює належні умови його функціонування.

Сутність публічної адміністрації як сукупності лише органів виконавчої влади знайшла своє відображення також у Довіднику для міністрів 2006 року¹²⁴, адресованому Кабінету Міністрів України та центральним органам виконавчої влади.

З урахуванням викладеного, публічна адміністрація як концептуальна категорія або поняття у широкому розумінні – це сукупність усіх гілок державної влади, закріплених у Конституції України, органів місцевого самоврядування та інших інституцій, наділених компетенцією публічної влади. Так, Верховна Рада України як законотворча складова публічної адміністрації, будучи єдиним органом законодавчої влади, створює масив нормативно-правових актів найвищої юридичної сили, виробляє обов'язкові для виконання стандарти, положення та вимоги, а також визначає державну політику у всіх сферах життя суспільства.

Діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування – функціональна складова публічної адміністрації, що забезпечує сталість реалізації публічного управління в Україні.

Представники контрольно-наглядової функції в державі (органи прокуратури тощо) – контрольно-наглядова складова публічної адміністрації – створюють належні умови щодо законності та прозорості діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, інших адміністративних інституцій.

Водночас органи судової влади – правозахисна складова публічної адміністрації – забезпечують у межах насамперед адміністративного судочинства вирішення спірних питань щодо реалізації функцій органів державної влади та місцевого самоврядування, а також забезпечення прав та свобод людини і громадянина в судовому порядку.

Діяльність установ, підприємств та організацій, які мають державну або комунальну форму власності, фінансуються з державного чи місцевих бюджетів (фондів), як допоміжна складова публічної адміністрації, спрямована на вирішення окремих завдань публічного управління у різних сферах життєдіяльності суспільства. Отже, у цілому суб'єкти публічної адміністрації – це сукупність загальнодержавних, регіональних і місцевих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, а також інших адміністративних і громадянських інституцій, уповноважених на виконання публічних функцій.

---

¹²⁴ Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів) // Автори-упорядники: І.Коліушко, В. Тимошук. Київ, 2006. 32с.

Публічна адміністрація у практичній площині, як поняття у вузькому розумінні, переважно передбачає діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. На сьогодні таке розуміння у нашій державі, внаслідок політичних, історичних та інших обставин, превалює у суспільстві.

Однією із найважливіших соціальних функцій публічної адміністрації є турбота про своїх громадян, особливо найбільш уразливих верств населення, насамперед осіб з інвалідністю. У міжнародно-правових актах поняття «інвалід» (від лат. *invalidus* – безсилий, немічний) вперше розкривається у Декларації про права інвалідів, проголошеної ООН 09.12.1975¹²⁵: це будь-яка особа, що не може самостійно повністю або частково забезпечити потреби нормального особистого та соціального життя через вади її фізичних або розумових можливостей, які особа має від народження чи ні.

На сьогодні Конвенція про права осіб з інвалідністю, прийнята на 61 сесії Генеральної Асамблеї ООН від 13.12.2006¹²⁶, визначає, що особа з інвалідністю – це людина з порушеннями здоров'я, що заважає її ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Водночас зі змісту Конвенції про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159, ухваленої Міжнародною організацією праці 20.06.1983¹²⁷, випливає, що інвалід – особа, можливості якої отримувати, зберігати відповідну роботу та просуватися по службі значно обмежені у зв'язку з належним чином підтвердженою фізичною чи розумовою вадою.

Схожої позиції дотримуються також автори Великого тлумачного словника сучасної української мови (В. Т. Бусел, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник та ін.)¹²⁸, Академічного тлумачного словника української мови (Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко та ін.)¹²⁹ та Словника російської мови (С. І. Ожегов)¹³⁰, які поняття «інвалід» у цілому розуміють так: людина, яка частково чи повністю втратила працездатність внаслідок поранення, хвороби, каліцтва чи старості.

У Юридичному словнику-довіднику (Ю. С. Шемшученко та ін.) акцентується, що інвалідом слід визнавати особу, яка внаслідок хронічного захворювання або анатомічних дефектів, що викликають стійке, не зважаючи на лікування, порушення функцій організму,

¹²⁵ Декларація о правах инвалидов 9 декабря 1975 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117.

¹²⁶ Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

¹²⁷ Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159 від 20.06.1983. Офіційний вісник України. 2010. № 17. Ст. 799.

¹²⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 502.

¹²⁹ Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. К. : Наукова думка, 1973. С. 24.

¹³⁰ Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. 18-е изд., стереотип. М. : Русский язык, 1996. 214 с.

змушена припинити професійну працю чи може працювати за умови значної зміни звичайних умов праці¹³¹.

Отже, основною ознакою осіб з інвалідністю слід визнавати офіційно підтверджений органами державної влади стійкий розлад здоров'я, який не дає можливості повноцінно реалізувати своє право на працю. Однак це твердження не може вважатися загальноприйнятним, оскільки не розкриває вповні зміст поняття «особа з інвалідністю», обмежуючись винятково економічними критеріями.

Більше того, у Міжнародній класифікації дефектів, інвалідності та непрацездатності, прийнятої Всесвітньою організацією охорони здоров'я (1980 р.) та Резолюції 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів»¹³² акцентується, що «інвалід» та «непрацездатний» не тотожні категорії, які мають чітко розмежовуватися у суспільстві та законодавстві. Так, тимчасово непрацездатним може бути як особа з інвалідністю, так і здорова людина, а крім того, значна кількість осіб з обмеженими фізичними та розумовими можливостями працюють у різних сферах виробництва, наданні послуг тощо на рівних умовах зі здоровими громадянами.

Своєю чергою, погоджуємося з автором Короткого юридичного словника з проблеми захисту особистих прав (В. І. Уруський)¹³³, що інвалід – це насамперед особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм, або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, а також до необхідності соціальної допомоги і захисту. Подібну думку щодо характеристики сутності дефініції «інвалід» висловлює А. М. Куца: особа, якій властиві ознаки стійких функціональних порушень, зумовлених хворобою, травмою (їх наслідками) або аномалією, що призводить до обмеження життєдіяльності та потребує гарантування і забезпечення додаткових прав та її соціального захисту¹³⁴.

Чинним вітчизняним законодавством (закони України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»¹³⁵ та «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»¹³⁶) вироблено узагальнену позицію, згідно з якою особа з інвалідністю – це особа зі стійким

---

¹³¹ Юридичний словник- довідник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Феміна, 1996. С. 256–257.

¹³² Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

¹³³ Короткий юридичний словник з проблеми захисту особистих прав / укл. В. І. Уруський. Тернопіль : АСТОН, 2001. URL: <http://ua.convdocs.org/docs/index-79880.html>.

¹³⁴ Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2011. С. 18.

¹³⁵ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV : за станом на 01.01.2012 // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2-3. Ст. 36.

¹³⁶ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ : за станом на 01.01.2012 // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації її прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Ускладнення життєдіяльності, соціальної адаптованості, зниження працездатності осіб з інвалідністю безпосередньо пов'язане зі стійким розладом функцій організму (втрата здоров'я), до якого належать: сенсорні порушення (зоріві, слухові, мовні); порушення внутрішніх органів та метаболізму (кровообігу, дихання, нервової системи тощо); порушення опорно-рухової системи (деформації кінцівок і хребта тощо); розумова відсталість (дефіцит інтелектуальної функції); розлади психіки та поведінки (шизофренія, афективні розлади тощо) ¹³⁷.

Важливо наголосити, що стійкий розлад функцій організму, який призвів до інвалідності, останніми роками все частіше у нашій країні зумовлюється не вродженими чи набутими причинами, а у зв'язку з помилками працівників охорони здоров'я, нещасними випадками на виробництві, професійними захворюваннями. Такий стан речей пов'язаний, у тому числі зі складною ситуацією у сфері охорони здоров'я (недостатнє фінансування, застаріле медичне обладнання й т.п.), а також непрофесійністю чи халатністю лікарів і медичного персоналу, неналежним контролем і наглядом за травмонебезпечними ділянками робіт тощо.

Інвалідність як міра втрати здоров'я визначається в Україні шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи Міністерства охорони здоров'я України. Залежно від ступеня стійкого розладу функцій організму, зумовленого захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, та можливого обмеження життєдіяльності при взаємодії із зовнішнім середовищем внаслідок втрати здоров'я особи, інвалідність якої визнано, встановлюється перша, друга чи третя група інвалідності ¹³⁸.

Однак інвалідність не слід відносити до розряду суто медичних явищ, хоча цей фактор і є домінантним, оскільки лише після офіційного медичного підтвердження за висновками медико-соціальної експертизи людина набуває статусу особи з інвалідністю, який надає право на державну матеріальну та грошову допомогу ¹³⁹. Так, на семантичному

¹³⁷ Працевлаштування та зайнятість людей із інвалідністю : довідник для роботодавця / упорядн. Т. В. Семигіна, О. Л. Іванова. К., 2010. С. 32–38.

¹³⁸ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV : Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2-3. Ст. 36.; Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII: Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

¹³⁹ Питання медико-соціальної експертизи : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1317; Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 № 561.

рівні розуміння поняття «інвалідність» має декілька підходів: біомедичне визначення – як хвороба чи вада, що пов'язана безпосередньо зі станом здоров'я особи з інвалідністю; філантропічне визначення – як об'єкт співчуття і добротності; соціологічне визначення – як відхилення від соціальних норм щодо участі особи з інвалідністю у житті суспільства, властивих решті громадян; економічне визначення – як кількість соціальних витрат на осіб з інвалідністю (лікування, реабілітація, матеріальна допомога тощо) та як їх обмежена продуктивність на роботі; соціально-політичне – як наслідок неадаптованого середовища до можливостей осіб з інвалідністю ¹⁴⁰.

Саме тому питання інвалідності стало предметом досліджень не лише лікарів, фізіологів і науковців, що розкривають механізми різних патологій, які призводять до інвалідності, але й психологів, соціологів, педагогів, соціальних працівників, які прагнуть використовувати ці знання у програмах соціалізації осіб з функціональними обмеженнями ¹⁴¹. Окрім того, технології допомоги останнім базуються на соціально-екологічній моделі соціальної роботи, відповідно до якої функціональні труднощі виникають у осіб з інвалідністю внаслідок непристосованості фізичного і соціального середовища до їхніх спеціальних потреб ¹⁴².

Аналіз чинного законодавства та наукових джерел дає підстави вважати, що особа з інвалідністю – це особа з фізіологічними (інтелектуальними) стійкими вадами функцій організму, зумовленими захворюванням, травмами або уродженими дефектами (аномаліями), які ускладнюють умови її життєдіяльності й соціальної адаптованості та вимагають різнобічного захисту з боку держави.

Беззаперечною правовою та соціальною нормою у світі є те, що особи з інвалідністю, незалежно від походження, характеру і серйозності їхніх каліцтв або вад, мають ті ж основоположні права і свободи людини та громадянина, що й інші громадяни ¹⁴³.

На сьогодні в наукових колах ведуться дискусії щодо змісту та розмежування між собою понять «права» і «свободи» людини, адже у юридичній літературі та законодавстві вони розглядаються переважно в сукупності. Права людини, на думку П. М. Рабіновича та М. І. Хавранюка, – це певні можливості людини, котрі необхідні для її

---

¹⁴⁰ Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» : тренінгові модулі. К., 2011. С. 12.

¹⁴¹ Щеклолджин В. Ф. Философско-правовые аспекты проблемы социальной реабилитации инвалидов в общество здоровых людей. Проблемы сучасної педагогічної освіти. 2005. Вип. 8. Ч. 2. С. 1.

¹⁴² Карякина О. И. Основы реабилитации инвалидов : учеб. пос. / О. И. Карякина, Т. Н. Карякина. – Волгоград : Изд-во Волгоградского гос. унив-та, 1999. С. 6.

¹⁴³ Декларация о правах инвалидов 9 декабря 1975 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117; Загальна декларація прав людини : Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995015>.

існування та розвитку в конкретних історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей¹⁴⁴.

В. М. Корельський схиляється до думки, що права людини мають природну сутність і є невід'ємними від особи з інвалідністю, вони позатериторіальні й позанаціональні, існують незалежно від закріплення в законодавчих актах держави, є об'єктом міжнародно-правового регулювання та захисту¹⁴⁵.

Деякі інші погляди дотримуються О. Г. Кушніренко та Т. М. Слінько, які термін «права» розглядають як міру можливої поведінки людини, здійснення тих або інших дій, закріплених у нормативно-правових актах. Водночас «свободи» – філософська і правова категорія, яка означає самостійний вибір індивідом варіанта своєї поведінки; можливість користуватись і розпоряджатись тим або іншим соціальним благом, цінністю, задовольняти власний інтерес у такий спосіб, щоб не порушувати права інших людей¹⁴⁶.

На думку В. Ф. Погорілко та Н. Г. Шукліної свобода виражається у спроможності людини діяти відповідно до своїх інтересів і мети; це можливість власного, незалежного вибору того чи іншого рішення¹⁴⁷.

На взаємозв'язку прав і свобод людини слушно наголошує М. В. Баглай: стан свободи реалізується через суб'єктивні права, які визначають напрями і форми використання свободи¹⁴⁸.

Отже, права осіб з інвалідністю – це закріплені та охоронювані в міжнародно-правових і національних законодавчих актах загальні та рівні для всіх членів суспільства положення щодо міри можливої поведінки осіб з інвалідністю. Водночас їх свободи – це можливість самостійного вибору, без втручання держави та громадянських інституцій, варіантів поведінки з метою реалізації своїх законних інтересів.

На сьогодні не існує єдиної думки щодо класифікації прав та свобод людини і громадянина. Наприклад, В. М. Бесчасний та С. В. Пашков поділяють їх на три групи залежно від характеру відносин, що виникають між індивідумом і державою: особисті права і свободи; політичні права і свободи; соціально-економічні права і свободи¹⁴⁹.

¹⁴⁴ Рабінович П. М. Права людини і громадянина : навч. посібн / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. К. : Атіка, 2004. С. 5.

¹⁴⁵ Теория государства и права : учебн. / под ред. проф. В. М. Корецкого, В. Д. Первалова. 2-е изд., изм. и доп. М. : НОРМА, 2002. С. 540.

¹⁴⁶ Кушніренко О. Г. Права і свободи людини та громадянина : навч. посібн. / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько. Х. : Факт, 2001. С. 6–8.

¹⁴⁷ Конституційне право України / за ред. В. Ф. Погорілка. 4-те видання. К. : Наукова думка. 2003. С. 199.

¹⁴⁸ Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации : учеб. для вузов / М. В. Баглай. 6-е изд., изм. и доп. М. : Норма, 2007. С. 180–181.

¹⁴⁹ Конституційне (державне) право зарубіжних країн : навч. посіб. / за ред. В. М. Бесчастного. К. : Знання, 2007. С. 81.

З цією класифікацією прав та свобод людини і громадянина погоджується Д. А. Гудима, однак наголошує на існуванні також релігійних прав людини – можливість самостійного вільного вибору об'єкта вірувань та їх відповідного змісту¹⁵⁰.

Значно ширший підхід використовують А. М. Колодій та А. Ю. Олійник, які виокремлюють такі групи прав та свобод людини і громадянина: фізичні права (задоволення матеріальних, духовних та інших потреб); політичні права (участь у громадському і державному житті тощо); економічні права (участь у виробництві матеріальних і духовних благ); соціальні права (забезпечення належних соціальних умов життя); екологічні права (безпечне екологічне середовище); сімейні права (вільно розпоряджатися собою в сімейних правовідносинах); культурні права (доступ людини до духовних цінностей своєї нації та всього людства); особисті права (захист своїх прав, свобод і законних інтересів)¹⁵¹.

З урахуванням норм Основного Закону України можливий поділ прав осіб з інвалідністю на дві групи: загальні та спеціальні. Так, загальні права передбачають конституційні можливості, які в рівній мірі стосуються осіб з інвалідністю та інших членів суспільства (Розділ II Конституції України). У свою чергу спеціальні права також є спільними для кожної людини та громадянина в країні, однак додаткове гарантування і посилений контроль їх реалізації та захисту з боку держави і суспільства сприятиме покращенню умов життєдіяльності осіб з інвалідністю. Йдеться насамперед про право на повагу до гідності; право на працю, що включає можливість вільного її вибору; соціальний захист; охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; освіти.

Характеризуючи окремі спеціальні права, слід зауважити, що повага до гідності осіб з інвалідністю є особливо важливою за сучасних умов, адже без належного ставлення та підтримки з боку суспільства така категорія громадян не зможе повноцінно інтегруватися, відчуваючи себе постійно соціально обмеженими. Зазначені позиції були повною мірою враховані на законодавчому міжнародному та вітчизняному рівнях. Так, ст.ст. 3, 21 та 28 Конституції України регламентують, що у нашій державі, зокрема, честь і гідність є найвищою соціальною цінністю; усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; ніхто не може бути підданий такому поведженню, що принижує його гідність.

Нормативне закріплення принципу поваги до честі і гідності людини на рівні основних міжнародно-правових документів з прав людини виражається у встановленні заборони на вчинення будь-яких дій, пов'язаних із неподським чи таким, що принижує гідність, поведженням

---

¹⁵⁰ Права людини й оновлення Конституції України : колект. монографія / П. М. Рабінович та ін. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. Вип. 5. С. 50.

¹⁵¹ Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. К. : Юрінком Інтер, 2004. С. 166–167.

або покаранням¹⁵². Зокрема, у ст. 5 Загальної декларації прав людини, ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод наголошується: «Ніхто не повинен піддаватися катуванню або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню і покаранню».

Отже, змістом права на повагу до гідності осіб з інвалідністю є законодавчо встановлена та гарантована державою сукупність норм, які дають кожній особі з інвалідністю впевненість у своїй суспільній цінності, можливість усвідомлювати себе як особистість, поважати власні моральні принципи й етичні норми, наполягати на повазі до себе інших людей, публічної адміністрації та її посадових і службових осіб, а також вимагати, щоб будь-які сумніви щодо її моральних якостей та етичних принципів були належним чином обґрунтовані¹⁵³. У разі порушення визначених аспектів компетентні органи публічної влади мають задіяти правові механізми відновлення права на повагу до гідності особи з інвалідністю, компенсацію завданої моральної шкоди, а винних осіб притягнути до юридичної відповідальності.

Право на працю посідає провідне місце в системі загальнолюдських цінностей, що формують економічне та соціальне становище суспільства в цілому та кожного його члена зокрема. Можливість заробляти собі на життя працею, яку людина сама для себе вільно обирає чи на яку вільно погоджується, є змістом права на працю, що визнається ст. 43 Основного Закону України за кожною особою¹⁵⁴. Водночас гарантування публічною адміністрацією права на працю особам з інвалідністю з урахуванням їхніх особливих потреб, гідну заробітну плату дає можливість такій категорії осіб отримати певну матеріальну незалежність, реалізувати весь свій потенціал.

Згідно зі ст.ст. 2, 5 Кодексу законів про працю України право громадян України на працю, тобто на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, у тому числі право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, забезпечується державою. Держава створює умови для ефективної зайнятості населення, сприяє працевлаштуванню, підготовці і підвищенню трудової кваліфікації, а у разі необхідності забезпечує перепідготовку осіб, що вивільняються у результаті переходу на ринкову економіку.

Отже, право на працю осіб з інвалідністю передбачає: вільний вибір виду діяльності; безкоштовне сприяння державних служб зайнятості у

¹⁵² Кучинська О.П. Принцип поваги до честі і гідності людини у кримінальному процесі. Адвокат. 2012. № 4 (139). С. 17.

¹⁵³ Марущак Н.В. Забезпечення права особи на повагу до її гідності на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : спец. 12.00.09. К., 2010. С. 10.

¹⁵⁴ Право на працю : брошура // Головне управління юстиції у місті Києві. К., 2012. С. 10.

доборі відповідної роботи і працевлаштуванні відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, з урахуванням суспільних потреб; надання підприємствами, установами, організаціями, згідно з їхніми попередньо поданими заявками, роботи за фахом випускникам державних вищих навчальних, професійних навчально-виховних закладів; безкоштовне навчання безробітних нових професій, перепідготовку в навчальних закладах або у системі державної служби зайнятості з виплатою стипендії; компенсацію відповідно до законодавства матеріальних витрат у зв'язку з направленням на роботу в іншу місцевість; правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи.

Базова теза щодо забезпечення права на соціальний захист осіб з інвалідністю закріплена у ст.ст. 7, 9, 10 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Також, згідно зі ст. 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

З огляду на викладене зауважимо, що однією з основних категорій осіб, які мають право на соціальний захист є особи з інвалідністю, однак у цитованій правовій нормі пряма вказівка на них відсутня.

Загалом же право на соціальний захист осіб з інвалідністю – це визнані й гарантовані державою і міжнародним співтовариством можливості особи з функціональними обмеженнями задовольняти на прожитковому рівні свої фізіологічні та духовні потреби. Стосовно цього чинне вітчизняне законодавство передбачає право таких осіб на пенсійне забезпечення, забезпечення грошовими допомогоюми, надання пільг, компенсацій, натуральних допомог та соціальних послуг у спеціально створених для цього соціальних закладах ¹⁵⁵.

Незважаючи на крайню необхідність у наданні особі з інвалідністю соціальної матеріальної допомоги, створенні умов для праці, право на медичну допомогу та медичне страхування має вирішальне значення. Особливий стан фізичного та психологічного здоров'я такої категорії осіб потребує систематичного медичного та іншого коригування. Тому в нашій державі кожному гарантується право на охорону здоров'я, яке забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-

---

¹⁵⁵ Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення : навч. посіб. / Б.І. Сташків. К. : Знання, 2005. С. 34–35.

економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм (ст. 49 Конституції України).

Згідно зі ст. 6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» право на охорону здоров'я особи з інвалідністю передбачає, зокрема: життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я; безпечне навколишнє природне середовище; санітарно-епідемічне благополуччя території; безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; кваліфіковану медичну допомогу; достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення; правовий захист від будь-яких форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я; оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я.

Право на освіту є одним із основних конституційних засад, зокрема і для осіб з інвалідністю. Згідно зі ст. 53 Конституції України держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, фахової та вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, фахової та вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Законами України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту» за особами з інвалідністю також закріплюється право та встановлюються державні гарантії на здобуття освіти на рівні, що відповідає їхнім здібностям і можливостям, бажанням та інтересам з урахуванням медичних показань та протипоказань до подальшої трудової діяльності. Забезпечення права осіб з інвалідністю на освіту та заходи щодо реалізації цього права передбачено також в основному міжнародному документі щодо осіб з інвалідністю – Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (ст. 24)¹⁵⁶.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» за інших рівних умов переважне право на зарахування до навчальних закладів мають особи з інвалідністю. Окрім того, згідно з п. 13 Умов прийому до вищих навчальних закладів України в 2021 році, затверджених наказом МОН України від 15.10.2020 № 1274, можуть бути переведені на вакантні місця державного або регіонального замовлення в порядку, передбаченому цими Умовами, якщо вони зараховані на навчання за іншими джерелами фінансування на відкриту або фіксовану конкурсну пропозицію і не отримували рекомендацію на місця державного або регіонального замовлення особи з

¹⁵⁶ Забезпечення права інвалідів на освіту. Персонал плюс. 2009. № 5 (307). 5-11 лютого.

інвалідністю I, II груп та діти з інвалідністю віком до 18 років, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю.

Згідно з Конституцією України до основних свобод осіб з інвалідністю належать свобода пересування (ст. 33), свобода думки і слова (ст. 34), свобода світогляду і віросповідання (ст. 35), свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54) та інші, які розкрито також у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Так, свобода пересування та вибору місця проживання передбачає можливість осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами мати право вільно залишати будь-яку країну; не позбавлятися довільно або з причини інвалідності права на в'їзд до власної країни.

Свобода висловлення думки та переконань і доступ до інформації забезпечує можливість особам з інвалідністю вільного висловлення власної думки та переконань, а також пошуку, отримання й поширення інформації та ідей нарівні з іншими, користуючись за власним вибором усіма формами спілкування.

Свобода самостійного вибору способу життя та діяльності надає можливість особам з інвалідністю лише із внутрішніх переконань дотримуватися певного світогляду та віросповідання, реалізовувати літературний, художній, науковий та інший власний потенціал та здібності. Захист державою цих прав і свобод осіб з інвалідністю є обов'язковою конституційною умовою в абсолютній більшості країн світу.

Без належного забезпечення (реалізації та захисту) вказаних прав і свобод осіб з інвалідністю з боку держави неможливо розвинути громадянське суспільство в Україні. Під діяльністю публічної адміністрації щодо реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю пропонуємо розуміти таке її функціонування, яке спрямоване на створення для таких учасників суспільних відносин правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов, які гарантуватимуть використання ними можливостей нарівні з іншими громадянами брати участь у суспільному житті, а також задовольняти свої специфічні потреби, зокрема, в охороні здоров'я, безбар'єрному пересуванні, соціальному забезпеченні, ефективному виконанні індивідуальної програми реабілітації, отриманні пристосованого житла, працевлаштуванні, доступній інклюзивній освіті та ін.

Поряд із діяльністю публічної адміністрації у зазначеній сфері здійснення повноважень місцевого самоврядування – важлива складова державної соціальної політики, що додатково забезпечує реалізацію прав і свобод осіб з інвалідністю на місцевому та регіональному рівні. Таким чином, відбувається індивідуальний підхід з боку громади до кожної особи з інвалідністю з метою якнайкращого задоволення їхніх економічних потреб, потреб життєдіяльності, суспільної адаптації тощо.

Так, відповідно до чинного законодавства результатом здійснення повноважень місцевого самоврядування щодо реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю є: а) утворення цільових фондів соціальної допомоги та визначення порядку і умов витрачання коштів цих фондів; б) вирішення питання про надання особам з інвалідністю права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також порядок компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах; в) вирішення відповідно до законодавства питань надання допомоги особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю у будівництві індивідуальних житлових будинків, проведення капітального ремонту житла, придбання будівельних матеріалів, а також відведення цим особам у пріоритетному порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва; г) здійснення організації для осіб з інвалідністю будинків-інтернатів побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування; ґ) здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов осіб з інвалідністю, а також влаштування у будинки-інтернати.

Діяльність публічної адміністрації щодо захисту прав і свобод осіб з інвалідністю має місце за несприятливих обставин, коли виникає необхідність державі задіяти окремі правові механізми, спрямовані на відновлення порушених прав і свобод особи. Загалом поняття «захист» тлумачиться як заступництво, підтримка¹⁵⁷; охорона, відстоювання в суді інтересів клієнта¹⁵⁸. На думку Ю. Ф. Кравченко правовий захист – це діяльність держави в особі її органів представницької, виконавчої та судової влади, організацій, установ та посадових осіб із забезпечення процесу реалізації особою своїх прав на користування матеріальними, політичними, соціальними та духовними благами¹⁵⁹.

Г. Я. Стоякін зауважує, що правовий захист передбачає: а) встановлення правових норм, які визначають права та обов'язки, порядок їх здійснення та захисту, зокрема й застосування санкцій; б) діяльність суб'єктів зі здійснення своїх прав та захисту суб'єктивних прав; в) попереджувальну діяльність державних та громадських організацій, а також діяльність з реалізації правових санкцій¹⁶⁰. Таким чином, діяльність публічної адміністрації щодо захисту прав та свобод

¹⁵⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 692.

¹⁵⁸ Сучасний тлумачний словник української мови / [уклад. : Л. П. Олексієнко, О. Л. Шумейко]. К. : Кобза, 2004. С. 192.

¹⁵⁹ Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування ОВС України (організаційно-правові питання) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Х., 1998. С. 13.

¹⁶⁰ Гражданско-правовая охрана интересов личности / отв. ред. Б. Б. Черепахин. М. : Юрид. лит., 1969. С. 56.

осіб з інвалідністю – це вид публічної діяльності в особі органів представницької, виконавчої та судової державної влади, органів місцевого самоврядування, а також державних і комунальних підприємств, установ та організацій із забезпечення процесу реалізації особою з інвалідністю своїх прав і свобод на користування матеріальними, політичними, соціальними та духовними благами.

Формою захисту прав і свобод осіб з інвалідністю згідно зі ст. 55 Конституції України є оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Йдеться насамперед про адміністративне судочинство, адже його основне завдання – захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ¹⁶¹.

Факт наявності інвалідності в особі часто викликає в сучасному суспільстві неприязнь до таких осіб, яка супроводжується образами, упередженим ставленням щодо працездатності тощо. Отже, особи з інвалідністю потребують не лише матеріальної та грошової допомоги з боку держави, але й поважливого ставлення до них шляхом захисту їхньої гідності та недискримінації у суспільних правовідносинах.

Отже, до форм захисту прав та свобод осіб з інвалідністю слід віднести такі: а) судовий захист – оскарження в адміністративних судах рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб щодо недотримання ними умов реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю; б) захист гідності та недискримінація – забезпечення правового, соціально-економічного та іншого відповідного становища, за якого стає неможливим прийняття рішень, дії або бездіяльність будь-яких осіб, що спрямовані на обмеження або привілеї стосовно особи за ознаками, зокрема інвалідності, якщо вони унеможливають визнання і реалізацію на рівних підставах прав і свобод людини та громадянина.

Вищевикладені теоретичні положення адміністративно-правової моделі діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю знайшли своє вираження у низці наукових праць автора¹⁶².

---

¹⁶¹ Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради. 2005 № 35–36, 37. Ст. 446.

¹⁶² Соболев Є. Ю. Категорії адміністративно-правової моделі діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав та свобод інвалідів. Держава та регіони. 2014. № 1 (43). С. 37–42.;

У своїй сукупності ці праці вирішили низку проблемних питань в зазначеній сфері, зокрема:

1. Вироблено авторське бачення поняття «особи з інвалідністю» як особи з фізіологічними (інтелектуальними) стійкими вадами функцій організму, зумовленими захворюванням, травмами або уродженими дефектами (аномаліями), які ускладнюють умови її життєдіяльності й соціальної адаптованості та вимагають різнобічного захисту з боку держави.

2. Зазначено, що міжнародною правовою нормою є те, що особи з інвалідністю, незважаючи на походження, характер і серйозність їхніх каліцтв або вад, мають ті ж основоположні права і свободи людини та громадянина, що й інші громадяни.

Серед переліку спеціальних прав осіб з інвалідністю особливого значення набувають права на: повагу до гідності; працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується; соціальний захист; охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; освіту.

До основних свобод осіб з інвалідністю належать свобода пересування, свобода думки і слова, свобода світогляду і віросповідання, свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості та ін.

3. Обґрунтовано, що під правами осіб з інвалідністю слід розуміти закріплені та охоронювані в міжнародно-правових і національних законодавчих актах загальні та рівні для всіх членів суспільства положення щодо міри можливої поведінки осіб з інвалідністю. Водночас свободи осіб з інвалідністю – це можливість самостійного вибору, без втручання держави та громадянських інституцій, варіантів їх поведінки з метою реалізації гарантованих законних інтересів.

4. Сформульоване авторське бачення понять:

– суб'єкти публічної адміністрації – це сукупність загальнодержавних, регіональних і місцевих органів державної влади,

---

Соболь Є. Ю. Місце в конституційно-правовій системі України правового статусу інвалідів. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2012. Спец. вип. № 5. С. 236–238.; Соболь Є. Ю. Поняття «інвалід» за законодавством України. Актуальні проблеми забезпечення громадської безпеки: матеріали науково-практичної конференції (8 квітня 2011 року). Кіровоград : КірюО ХНУВС, 2011. С. 201–202.; Соболь Є. Ю. Особиста безпека як один з ключових елементів адміністративно-правового статусу громадянина. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2011. Спеціальний випуск № 3. С. 280–290.; Sobol Eugene. Place and role of organs of internal affairs in the mechanism of ensuring human rights and freedoms. *Prezegląd Policynjny*. 2011. № 3(103). S. 16–17.; Соболь Є. Ю. Актуальні проблеми реалізації місцевими радами повноважень щодо захисту інвалідів. Розвиток правової системи та державотворення в Україні: теорія та практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Черкаси, 15 листопада 2012 року. Черкаси : СУЕМ, 2012. С. 113–115.; Соболь Є. Ю. Складові та мета соціального захисту інвалідів. Правовий порадник. 2012. № 4. С. 68–69.; Соболь Є. Ю. Концептуальні підходи до співвідношення поняття «соціальне забезпечення» та «соціальний захист» у контексті реалізації державної політики щодо захисту прав інвалідів. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2012. № 1(48). С. 187–191.

органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, а також інших державних і комунальних інституцій, уповноважених на виконання публічних функцій;

– діяльність публічної адміністрації щодо реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю – це вид публічної діяльності, що полягає у цілеспрямованому владно-організуючому та регулюючому впливі у межах реалізації компетенції відповідних державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб на стан і розвиток суспільних процесів у сфері прав і свобод осіб з інвалідністю, що виникають під час виконання соціальних функцій держави;

– діяльність публічної адміністрації щодо захисту прав та свобод осіб з інвалідністю – це вид публічної діяльності в особі органів представницької, виконавчої та судової державної влади, органів місцевого самоврядування, а також державних і комунальних підприємств, установ та організацій із забезпечення процесу реалізації особою з інвалідністю своїх прав і свобод на користування матеріальними, політичними, соціальними та духовними благами.

РОЗДІЛ 2.

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

2.1. Адміністративно-правове забезпечення діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю

Інвалідність сьогодні є глобальним викликом для світової спільноти. За даними Організації Об'єднаних Націй, більше одного мільярда осіб мають ту чи іншу форму інвалідності. Тобто кожен шостий мешканець планети має певні фізичні або психічні відхилення від загальноприйнятої норми, що потребує спеціальних адміністративно-правових заходів реагування з боку публічних інституцій, спрямованих на реалізацію і захист прав та свобод осіб з інвалідністю, забезпечення їх повноцінної участі в суспільстві.

Запровадження зазначеного вище правореалізуючого та правозахисного напрямів діяльності публічних інституцій в адміністративне законодавство пов'язане з подальшим впровадженням оновленої доктрини українського адміністративного права, побудованої на ідеології людиноцентризму, яка була апробована протягом багаторічного досвіду у більшості європейських країн.

У цьому контексті актуальним є аналіз досвіду адміністративно-правового забезпечення діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю з метою оцінки реальної можливості трансформації вітчизняного адміністративного законодавства шляхом імплементації окремих законодавчих положень провідних західноєвропейських країн.

Питання адміністративно-правового забезпечення діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю було предметом дослідження таких науковців, як В. Авер'янов¹⁶³, Л. Байда¹⁶⁴, Н. Бондар¹⁶⁵,

---

¹⁶³ Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у двох томах : Том 1. Загальна частина / Ред. колегія : В. Б. Авер'янов та ін. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 592 с.

Л. Воронюк¹⁶⁶, В. Дерезь¹⁶⁷, А. Думбаєв¹⁶⁸, А. Куца¹⁶⁹, А Пухтецька¹⁷⁰, В. Тимошук¹⁷¹, А. Школик¹⁷², А. Янучек¹⁷³ та інші.

Аналіз досліджуваного питання слід розпочати з огляду наявних у науковій літературі концептуальних моделей інвалідності, оскільки саме на них ґрунтується законодавство, що регулює діяльність публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. Зміна акцентів у трактуванні концепції інвалідності обумовлює необхідність забезпечення комплексного підходу до створення умов, які б сприяли реалізації прав осіб з інвалідністю на рівні з іншими громадянами¹⁷⁴, зокрема й до законодавчого їх закріплення.

Аналіз наукової літератури свідчить про виокремлення багатьма науковцями двох основних моделей інвалідності, які є віддзеркаленням поглядів на інвалідність у суспільстві в різні історичні періоди: «старої» (традиційної, медичної) та «нової» (посттрадиційної, соціальної)¹⁷⁵. Найбільш ґрунтовною є класифікація, наведена А.Е. Думбаєвим та Т.В. Поповою, які виділяють три концептуальні моделі інвалідності: традиційну – моральну (релігійну), медичну (адміністративну); «нову» – соціальну; та «новітню» парадигму інвалідності¹⁷⁶, в яких окреслюються питання функціонування та діяльності публічної адміністрації щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. Розглянемо наявні моделі більш детально.

¹⁶⁴ Інвалідність та суспільство : навчальний посібник / за ред. Л. Байди, О. Красюкової-Енс. К., 2011. 188 с.

¹⁶⁵ Бондар Н.О. Передумови виникнення та формування сучасного світогляду щодо моделей інвалідності: міжнародний досвід. Бізнес Інформ. 2013. №3. С. 244–248.

¹⁶⁶ Воронюк Л. Соціальне становище людей з обмеженими можливостями в Німеччині. Буковинське Віче. URL: <http://invak.info/intervyu/3547-sotsialne-stanovishche-lyudej-z-obmezhenimi-mozhlyvostyami-v-nimechchini.html>.

¹⁶⁷ Дерезь В. І. Управлінські відносини в системі органів виконавчої влади та їх правове регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2006. 190 с.

¹⁶⁸ Думбаєв А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаєв, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. 180 с.

¹⁶⁹ Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 287 с.

¹⁷⁰ Пухтецька А. А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права : монографія / відп. ред. В. Б. Авер'янов. К. : Видавництво «Юридична думка», 2010. 140 с.

¹⁷¹ Реформа публічної адміністрації в Україні : Проекти концепції та законів / упоряд. І. Коліушко, В. Тимошук. К. : Центр політико-правових реформ, 2005. 192 с.

¹⁷² Школик А. М. Порівняльне адміністративне право : навч. посіб. / А. М. Школик. Л. : ЗУКЦ, 2007. 308 с.

¹⁷³ Янучек Анастасія. Проблемы ратификации Конвенции о правах людей с инвалидностью. URL: <http://disright.org/ru/info/problemy-ratifikacii-konvencii-o-pravah-lyudej-s-invalidnostyu>.

¹⁷⁴ Інвалідність та суспільство : навчальний посібник / за ред. Л. Байди, О. Красюкової-Енс. К., 2011. С. 5.

¹⁷⁵ Бондар Н.О. Передумови виникнення та формування сучасного світогляду щодо моделей інвалідності: міжнародний досвід. Бізнес Інформ. 2013. №3. С. 244.

¹⁷⁶ Думбаєв А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаєв, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 5.

Моральна (релігійна) модель бере свої витoki з часів, коли особи з інвалідністю сприймалися суспільством як істоти неповноцінні, оскільки їхнє існування суперечило біблійному тлумаченню людини як подоби Бога. Ця модель на сьогодні практично не використовується у соціальній політиці, однак в окремих культурах інвалідність ще пов'язують з почуттями провини та сорому.

Медична (адміністративна) модель поділяється авторами на класичну медичну, реабілітаційну, а також економічну моделі інвалідності. Н.О. Бондар у контексті цієї моделі виокремлює модель функціональної обмеженості, яку А. Е. Думбаєв та Т. В. Попова абсолютно слушно розглядають у межах реабілітаційної моделі, оскільки остання логічно випливає з першої, а також пропонує виділити євгенічну модель¹⁷⁷. З цією позицією можна погодитися, виходячи з основного положення медичної моделі інвалідності, відповідно до якого особа з інвалідністю – це некомпетентна, неповноцінна людина, яка не може дати собі ради, не відповідає за себе і навіть небезпечна для суспільства, а тому не може бути повноправним членом суспільства. У 20-30-ті роки ХХ століття гуманістичні ідеї євгеніки, висловлені Ф. Гальтоном, які мали на меті покращення спадковості, стали використовуватися для виправдання расизму. Так, під час нацистської епохи близько 275 000 осіб з фізичними чи психічними вадами було вбито, а 400 000 німців стали жертвами стерилізації під час інших нацистських програм¹⁷⁸. В окремих країнах, наприклад у США, до 1938 року діяло законодавство, яке передбачало стерилізацію осіб з інвалідністю.

Класична медична модель неспроможність особи з інвалідністю бути рівноправним членом суспільства пов'язувала з наявністю у неї певного дефекту. Звідси – необхідність в ізоляції її від суспільства або реабілітації, що пояснює існування реабілітаційної моделі інвалідності. Як зауважують науковці, суть реабілітаційної моделі полягає у тому, щоб адаптувати, пристосувати особу з інвалідністю до соціуму, завдання ж зміни соціуму в інтересах особи з інвалідністю і підвищення її соціального статусу не розглядаються¹⁷⁹.

Відповідно до економічної моделі, що існує у межах медичної, поняття «інвалідність» ототожнюється з поняттям «непрацездатність», тобто фізично неповноцінна особа є економічно збитковою. Проблема, з якою стикаються користувачі економічної моделі – це дилема вибору:

¹⁷⁷ Бондар Н.О. Передумови виникнення та формування сучасного світогляду щодо моделей інвалідності: міжнародний досвід. Бізнес Інформ. 2013. №3. С. 245.

¹⁷⁸ Воронюк Л. Соціальне становище людей з обмеженими можливостями в Німеччині. Буковинське Віче. URL: <http://invak.info/intervyu/3547-sotsialne-stanovishche-lyudej-z-obmezhenimi-mozhli-vostyami-v-nimechchini.html>.

¹⁷⁹ Думбаєв А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаєв, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 17.

що краще – платити людині з інвалідністю за втрату прибутків чи роботодавцю за втрату продуктивності? Перша опція несе в собі стигматизацію людей з інвалідністю, акцентуючи на їхній неспроможності виконувати роботу на однаковому з їхніми колегами рівні. Щодо другої опції, то постають складнощі з правильним оцінюванням належного рівня субсидування¹⁸⁰. Відповідно до зазначеної моделі інвалідності діяльність публічної адміністрації зводиться до часткового соціального, фінансового та медичного забезпечення осіб з інвалідністю, сприйняття їх як обмеженодієздатних членів суспільства.

Зауважимо, що ідеологія медичної моделі до сьогодні впливає на законодавство, соціальну політику й організацію соціального обслуговування¹⁸¹. Так, визначення понять «особа з інвалідністю» та «інвалідність» у законодавчих актах усіх зарубіжних країн базується саме на медичному підході. Наприклад, у законодавстві США поняття «інвалідність» визначається як фізичне або розумове погіршення, що істотно обмежує життєдіяльність такої фізичної особи¹⁸²; відповідно до Закону Республіки Казахстан «Про соціальний захист інвалідів у Республіці Казахстан»¹⁸³ інвалід – особа, що має вади здоров'я зі стійким порушенням функцій організму, обумовлені захворюваннями, травмами, їх наслідками, дефектами, які призводять до обмеження життєдіяльності й потреби у її соціальному захисті; законодавство Ірландії визначає інвалідність як повну або часткову відсутність тілесних або психічних функцій людини, у тому числі за відсутності частини тіла людини, або наявність у тілі організмів, що викликають або можуть викликати хронічне захворювання або хворобу, або стан чи порушення функціонування, в результаті чого людина навчається в інший спосіб, ніж людина, яка не має такого стану чи порушення функціонування, або стан, хвороба, які впливають на розумові процеси людини, сприйняття реальності, емоції чи судження або яка призводить до порушення поведінки і які повинні враховуватися для встановлення діагнозу інвалідності¹⁸⁴; відповідно до Федерального Закону Російської Федерації «Про соціальний захист інвалідів у Російській Федерації»¹⁸⁵ інвалід – це

---

¹⁸⁰ Інвалідність та суспільство : навчальний посібник / за ред. Л. Байди, О. Красюкової-Енс. К., 2011. С. 28.

¹⁸¹ Тарасенко Е. А. Социальная политика в области инвалидности: кросскультурный анализ и поиск оптимальных концепций для России. Журнал исследований социальной политики. 2004. Т.2. № 1. С. 10.

¹⁸² The Americans With Disabilities Act of 1990. URL: <http://www.eeoc.gov/eeoc/history/35th/thelaw/ada.html>.

¹⁸³ О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан : Закон Республики Казахстан [принят 13.04. 2005 № 39-III ЗПК]. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=7861.

¹⁸⁴ Employment Equality ACT, 1998. URL: <http://www.irishstatutebook.ie/1998/en/act/pub/0021/>.

¹⁸⁵ О социальной защите инвалидов в Российской Федерации : Федеральный Закон [принят Государственной Думой 20 июля 1995 года]. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102038067>

особа, яка має порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму, обумовлене захворюваннями, наслідками травм або дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності й викликає необхідність у її соціальному захисті. Слід зауважити, що подібні визначення понять «особа з інвалідністю» («інвалід») та «інвалідність» містяться в законодавчих актах усіх зарубіжних країн.

Аналіз наведених дефініцій свідчить, що в них інвалідність розглядається лише як особиста проблема людини. Негативним у наведених визначеннях є ставлення до особи з інвалідністю як до неповноцінної людини, яка є не суб'єктом, а об'єктом у цих відносинах, що повністю залежить від медичних працівників, а також акцент лише на медичному аспекті під час визначення потреб та проблем осіб з інвалідністю, що логічно призводить до їх відсторонення, ізоляції, дискримінації з боку інших членів суспільства.

Однак виключити медичний аспект з визначення понять «особа з інвалідністю» та «інвалідність» на сьогодні неможливо, оскільки лише відповідність або невідповідність тим чи іншим медичним критеріям дозволяє з юридичного погляду визнати особу як таку, що має інвалідність або «зняти» з неї інвалідність.

Окрім цього, саме на такому підході ґрунтується законодавство різних країн про соціальний захист осіб з інвалідністю, який визначається на підставі природних факторів інвалідності та, відповідно, призначається соціальна й інша допомога. Так, аналіз законодавства країн Європейського Союзу про соціальне забезпечення засвідчив, що медичний діагноз є основним фактором у визначенні особи як такої, що має інвалідність. У Литві, Швеції, Фінляндії, наприклад, у визначенні інвалідності беруть участь лікарі відповідної кваліфікації – лікарі-експерти та лікарі соціального страхування; у Німеччині – домашні сімейні лікарі; у Великобританії – спеціально підготовлені лікарі; у Нідерландах – як лікарі соціального страхування, так і трудові експерти. Однак рішення про призначення допомоги приймається не лікарями, а відповідною посадовою особою публічної адміністрації.

Слід зауважити, що єдиної схеми визначення інвалідності у зарубіжних країнах до сьогодні не існує. Так, ступінь інвалідності визначається за такими критеріями, як рівень працездатності: Литва – не більше ніж 55%, Молдова – не більше 45%; втрата працездатності: Фінляндія – на 40%, Швеція – на 25%; Ізраїль, Швейцарія – 50%, Італія – 66,6%; Латвія – 25%; зниження здатності до трудової діяльності: Нідерланди – на 35%; Франція – не менше 10%; нездатність працювати взагалі – Великобританія.

Однак, незважаючи на відмінності у схемах визначення інвалідності, загальною є тенденція, яка спрямована на інтеграцію осіб з

функціональними порушеннями у суспільство. Вона виявляється насамперед у тому, що, крім медичної складової, поняття «ступінь інвалідності» містить і соціальну складову. Відповідно до Закону США «Про соціальне забезпечення»¹⁸⁶, окрім медичного висновку, для визначення ступеня інвалідності подаються документи, які містять інформацію про вік, зайнятість, громадянство, сімейний стан, доходи, ресурси, наявність роботи, можливість працювати на попередньому місці роботи у зв'язку з медичною проблемою, можливість виконувати іншу роботу. Такі критерії містяться і в законодавстві про соціальне забезпечення країн Європейського Союзу, Молдови, Вірменії.

Такі зміни у підході до визначення ступеня інвалідності мають як негативні, так і позитивні моменти. До негативних моментів слід віднести суб'єктивізм під час оцінки соціальної складової, яка суттєво впливає на визначення ступеня інвалідності. Так, відповідно до вимог законодавства США про соціальне забезпечення достатньо особі в анкеті зазначити про відсутність місця роботи, про те, що медична проблема впливає на здатність працювати, а також що такий випадок передбачений «Оцінкою інвалідності в системі соціального страхування», підготовленою Управлінням соціального забезпечення (SSA), щоб заява про призначення інвалідності була задоволена¹⁸⁷. Звідси наступна проблема – різке збільшення кількості осіб, які можуть бути віднесені до різного ступеня інвалідності. Погоджуючись з думкою Лео Аартса та Филипа де Йонга, слід зазначити, що шляхом зменшення суб'єктивності, а також кількості помилкових рішень щодо визначення категорії інвалідності є затвердження єдиної схеми визначення інвалідності у різних системах соціального страхування, основним критерієм якої слід визначити ступінь втрати особою працездатності¹⁸⁸.

Однак, незважаючи на недоліки, перехід від медичного критерію визначення ступеня інвалідності, який до сьогодні закріплений у соціальному законодавстві України, до медико-соціального є позитивним і може бути запозиченим, оскільки передбачає не лише більш детальну оцінку стану здоров'я кожної особи з інвалідністю та її потреб, а й можливість її інтеграції в суспільство. Отже, йдеться про необхідність зміщення акцентів з медичної моделі інвалідності на соціальну, що передбачає впровадження нових концептуальних засад діяльності публічної адміністрації побудованих на міжнародних стандартах у сфері

---

¹⁸⁶ Social Security Act. // Social Security Official Social Security Website. URL: http://www.ssa.gov/OP_Home/ssact/ssact-toc.htm.

¹⁸⁷ Досвід США у процедурі встановлення інвалідності, розроблення програми реабілітації, та існування подібних комісій. Юридично-соціальний портал. URL: <http://www.pilga.in.ua/node/6213>

¹⁸⁸ Лео Аартс, Филип де Йонг. Страхование на случай инвалидности в условиях многоуровневой системы, 2000. URL: <http://www.actuaries.ru/lib/detail.php?ID=2239>.

прав людини, в основі яких лежить забезпечення здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини без будь-якої дискримінації.

Отже, соціальну модель інвалідності слід розглядати як результат боротьби осіб з інвалідністю за свої права, під час якої вони привернули увагу суспільства до своїх проблем і довели, що не певні вади роблять людину особою з інвалідністю, а таке ставлення суспільства до особи з цими вадами, за якого вона не може себе повноцінно реалізувати. Звідси – сутність соціальної моделі інвалідності, яка полягає у необхідності адаптування суспільства до потреб осіб з інвалідністю шляхом забезпечення органами публічної влади повного й рівного здійснення всіма особами які мають інвалідність всіх прав людини й основоположних свобод.

А. Е. Думбаєв та Т. В. Попова у межах соціальної моделі виокремлюють британські матеріалістичну модель та модель незалежного життя, модель (концепцію) Handicap, концепцію меншості, психосоціальну модель, культурну модель інвалідності, модель людського різноманіття¹⁸⁹.

Із цих моделей заслуговують на увагу дві, які суттєво вплинули на розвиток антидискримінаційного законодавства. Перша з них – це модель Handicap, назва якої виникла у 70-х роках, коли соціальні працівники відмовилися від слова «інвалід», замінивши його на англосаксонське «handicap», тобто «рука у капелюсі». Основна ідея цієї моделі висловлена її засновником Ф. Вудом і полягає в тому, що особою з інвалідністю є будь-яка людина, що зазнає обмежень, на шляху якої виникають перешкоди, через які вона потрапляє в соціально невідповідні умови. Ця модель стала основою для розробки Міжнародної класифікації порушень, обмежень життєдіяльності та соціальної недостатності (МНК)¹⁹⁰. Метою цієї моделі є інтеграція особи з обмеженими можливостями у суспільство шляхом усунення органами публічної влади будь-яких перешкод та розширення меж доступності: доступність до установ, інформації, освіти, транспорту тощо.

Другою моделлю є модель людського різноманіття, ідея якої полягає у ставленні до особи з особливими потребами як до особи, чия інвалідність є лише однією з особливостей серед усього їх різноманіття. Стосунки людини з інвалідністю та суспільством будуються на понятті рівності, тобто «всі аспекти життя повинні бути однаково доступними для всіх членів суспільства незалежно від їх особливостей»¹⁹¹.

¹⁸⁹ Думбаєв А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаєв, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 8.

¹⁹⁰ The International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps (ICIDH), Geneva, WHO, 1980. URL: https://extranet.who.int/iris/restricted/bitstream/10665/41003/1/9241541261_eng.pdf.

¹⁹¹ Думбаєв А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаєв, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 14.

Наведений аналіз соціальної моделі інвалідності дозволяє зробити висновок, що суть їх полягає у перетворенні особи з інвалідністю з пасивного об'єкта відносин на активного їх суб'єкта, перенесення відповідальності за те, що особа відчуває себе як таку, що має інвалідність з неї на суспільство.

Така трансформація поглядів на інвалідність позначилася й на розвиткові законодавства багатьох зарубіжних країн, в межах якого окреслюється конституційний принцип, спрямований на розвиток людиноцентристської ідеології функціонування публічних інституцій як діяльності щодо забезпечення реалізації та захисту прав і свобод громадян, їх пріоритетності перед іншими суспільними цінностями. Рівність осіб з інвалідністю з іншими членами суспільства в окремих країнах була закріплена на конституційному рівні. Так, відповідно до Конституції ФРН (ст.3), «ніхто не повинен обмежуватися через свої вади (фізичні або розумові)»¹⁹². Стаття 15 Конституції Канади передбачає рівність усіх осіб перед законом незалежно від будь-яких відмінностей, зокрема, що ґрунтуються на ознаках раси, національного або етнічного походження, кольору шкіри, релігії, статі, віку або внаслідок психічних чи фізичних вад¹⁹³. Подібні положення закріплені в Конституції Швейцарії (ст.8)¹⁹⁴, Конституції Вірменії (ст.14.1.)¹⁹⁵. У Конституції Португалії міститься окрема стаття 71 «Громадяни-інваліди», яка регламентує їхні права: «1. Громадяни з фізичними чи розумовими вадами користуються всіма правами і мають обов'язки, закріплені Конституцією, крім прав та обов'язків, здійснення яких ускладнено через обмеженість їхніх можливостей. 2. Держава зобов'язується здійснювати національну політику щодо профілактики, лікування, відновлення здоров'я та включення в нормальне життя суспільства інвалідів, підтримки їхніх сімей, розвитку педагогічної науки, яка б виховувала суспільство в дусі поваги до них та солідарності з ними, а також нести відповідальність за ефективне здійснення їхніх прав без завдання шкоди правам і обов'язкам їхніх батьків та опікунів. 3. Держава підтримує об'єднання інвалідів»¹⁹⁶. У Конституції Іспанії (ст. 49) закріплені обов'язки органів публічної влади щодо осіб з інвалідністю: «Органи публічної влади вживають заходів з надання допомоги, лікування і

---

¹⁹² Основний Закон Федеративної Республіки Німеччини від 23.05.1949] (з наступними змінами і доповненнями до 20.10.97) URL: http://www.rfhwb.de/Pravo/Pravo_ru/pravo_ru1.htm.

¹⁹³ Конституции зарубежных государств : Учебное пособие / Сост. проф. В. В. Маклаков. 2-е изд., исправ. и доп. М. : Издательство БЕК. С. 499.

¹⁹⁴ Конституція Швейцарської Конфедерації від 18.04.1999. URL: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Switzerland&language=r>

¹⁹⁵ Конституція Республіки Армения від 27.11.2005. URL: <http://www.uznal.org/constitution.php?country=Armenia&constitution=9&language=r>.

¹⁹⁶ Конституція Португальської Республіки від 02.04.1976. URL: <https://www.parlamento.pt/Legislacao/Paginas/ConstituicaoRepublicaPortuguesa.aspx>.

одужання осіб, фізично або психічно ослаблених, надаючи їм спеціальну допомогу, особливий захист, якого вони потребують, і необхідну допомогу для користування правами, що випливають з цього розділу і надаються всім громадянам»¹⁹⁷.

Таким чином, конституційне закріплення прав осіб з інвалідністю є прогресивним кроком до визнання таких осіб як «суб'єктів прав людини на рівній основі»¹⁹⁸. У зв'язку з цим варто підтримати позицію А. Колодія, який пропонує в межах розділу I Конституції України присвятити окремі статті соціальному захисту осіб похилого віку, соціальній підтримці материнства, дитинства, а також виокремлює осіб з інвалідністю та їх захист з боку держави¹⁹⁹. Погоджуючись частково з зазначеною пропозицією, слід внести зміни до ч. 1 ст. 24 Конституції України, доповнивши її словами «через фізичні або розумові вади» та виклавши у такій редакції: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, а також через фізичні або розумові вади».

Поряд з закріпленням антидискримінаційних ознак у межах конституційних положень європейських країн, соціальна модель інвалідності сприяла ухваленню законів, які гарантують права осіб з інвалідністю на доступність освіти, зайнятість, соціальне забезпечення, участь у сімейному, культурному, спортивному житті тощо.

У Канаді такими нормативними актами стали: Акт про сліпих, Акт про інвалідів, Акт про професійну реабілітацію осіб з інвалідністю, закони «Про права людини в Канаді», «Про працю», «Про компенсацію найманим працівникам»; у Німеччині – Кодекс соціального права, закони «Про працю осіб зі зниженою фізичною здатністю», «Про сприяння у працевлаштуванні», «Про вирівнювання послуг з реабілітації», «Про соціальну допомогу», «Про важких інвалідів»; в Австрії – Акт про інтеграцію осіб з інвалідністю, Акт про опікування інвалідами, Акт про медичне обслуговування жертв війни, Акт про туберкульоз, Загальний закон про соціальне забезпечення, Загальний закон про соціальне страхування, Закон про надання допомоги у працевлаштуванні; у США – Акт про інвалідів, Акт про усунення архітектурних бар'єрів, Акт про реабілітацію, Акт про професійну підготовку, Акт про освіту дітей з інвалідністю та інші.

¹⁹⁷ Конституція Королівства Іспанія від 27.12.1978. URL: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Spain&language=r>.

¹⁹⁸ Інвалідність та суспільство : навчальний посібник / за ред. Л. Байди, О. Красюкової-Енс. К., 2011. С. 33.

¹⁹⁹ Колодій А. Громадське суспільство : ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою. Право України. 2014. № 4. С. 9–14.

У межах одного підрозділу неможливо проаналізувати усі нормативні акти, тому зупинимося на характеристиці основних загальних моментів зарубіжного законодавства про осіб з інвалідністю.

Доступність у цих нормативних актах тлумачиться як усунення бар'єрів, що перешкоджають особам з інвалідністю у користуванні предметами та об'єктами матеріального світу, а також інформаційними послугами.

Так, розділ II Закону про американців з інвалідністю (ADA)²⁰⁰ передбачає доступність для осіб з інвалідністю послуг, які надаються адміністраціями штатів і місцевими органами, та полягає у пристосуванні усіх видів транспорту (автомобільного, залізничного, повітряного, морського) тощо для потреб осіб з різними вадами здоров'я, у тому числі й візочників. Ці вимоги поширюються як на громадський транспорт, так і на приватний.

Розділ III цього закону регламентує вимоги до доступності установ, житлових приміщень, закладів культури, відпочинку, спорту тощо – обладнання входів, коридорів, ліфтів та інших об'єктів у відповідності до потреб осіб з інвалідністю. Подібні вимоги передбачено і до будівництва та ремонту житлових будинків. Причому, відповідно до закону, до будівництва нових будинків висуваються вищі вимоги, ніж до ремонту старих, оскільки врахувати потреби осіб з інвалідністю простіше під час проектування нового житла, що безпосередньо пов'язано з вартістю робіт. Будинки повинні бути обладнані пандусами, ліфтами, мати широкі коридори, а також двері, менеджери багатопверхових будинків повинні передбачити спеціальний план евакуації осіб з інвалідністю, що живуть і працюють у них на випадок виникнення екстрених ситуацій тощо²⁰¹. Основним положенням цього розділу є вимога рівних можливостей осіб з інвалідністю та інших членів суспільства.

Подібні норми містяться і в інших нормативних актах, наприклад в Акті про житло, прийнятому в 1988 р., який забороняє дискримінацію як у наданні житла, так і в його продажу або оренді на основі раси, кольору шкіри, релігійних переконань, статі, наявності захворювання, сімейного стану та національності. Закон зобов'язує власників будинків вносити зміни до існуючих правил продажу або оренди з метою надати особам з інвалідністю рівні можливості. Наприклад, якщо правила забороняють тримати тварин у будинку, то його власник повинен дати дозвіл на проживання службової тварини, яка необхідна особі з інвалідністю для надання йому допомоги. Це ж стосується й дозволу на переобладнання житла у разі необхідності²⁰². Як зауважує Брайен Грин, у разі, якщо

---

²⁰⁰ The Americans With Disabilities Act of 1990 URL: <https://www.ada.gov/cguide.htm>.

²⁰¹ Права инвалидов. А как за границей? URL: <http://mioby.ru/novosti/obzor-prava-invalidov-a-kak-za-granicej/#ixzz30YouCbfC>.

²⁰² Ruth Colker Из истории принятия ADA. ABRUD : URL: <http://www.abrud.org/oADA.htm#up>.

інвалідність не настільки помітна, власник будинку має право отримати більш докладну інформацію про хворобу, запросивши документи, що підтверджують її, видані лікарем або іншим медпрацівником, групою підтримки, немедичною установою або третьою особою, яка заслуговує на довіру та знає про інвалідність особи. Якщо ж особа не доведе необхідність пристосувань або переобладнання, пов'язаних з її інвалідністю, чи вони вимагатимуть значних фінансових витрат, власник має право відмовити у проханні²⁰³. Однак, як свідчить практика, особи з інвалідністю часто піддаються дискримінації, пов'язаної з орендою житла. Згідно з результатами дослідження Міністерства житлового господарства і міського розвитку Сполучених Штатів (HUD) щодо рівня дискримінації осіб з інвалідністю з вадами слуху, а також візочників, було встановлено, що під час їхнього звернення до агентів з найму квартир в одному з чотирьох випадків працівники бюро з оренди квартир відмовлялися вислуховувати глухих людей або надавали істотно менше інформації, ніж коли до них зверталися клієнти, які не мали ознак інвалідності; 1/3 житлового фонду, що здається у Великому Чикаго, не пристосована для візочників; близько 20% власників будинків зі стоянкою для автомобілів відмовляються споруджувати необхідні пристосування, щоб зробити їх доступними для візочників²⁰⁴.

Нагальною проблемою, пов'язаною з доступністю, залишається на сьогодні проблема комунікації. Так, розділ IV «Телекомунікаційні пристрої» Закону про американців з інвалідністю та норми Акта про комунікації США закріплюють вимогу до виробників про дотримання потреб осіб з інвалідністю, насамперед щодо доступності обладнання, необхідності спеціальних титрів тощо. У Законі передбачені вимоги до розробки і випуску телефонів і телевізорів для людей з вадами слуху, зору та мовлення. Так, телефонні компанії мають встановлювати телекомунікаційні пристрої (telecommunications relay services (TRS)), які повинні працювати 24 години на добу 7 днів на тиждень.

На усунення комунікативних бар'єрів спрямовані також норми Акта про рівні можливості для осіб з інвалідністю ФРН, які передбачають право осіб з інвалідністю з вадами зору на доступ до Інтернету за допомогою програми зі шрифтом Брайля або звуковим виведенням інформації. Досягненням антидискримінаційної політики за ознакою інвалідності стало закріплення в законодавстві Німеччини права осіб з

²⁰³ Брайєн Грін. Историческое соглашение по делу о дискриминации в жилищном вопросе вновь напоминает об обязанности хозяев домов обеспечивать жильцов допустимыми приспособлениями к окружающей обстановке в соответствии с Жилищным Законом. ABRUD : URL: http://abrud.hypermart.net/interviews/interviews/Sirota/tenants_rights2011.htm.

²⁰⁴ Новое исследование о дискриминации инвалидов в жилищном вопросе. ABRUD: URL: http://abrud.hypermart.net/oamericans_files/housing.htm.

вадами зору на отримання документів в адміністративних інстанціях у такій формі, яку вони здатні сприймати ²⁰⁵.

Правило доступності регламентується й у соціальному законодавстві Швеції, що передбачає такі види підтримки осіб з особливими потребами, як залучення персонального асистента, робота якого фінансується за рахунок коштів муніципалітету або страхової каси (це може бути як державний, так і приватний асистент); супроводжуючого, контактної особи – людини, яка має спільні з особою з інвалідністю інтереси і захоплення, тобто виконує роль друга ²⁰⁶. Зважаючи на замкнений спосіб життя осіб з інвалідністю, така ініціатива видається дуже слушною і заслуговує вивчення.

Закон Китайської Народної Республіки «Про захист осіб з інвалідністю», окрім положень про реабілітацію, освіту, зайнятість осіб з інвалідністю тощо, містить норми, які регламентують відповідальність та обов'язки таких осіб: демонструвати оптимістичний дух, мати почуття власної гідності, брати участь у соціалістичному будівництві ²⁰⁷.

Інтеграція осіб з інвалідністю у суспільне життя передбачає також їх доступ до освіти, який закріплено як у загальних нормативних актах – Закон про освіту (Великобританія, Фінляндія, Італія, Австрія та інші країни), так і спеціальних – Закон про освіту для осіб з інвалідністю (США), Закон про спеціальну освіту осіб з інвалідністю (Великобританія) та ін. Пріоритетним напрямом у доступності освіти, визначеним законодавством зарубіжних країн, є інтегроване та інклюзивне навчання осіб з особливостями розвитку. Не вдаючись до характеристики законодавства окремих країн, наведемо основні загальні його положення: 1) закріплено права осіб з інвалідністю на навчання у звичайних навчальних закладах (школи, коледжі, університети); 2) визначено індивідуальний підхід до навчання осіб з інвалідністю: створення індивідуальних навчальних планів, подовження у разі необхідності строку на складання екзаменів, а також на навчання у цілому, виключення з навчального плану дисциплін, що особливо важкі для сприйняття, наприклад, іноземна мова для глухих чи фізичне виховання, мистецтво, дизайн, музика – для студентів з ураженнями нервової системи ²⁰⁸; організація супроводу, яка передбачає залучення всіх необхідних спеціалістів (сурдоперекладачів, записувачів,

---

²⁰⁵ Думбаев А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаев, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 88.

²⁰⁶ Сарычева И. А. Анализ законодательства зарубежных государств по обеспечению и защите прав инвалидов : Аналитическая записка, 2006. URL: <http://wap.invasovet.myqip.ru/?1-19-0-00000001-000-0-0>.

²⁰⁷ Думбаев А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаев, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 95.

²⁰⁸ Таланчук П. М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : [навч.-метод. посіб. для студентів, викладачів та фахівців вищих навчальних закладів інтегрованого типу] / П. М. Таланчук., К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна. К., 2003. 73 с.

начитувачів тощо); 3) усунення архітектурних бар'єрів; 4) обладнання навчальних приміщень необхідними меблями та технічними засобами навчання (графопроєктор, відеопроєктор, магніфайер, звукопідсилююча апаратура, персональний комп'ютер, обладнаний звуковою картою тощо); 5) доступ до бібліотек (забезпечення підручниками із шрифтом Брайля, створення аудіокниг, відеолекцій); 6) створення при навчальних закладах центрів допомоги з метою адаптації до умов навчання, допомоги у підготовці до занять, пересуванні осіб з інвалідністю, соціальної адаптації у вільний від занять час, надання консультативної допомоги з різних питань тощо.

Отже, аналіз законодавства зарубіжних країн свідчить, що воно спрямоване на заборону дискримінації за ознакою інвалідності, що полягає у наявності ситуацій, за яких не було вжито заходів для усунення архітектурних та комунікаційних перешкод в установах або приміщеннях, а також для того, щоб особа з інвалідністю могла повною і рівною мірою отримати будь-які товари, послуги, пільги, пов'язані з освітою, культурним життям (відвідування театрів, кінотеатрів, музеїв, бібліотек тощо), спортом, відпочинком (проживання у готелях, відпочинок на курортах)²⁰⁹. При цьому конкретизується, за яких обставин заборонена дискримінація, передбачається обов'язок вживати необхідних заходів з метою недопущення дискримінації осіб з інвалідністю, вводиться цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення антидискримінаційного законодавства. Для контролю за дотриманням законодавства створюється державний орган, що здійснює захист осіб з інвалідністю від дискримінації шляхом розгляду скарг, проведення перевірок і т.п.²¹⁰.

Законодавство щодо професійної реабілітації та зайнятості осіб з інвалідністю Віллі Момм²¹¹ пропонує класифікувати відповідно до історичних традицій і підходів (її можна порівняти з класифікацією за змістом). Науковець поділяє ці нормативні акти на чотири групи: 1) заходи для осіб з інвалідністю з професійної реабілітації та працевлаштування, які гарантуються у загальному трудовому законодавстві (Акт про заходи щодо сприяння у працевлаштуванні (Норвегія)); 2) заходи для осіб з інвалідністю, що гарантуються у спеціальних актах і стосуються винятково професійної реабілітації та працевлаштування таких осіб (Акт про осіб із тяжкими формами

²⁰⁹ The Americans With Disabilities Act of 1990. EEOC 35th Anniversary Logo. URL: <http://www.eeoc.gov/eeoc/history/35th/thelaw/ada.html> Назва з екрану.

²¹⁰ Защита личности от дискриминации : методические рекомендации для преподавателя / [Дикман С. С. и др.]. М. : Новая юстиция, 2009. 160 с.

²¹¹ Willi Momm, Masaaki Iuchi Международные стандарты и национальные законодательства по вопросам приема на работу в поддержку инвалидов. URL: <http://base.safework.ru/iloenc?doc&nd=857400095&nh=0&ssect=0>.

інвалідності (Німеччина)); 3) заходи з професійної реабілітації та працевлаштування осіб з інвалідністю, які гарантуються у спеціальних актах і передбачають заходи й для інших служб, наприклад захисту здоров'я, освіти, транспорту (Акт про служби у галузі інвалідності (Австралія), Закон КНР про захист інвалідів); 4) заходи щодо заборони дискримінації з причин інвалідності, які гарантовані у спеціальному антидискримінаційному акті разом із заходами щодо дискримінації у таких місцях, як громадський транспорт, житло, а також телекомунікаційний зв'язок (Акт про дискримінацію у зв'язку з інвалідністю (Австралія), Акт про осіб з інвалідністю США).

Цю класифікацію можна доповнити поділом законодавства щодо професійної реабілітації та зайнятості осіб з інвалідністю залежно від осіб, на яких воно поширюється, виокремивши такі дві групи – загальне, що стосується всіх осіб: Акт щодо сприяння у працевлаштуванні (Швеція); та спеціальне, що стосується лише осіб з інвалідністю: Акт щодо сприяння у працевлаштуванні працівників з інвалідністю (Франція), Акт про працевлаштування і професійну реабілітацію осіб з інвалідністю (Польща).

Аналіз нормативно-правових актів зарубіжних країн щодо проблем працевлаштування осіб з інвалідністю свідчить про існування двох основних моделей законодавства: антидискримінаційного та законодавства, що ґрунтується на системі квот і виплат. Перша модель поширена у США, Канаді, Австралії, Великобританії, скандинавських країнах тощо і характеризується відсутністю квот робочих місць для осіб з інвалідністю, наявністю антидискримінаційного законодавства та юридичною відповідальністю за порушення цього принципу ²¹².

Друга модель поширена у більшості країн Європейського Союзу, Російській Федерації, Республіці Білорусь та інших колишніх країн СНД.

Слід зауважити, що ці моделі законодавства базуються на принципах «рівних відносин» та «рівних можливостей», які визначають зміст норм відповідного законодавства та заходів щодо його реалізації. Так, норми, що відповідають принципу «рівних можливостей», спрямовані, по-перше, на створення таких умов для осіб з інвалідністю, за яких вони могли б реалізувати свої права на рівні з іншими особами, які не мають ознак інвалідності у сфері працевлаштування; по-друге, на адаптацію оточуючого середовища до потреб осіб з інвалідністю (обладнання робочих місць, доступ до приміщень, установ, організацій тощо); по-третє, на правовий захист прав і свобод осіб з інвалідністю шляхом закріплення відповідальності за їх порушення (відповідальність

---

²¹² Куровська Г. Основні концепції державної політики залучення осіб з інвалідністю до ринку праці : міжнародний аспект. Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Україна : аспекти праці». 2007 р. № 1. URL: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?Art_id=39004&cat_id=4713800.

за дискримінаційні дії, недотримання вимог щодо встановлених квот, незаконне звільнення тощо).

Законодавство, що ґрунтується на принципі «рівних відносин», виходить з положення про рівні права людини, тобто з необхідності створення таких умов, за яких би забезпечувалася не тільки формальна, а й реальна рівність і щоб ситуація, яка складається в результаті такого ставлення, забезпечувала б особі з інвалідністю «рівне» становище з іншими учасниками суспільних відносин²¹³. Отже, ці принципи, а відповідно і норми права, що їм відповідають, співвідносяться як принципи і норми, на підставі яких визначаються конструктивні кроки на шляху забезпечення рівних прав і свобод осіб з інвалідністю (принцип рівних можливостей) та принципи і норми, що гарантують дотримання їхніх рівних прав і свобод (принцип рівних відносин).

Законодавство, що ґрунтується на принципі рівних можливостей, передбачає систему квотування робочих місць, яка варіюється залежно від чисельності працівників підприємства, ситуації на ринку праці та форми власності підприємства. Так, мінімальна чисельність працівників підприємства, яка підпадає під квотування, становить у Польщі 25 працівників, у Німеччині, Франції – 20, в Іспанії – 50, у Пакистані – 100 осіб. Така ж різниця спостерігається й у відсотковому розмірі квоти, який становить у Німеччині – 5,0%, Франції 6,0%, Австрії – 4,0%, Італії та Іспанії – 2,0%, а також залежить від форми власності підприємства: у Німеччині, наприклад, вона може варіюватися від 2,0 до 5,0; від 5,0 до 10,0 та від 1,6 до 2,0% відповідно, причому державним підприємствам зазвичай встановлюється вищий норматив, ніж приватним. Такий підхід до квотування робочих місць є виправданим, оскільки звільняє малі підприємства від тягаря утримувати працівника-особу з інвалідністю та створення для нього відповідних умов праці.

Слід зауважити, що відповідно до законодавства багатьох зарубіжних країн передбачені квоти робочих місць в апараті органів центрального та місцевого управління. Так, такі квоти передбачені, наприклад, в Ірландії (3%), в Індії (3%), в Японії (1,9%).

Окрім того, у більшості країн ЄС поширена практика диференційованого підходу до квотування робочих місць залежно від різних нозологій захворювань та досвіду роботи. Сутність диференційованого підходу полягає в тому, що роботодавцям дозволяється заповнювати не одне, а два або навіть три робочі місця в рахунок квоти за умов прийняття на роботу осіб із важкими вадами здоров'я або молоді з числа осіб з інвалідністю, яка не має досвіду

---

²¹³ Willi Momm, Masaaki Iuchi Международные стандарты и национальные законодательства по вопросам приема на работу в поддержку инвалидов. URL: <http://base.safework.ru/iloenc?doc&nd=857400095&nh=0&sssect=0>.

роботи ²¹⁴. На наш погляд, такий диференційований підхід заслуговує на увагу. Тому пропонуємо запровадити диференційовану систему квотування та обчислення відсотка робочих місць, виходячи 1) з кількості робочих місць, що відповідають умовам трудової діяльності осіб з інвалідністю, 2) форм власності, 3) ступеня тяжкості вад здоров'я, 4) досвіду роботи особи з інвалідністю.

Законодавство цих країн передбачає також сплату штрафів за незаповнення квот підприємствами. Так, у Німеччині підприємства, які заповнили від 3/5 квоти, але не досягли 5,0% питомої ваги осіб з інвалідністю, зобов'язані заплатити 105 євро на місяць за кожне не зайняте особою з інвалідністю робоче місце; ті компанії, які заповнили від 2/5 до 3/5 квоти, – 180 євро за місце; компанії, які заповнили менше 2/5 квоти, – 260 євро за місце. Однак у разі «перевиконання» квоти законодавство передбачає стимулювання роботодавців: у Німеччині вони одержують 80% заробітку кожного додатково працевлаштованої особи з інвалідністю у вигляді субсидій (протягом перших двох років), в Швеції – 50% (протягом всього часу), в Угорщині – 35% ²¹⁵.

Не відкидаючи такого позитивного результату, як вплив на зростання рівня зайнятості серед осіб з інвалідністю, слід зауважити, що реалізація законодавства, яке ґрунтується на застосуванні системи квот, виплат та субсидій, пов'язана з окремими негативними моментами, на яких акцентують науковці ²¹⁶: необхідність утримання об'ємного адміністративного апарату; негативне ставлення роботодавця до особи з інвалідністю, пов'язане з необхідністю тримати такого працівника з метою уникнення юридичних санкцій; наявність репресивного законодавства, формування громадської думки про те, що особи з інвалідністю не є суб'єктами рівних можливостей. Окрім того, це законодавство відбиває дискримінаційний підхід до таких осіб, хоча йдеться про позитивну дискримінацію. При цьому ми виходимо із загального значення поняття «дискримінація», як уявлення про відмінність, розрізнення або ж відмінне ставлення ²¹⁷. Воно апріорі не передбачає рівного ставлення до осіб з інвалідністю і осіб, які не мають інвалідності, оскільки такі ж норми щодо квотування робочих місць,

---

²¹⁴ Куровська Г. Основні концепції державної політики залучення осіб з інвалідністю до ринку праці : міжнародний аспект. Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Україна : аспекти праці». 2007 р. № 1. URL: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?Art_id=39004&cat_id=4713800.

²¹⁵ В центрі уваги : працевлаштування інвалідів : Аналітичний звіт, підготовлений Правничим Комітетом Європейської Бізнес Асоціації з метою висвітлення проблем забезпечення обов'язкового працевлаштування та нормативів робочих місць інвалідів на підприємствах України. 2008. С. 5. URL: http://www.eba.com.ua/files/Lobbying/Employment_Disabled_Ukr_05_2008.pdf.

²¹⁶ Щур Д. Л. Особенности национальной системы квотирования рабочих мест. Кадры предприятия. 2005. № 12. 112 с. URL: <http://dis.ru/library/detail.php?ID=25847>

²¹⁷ Конвенція МОП від 25.06.1958 № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та занять». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_161.

виплат та субсидій не поширюють на осіб, які не мають інвалідності. Тому, на думку багатьох зарубіжних дослідників та науковців, перспективним на сьогодні є антидискримінаційне законодавство, «відповідно до якого особи з інвалідністю отримують гарантії рівного ставлення у суспільстві, оскільки воно стимулює ініціативи роботодавців і підвищення соціальної свідомості шляхом оптимізації навколишнього середовища, а не через примушування роботодавців»²¹⁸. З цією думкою можна погодитися лише в тій частині, що антидискримінаційне законодавство визначає перспективу розвитку ставлення суспільства до осіб з інвалідністю, яка полягає у переході від соціальної моделі інвалідності до нової моделі інвалідності – моделі громадянських прав.

Так, Акт про американців з інвалідністю визнає незаконною дискримінацію осіб з інвалідністю при прийомі на роботу, у разі, якщо особа з інвалідністю за своєю кваліфікацією повністю відповідає вимогам до цієї роботи. У цьому разі законодавець виходить з розуміння інвалідності як «будь-якого обмеження чи відсутності (у результаті дефекта) здатності виконувати ту чи іншу діяльність у такий спосіб або у таких межах, які вважаються нормальними для людини»²¹⁹. Отже, якщо фізичний дефект або розумове обмеження дозволяє особі з інвалідністю виконувати той обсяг роботи і в тих умовах, які передбачаються вимогами до посади і для здорової особи, то таку особу не можна вважати особою з інвалідністю і будь-яке обмеження її прав (прийняття на роботу, переведення на вищу посаду, оплата праці тощо) вважається дискримінацією за ознакою інвалідності.

Відповідно антидискримінаційне законодавство не передбачає квотування робочих місць для осіб з інвалідністю, такі особи беруться на роботу згідно з їхньою кваліфікацією і мають рівне ставлення до них, у законодавстві закріплюється обов'язок забезпечити відповідну адаптацію робочого місця до потреб особи з інвалідністю, а також передбачається навчання та підвищення рівня професійної кваліфікації, просування по службі, фінансова підтримка роботодавців. Особі з інвалідністю може бути відмовлено у прийнятті на роботу за таких же умов, що й у будь-якій іншій соціальній сфері, тобто у разі, якщо воно буде пов'язане зі значними фінансовими витратами.

Отже, заходи, спрямовані на поліпшення працевлаштування осіб з інвалідністю, передбачені в антидискримінаційному законодавстві США, Австралії, Канади, Великобританії та інших країнах, полягають в ініціативі роботодавця не через адміністративно-господарські санкції, а

²¹⁸ Willi Momm, Masaaki Iuchi Международные стандарты и национальные законодательства по вопросам приема на работу в поддержку инвалидов. URL: <http://base.safework.ru/iloenc?doc&nd=857400095&nh=0&ssect=0>.

²¹⁹ Международная классификация дефектов, инвалидности и нетрудоспособности (МСДИН), Всемирная организация здравоохранения, Женева, 1980. 7 с.

виходячи з його особистої зацікавленості у прийомі на роботу особи з інвалідністю, рівному ставленні керівництва та співробітників до таких осіб, позитивній зміні соціальної свідомості у сприйнятті суспільством осіб з інвалідністю, ставлення до сфери працевлаштування як до будь-якої іншої соціальної сфери (житлової, транспорту, телерадіокомунікації тощо), доступної для особи з інвалідністю.

Із положеннями, які визначають антидискримінаційне законодавство як перспективне у ставленні до осіб з інвалідністю, як уже зазначалося, ми повністю погоджуємося. Що ж стосується їх практичної реалізації, то тут є дуже багато проблем, пов'язаних з конфліктом між соціальним та антидискримінаційним законодавством, який виявляється в неузгодженості їх норм. Це сталося у зв'язку з тим, що нові погляди на інвалідність стали домінувати над старими, при цьому часто без зміни або перегляду останніх²²⁰. У такій ситуації, в досить складному становищі можуть опинитися такі країни, як Німеччина і Франція, які мають потужну систему квотування. Водночас і самі країни з антидискримінаційним законодавством стикаються з величезною кількістю проблем під час його реалізації. Як свідчить практика судового розгляду справ про дискримінацію, проблеми насамперед виникають у зв'язку зі складністю доведення як факту дискримінації, так й інвалідності. Так, відповідно до Акта про американців з інвалідністю, «встановлення факту, чи дійсно даний дефект істотно обмежує той чи інший основний вид життєдіяльності, відбувається на індивідуальній основі і ґрунтується не на тяжкості дефекту, а більшою мірою на його впливі на цю особу»²²¹. Отже, суд вирішує ту чи іншу справу, ґрунтуючись на індивідуальному підході до визначення впливу дефекту на можливість особи виконувати певну діяльність. У разі доведення, що дефект суттєво впливає на можливість виконання певної діяльності, суд при цьому може не визнати суб'єкта особою з інвалідністю. Так, Чарльз Літлтон, 29-річний житель Алабами, що страждав на дефект, пов'язаний з розумовим розвитком, мав рівень розумового розвитку 8-річної дитини. Це не дозволяло йому зрозуміти і запам'ятати вимог до робочого місця, на яке він хотів влаштуватися, і йому було відмовлено у працевлаштуванні. На скаргу адвокатів Чарльза, які вбачали у діях роботодавця дискримінацію через хворобу, суд виніс рішення, в якому визнав відмову у прийнятті на роботу законною, однак відмовив у наданні позивачеві інвалідності, пославшись на формулювання Верховного Суду США про суворо обмежене тлумачення поняття

---

²²⁰ Waddington L., Diller M. Tensions and Coherence in Disability Policy: The Uneasy Relationship Between Social Welfare and Civil Rights Models of Disability in American, European and International Employment Law. URL: <http://dredf.org/international/waddington.html>

²²¹ The Americans With Disabilities Act of 1990. EEOC 35th Anniversary Logo. URL: <http://www.eeoc.gov/eeoc/history/35th/thelaw/ada.html>.

інвалідності, зазначивши, що є інші роботи, які він може виконувати, отже він «несуттєво обмежений у своїй працездатності»²²². І таких прикладів у судовій практиці США було (та й залишається на сьогодні) дуже багато. Усе це обумовило необхідність внесення змін до Акта про американців з інвалідністю, які набули чинності у січні 2009 року і відповідно до яких істотно розширюється визначення інвалідності, що дозволяє збільшити кількість осіб, які підпадають під захист федерального законодавства від трудової дискримінації²²³.

Однак незважаючи на зазначені недоліки, антидискримінаційне законодавство є результатом зародження нової моделі інвалідності – моделі громадянських прав, яка з'явилася на початку 2000-х років. Основним положенням цієї моделі є відмова від поняття інвалідності, що дозволить сприймати осіб з інвалідністю нарівні зі здоровими людьми. Як зауважують А.Е. Думбаєв та Т.В. Попова, наслідком розвитку такого погляду на інвалідність може стати, по-перше, відсутність будь-яких бар'єрів і відповідно будь-яких обмежених можливостей. Можливо, єдиною відмінністю осіб з інвалідністю стане більш активне використання новітніх технологій, тому деякі дослідники висувають так звану технічну модель інвалідності; по-друге, смислове ототожнення понять «особа з інвалідністю» та «безробітний», оскільки особи з інвалідністю абсолютно нічим не будуть відрізнятися від безробітних з погляду ставлення до них суспільства²²⁴.

Із сучасними поглядами на інвалідність науковці можуть погоджуватися чи ні, однак прикладом несприйняття цієї концепції є законодавство, що закріплює позитивну дискримінацію осіб з інвалідністю, а прикладом її сприйняття – антидискримінаційне законодавство, яке розглядає особу з інвалідністю не тільки як особу з рівними можливостями, а й як особу з рівним ставленням до неї суспільства. Окрім того, новітня парадигма інвалідності відбиває погляди самих осіб з інвалідністю, «які не бажають бути лише отримувачами пенсій та виплат, а прагнуть стати повноправними членами суспільства, які мають не лише права, а й обов'язки перед ним»²²⁵.

Перспективним для розвитку правового забезпечення діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю в Україні є поєднання різних підходів до таких осіб, які

²²² Форум русской иммиграции в США. URL: <http://forum.rusrek.com/archive/index.php/thread-72.html>

²²³ ADA Regulations Defining Disability Available for Public Comment. URL: <http://www.empirejustice.org/issue-areas/civil-rights/ada/ada-regulations-defining.html>.

²²⁴ Думбаєв А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаєв, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 16.

²²⁵ Тарасенко Е. А. Социальная политика в области инвалидности: кросскультурный анализ и поиск оптимальных концепций для России. Журнал исследований социальной политики. 2004. Т.2. № 1. С. 21.

відбиваються в розглянутих моделях інвалідності. При цьому необхідно виходити з політичних, економічних, соціальних, культурних реалій розвитку нашого суспільства, а також з урахування потреб і бажань самих осіб з інвалідністю. Аналіз вітчизняного законодавства щодо закріплення у ньому принципів рівного ставлення та рівних можливостей свідчить, що норми, закріплені у законах, які захищають права і свободи осіб з інвалідністю, зокрема у Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»²²⁶ та Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»²²⁷ мають декларативний характер, оскільки не містять положень, що закріплюють гарантії реалізації цих прав і свобод, на відміну від законодавства зарубіжних країн. У зв'язку з цим актуальним є прийняття Закону України «Про діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю». Враховуючи досвід провідних країн світу, зазначений законопроект повинен мати наступну структуру: Розділ I. Загальні положення, який повинен містити визначення мети; визначення основних термінів, зокрема публічна адміністрація, особа з обмеженими можливостями, інвалідність, обмежені можливості, дискримінація за ознакою інвалідності, пряма дискримінація за ознакою інвалідності, непряма дискримінація за ознакою інвалідності, асоціативна дискримінація, допоміжні засоби і послуги, інститути громадянського суспільства, соціальне партнерство; визначення принципів діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями: законність, гласність, народовладдя, колегіальність, рівні можливості, повага до гідності; визначення сфери дії Закону: працевлаштування та зайнятість, освіта, громадський транспорт, соціальне обслуговування, користування громадськими місцями, установами, громадськими послугами і засобами телекомунікації; визначення суб'єктів адміністративних правовідносин щодо захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. Розділ II. Напрями діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю має складатися з підрозділів: 2.1. Діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у сфері зайнятості та працевлаштування; 2.2. Діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у сфері надання освітніх послуг; 2.3. Діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у сфері доступності транспортних засобів; 2.4. Діяльність публічної адміністрації щодо

---

²²⁶ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

²²⁷ Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст. 412.

реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у сфері доступності житла; 2.5. Діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у сфері соціального обслуговування; 2.6. Діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у сфері доступності громадських місць та установ; 2.7. Діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у сфері надання громадських послуг; 2.8. Діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у сфері доступу до інформації такого змісту: поняття, що використовуються у цьому підрозділі; повноваження органів публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у відповідній сфері; створення умов для реалізації прав і свобод осіб з обмеженими можливостями у відповідній сфері. Розділ III. Взаємодія суб'єктів публічної адміністрації з некомерційними організаціями з питань реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю повинен містити принципи, форми взаємодії, механізм її реалізації, який передбачає створення консультативно-дорадчих органів, експертних органів, участь у спільних проектах науково-дослідного, інформаційного, виховного спрямування за принципом рівного ставлення суспільства до осіб з обмеженими можливостями. Розділ IV. Відповідальність органів публічної адміністрації за порушення прав і свобод осіб з інвалідністю, в якому визначити підстави відповідальності органів публічної адміністрації за порушення прав і свобод осіб з обмеженими можливостями, а також обставини, що виключають відповідальність органів публічної адміністрації за порушення прав і свобод осіб з обмеженими можливостями.

Проведений аналіз правового забезпечення діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, дає підстави виокремити такі висновки, які попередньо були викладені у низці статей та апробовані під час участі на конференціях різних рівнів ²²⁸:

Наявні на сьогодні дві основні моделі інвалідності – медична та соціальна – значною мірою визначають політику держав стосовно осіб з

---

²²⁸ Sobol Eugene Y. Effect of conceptual models for disability law regulation implementation and protection of rights and freedoms of disabled: international experience. Euro-american scientific cooperation. 2014. Volume #4. S. 52.; Соболь Е. Ю. Международный опыт защиты прав инвалидов правоохранительных органов. *Studia linguistica et juridika* 2012-2013 : збірник наукових праць. Кіровоград : КІРоЛ, 2013. С. 116–125.; Соболь Е. Ю. Адміністративно-правове регулювання діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав та свобод інвалідів. *Право та державне управління*. 2014. № 1-2 (14-15). С. 68-73.; Соболь Е. Ю. Анализ зарубежной практики и проблемных вопросов защиты прав инвалидов правоохранительных органов. Центральний регіон: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 15 грудня 2012 року. Кіровоград : КІРоЛ, 2013. С. 17–24.

інвалідністю, зокрема й у сфері законотворчості. У ракурсі медичної моделі інвалідність розглядається як нездатність особи брати участь у житті суспільства, в усіх його сферах через наявність фізичних або розумових вад особи. Така модель визначає підхід до осіб з інвалідністю як до людей, що потребують постійної допомоги. Результатом такого підходу є законодавство, що регулює питання їх соціального захисту та реабілітації. Соціальна модель зміщує акценти з особи з інвалідністю на державу, її спроможність вирішити проблеми осіб з обмеженими можливостями з метою їх ефективної інтеграції у життя суспільства. Результатом цього підходу є антидискримінаційне законодавство, спрямоване на забезпечення умов для реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю. На сьогодні для України характерна медико-соціальна модель, що відбиває перехід від медичної до соціальної моделі. Тому сучасне вітчизняне законодавство щодо захисту прав і свобод осіб з обмеженими можливостями характеризується наявністю як соціального, так і недосконалого, яке потребує суттєвого доопрацювання, антидискримінаційного законодавства.

Аналіз нормативно-правових актів зарубіжних країн щодо захисту прав і свобод осіб з інвалідністю свідчить про існування двох основних моделей законодавства: антидискримінаційного та законодавства, що закріплює норми позитивної дискримінації. Перша модель поширена у США, Канаді, Австралії, Великобританії, друга – у більшості країн Європейського Союзу, Російській Федерації, Республіці Білорусь. Ці моделі законодавства базуються на принципах «рівних відносин» та «рівних можливостей», які визначають зміст його норм і заходів щодо його реалізації. Антидискримінаційне законодавство ґрунтується на принципі «рівних відносин», оскільки не виокремлює осіб з інвалідністю як окрему категорію, що потребує іншого ставлення, і не містить норми позитивної дискримінації, які відповідають принципу «рівних можливостей» (квотування робочих місць, пріоритетний вступ до навчальних закладів тощо). Вітчизняне законодавство, що регулює діяльність публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю базується на принципі рівних можливостей, який закріплено у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Враховуючи, що Конституція будь-якої держави є її основним законом, який має найвищу юридичну силу, закріплює гарантії прав і свобод людини та громадянина, важливим є досвід таких країн, як Німеччина, Канада, Швейцарія, Вірменія, Португалія, Іспанія та інші, що закріплюють рівність осіб з інвалідністю з іншими членами суспільства на конституційному рівні. Що стосується України, то такий досвід, беззаперечно, є позитивним, оскільки норми Конституції України, згідно з ч.3 ст. 8 є нормами прямої дії, що гарантує відповідність норм будь-

якого нормативно-правового акта Конституції, а також передбачає безпосереднє застосування конституційних норм у правозастосовчій діяльності. З огляду на викладене, пропонуємо внести зміни до ч. 1 ст. 24 Конституції України, доповнивши її словами «через фізичні або розумові вади» та виклавши у такій редакції: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, а також через фізичні або розумові вади».

У зв'язку з постійним зростанням чисельності непрацюючих осіб з інвалідністю в Україні та зменшенням їх частки серед працездатних осіб у таких провідних країнах світу, як Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Польща, заслуговує на увагу позитивний досвід цих країн щодо вирішення питання про квотування робочих місць залежно від різних факторів, передбачених законодавством. Враховуючи викладене, пропонуємо запровадити диференційовану систему квотування та обчислення відсотка робочих місць, виходячи з кількості робочих місць, що відповідають умовам трудової діяльності осіб з інвалідністю, форм власності, ступеня тяжкості вад здоров'я, досвіду роботи особи з інвалідністю, а також запровадити матеріальне стимулювання роботодавців за перевищення мінімальної квоти працевлаштування осіб з інвалідністю та за прийняття на роботу осіб з інвалідністю із тяжким ступенем інвалідності або без досвіду роботи.

Аналіз законодавства зарубіжних країн щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю свідчить, що воно відбиває комплексний підхід до забезпечення прав осіб з обмеженими можливостями, на відміну від вітчизняного законодавства, яке закріплює тільки норми соціального захисту і не закріплює їх права на захист від дискримінації. У зв'язку з цим, виходячи з політичних, економічних, соціальних, культурних реалій розвитку нашого суспільства, а також з метою узгодження законодавства з питань захисту прав і свобод осіб з інвалідністю з принципами Конвенції про права осіб з інвалідністю пропонуємо ухвалити Закон України «Про діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю».

2.2. Діяльність публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю

Усвідомлення глобальності проблеми інвалідності зумовлює прагнення кожної держави сформулювати соціальну й економічну політику

щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю відповідно до рівня розвитку, можливостей та пріоритетів країни.

Останніми роками у багатьох країнах суттєво змінилося ставлення до людей з інвалідністю: погляд на них, як на людей, які потребують лише постійної опіки, змінився на ставлення до них, як до людей, які є рівними з іншими членами суспільства у своїх правах і можливостях. У зв'язку з цим пріоритетного значення набуває діяльність публічних та громадських інституцій провідних країн світу щодо дотримання прав та свобод осіб з інвалідністю, через їх реалізацію та дієвий захист у разі порушення.

У контексті комплексного дослідження зарубіжного досвіду потребує виокремлення пріоритетне завдання адміністративного права західноєвропейських країн, спрямоване на підтримання рівноваги між ефективною адміністративною владою і захистом окремих осіб і суспільства в цілому від зловживань цієї влади, шляхом створення дієвого контролю за діяльністю влади з метою реалізації та захисту прав громадян ²²⁹.

Наявний широкий спектр проблем осіб з інвалідністю в Україні свідчить про актуальність вивчення та узагальнення досвіду діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн у досліджуваному напрямі з метою створення відповідних публічних інституцій, розробки адміністративно-правових заходів, забезпечення сприятливих правових, політичних та соціально-економічних умов, а також рівних можливостей для реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю.

Окремі аспекти питання реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю досліджувалися у працях таких науковців, як В. Авер'янов, Я. Безугла, В. Венедіктов, Н. Гнидюк, Г. Гарифулліна, А. Думбаєв, Т. Занфірова, А. Куца, А. Мацюк, М. Ославський, Г. Писаренко, В. Петкова, С. Петкова, А. Пухтецька, В. Тимощук, М. Фігель, А. Школик, Н. Янюк, О. Ярошенко та інші. Однак проблеми діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн у досліджуваній сфері залишилися поза увагою багатьох учених.

Не вдаючись до аналізу терміна «публічна адміністрація», зауважимо, що на сьогодні він вживається у вузькому та широкому сенсі: як «регіональні органи, місцеві та інші органи публічної влади», «центральні уряди», «публічна служба» – у вузькому значенні ²³⁰; в європейському праві, окрім органів публічної влади є також органи, які

---

²²⁹ Адміністративне право України : Академічний курс : підручник : у 2 т. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. С. 545.

²³⁰ Гнидюк Н. А. Визначення поняття публічної адміністрації в *acquis communautaire*. Законодавство України : наук.- практ. коментар. 2006. № 10. С. 74.

не входять до неї організаційно, але виконують делеговані нею функції – у широкому значенні²³¹.

Автори підручника «Адміністративне право зарубіжних країн» за редакцією доктора юридичних наук О.М. Козиріна виокремлюють такі основні ознаки публічної адміністрації:

- публічна адміністрація підпорядковується політичній владі, тобто органи публічної адміністрації підпорядковані главі держави, главі уряду, урядові;
- публічна адміністрація забезпечує виконання і застосування законів, тобто пов'язана з виконавчою гілкою влади;
- публічна адміністрація діє в публічних інтересах, її основна мета – втілення політичної волі на благо всіх членів суспільства;
- публічна адміністрація наділена прерогативами публічної влади, тобто владними повноваженнями, які дозволяють від імені суспільства давати обов'язкові вказівки приватним особам²³².

Отже, діяльність публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю слід розглядати як діяльність органів публічної влади на будь-якому рівні (державна, область, провінція, муніципалітет тощо), а також інших суб'єктів, які мають повноваження на надання послуг особам з інвалідністю, спрямовану на виконання закону в інтересах окремої особи та суспільства у цілому, з метою ефективної інтеграції осіб з інвалідністю в усі сфери суспільного життя (освіта, працевлаштування, культура, релігія тощо), а також захисту їх прав і свобод.

Загальні принципи формування політики щодо осіб з інвалідністю, вироблені світовою спільнотою, на яких базується діяльність публічної адміністрації зарубіжних країн, полягають, по-перше, у відповідальності уряду за створення системи, спрямованої на усунення умов, що призводять до інвалідності, та вирішення питань, пов'язаних з наслідками інвалідності; по-друге, у забезпеченні з боку держави однакового рівня життя осіб з інвалідністю та інших співгромадян, зокрема у сфері прибутків, освіти, зайнятості, охорони здоров'я, участі у житті суспільства; по-третє, у створенні з боку держави умов для незалежного життя осіб з інвалідністю (самозабезпечення, самодостатність); по-четверте, у визнанні їх рівності з іншими громадянами у сфері реалізації конституційних прав і дотримання обов'язків; по-п'яте, у створенні рівних умов для осіб з інвалідністю на всій території країни, незалежно від місця їх проживання; по-шосте, в

²³¹ Комашко М. В. Деякі проблемні питання делегування повноважень у сфері здійснення місцевого самоврядування. Держава та регіони. Сер. : Право. 2001. № 2. С. 27.

²³² Административное право зарубежных стран : учебн. / под ред. А. Н. Козырина, М. А. Штатиной. М. : Спарк, 2003. С. 29–31.

урахуванні особливостей осіб з інвалідністю під час реалізації державної політики щодо них²³³; по-сьоме, у залученні осіб з інвалідністю до розробки й застосування законодавства й стратегій, що торкаються їхнього медичного, економічного та соціально-політичного становища.

Поряд з вище зазначеними принципами, вимоги до розробки політики і планування заходів зарубіжних країн щодо осіб з інвалідністю на національному, регіональному та місцевому рівнях визначаються Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів, закріпленими Резолюцією 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 року²³⁴.

Відповідно до них, діяльність публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю полягає у розробці організаційних, економічних, соціальних та реабілітаційних заходів, а також контролі та оцінці виконання національних програм і надання послуг, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для та цих осіб. Вона здійснюється державними і муніципальними органами та установами соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, інших сфер у співробітництві з недержавними органами²³⁵.

Систему органів публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю становлять органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, які виконують покладені на них обов'язки і реалізують надані їм права у сфері публічної адміністрації.

До повноважень виконавчих та місцевих органів влади належить розробка загальнодержавної соціальної політики щодо осіб з інвалідністю та її реалізація як у країні в цілому, так і на регіональному та місцевому рівнях, координація дій щодо здійснення програм соціального захисту осіб з інвалідністю з іншими офіційними установами, а також з неприбутковими організаціями та бізнесом²³⁶.

Законодавство зарубіжних країн закріплює інститути соціального захисту осіб з інвалідністю, визначає коло державних органів, які беруть

---

²³³ Инвалиды в России : причины и динамика инвалидности, противоречия и перспективы социальной политики / С. А. Васин, Т. М. Малева, О. Ю. Голодец, С. В. Бесфамильная. М., РОССПЭН, 1999 368 с. URL:

http://aupam.narod.ru/pages/sozial/invalidih_v_rossii_prichinih_i_dinamika_invalidnosti_protivorechiya_i_perspektivih/oglavlenie.html.

²³⁴ Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 р. № 48/96 URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

²³⁵ Холостова Е. И. Социальная работа с инвалидами : Учебное пособие./ Е. И. Холостова. М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2006. 240 с.

²³⁶ Корнюшина Р. В. Зарубежный опыт социальной работы : учебное пособие. Владивосток : ТИДОТ ДВГУ, 2004. С. 42.

участь у реалізації програм їх захисту або координують їх виконання²³⁷. Досвід країн, що мають усталену роками ефективну систему органів державної влади, наділених достатнім переліком узгоджених повноважень у напрямі створення дієвого механізму реалізації та захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, вказує на ефективну державну політику, стрижневу основу якої складає визначення людини найвищою соціальною цінністю.

У зв'язку з цим актуальним стає дослідження структури та повноважень окремих суб'єктів публічної адміністрації, пріоритетним напрямом діяльності яких є реалізація, охорона та захист прав та свобод осіб з інвалідністю.

Так, Міністерство розвитку людських ресурсів Канади, а саме Управління з питань інвалідності (Office of Disability Issues) здійснює загальну координацію соціальної адаптації осіб з інвалідністю. Управління з питань інвалідності співпрацює з державними органами з метою сприяння вирішенню питань інвалідності. Наприклад, Міністерство канадської спадщини координує параолімпійський спорт, а також будівництво спеціально обладнаних спортивно-оздоровчих центрів по всій країні, Міністерство транспорту вирішує питання доступності та безпеки транспортної системи Канади для осіб з інвалідністю, Міністерство закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади надає безкоштовну і доступну інформацію різним категоріям осіб з інвалідністю про подорожі для людей з обмеженими можливостями, консульські послуги тощо. У цілому в Канаді програми, спрямовані на вирішення проблем осіб з інвалідністю, існують більш ніж у тридцяти міністерствах, агентствах та інших державних органах²³⁸. Окрім того, Управління з питань інвалідності відіграє провідну роль у розвитку партнерських стосунків між особами з інвалідністю, центральними і місцевими органами, громадами та установами, які надають підтримку таким особам. Основні завдання Управління полягають у заохоченні цієї діяльності, її спрямуванні та координуванні, а також у вирішенні питань щодо навчання, працевлаштування, транспортування, інформування та консультивання осіб з інвалідністю тощо.

Питання соціального забезпечення осіб з інвалідністю у Швеції²³⁹ належать до компетенції Міністерства охорони здоров'я та соціальних справ, при якому створено Національну раду з питань охорони здоров'я

²³⁷ Ярская-Смирнова Е. Р. Социальная работа с инвалидами. Учеб. пособие. Издание 2-е, переработанное и дополненное./ Е. Р Ярская-Смирнова., Э. К. Наберушкина. СПб. : Изд-во: Питер, 2004. С. 43.

²³⁸ Ярская-Смирнова Е. Р. Социальная работа с инвалидами. Учеб. пособие. Издание 2-е, переработанное и дополненное./ Е. Р Ярская-Смирнова., Э. К. Наберушкина. СПб. : Изд-во: Питер, 2004. С. 43.

²³⁹ Проблеми інвалідності у Швеції. Government Offices of Sweden. URL: <http://www.government.se/sb/d/15473/a/183502>

та соціального забезпечення з метою узагальнення, систематизації, аналізу та поширення інформації з питань соціального забезпечення осіб з обмеженими можливостями, розробки стандартів відповідно до законодавства, а також ведення офіційної статистики.

Пріоритетним принципом державної політики щодо осіб з інвалідністю у Швеції є принцип рівності прав кожної людини, а також її цінності для суспільства. У зв'язку з цим нагальним завданням у роботі з особами з інвалідністю є організація їх персональної підтримки та обслуговування, яка регламентується у Законі про підтримку і послуги для людей з певними функціональними вадами. Основна відповідальність, згідно із законом, покладається насамперед на муніципалітети та окружні ради, а саме на соціальні служби, які також підпорядковуються Національній Раді охорони здоров'я та добробуту (Socialstyrelsen) ²⁴⁰.

Питання організації та контролю соціального захисту осіб з інвалідністю у Данії належить до компетенції Міністерства соціальних справ, Національного управління соціального забезпечення. Діяльність органів публічної адміністрації Данії щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю базується на таких принципах: принцип рівних можливостей - зміна та адаптування умов у суспільстві до потреб осіб з інвалідністю з метою надання їм можливості для пересування, а також активної участі у громадському житті на рівних умовах з особами, які не мають інвалідності; принцип солідарності, який передбачає відповідальність усіх за забезпечення доступу осіб з інвалідністю до необхідних послуг, а також їх фінансування державою з податкових надходжень; принцип відповідальності – державний орган несе відповідальність не лише за надання соціальної допомоги чи будь-якої послуги, відповідальність поширюється й на інші сфери, такі як житло, транспорт, ринок праці, навчання і виховання, охорону здоров'я; принцип компенсації – особи з інвалідністю мають бути максимально компенсовані значні додаткові витрати, пов'язані з обмеженням її функціональних можливостей або наданням безкоштовних послуг ²⁴¹.

Діяльність публічної адміністрації Польщі спрямована на реалізацію, охорону та захист прав і свобод осіб з інвалідністю, закріплених у Законі про права осіб з інвалідністю, ухваленому в 1997 році Сеймом ²⁴², а саме: право на доступ до суспільних благ і послуг, які

---

²⁴⁰ Щодо практики державних виплат по інвалідності у Швеції : лист посольства України у Королівстві Швеція від 13.05.2011 № 61217/13-600-553.

²⁴¹ People with Disabilities. The Ministry The Ministry of Children, Gender Equality, Integration and Social Affairs URL: <http://english.sm.dk/en/responsibilites/social-affairs/people-with-disabilities>.

²⁴² Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (M.P. z 13.08.1997 r. Nr 50 poz. 475). Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. URL: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/karta-praw-osob-niepelnosprawnych/>.

дозволяють брати активну участь у житті суспільства, комплексну медичну та соціальну реабілітацію, отримання виплат з урахуванням типу і ступеня інвалідності, отримання освіти нарівні з особами без інвалідності, а також на індивідуальне навчання, працевлаштування відповідно до кваліфікації, освіти та можливостей особи з інвалідністю, соціальне страхування, на життя у середовищі, вільному від функціональних бар'єрів тощо.

Робота публічної адміністрації Польщі здійснюється у двох основних напрямках: профілактика інвалідності та усунення її наслідків (реабілітація) з метою розширення функціональних можливостей і активності осіб з обмеженими можливостями у суспільному житті ²⁴³.

Координація цієї діяльності здійснюється Міністерством праці та соціальної політики та Урядовим уповноваженим у справах осіб з інвалідністю, який призначається міністром праці та соціальної політики і на якого покладаються повноваження, визначені у Законі про професійну і соціальну реабілітацію та зайнятість осіб з обмеженими можливостями ²⁴⁴, а саме: розробка та надання висновку щодо законопроектів, що стосуються зайнятості, реабілітації та якості життя людей з обмеженими можливостями, ініціювання та реалізація заходів з мінімізації наслідків інвалідності та бар'єрів для людей з обмеженими можливостями в суспільстві, розробка проектів державних програм щодо вирішення проблем людей з обмеженими можливостями, співробітництво з неурядовими організаціями та фондами, координація і контроль за виконанням завдань, визначених у Законі, надання пропозицій до щорічних матеріально-фінансових планів, надання інформації з питань соціально-професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими можливостями тощо.

Уповноважений виконує свої функції за сприяння Управління Урядового уповноваженого з питань інвалідності, яке є окремим структурним підрозділом Міністерства праці та соціальної політики. До його складу входить декілька департаментів, що розробляють стратегічні плани для осіб з обмеженими можливостями щодо професійної реабілітації та соціальної допомоги, освіти, безбар'єрного життя, співпраці з органами місцевого самоврядування тощо, а також судового захисту прав осіб з інвалідністю (Департамент з нагляду у сфері інвалідності) з метою їх ефективної інтеграції у суспільство.

Зауважимо, що на сьогодні в Україні відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання Секретаріату Кабінету

²⁴³ Raport o sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce. URL: http://www.cbe.ahe.lodz.pl/archiwalna_cbrk/sytuacja%20osob.pdf.

²⁴⁴ USTAWA z dnia 27 sierpnia 1997 r.o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. URL: <http://prawo.lego.pl/prawo/ustawa-z-dnia-27-sierpnia-1997-r-o-rehabilitacji-zawodowej-i-spoecznej-oraz-zatrudnianiu-osob-niepelnosprawnych/>

Міністрів України» від 24.07.2019 № 665 запроваджено посаду Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю²⁴⁵.

У Великобританії, Франції, Японії питання організації діяльності публічної адміністрації щодо соціального захисту та реабілітації осіб з інвалідністю належать до компетенції Міністерства охорони здоров'я та соціального забезпечення. У Німеччині цими питаннями опікується Міністерство праці та соціальних справ, в Австрії – Міністерство соціальних справ, у Бельгії – Міністерство охорони здоров'я, Міністерство праці і зайнятості, Національний інститут страхування у разі хвороби та інвалідності, у Фінляндії – Міністерство спеціальних прав і здоров'я. Однак слід зауважити, що ці органи вирішують широке коло питань, пов'язаних не лише з проблемами інвалідності.

Основною тенденцією останніх років у діяльності органів публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю є створення окремих органів, які б інтегрували та контролювали роботу з інвалідами за всіма напрямками (соціальний захист, реабілітація, доступність, освіта, працевлаштування тощо) з метою ефективної інтеграції їх у життя суспільства.

У 2009 році з метою забезпечення координування та узгодження діяльності з реалізації Стратегії інвалідності Нової Зеландії та Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю²⁴⁶, а також контролю за їх виконанням уряд Канади створив Комітет міністрів з питань інвалідності. До складу Комітету міністрів входять міністр з питань інвалідності (голова Комітету), а також міністри охорони здоров'я, освіти, юстиції, транспорту, соціального розвитку, житлового будівництва, у справах людей похилого віку, закордонних справ і торгівлі.

У 2006 році створено Шведське агентство з координації політики інвалідності – урядова організація, яка є координуючим і експертним органом з питань реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. Агентство активно впливає на формування і реалізацію політики щодо осіб з інвалідністю шляхом здійснення аналізу діяльності відповідних державних та муніципальних органів Швеції, видання методичних посібників для осіб з інвалідністю, проведення анкетування з різних проблем цих учасників суспільних відносин тощо.

У Великобританії створено Управління з питань інвалідності (ODI)²⁴⁷, яке входить до структури Департаменту праці та пенсійного

---

²⁴⁵ Деякі питання Секретаріату Кабінету Міністрів України. Постанова КМУ від 24.07.2019 № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2019-%D0%BF#Text>.

²⁴⁶ Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

²⁴⁷ How the Office for Disability Issues is run. Office for Disability Issues. URL: <http://odi.dwp.gov.uk/about-the-odi/how-odi-is-run.php>.

забезпечення і працює в тісній співпраці з міністром у справах осіб з інвалідністю, іншими державними відомствами, недержавними організаціями осіб з інвалідністю. Цей орган виконує як загальні завдання, що передбачають необхідність ліквідації дискримінації та переслідування осіб з інвалідністю, що пов'язано з їх обмеженими можливостями, сприяння рівності можливостей, формування позитивного ставлення до осіб з інвалідністю у суспільстві, заохочення їх участі у суспільному житті, так і спеціальні, що передбачають більш конкретні дії, спрямовані на реалізацію загальних завдань: розробка плану дій на виконання загальних завдань, методів оцінки впливу діяльності влади з питань забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, механізмів для збору інформації про ефективність діяльності Управління з питань рівності тощо. Управління очолює Державний міністр з питань інвалідності²⁴⁸, який захищає права осіб з обмеженими можливостями, проводить постійні зустрічі з представниками благодійних організацій та організацій осіб з інвалідністю, реалізує політику співробітництва і залучення осіб з інвалідністю до розробки нормативних документів та реалізації заходів, що торкаються їх інтересів. З метою координування діяльності з підтримки осіб з обмеженими можливостями і визначення додаткових заходів щодо реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у березні 2014 року уряд Великобританії сформував Міжвідомчу групу на рівні міністрів з питань інвалідності, яку очолює міністр з питань інвалідності. Створення цієї Міжвідомчої групи свідчить про пріоритетність питання щодо реалізації, охорони та захисту прав осіб з інвалідністю для політики країни.

Діяльність уряду США передбачає здійснення завдань щодо усунення дискримінації за ознакою інвалідності в усіх сферах суспільного життя, виховання поваги до осіб з обмеженими можливостями з боку інших членів суспільства, забезпечення необхідних умов для реалізації прав осіб з інвалідністю на освіту, працевлаштування, доступність, культурний, спортивний розвиток, реалізацію політичних прав, здійснення контролю за дотриманням їх прав з боку третіх осіб (роботодавців, представників інших організацій), відповідальності уряду за дії чи бездіяльність, що призвели до порушення прав осіб з інвалідністю²⁴⁹. На виконання цих завдань спрямована діяльність Національної ради з питань інвалідності, що є урядовим органом, члени якого призначаються президентом. Обов'язки ради полягають у розгляді федеральної політики, законів і програм щодо їх впливу на осіб з

²⁴⁸ The Minister of State for Disabled People. Minister of State for Disabled People. URL:<http://odi.dwp.gov.uk/about-the-odi/the-minister-for-disabled-people.php>.

²⁴⁹ Wendy Taormina-Weiss Rights of Persons with Disabilities in America. DISABLED WORLD. URL:<http://www.disabled-world.com/editorials/6786854.php>.

інвалідністю. Рада надає рекомендації президенту, конгресу, адміністрації реабілітаційних служб з проблем осіб з інвалідністю. Вона є єдиним федеральним органом, що має повноваження з розробки політики в інтересах осіб з інвалідністю ²⁵⁰.

Останнім часом у зарубіжних країнах створюються консультативно-дорадчі органи, наділені повноваженнями, спрямованими на реалізацію прав та свобод осіб з інвалідністю. Як свідчить аналіз причин виникнення таких органів, на їх формування впливають, як правило, два важливі фактори: по-перше, необхідність отримання великої за обсягом технічної, спеціалізованої інформації, по-друге, розширення повноважень державних органів, яке вимагає залучення до їх роботи усіх зацікавлених осіб, проведення консультацій, налагодження співробітництва з ними з метою ефективного виконання завдань, закріплених у законодавстві. З цього погляду їх можна розглядати як структури, в яких відбувається узгодження інтересів ²⁵¹.

Консультативним органом при Міністерстві соціальних справ Данії є Данська Рада організації осіб з інвалідністю ²⁵². Це урядова організація, що була створена в 1980 році і відновила свою роботу в 2011 році, діяльність якої спрямована на керівництво роботою з особами, які мають інвалідність та консультування уряду з питань, що стосуються дотримання принципів рівності осіб з інвалідністю з іншими членами суспільства, їх незалежності в усіх сферах суспільного життя, боротьби з дискримінацією та жорстоким поведінням, здійснення просвітницької роботи з метою підвищення обізнаності інших членів суспільства з проблемами осіб з інвалідністю, а також їх можливостями.

Данська Рада організації з питань інвалідності складається з 16-ти осіб, голова та два члени якої рекомендовані Міністерством соціальних справ, 5 – Данською Радою організації з питань інвалідності, інші – органами місцевого самоврядування Данії, Данським інститутом будівельної техніки, Національною федерацією житлових асоціацій, Данською конфедерацією профспілок, конфедерацією датських роботодавців, Данською федерацією транспортників, IT університетом Копенгагена, Данським університетом освіти. Рада співпрацює також з органами місцевого самоврядування, організаціями осіб з інвалідністю Данії, соціальними партнерами та науково-дослідними установами та здійснює моніторинг умов життя осіб з інвалідністю, консультування

---

²⁵⁰ Янчук Анастасія. Проблемы ратификации Конвенции о правах людей с инвалидностью URL: <http://disright.org/ru/info/problemy-ratifikacii-konvencii-o-pravah-lyudey-s-invalidnostyu>.

²⁵¹ Гарифуллина Г. А. Системы совещательных органов при исполнительной власти в Европе и США : факторы контекста и роль в политической системе. Бизнес. Общество. Власть. 2012. № 13. С. 7.

²⁵² A short introduction to The Danish Disability Council. Det Centrale Handicapråd. URL: <http://www.dch.dk/content/english-0>.

уряду, парламенту та інших суб'єктів з питань інвалідності, підготовку пропозицій щодо покращення умов життя осіб з інвалідністю.

Як консультативний орган Урядового уповноваженого у справах осіб з інвалідністю Польщі створено Національну консультативну раду з питань інвалідності²⁵³, члени якої призначаються міністром соціального забезпечення за поданням Урядового уповноваженого у справах осіб з інвалідністю, у разі членів-представників неурядових організацій – за поданням цих організацій. До її складу входять представники від уряду (5 осіб відповідно від Міністерства фінансів, Міністерства будівництва, Міністерства освіти, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства спорту і туризму); місцевих органів влади (5 осіб), інші 15 осіб – від неурядових організацій: організацій роботодавців, профспілкових та громадських, організацій осіб з обмеженими можливостями. Завдання Національної консультативної ради полягають у розробці і наданні законодавчих пропозицій, проектів державних програм щодо професійної та соціальної реабілітації осіб з інвалідністю, а також інтеграції осіб з обмеженими можливостями.

Національна консультативна рада з проблем інвалідності Франції (CNCRH) створена з метою забезпечення участі осіб з обмеженими можливостями у розробці та реалізації державної політики, що торкається їхніх інтересів. Цей національний орган, який очолює міністр у справах інвалідності, об'єднує асоціації, що представляють осіб з обмеженими можливостями, зацікавлені міністерства, організації соціального забезпечення, соціальних партнерів, представників місцевих громад. Закон про рівні можливості від 11 лютого 2005 року розширив обов'язки CNCRH, надаючи їй право надавати консультації щодо розробки нормативно-правових актів, здійснювати оцінку політики щодо осіб з обмеженими можливостями, координувати роботу місцевих консультативних рад у справах осіб з інвалідністю²⁵⁴.

Робота публічної адміністрації зарубіжних країн щодо захисту прав та свобод осіб з інвалідністю базується на стратегічному плані політики уряду у цій сфері, який, на жаль, до сьогодні відсутній в Україні. Так, у червні 2019 року уряд Швеції ухвалив стратегію політики щодо осіб з інвалідністю на п'ять років. Ця стратегія заснована, зокрема, на положеннях Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю, яку ратифікувала Швеція. Стратегія визначає дев'ять пріоритетних напрямів політики уряду щодо осіб з інвалідністю: політика на ринку праці, соціальна політика, політика у галузі освіти, транспортна політика, ІТ-політика, збільшення фізичного доступу,

²⁵³ Wojewódzka Społeczna Rada do spraw Osób Niepełnosprawnych. URL: <http://www.radaumwd.strefa.pl/>.

²⁵⁴ La Politique en faveur des personnes handicapées en France 28 juin 2011. Ambassade de France à Pékin URL: <http://www.ambafrance-cn.org/La-Politique-en-faveur-des-personnes-handicapees-en-France.html>.

судова система, політика у галузі охорони здоров'я, культури, ЗМІ та спорту. Завдання щодо реалізації цієї стратегії та відповідальність за її дотримання і виконання уряд покладає на Шведське агентство з координації політики інвалідності.

Комітет міністрів з питань інвалідності Канади разом із представницькими організаціями осіб з інвалідністю 8 квітня 2018 року затвердив план дій з питань інвалідності на 2018–2022 роки, який визначає такі стратегічні пріоритети, як збільшення зайнятості осіб з інвалідністю, забезпечення їхньої особистої безпеки, реформування системи підтримки інвалідності, сприяння доступу в суспільстві. Важливо також, що цей документ є доступним для ознайомлення осіб з інвалідністю, оскільки він виданий шрифтом Брайля та в аудіоформаті.

15 червня 2011 федеральний уряд Німеччини затвердив Національний план дій щодо реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю ООН, основною ідеєю якого є інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство. Пріоритетними напрямками роботи визначаються працевлаштування, мобільність, освіта. Уперше Національний план дій отримав наукову оцінку, що сприяє оптимізації здійснення передбачених у ньому заходів ²⁵⁵.

Аналіз цих документів свідчить про їх комплексний та конкретний характер, на відміну від декларативних положень, закріплених у Державній цільовій програмі «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2025 року ²⁵⁶, яка передбачає лише заходи, пов'язані з внесенням змін до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів з реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, замість реалізації конкретних дій, спрямованих на адаптацію та ефективну інтеграцію цих осіб у життя суспільства.

Отже, досвідом у діяльності органів публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, що заслуговує на вивчення та запозичення, є: 1) створення відповідних органів, які б інтегрували роботу з особами які мають інвалідністю за всіма напрямками (соціальний захист, реабілітація, доступність, освіта, працевлаштування тощо) з метою ефективної інтеграції їх у життя суспільства, та були наділені контрольними повноваженнями. Створення такого органу публічної адміністрації дозволить максимально ефективно використовувати кошти, що передбачаються урядом на забезпечення потреб осіб з інвалідністю,

---

²⁵⁵ Rechte von Menschen mit Behinderungen. Auswärtiges Amt. URL: http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Menschenrechte/Behinderte_node.html.

²⁵⁶ Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2025 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.04.2021 р. № 285-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-pla-a285r>

спільно вирішувати проблеми з метою внесення реальних змін у життя осіб з інвалідністю, а також свідчитиме про важливість питання реалізації, охорони та захисту прав осіб з інвалідністю для діяльності публічної адміністрації України; 2) розробка стратегії уряду з питань реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, яка дозволить на законодавчому рівні закріпити основні напрями політики уряду України щодо реалізації та захисту їх прав і свобод.

Виходячи з того, що в Україні до сьогодні залишається нагальною проблема реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю на місцях, заслуговує уваги досвід роботи органів місцевого самоврядування у зарубіжних країнах.

На регіональному рівні політика щодо осіб з інвалідністю у Швеції реалізується в діяльності окружних рад та муніципалітетів. Саме вони відповідають за охорону здоров'я, медичне обслуговування, освіту та соціальне забезпечення у вигляді державної підтримки і послуг, до яких належать надання особистої допомоги, спеціальних транспортних послуг, а також грантів на переобладнання та автоматизацію будинку або транспорту для людей з обмеженими можливостями, що дозволяє їм вести незалежний, активний спосіб життя. Такі гранти надаються муніципалітетам державою з метою реалізації цих послуг для осіб з будь-яким видом інвалідності і є важливим напрямом політики уряду. Перший такий грант було надано на експериментальній основі в 1959 році, а в 1963 році вони були введені офіційно.

Заслуговує на увагу надання послуг особам з порушеннями зору, слуху та мови, що здійснюється органами місцевого самоврядування Данії. Так, особи віком від 18 років з порушеннями зору, слуху та мови мають право на допомогу контактної особи або супровід. Останній не може надаватися особам з обмеженими функціональними можливостями, викликаними психічним захворюванням. Ці особи можуть бути призначені як соціальними службами місцевих органів влади, так і за бажанням особи з інвалідністю. У разі, якщо особа з інвалідністю сама обирає контактну особу, місцева влада зобов'язана фінансувати ці витрати та має принаймні один раз на рік контролювати роботу цієї особи.

Супровід передбачений для дітей і дорослих від 12 до 67 років, які не можуть пересуватися самостійно з різних причин (візочники, особи з вадами зору, розумово відсталі), з метою розширення їх незалежності, вільного вибору і відповідальності за власне життя.

Діяльність щодо реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у Польщі передбачає співпрацю таких функціональних систем: державна система соціальної допомоги, неурядові ініціативи, сім'я, групи самопомоги та волонтери. Зокрема, органи місцевого

самоврядування через створені на місцях центри реабілітації осіб з інвалідністю вирішують питання підготовки, перепідготовки та працевлаштування осіб з обмеженими можливостями, які потребують спеціалізованої програми навчання та соціальної реабілітації, адаптації робочих місць для потреб осіб з обмеженими можливостями, кредитування осіб з обмеженими можливостями, наприклад, надання кредиту на створення власного бізнесу, усунення архітектурних бар'єрів, адаптації житла, транспорту та зв'язку, співпраці з урядом, неурядовими організаціями осіб з обмеженими можливостями, іншими суб'єктами у сфері зайнятості та професійної і соціальної реабілітації осіб з інвалідністю, а також для допомоги сім'ям, які мають дитину з інвалідністю тощо. Органи місцевого самоврядування отримують фінансову допомогу з Державного фонду реабілітації людей з обмеженими можливостями (PFRON) для реалізації цих заходів. Метою Фонду є реалізація принципу рівності можливостей для осіб з інвалідністю у сфері їх зайнятості, його ресурси використовуються для створення та адаптації існуючих робочих місць для них; усунення архітектурних бар'єрів; кредити для відкриття бізнесу; організації підготовки та перепідготовки інвалідів; медичної та соціальної реабілітації.

Пріоритетним напрямом у роботі органів місцевого самоврядування зарубіжних країн є забезпечення отримання особою з інвалідністю необхідних послуг за місцем проживання. З цією метою у багатьох зарубіжних країнах створюються соціальні центри для осіб з інвалідністю, що підпорядковуються місцевим органам, до складу яких, крім соціальних працівників, входять психологи, терапевти, медсестри, вчителі, інші необхідні спеціалісти. Насамперед робота у таких центрах спрямована на реабілітацію особи з інвалідністю та її адаптацію у соціумі шляхом вироблення навичок самообслуговування, набуття соціальних умінь. У Швеції, наприклад, основною функцією регіональної влади є виконання програм з реабілітації осіб з інвалідністю, а муніципалітетів – виконання програм із соціальної адаптації осіб з інвалідністю, на них покладається відповідальність за організацію шкільної освіти, роботи дитячих садків, надання технічних засобів тощо.

У багатьох країнах на місцях створюються служби з працевлаштування осіб з інвалідністю, в яких їм надається допомога в пошуках роботи, виділяються кошти для оплати спеціального транспорту, забезпечується робоче місце необхідним обладнанням. У Великобританії, зокрема, існує комплексна схема допомоги особам з інвалідністю у роботі, яка містить спеціальні види допомоги за схемою

зайнятості, доплату для робочої сили на транспорт, придбання пристроїв для будинку та його обладнання; службу особистого читця та ін.²⁵⁷

Окрім того, органи місцевого самоуправління надають фінансову допомогу особам з інвалідністю. Так, наприклад, із загальної суми виділених коштів для комітетів соціального захисту в графствах Великобританії приблизно 30% спрямовується на соціальну підтримку осіб з інвалідністю. Рада графства може надати субсидію (дотацію) для оплати часткової вартості придбання обладнання або переобладнання будинку особи з інвалідністю²⁵⁸.

Отже, дослідження діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн дозволяє зробити висновок, що, по-перше, вони є координаторами та ініціаторами виконання законів та державних програм щодо реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, на які уряд покладає значну частину завдань соціальної та професійної реабілітації осіб з інвалідністю; по-друге, вони допомагають вирішити нагальну проблему – забезпечити медичну реабілітацію, соціальну адаптацію осіб з інвалідністю безпосередньо за місцем їх проживання.

Аналіз зарубіжного досвіду діяльності публічної адміністрації щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю свідчить також ще про одну тенденцію останніх років – співпрацю державних органів і некомерційних (добровільних) організацій (НКО), до яких належать неурядові організації, які є безпосередніми постачальниками послуг (медичних, освітніх, реабілітаційних тощо), громадські, науково-дослідні, правозахисні організації, фонди та ін. Така співпраця отримала назву «соціального партнерства». Соціальне партнерство розглядається, як взаємодія організацій різної юрисдикції для надання населенню соціальної допомоги та послуг нематеріального характеру. Саме таке соціальне партнерство держави, НКО і бізнесу західні експерти розглядають як шлях до вирішення проблем, пов'язаних із реалізацією, охороною та захистом прав і свобод осіб з інвалідністю²⁵⁹.

Уряди, як правило, прагнуть до тісного співробітництва з неурядовими організаціями у розв'язанні соціальних питань, адже останні здатні більш ефективно, ніж державні структури, надавати соціальні послуги населенню, тому що краще розуміють його потреби і швидше реагують на нові запити суспільства²⁶⁰.

²⁵⁷ Думбаев А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаев, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 68.

²⁵⁸ Думбаев А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаев, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 67.

²⁵⁹ Социальный заказ как инструмент социальной политики. Мн. : Представительство ООН/ПРООН в Республике Беларусь, 2009. С. 9–10.

²⁶⁰ Усаченко Л. М. Зарубіжний досвід неурядових організацій: функціональні моделі. Державне управління: теорія і практика. 2010. № 1. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10ulmofm.pdf>

На сьогодні прийнято розрізняти такі моделі соціальної політики західних країн щодо осіб з інвалідністю, в яких НКО відіграють різну роль: соціал-демократичну, за якої відповідальність за соціальне благополуччя громадян покладається на державу, а некомерційні організації як структури підтримки громадян практично відсутні (Швеція); консервативну, яка характеризується значною роллю громадських організацій у вирішенні соціальних проблем громад і тісною співпрацею некомерційних організацій і державних структур (Польща, Угорщина, Німеччина, Франція, Англія та багато інших країн); ліберальну, в якій використовуються адресні програми соціальної допомоги для підтримки осіб, що потребують соціального захисту, зокрема особи з інвалідністю (США) ²⁶¹.

Посилаючись на узагальнення А.В. Матвійчука, О.А. Корнієвський зауважує, що у західних демократіях у найбільш загальному вигляді вітчизняні дослідники виділяють три основні моделі функціонування громадських організацій (третього сектору): англосаксонський тип громадських формувань (Великобританія, Швейцарія), за якого некомерційні організації виконують незалежну від державних та комерційних структур виробничу й комунікативну функції і на які припадає значний обсяг надання населенню соціальних послуг; модель континентально-європейського типу (Австрія, Бельгія, Італія, Німеччина, Франція), за якої функціонування громадських організацій в країнах західної демократії, реалізація програм соціального захисту та соціальні інвестиційні проекти здійснюються в тісній співпраці з впливовими громадськими об'єднаннями; скандинавський тип (Данія, Фінляндія, Нідерланди, Норвегія, Швеція), за якого функціонування громадських організацій полягає насамперед у лобіюванні інтересів соціальних груп, при цьому наданням соціальних послуг і забезпеченням соціального захисту опікується держава ²⁶².

Слід також акцентувати на функціях, які виконують НКО щодо реалізації, охорони і захисту прав осіб з інвалідністю: 1) функція розвитку демократії, що полягає у зростанні ролі НКО як складових громадянського суспільства; 2) функція сприяння у реалізації конкретних проектів; 3) інформаційна функція, яка полягає в оприлюдненні проблем та поглядів осіб з інвалідністю ²⁶³; 4) консультативна функція, пов'язана з участю представників НКО у роботі консультативних органів як експертів; 5) виховна функція, яка

---

²⁶¹ Социальный заказ как инструмент социальной политики. Мн. : Представительство ООН/ПРООН в Республике Беларусь, 2009. С. 10.

²⁶² Корнієвський О. Громадські об'єднання у системі національної безпеки України : дис. ... док. політ. наук : 23.00.02. К., 2011. С. 49–51.

²⁶³ Неурядові організації Європейського Союзу : порівняльний аналіз громадських організацій України. Київ, 2002. С. 5.

передбачає виховання ставлення суспільства до осіб з інвалідністю за принципом рівності.

Відповідно до суб'єктів, на яких спрямована діяльність НКО, можна виокремити організації, завданням яких є вирішення проблем безпосередньо членів цієї організації (некомерційні організації інвалідів) та організації, діяльність яких спрямовується на вирішення проблем інших осіб.

Прикладом першого типу організацій є центри незалежного життя – поширені на Заході некомерційні організації, якими керують особи з інвалідністю. В основі концепції незалежного життя осіб з інвалідністю лежать такі поняття, як самовизначення, самодопомога, самостійність, відповідальність за своє життя та споживчий контроль ²⁶⁴.

Діяльність центрів незалежного життя спрямована на виконання таких програм:

1) інформування та надання довідкової інформації: ця програма базується на переконанні, що доступ до інформації зміцнює здатність людини керувати своєю життєвою ситуацією;

2) консультування «рівними» (обмін досвідом): спрямовує особу з інвалідністю на те, щоб задовольняти свої потреби, беручи відповідальність за своє життя. Консультантом є особа з інвалідністю, яка зуміла подолати перепони, щоб жити повноцінним життям нарівні з іншими членами суспільства;

3) індивідуальні консультації щодо захисту прав та інтересів осіб з інвалідністю, спрямовані на формування навичок говорити від свого імені, виступати на захист своїх інтересів, самому відстоювати свої права;

4) надання послуг: допомога у побуті, послуги персональних асистентів, транспортні послуги, допомога особам з інвалідністю під час відсутності (відпустки) осіб, які здійснюють догляд за ними, надання позики для придбання допоміжних пристосувань ²⁶⁵.

До організацій другого типу належать НКО, члени яких не мають інвалідності і діяльність яких спрямована на реалізацію, охорону та захист прав осіб з інвалідністю: НКО, які надають послуги з працевлаштування, освіти, реабілітації осіб з інвалідністю, фонди, які надають фінансову допомогу окремим особам з інвалідністю, їх організаціям, а також фінансують заходи, що здійснюються з метою реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю, науково-дослідні інститути тощо.

²⁶⁴ К независимой жизни : пособие для инвалидов и их организаций. М. : Библиотека НКО. С. 33. URL: <http://perspektiva-inva.ru/userfiles/publication/k-nezavisimoi-zhizni.pdf>

²⁶⁵ К независимой жизни : пособие для инвалидов и их организаций. М. : Библиотека НКО. С. 32. URL: <http://perspektiva-inva.ru/userfiles/publication/k-nezavisimoi-zhizni.pdf>

Цікавим для нашої країни є досвід співпраці органів публічної адміністрації зарубіжних країн з науково-дослідними організаціями, діяльність яких пов'язана із забезпеченням потреб осіб з інвалідністю. Значну роль у створенні умов щодо реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю у Швеції відіграє Шведський інститут Допоміжних технологій (SIAT), зокрема у вирішенні питань доступності осіб з інвалідністю. SIAT співпрацює з урядом, керівниками і співробітниками муніципалітетів, окружних рад, державних установ та приватних компаній, які приймають рішення з питань осіб з інвалідністю, у галузі допоміжних технологій і доступності у межах проектів, семінарів та курсів на національному й міжнародному рівнях. Результатом такої співпраці стало створення 1 травня 2014 року нового урядового агентства Шведського агентства з участі²⁶⁶. Діяльність таких інститутів підтримується з боку різних фондів з метою фінансування наукових досліджень, пов'язаних з розробкою нових технологій у медицині (протезування, реабілітація тощо), техніки, що дозволяє усунути бар'єри доступності, автоматизації побутових процесів та здійснення інших заходів, спрямованих на реалізацію прав та свобод осіб з інвалідністю.

Для осіб з інвалідністю важливим, але часто неможливим є доступ до судової системи. У цьому питанні виокремлюється два основні моменти. По-перше, йдеться про доступність судових органів для осіб з інвалідністю, яка полягає у доступності приміщень судів, а також у правовій необізнаності як осіб з інвалідністю, так і юристів (44% юристів, за даними опитування, проведеного Шведським агентством з координації політики інвалідності, не знають положення Конвенції про права осіб з інвалідністю²⁶⁷); по-друге, про можливість захисту прав осіб з інвалідністю у судовому порядку. У зв'язку з цим НКО пропонують заходи, спрямовані на усунення наявних бар'єрів шляхом надання безкоштовних консультацій, представництва осіб з інвалідністю у суді в разі порушення їхніх прав або захисту їхніх інтересів, організації просвітницької роботи спільно з урядовими організаціями, зокрема електронне навчання осіб у межах закону. Наприклад, у США для державного і приватного сектору організовано навчання з питань реалізації Закону про інвалідність, інформаційні центри навчання батьків, у сім'ях яких є діти з інвалідністю, розуміти їхні права та реалізувати їх²⁶⁸.

---

²⁶⁶ Про Шведський інститут Допоміжних технологій (SIAT). URL: <http://www.hi.se/other-languages/english/about-the-swedish-institute-of-assistive-technology/>.

²⁶⁷ Представление и комментарии на письменные ответы правительством Швеции в список вопросов CRPD/C/SWE/E/Q1. URL: <http://www.internationaldisabilityalliance.org/sites/disalliance.e-presentaciones.net/files/public/files/Submission.for.11.th.CRPD.session.Sweden.from.Equally.Unique.2014.doc>.

²⁶⁸ Национальный доклад, представленный в соответствии с пунктом 15 а) приложения к резолюции 5/1 Совета по правам человека Соединенные Штаты Америки. ГА ООН Женева, 1–12 ноября 2010

Останнім часом одним із важливих питань стає питання скорочення витрат на соціальні послуги. У цьому сенсі цікавою є практика залучення державними службами на контрактній основі членів добровільних організацій для забезпечення певних послуг, що дає можливість скоротити відповідні витрати, оскільки у багатьох випадках витрати за договорами набагато нижчі, ніж утримання великого штату працівників у державних установах. На думку американських науковців уведенню контрактної системи послуг сприяли такі тенденції, як цільове соціальне обслуговування, децентралізація, ринкові механізми та деінституціоналізація²⁶⁹.

Важливим напрямом у спільній діяльності органів публічної адміністрації і НКО є виховна робота, спрямована на формування рівного ставлення до осіб з інвалідністю, що пов'язано насамперед з антидискримінаційною політикою, яку здійснюють уряди багатьох зарубіжних країн і яка базується на активному включенні осіб з інвалідністю в усі сфери життя суспільства. Слід акцентувати, що ця робота активізувалася у країнах ЄС та США з кінця 90-х років ХХ – початку ХХІ століття, коли стала формуватися новітня парадигма інвалідності, відповідно до якої зникає поняття «інвалідність» як таке. До виховної роботи залучаються представники державних органів, установ, викладачі шкіл, університетів, кінематографісти, письменники, які створюють позитивний образ особи з обмеженими можливостями, тележурналісти, героями передач яких стають особи з інвалідністю – виробники іграшок. Так, компанія Mattel Inc. у 1998 році представила свою нову розробку – ляльку Бекі, у комплекті до якої пропонувалася інвалідна коляска. Приблизно у той же час інша компанія, People of Every Stripe, стала випускати ляльки в окулярах, зі слуховими апаратами і різними протезами. Найцікавішим було те, що такими іграшками із задоволенням гралися здорові діти²⁷⁰. У такий спосіб формується позитивне рівне ставлення до осіб з інвалідністю з боку суспільства. Зрозуміло, що у цьому напрямі є багато невирішених проблем, однак перші кроки, що заслуговують на поглиблене вивчення, уже зроблені.

Отже, співпраця органів публічної адміністрації зарубіжних країн і НКО щодо реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю має велике значення, оскільки дозволяє, з одного боку, залучати таких осіб до вирішення власних проблем шляхом включення їх у роботу державних та некомерційних органів, що сприяє економії

года. 27 с. URL: <http://ombudsman.kg/special-reports/14-nacionalnyy-doklad-predstavlennyy-v-sootvetstviis-punktom-15-a-prilozheniya-k-rezolyucii-5-1-soveta-po-pravam-cheloveka.html>.

²⁶⁹ Корнюшина Р. В. Зарубежный опыт социальной работы : учебное пособие. Владивосток : ТИДОТ ДВГУ, 2004. С. 45.

²⁷⁰ Думбаев А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаев, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. С. 65.

витрат, створенню нових робочих місць для осіб з інвалідністю, інтеграції їх у суспільне життя, а з іншого дозволяє органам публічної адміністрації, змінивши ставлення до осіб з інвалідністю, більш активно залучати їх до роботи як експертів, консультантів з метою вироблення більш ефективних заходів щодо реалізації і захисту їх прав та свобод, усувати бар'єри, які заважають їм реалізувати свій потенціал як активних членів суспільства.

Дослідження діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю дає підстави виокремити такі висновки, які попередньо були викладені у низці статей та апробовані під час участі на конференціях різних рівнів²⁷¹.

Зазначено, що формуючи державну політику щодо захисту прав та свобод осіб з інвалідністю в Україні, слід врахувати такі позитивні тенденції світової практики:

1. Діяльність урядів провідних зарубіжних країнах, що ратифікували Конвенцію про права осіб з інвалідністю, базується на стратегіях та національних планах політики уряду щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, аналіз яких свідчить про їх комплексний та конкретний характер на відміну від декларативних положень, закріплених у Державній цільовій програмі «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2025 року, яка передбачає лише заходи, пов'язані з внесенням змін до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, замість визначення конкретних дій, спрямованих на адаптацію та ефективну інтеграцію осіб з інвалідністю у життя суспільства. З огляду на викладене, пропонується ухвалення Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю в Україні, в якому визначити конкретні дії за напрямками, передбаченими Конвенцією про права осіб з інвалідністю. План повинен мати таку структуру: 1) напрями діяльності (наприклад, транспортна доступність; архітектурна доступність; освіта; зайнятість та працевлаштування; реабілітація тощо), 2) конкретні заходи (наприклад, переобладнання залізничних вагонів, пристосованих для потреб осіб з інвалідністю; придбання нових та переобладнання наявних засобів громадського транспорту для потреб осіб з інвалідністю; переобладнання станцій метро для доступу осіб з інвалідністю), 3) строк їх виконання (наприклад, за принципом один вагон у потязі – до грудня 2022 року),

---

²⁷¹ Соболев Е. Ю. Зарубежная практика защиты прав и свобод инвалидов. Журнал «Российское право в Интернете». 2012. № 01. Sobol Eugene Y. Effect of conceptual models for disability law regulation implementation and protection of rights and freedoms of disabled: international experience. Euro-american scientific cooperation. 2014. Volume #4. S. 52.; Соболев Е. Ю. Международный опыт защиты прав инвалидов правоохранительных органов. *Studia linguistica et juridica* 2012-2013 : збірник наукових праць. Кіровоград : КІРоЛ, 2013. С. 116–125.

4) особу, відповідальну за їх виконання; 5) контролюючий орган – Національна комісія. Оскільки План спрямований на реалізацію дій протягом певного часу, за який можуть відбутися зміни в структурі державних органів управління, необхідно особу, відповідальну за виконання певного напрямку або конкретного завдання, визначити як уповноважений орган у сфері, наприклад, соціальної політики, освіти тощо. Окрім того, слід передбачити обов'язковий щорічний звіт конкретних виконавців у зазначених напрямках, а також здійснення контролю з боку Національної комісії.

2. Координацію роботи уряду щодо реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, як свідчить аналіз діяльності публічних адміністрацій таких провідних зарубіжних країн, як США, Великобританія, Швеція, Німеччина, здійснюють спеціальні органи (управління, ради, комітети тощо), створені з метою розробки, реалізації політики з питань інвалідності, а також контролю за її виконанням. На сьогодні в Україні створена Рада у справах осіб з інвалідністю при Кабінеті Міністрів України, однак ні її склад, ні повноваження, визначені у Постанові КМУ «Про утворення Ради у справах осіб з інвалідністю», не відповідають сучасним вимогам. Так, у Постанові КМУ не зазначено роль Ради як органу, що координує роботу органів виконавчої влади з питань забезпечення прав осіб з інвалідністю та їх соціального захисту (у Постанові – «сприяє забезпеченню координації»), а який орган тоді координує цю діяльність, якщо Рада лише сприяє координації), а також не визначена роль Ради як контролюючого органу. Окрім того, до складу Ради не входять представники органів місцевого самоврядування. Тому спираючись на досвід провідних країн світу, з метою погодження питань реалізації державної політики щодо захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, координації діяльності центральних і місцевих органів державної влади пропонуємо створити Національну контрольно-наглядову раду з питань осіб з інвалідністю, до складу якої включити представників зацікавлених міністерств, органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій осіб з інвалідністю, з наділенням її поряд з консультативно-дорадчими, координаційними та контрольно-наглядовими повноваженнями за діяльністю відповідних органів публічної адміністрації.

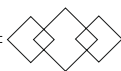
3. Дослідження питання про діяльність публічної адміністрації таких країн, як Великобританія, Швеція, Данія, Польща щодо захисту прав і свобод осіб з інвалідністю свідчить, що уряди провідних зарубіжних країн покладають значну частину завдань з охорони здоров'я осіб з інвалідністю, їх медичного обслуговування, освіти, соціального забезпечення у вигляді державної підтримки і послуг, до яких належать надання особистої допомоги, спеціальних транспортних послуг тощо на

органи місцевого самоврядування. З метою розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, а також децентралізації публічної влади в Україні пропонуємо створити у межах пілотного проекту в окремих обласних та районних центрах (з найбільшою кількістю осіб з інвалідністю) на місцях соціальні центри для осіб з інвалідністю, до роботи в яких, окрім соціальних працівників, залучати медичних, педагогічних працівників, юристів та інших необхідних спеціалістів, які б у межах робочого тижня відповідно до встановленого графіка комплексно і водночас адресно, за місцем проживання осіб з інвалідністю надавали їм необхідну допомогу у вирішенні питань медичного, соціального обслуговування, забезпечення необхідними технічними засобами та засобами протезування, вирішення житлових проблем, проблем, пов'язаних з навчанням, наданням юридичних консультацій тощо. Такий механізм залучення до роботи у соціальних центрах фахівців не буде потребувати додаткових фінансових витрат, оскільки фінансування такого працівника буде здійснюватися за основним місцем роботи. До роботи у таких центрах слід залучати представників громадських організацій, волонтерів тощо.

4. Досвід діяльності публічної адміністрації зарубіжних країн щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю свідчить, що альтернативним підходом до ефективного вирішення питання їх інтеграції у суспільне життя, скорочення витрат на здійснення заходів, пов'язаних з реалізацією особами з інвалідністю, їхніх прав та свобод, створення нових робочих місць для них, залучення їх до роботи з урядовими організаціями, виховання позитивного ставлення суспільства до осіб з інвалідністю є співпраця органів публічної адміністрації зарубіжних країн і некомерційних організацій щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. З огляду на викладене, пропонуємо у розділі III Взаємодія органів виконавчої влади з некомерційними організаціями з питань реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю запропонованого проекту Закону України «Про діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю» закріпити принципи, форми взаємодії, механізм її реалізації, який передбачає створення консультативно-дорадчих органів, експертних органів, участь у спільних проектах науково-дослідного, інформаційного, виховного спрямування за принципом рівного ставлення суспільства до осіб з обмеженими можливостями.

РОЗДІЛ 3.

ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ЯК НАПРЯМОК ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

3.1. Сутність та функції адміністративно-правової охорони прав осіб з інвалідністю та особливості охорони прав дітей з інвалідністю

5 травня 1992 року світовою спільнотою було запроваджено відзначення Міжнародного дня боротьби за права осіб з інвалідністю.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, понад 1 мільярд людей у світі живуть з тією чи іншою формою інвалідності. Це відповідає приблизно 15% населення планети, при цьому до 190 мільйонів (3,8%) людей у віці 15 років і старше мають значні труднощі у функціонуванні, часто потребуючи медичних послуг. Кількість людей, які живуть з обмеженими можливостями зростає, частково через старіння населення та збільшення хронічних захворювань ²⁷².

За останні десятиліття відбулися суттєві зміни в розумінні поняття «інвалідність»: замість застарілих концепцій, де особи з інвалідністю вважалися «об'єктами» благодійності, які мають потреби лікування і соціального захисту, виникли нові. І на сьогодні вони розглядаються як особи, що мають права, здатні заявляти про них і добиватися їх реалізації. Підхід, в якому «інвалідність» визначається як наслідок взаємодії індивідуума та середовища, отримав назву «соціальної моделі інвалідності» ²⁷³.

Таку модель інвалідності, ядром якої є регламентація та реалізація прав осіб з інвалідністю, в тому числі і дітей, закріплено як в міжнародних нормативно-правових актів, так і на рівні національного

---

²⁷² Disability and health. Key facts. 1 December 2020. URL: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>

²⁷³ Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова – Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. К., 2012. С. 50. URL: http://ud.org.ua/images/pdf/Invalidnist_ta_suspilstvo.pdf

законодавства. Таким чином, Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 регламентує, що держави-учасниці визнали інвалідність поняттям, що еволюціонує. А також інвалідність є результатом взаємодії, що відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і виявляється в міжособистісних та середовищних бар'єрах. І це заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства на рівні з іншими людьми ²⁷⁴. Щодо реалізації даної моделі в Україні було запроваджено державну програму, згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 01.08.2012 № 706 «Про затвердження Державної цільової програми “Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю” на період до 2020 року» ²⁷⁵.

Україна поряд з іншими демократичними соціально-орієнтованими країнами, на рівні закону визнає і захищає права та свободи громадян, а також гарантує їх охорону органами публічної адміністрації. У цьому знаходять свій прояв характерні для правової держави риси. І найвищою цінністю для такої країни є людина, з її правами та свободами.

Стаття 1 «Визначення термінів» Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV розглядає інвалідність як міру втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав на рівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист ²⁷⁶.

Таким чином, враховуючи наявність зазначених нормативно-правових актів, можна було б дійти висновку, що з питанням забезпечення реалізації прав і задоволення потреб таких осіб проблем бути не повинно. Проте, як показує фактичний стан справ, в Україні права цих учасників суспільних правовідносин продовжують порушуватись. Більша частина суспільства й досі сприймає інвалідність як медичну, а не соціальну модель. Частково це можна пояснити недосконалістю законодавства, відсутністю можливості здійснювати моніторинг дотримання прав осіб з інвалідністю, залишаючи їх суто декларативними, не підкріпленими засобами забезпечення реалізації та дотримання цих прав.

Правові системи розвинутих країн визнають дитину спеціальним суб'єктом суспільних правовідносин, при цьому законодавство жодним

---

²⁷⁴ Конвенція про права осіб з інвалідністю. ООН; Міжнародний документ від 13 грудня 2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

²⁷⁵ Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2012 № 706. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-2012-%D0%BF#Text>

²⁷⁶ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 06 жовтня 2005 № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 2-3, ст.36* (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>

чином не обмежує її у правоздатності за будь-якими ознаками, тим самим, визнаючи її повноправним учасником відносин у суспільстві. Особливість правового статусу дитини обумовлюється станом її фізичної та розумової незрілості, саме тому вона потребує спеціальної правової охорони і відповідного піклування. Стан справ в Україні із забезпеченням дотримання прав дітей, у тому числі й з інвалідністю, у всіх сферах суспільних відносин таких як: охорона життя та здоров'я, освіта, житло, захист від жорстокості й насильства, приниження гідності, забезпечення безбар'єрного середовища є незадовільним.

Про це свідчать результати дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 4 по 9 грудня 2020 року методом інтерв'ю «обличчям до обличчя», за місцем проживання респондентів. У ході якого було опитано 2018 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Одним із питань, що були поставлені респондентам, є таке: «На Вашу думку, яким чином змінилося становище в Україні в таких сферах порівняно з початком 2020 року?». Серед інших, нас зацікавила сфера дотримання прав і свобод громадян. Результати виявились наступними: - змінилося на краще – 6,6%; змінилося на гірше – 33,5%; - не змінилося – 48,6%; важко відповісти – 11,4%. Таким чином, баланс змін становить – 26,9% в сторону зменшення²⁷⁷.

Зазначені обставини свідчать про актуальність наукових пошуків у сфері запровадження дієвих адміністративно-правових норм та механізмів щодо вдосконалення шляхів реалізації особами з інвалідністю своїх прав нарівні з іншими громадянами та забезпечення їх соціального захисту.

До числа осіб з інвалідністю, статус яких передбачено вищезазначеними нормативно-правовими актами, включено також дітей з інвалідністю, якими відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, вважаються діти зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту²⁷⁸.

²⁷⁷ Україна-2020: невинуватені очікування, неочікувані виклики. Підсумки року у дзеркалі громадської думки (грудень 2020р.). Соціологічне дослідження виконане у рамках дослідницького проекту Центру Разумкова «Україна - 2020–2021: невинуватені очікування, неочікувані виклики». 16 грудня 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukraina2020-nevupravdani-ochikuvannia-neochikuvani-vyklyky-pidsumky-roku-u-dzerkali-gromadskoi-dumky-gruden-2020r>

²⁷⁸ Про охорону дитинства. Закон України від 26 квітня 2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 30, ст.142 (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

Наразі, в наукових колах до дітей з ознаками інвалідності дуже часто застосовується термін «діти з обмеженими можливостями» (В. В. Нагорна, Г. Олійник, О. В. Польовик, О. П. Крижанівська).

Тож, враховуючи відсутність одностайної думки з приводу того, яку саме термінологію краще застосовувати до таких учасників суспільних відносин, беручи до уваги ту обставину, що поняття інвалідності еволюціонує, спираючись на міжнародний досвід та наукові доробки вітчизняних адміністративістів, зміст чинного законодавства, пропонуємо застосовувати в подальшому термін «діти з інвалідністю».

Для проведення даного дослідження, формування власної позиції з приводу досліджуваного питання, використовувались роботи стосовно прав та свобод людини, в тому числі й осіб з інвалідністю, таких науковців як: В. Б. Авер'янов, С. С. Алексєєв, Ю. П. Битяк, І. О. Бандурка, О. І. Вінгловська, А. В. Дакал, А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, М. І. Матузов, Л. І. Миськів, В. С. Нарсєянц, А. М. Нечаєва, П. М. Рабінович, В. П. Сальніков, Є. Ю. Соболев, І. В. Цибуліна та багато інших.

Важливою гарантією гармонійного розвитку суспільства в правовій державі є забезпечення та дотримання прав неповнолітніх осіб. У зв'язку з чим потребують правової регламентації правові відносини, учасниками яких є діти, забезпечення прав і свобод яких вимагає Конституція України²⁷⁹. Така регламентація в правових актах надасть змогу в практичній площині забезпечити охорону прав даної категорії учасників правовідносин.

Досліджуючи питання правового статусу дитини з обмеженими можливостями, М. Г. Єрмілова наголошує, що ступінь забезпеченості умов для життя та самореалізації осіб з обмеженими можливостями є мірилом розвитку громадянського суспільства у державі в цілому²⁸⁰. На даному етапі розвитку української державності органами державної влади мають бути не тільки прописані на рівні закону, а й реалізовані на практиці умови, що необхідні дитині з інвалідністю для реалізації своїх законних прав та інтересів.

Сам по собі підхід до встановлення адміністративно-правового захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, на думку В. В. Колобишко, має носити специфічний характер і має бути зваженим і систематичним, чітко окреслюючи коло прав та свобод, які підлягають захисту. Адже вказана категорія осіб, через наявні у них вади фізичного та психічного характеру, не може повною мірою реалізувати надані та гарантовані їм

---

²⁷⁹ Синегубов О.В. Правовий статус дитини як учасника особистих немайнових прав. *Форум права*. 2013. № 1. С. 900.

²⁸⁰ Єрмілова М.Г. Особливості правового статусу дитини з обмеженими можливостями в Україні: теоретико-правові дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 - Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2012. С. 7.

державою права, що може призвести до широкого дисонансу у сфері реалізації прав та законних інтересів осіб з інвалідністю у порівнянні з іншими категоріями громадян нашої держави. Тому першочерговим завданням держави є виокремлення та взяття під захист прав і свобод даної категорії осіб з метою недопущення їх порушень і формування здорового громадянського суспільства, в якому кожна людина вважає себе повноправною ²⁸¹.

Враховуючи те, що діти з інвалідністю наділяються загальними правами та свободами дитини і не мають зазнавати дискримінації за ознакою інвалідності, пропонуємо дослідити загальну характеристику та визначити зміст прав дитини з метою формування висновків по темі.

Як слушно зазначає Н. М. Опольська, права дитини є об'єктивно визначеними соціально-економічним рівнем розвитку суспільства та юридично гарантованими державою. Це ті можливості задоволення потреб та інтересів дитини, реалізація яких є необхідною умовою для її нормального життя та гармонійного розвитку і здійснюється самою дитиною або за допомогою інших осіб ²⁸².

Можна стверджувати, що концептуальну основу прав людини становлять дві основоположні цінності. Першою варто відзначити людську гідність. Цей феномен тривалий час привертає велику увагу людства та науковців. На думку Б. Л. Дучак людська гідність є постійно змінюваним суспільним явищем. Її сутність може бути теоретично виражена лише поняттями, що розвиваються, перетворюються, змінюють одне одного. Вона склалась як відображення в свідомості людей того особливого місця, яке займає людина, а також як відображення її соціальної цінності ²⁸³.

В. Корженко, з огляду на зміст категорії гідності, наголошує, що вона є тією якістю людини, що визначає її людськість. Із втратою гідності сучасна людина як особистість втрачає не лише статус особистості, а і якості людськості взагалі ²⁸⁴.

Друга основоположна цінність прав людини – рівність. Якщо вести мову про рівність з точки зору законодавства, то варто звернутись до змісту ч. 1 ст. 24 Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, згідно якої не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі,

²⁸¹ Колобишко В.В. Права та свободи інвалідів як об'єкт адміністративно-правової охорони. *Наукові записки. Серія: Право*. Випуск 2. Спецвипуск. 2017. С. 125.

²⁸² Опольська Н.М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 - Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2010. С. 11.

²⁸³ Дучак Б.Л. Людська гідність у праві. *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2017_200_10

²⁸⁴ Корженко В. Філософія виховання: зміна орієнтацій: монографія / В. Корженко. К.: Вид-во УАДУ, 1998. С. 302.

етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками²⁸⁵.

Загалом рівність, як складова прав особи, активно досліджувалась науковцями. Зокрема, О. П. Васильченко вказує, що існує кілька типів рівності – соціальна (онтологічна), рівність можливостей досягнення цілі (телеологічна), формальна (юридична), рівність результатів (фактологічна), реальна (фактична)²⁸⁶. Сучасну доктрину прав людини неможливо собі уявити без дотримання категорії рівності, що знайшло своє відображення в законодавстві як на міжнародному рівні так і в межах національного законодавства.

Усе вищезазначене дає можливість визначити права людини як критерій базових норм, що формує та забезпечує почуття гідності, у відносинах з усіма іншими учасниками суспільних відносин, недопускаючи приниження їх власної гідності. А феномен рівності прав передбачає необхідність створення рівних можливостей для належної реалізації учасниками суспільних відносин гарантованих їм прав, незважаючи на будь-які обставини.

Проте, деякі науковці дотримуються думки, що система прав дитини є складовою прав людини, і дають визначення поняття «права дитини»: це можливості (свободи) дитини, необхідні для її існування, виховання та розвитку. Численні права дитини збігаються з правами людини (право на життя, ім'я, отримання громадянства, вільне висловлювання думки та ін.)²⁸⁷.

У даному контексті варто звернути увагу на зміст Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, відповідно до норм якої дитинство охороняється державою (ст. 51), діти рівні у своїх правах незалежно від походження, будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом (ст. 52).

Основний закон не регламентує перелік окремих прав дитини, при цьому маючи на увазі, що на неї поширюється весь перелік конституційних прав, гарантованих державою кожній людині.

На цю обставину звертає увагу М. А. Маніна, відзначаючи, що на жаль, жодна стаття Конституції України не встановлює будь-яких вікових обмежень щодо реалізації прав і свобод і виконання обов'язків і не містить прямого посилання на особливості їх здійснення саме дитиною. Проте не викликає сумніву той факт, що самотійна реалізація

---

²⁸⁵ Конституція України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141* (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>

²⁸⁶ Васильченко О.П. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина у конституційному праві України: доктринальні та прикладні аспекти: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02 - Конституційне право; муніципальне право. Київ, 2015. С. 381.

²⁸⁷ Скакун О.Ф. Теория государства и права: учеб. для вузов / О.Ф. Скакун; Ун-т внутр. дел. Харьков: Консум, 2000. С. 201.

конституційних прав і свобод в однаковому обсязі між цими віковими категоріями неможлива²⁸⁸.

Говорячи про права людини з інвалідністю, слід взяти до уваги кілька основних положень: її права є категорією прав людини і ґрунтуються на людській гідності та неповторності кожної особи, яка має інвалідність, як людської особистості. Гідність людини сприймається на рівні почуттів, їй неможна дати визначення. Очевидним є лише те, що людська гідність є притаманною кожній людині, незалежно від будь-яких відмінностей або вчинків. Це певний початок для виміру, розуміння і побудови концепції прав людини²⁸⁹.

Можна з впевненістю стверджувати, що права дитини з інвалідністю, як і права дитини взагалі є індивідуальними. Кожна окремо взята дитина має своє власне, притаманне тільки їй світосприйняття, особливі можливості та властивості (за станом здоров'я), що мають враховуватись при правовій охороні її прав.

Як слушно відзначив В. Веселуха, дитина – це маленька людина, що має певні потреби, але не має достатніх сил, розуму й досвіду, щоб захистити себе²⁹⁰. На наш погляд, вказану думку можна беззаперечно пристосувати і до питання прав дитини з інвалідністю, яка порівняно з іншими дітьми, у яких відсутні будь-які ознаки інвалідності, в більшості випадків позбавлена можливості належним чином реалізовувати і захищати свої права.

Таким чином, ми не можемо говорити про повну тотожність юридичного змісту прав повнолітньої особи та дитини, тим більше дитини з інвалідністю. Дитина, будучи наділена правами людини від народження, все ж потребує особливого ставлення та специфіки правової охорони та адміністративно-правового регулювання, що зумовлюється фізичними і розумовими властивостями, ускладненими ознаками інвалідності, та рівнем духовного розвитку.

Права, якими держава наділяє дітей з інвалідністю, мають доволі різноманітний характер та певну особливість, порівняно із загальними правами дитини, що пояснюється скоріше їх особливими потребами, а не фізичними чи розумовими вадами.

У межах нашого дослідження, враховуючи результати наукових пошуків адміністративістів та фахівців інших галузей в цьому напрямку, пропонуємо авторське визначення змісту поняття «права дітей з

²⁸⁸ Маніна М.А. Особисті права дитини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2013. Вип. 4. С. 50. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2013/10.pdf

²⁸⁹ Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова – Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. К., 2012. С. 52. URL: http://ud.org.ua/images/pdf/Invalidnist_ta_suspilstvo.pdf

²⁹⁰ Веселуха В. Соціальний і правовий статус неповнолітніх і його вплив на віктимну поведінку. *Право України*. 1999. № 7. С. 94.

інвалідністю». «Права дітей з інвалідністю» – це закріплені міжнародними актами та національним законодавством, рівні форми можливої поведінки неповнолітніх осіб, що мають ознаки інвалідності, для задоволення власних потреб та інтересів, які охороняються публічною адміністрацією та громадськими організаціями, забезпечують їх зростання та гармонійний розвиток в певних соціальних і економічних умовах, з метою реалізації духовних потреб і досягнення зрілості, здійснюються самою дитиною або її законними представниками.

Права людини, в процесі багаторічних досліджень, отримали своє сприйняття і закріплення як єдиний комплекс громадянських, політичних та соціально-економічних прав в міжнародних стандартах та документах, основоположним серед яких визнано Загальну декларацію прав людини від 10.12.1948.

Правова регламентація питання щодо змісту та видів прав дитини в Україні має свою особливість, це пов'язано з тим, що вони передбачені нормами декількох нормативних актів, які мають різну юридичну силу, індивідуальний предмет правового регулювання тощо. Це призводить до складності їх сприйняття та застосування в процесі правової охорони прав дитини, та свідчить про відсутність системності правового регулювання.

Враховуючи рівень наукової розробки видається можливим виділити притаманні правам осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю основні ознаки:

- визнаються вищою соціальною цінністю та закріплені міжнародними нормами і національним законодавством;
- виступають об'єктом правової охорони з боку публічної адміністрації та громадських організацій;
- як наслідок, передбачають можливість застосування державного примусу, вразі зазіхання з боку інших учасників суспільних відносин;
- мають абсолютний характер та є рівними для будь-якої неповнолітньої особи з ознаками інвалідності, незалежно від міри втрати здоров'я та ступеня обмеження її життєдіяльності;
- становлять цілісну систему, що складається з різноманітних груп прав;
- визначають форми можливої поведінки, яка покликана забезпечити зростання та гармонійний розвиток дітей з інвалідністю;
- реалізуються з метою задоволення власних інтересів особисто або законними представниками;
- забезпечують, в процесі досягнення зрілості, реалізацію духовних потреб та емоційне збагачення впродовж життя.

Україна, бажаючи отримати статус повноправного члена Європейського союзу, впевнено крокує шляхом запровадження та

реалізації різноманітних реформ, у тому числі і адміністративної, прагнучи відповідати критеріям соціально орієнтованої, правової та демократичної держави.

З цього приводу слушно зазначив С. В. Петков, необхідне оновлення правової бази відносин держави з особою, які мають здійснюватися не лише в напрямі модернізації відповідальності людини перед державою, а й навпаки – влади перед людиною, що за сучасних умов є способом організації влади всього українського суспільства ²⁹¹.

Виходячи з цього, формується бачення необхідності утворення нових юридичних механізмів з високим рівнем ефективності та вдосконалення вже запроваджених засобів, завдяки яким гарантується реалізація та забезпечується охорона прав, свобод та інтересів вразливої верстви населення нашої країни, яку представляють діти з інвалідністю. Враховуючи їх нездатність, у деяких випадках, самостійно реалізовувати надані їм права і здійснювати їх охорону, правова регламентація дієвих механізмів свідчитиме про наявність в українському суспільстві цивілізаційних цінностей, заснованих на теорії людиноцентризму.

Як ми вже з'ясували у попередньому підрозділі нашого дослідження, права дітей з інвалідністю виступають доволі важливим об'єктом правової охорони та предметом адміністративно-правового регулювання. Для того щоб дитина, яка має стійкий розлад функцій організму, певні вади фізичного чи розумового розвитку, що ускладнюють процес її зростання, розвитку та соціалізації, отримала можливість реалізувати гарантовані їй на рівні міжнародного права та національного законодавства права особистості, в державі мають бути запроваджені певні заходи, що забезпечують охорону таких прав та «вживлено» у свідомість людини нетерпимість до будь-яких проявів дискримінації особи за ознаками інвалідності.

Однією з характерних ознак суспільства є те, що воно постійно знаходиться в умовах еволюціонування, це проявляється у постійних змінах характеру і змісту відносин між його членами та регулюючого впливу публічної адміністрації на порядок їх реалізації. Такий розвиток соціуму базується, в першу чергу, на соціально орієнтованих заходах і програмах, що застосовуються державою на користь людини, оскільки саме людина є найвищою цінністю держави. Основним мірилом рівня розвитку суспільства являється ставлення домінуючої частини суспільства до найменш захищених, а від так найбільш вразливих його членів. Враховуючи такі правила існування та функціонування суспільства, питанням соціальної інтеграції та адміністративно-правовій охороні прав дітей з інвалідністю приділяється велика увага в усьому

---

²⁹¹ Петков С.В. Адміністративно-правова реформа в Україні: практикум / С.В. Петков. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2010. С. 4.

цивілізованому світі. Сьогодні кожна держава світу стикається з таким соціальним явищем як інвалідність, що актуалізує тему пошуків сутності та регламентації функцій адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю.

За розміщеними на офіційному порталі Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю статистичними даними Міністерства соціальної політики, Міністерства охорони здоров'я та Пенсійного фонду України на початок 2019 року в Україні дітей з інвалідністю налічувалось 161,6 тис. осіб. Станом на 01 січня 2020 року, офіційний портал Міністерства соціальної політики містить статистичні дані, згідно яких, в Україні налічувалось вже 163,9 тис. дітей з інвалідністю.

Як ми бачимо, цей показник поступово зростає, що свідчить про гостроту проблеми дитячої інвалідності. Через свій психічний або фізичний стан такі діти потребують від держави, громадських організацій та суспільства в цілому, вжиття заходів спрямованих на адміністративно-правову охорону їх прав та забезпечення повноцінної участі в суспільному житті на рівні з іншими дітьми.

Тож метою дослідження, на основі проведеного аналізу наукових праць, обрано з'ясування сутності адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю та формування авторського бачення поняття адміністративно-правової охорони, визначення її особливостей, функцій їх видів та механізму реалізації.

Проблеми адміністративно-правової охорони розглядали у своїх роботах: С. Алексеев, Н. Г. Білінець, В. В. Галунько, Р. О. Денчук, О. Єщук, І. Коросташова, О. М. Правоторова, Л. Рогач, О. Стукаленко та інші автори. Питання охорони та захисту прав осіб з інвалідністю були предметом дослідження в роботах Є. Ю. Соболя, Р. О. Павлюкова, В. С. Тарасенко та ін.

Ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 зобов'язала Україну, як державу-учасницю, забезпечити захист та створити належні умови для реалізації особами з інвалідністю своїх законодавчо визначених прав. Основна мета цієї Конвенції полягає у спонуканні країн-учасниць до провадження внутрішньої політики стосовно осіб з інвалідністю таким чином, щоб забезпечити формування толерантного середовища у суспільстві, в якому діти з інвалідністю відчуватимуть себе абсолютно рівними, з однаковими правами та можливостями, стосовно інших людей, що не мають ознак інвалідності та особливих потреб в процесі життя. Втілюючи норми Конвенції, Україна має запровадити заходи та забезпечити умови інтеграції дітей з інвалідністю до загального суспільного життя, створити систему підтримки, що дасть змогу реалізувати суспільну активність, мобільність та незалежність дитини з інвалідністю від сторонньої допомоги.

За словами М. Щербатюка, програмного директора Української гельсінської спілки з прав людини, нажаль, державні доповіді «Безперешкодний доступ осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної, транспортної інфраструктури та зв'язку» (2012 р.), «Освіта осіб з інвалідністю в Україні» (2012 р.), «Про становище осіб з інвалідністю» (2013 р.), не відображають повною мірою реальної ситуації з дотриманням прав людей з інвалідністю після ратифікації даної міжнародної угоди ²⁹².

Обравши курс євроінтеграції, Україна зобов'язалась запровадити визнані європейською та світовою спільнотою стандарти у сфері прав дітей з інвалідністю щодо всіх напрямків їх життєдіяльності та належним чином забезпечити їх адміністративно-правову охорону.

У даному контексті, на думку Є.Ю. Соболя, на сьогодні важливим є законодавче закріплення рівних прав і можливостей дітей з інвалідністю на медичне, соціальне забезпечення, здобуття освіти, працевлаштування ²⁹³. Таке законодавче закріплення прав, забезпечить можливість визначити порядок та умови адаптації суспільства до потреб дітей з інвалідністю і особливості їх адміністративно-правової охорони.

Ми розділяємо думку багатьох учених-адміністративістів, згідно якої, людиноцентристська теорія адміністративного права, пріоритетним напрямком якої є права і свободи людини, має стати домінуючою в сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю.

За твердженням О. Стукаленко, реформування політичної системи, що відбувається сьогодні в Україні, здійснення адміністративної реформи на підставі співвідношення інтересів держави й інтересів громадян спонукають адміністративну науку до пошуку ефективних і якісно нових шляхів урегулювання адміністративних відносин. Одним із шляхів є узгодження понятійного апарату, який використовується та розроблення наукових категорій, які б відбивали реалії сьогодення ²⁹⁴.

У процесі наших наукових пошуків, під час аналізу міжнародних актів та національного законодавства, було виявлено факт оперування в їх текстах дещо відмінними, і, в той же час, схожими правовими категоріями, а саме «охорона» та «захист».

Проаналізувавши норми Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006, Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» від 21.03.1991 № 875-ХІІ, Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-ІІІ, Закону

²⁹² Щербатюк М. Порушення прав людей з інвалідністю. Права Людини в Україні: Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1432464795>

²⁹³ Соболь Є.Ю. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні в сучасних умовах. *Право та державне управління*. 2013. № 3. С. 23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdu_2013_3_6

²⁹⁴ Стукаленко О. Співвідношення понять «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий захист». *Наукове товариство Івана Кушніра*. 2012. С. 15.

України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI варто відзначити, що такі правові категорії як «охорона» та «захист» прав, у суспільних відносинах дійсно застосовуються паралельно та мають різні смислові і правові значення.

Ратифікована Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 в статті 1 визначає свою мету таким чином: заохочення, захист й забезпечення повного й рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод, а також заохочення поважання притаманного їм достоїнства. Тобто даний нормативний акт використовує категорію «захисту» прав осіб з інвалідністю, не звертаючись при цьому до категорії «охорона».

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» від 21.03.1991 № 875-XII, виходячи із самої назви та ст. 6 «Захист прав, свобод і законних інтересів осіб з інвалідністю забезпечується в судовому або іншому порядку, встановленому законом», оперує правовою категорією «захист».

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI, знову ж таки, серед основних напрямків державної політики щодо запобігання та протидії дискримінації виділяє необхідність забезпечення ефективного захисту осіб та/або груп осіб, які постраждали від дискримінації.

У свою чергу, чинний Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III навпаки застосовує в процесі регулювання суспільних відносин категорією «охорона», визнаючи в ст. 1 «Визначення термінів», що охорона дитинства – це система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав. Крім того, направленість норм згаданого Закону саме на охорону дитини та її прав, як учасника суспільних відносин, випливає з його назви.

Як зазначає С.Я. Вавженчук, закони, що регламентують порядок охорони певних об'єктів, містять як норми, що встановлюють правила поведінки суб'єктів по відношенню до охоронюваного об'єкту, так і порядок захисту цих об'єктів від протиправної поведінки та посягань. Водночас, закони, що регулюють питання захисту (прав споживачів, економічної конкуренції, населення від інфекційних хвороб, тощо), за своїм змістом спрямовані на регламентацію порядку дій суб'єктів права з метою недопущення порушення гарантованих прав, максимального усунення можливостей такого порушення або порядку відновлення порушених прав шляхом закріплення відповідних прав, повноважень цих суб'єктів та органів державної влади, громадських організацій тощо ²⁹⁵.

---

²⁹⁵ Вавженчук С.Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві. *Форум права*. 2010. № 1. С. 46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

Таким чином, ми можемо говорити про той факт, що більшість нормативно-правових актів, метою яких є врегулювання питань порядку реалізації дитиною з інвалідністю своїх прав, регламентують умови і процедуру їх захисту вже за фактом порушення, в певній мірі ігноруючи закріплення умов недопущення порушення таких прав, шляхом їх охорони, як засобу превентивного. Стосовно гарантованих прав такої вразливої частини людства, як діти з інвалідністю, варто відзначити, що краще попередити ситуацію з порушенням їх прав а ніж потім здійснювати їх захист та відновлення.

Тож, як бачимо, питання співвідношення цих понять є складним та остаточно не визначеним як на рівні закону, так і на доктринальному рівні. Вживання в нормативних актах та у практичній діяльності понять «захист» та «охорона», як понять тотожних у сфері прав дітей з інвалідністю, ускладнює усвідомлення процесів та перешкоджає належній реалізації їх прав, свобод та інтересів.

Таким чином, для встановлення сутності адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, варто з'ясувати зміст понять «охорона» та «захист». З цього приводу варто відзначити, що тривалий процес дослідження цього питання породив велику кількість точок зору на ці дві правові категорії, які фактично можна розділити за їх змістом на три напрямки. Прихильники першого ототожнюють «охорону» та «захист», та пропонують вживати їх як синоніми ²⁹⁶, в свою чергу прихильники другого напрямку – ведуть мову про те, що одна категорія поглинає іншу, тобто одна виступає основною а друга похідною частиною ²⁹⁷. І представники третього напрямку вирізняють ці дві категорії як абсолютно окремі явища.

Дослідивши вказані наукові погляди на питання співвідношення цих правових категорій, розділяємо позицію правознавців, відповідно до якої «охорону» і «захист» потрібно розмежовувати, не допускаючи їх ототожнення.

За Великим тлумачним словником сучасної української мови, «захищати», означає: пильно стежити за недоторканністю чого-небудь і багато робити для цього; боронити, обстоювати погляди, права, інтереси, честь кого-небудь. «Захищатися» – обстоювати свої погляди, права, інтереси, честь і т. ін. ²⁹⁸. «Охороняти» – оберігати від небезпеки кого-

²⁹⁶ Темченко В. Особливості юридичного змісту термінів «захист» та «охорона» у механізмі забезпечення прав людини. *Вісник Академії управління МВС*. 2007. № 2-3. С. 64.

²⁹⁷ Тараненко С.М. Захист прав і свобод громадян у провадженні в справах про адміністративні правопорушення та їх забезпечення в діяльності міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2000. С. 4.

²⁹⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 433.

що-небудь; забезпечувати, гарантувати недоторканність кого-, чого-небудь; оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди і т. ін.²⁹⁹.

За цими тлумаченнями можемо дійти висновку, що на відміну від «правового захисту», така категорія як «правова охорона» являє собою комплекс заходів, що мають на меті створення сприятливих умов, завдяки яким забезпечується реалізація гарантованих законодавством прав особи, а за умови порушення цих прав, з'являються підстави та умови для застосування засобів їх захисту.

На думку С.Я. Вавженчука, стосовно співвідношення захисту та охорони прав аналіз діючого законодавства свідчить, що дані терміни вживаються поряд, але здебільшого мають різне значення³⁰⁰.

На думку Н. В. Коломоєць, правовий захист прав дитини в Україні являє собою діяльність уповноважених осіб щодо застосування правових форм та методів, спрямованих на забезпечення та реалізацію прав, свобод та законних інтересів дитини³⁰¹.

Позиції щодо суттєвої різниці між цими поняттями дотримується більшість учених, які досліджували дане питання, звертаючи увагу на недопущення ототожнення понять «охорона» й «захист» і вважає, що «охорона» в юридичному розумінні означає позитивний стан норм права, спрямований на недопущення порушення суб'єктивних прав і законних інтересів осіб, відображає статичку правовідносин. У свою чергу «захист» характеризується динамікою через реалізацію засобів і форм, що передбачені законодавством для відновлення правового становища потерпілого, притягнення винного до юридичної відповідальності й застосовуються тоді, коли суб'єктивне право вже порушено³⁰².

Свій погляд на сприйняття дефініцій «охорона» та «захист» прав має А. Мордовець, він вважає, що охорона прав і свобод є станом правомірної їх реалізації під контролем соціальних інститутів, але без їх втручання. Заходи захисту застосовуються тоді, коли здійснення прав та свобод ускладнене, але вони ще не порушені. Якщо права та свободи порушені, то їх потрібно не захищати, а відновлювати³⁰³.

З огляду на існуючі наукові бачення змісту цих термінів можна дійти висновку, що поняття «охорона» є значно ширшим за поняття «захист». Охорона прав дітей з інвалідністю включає в себе правові

---

²⁹⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 870.

³⁰⁰ Вавженчук С.Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві. *Форум права*. 2010. № 1. С. 45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

³⁰¹ Коломоєць Н.В. «Правовий захист» та «правова охорона» в системі заходів адміністративно-правового забезпечення прав дитини в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1(22) том 3. С. 149.

³⁰² Адміністративне право України: навчальний посібник: у 4 томах / за заг. ред. В.В. Галуцька. 2-е видання, доповнене і перероблене. Херсон: ХМТ, 2011. Т. 1.: Загальне адміністративне право. С. 192.

³⁰³ Мордовець А. Социально-юридический механизм обеспечения прав человека гражданина. Саратов, 1996. С. 88.

засоби і підстави їх реалізації та попередження порушення, є формою врегулювання відносин між такими дітьми та органами публічної адміністрації. У свою чергу захист прав дітей з інвалідністю є засобом імперативної реалізації охоронюваних прав таких суб'єктів публічних правовідносин. Тобто охорона прав дітей з інвалідністю має місце до вчинення правопорушення, після нього такі діти потребують вже правового захисту.

С. Я. Вавженчук характеризує правову охорону – як абстрактну, правотворчу і правозастосовчу діяльність, здійснювану за допомогою норм права та в межах правових норм ³⁰⁴.

Дослідивши понятійну складову правових категорій «охорона» та «захист», можемо підсумувати, що основна мета правової охорони – забезпечити регулюючим впливом з боку публічної адміністрації та законодавства недопущення порушень гарантованих державою прав, шляхом реалізації контрольно-наглядової функції, це процес який розпочинається з моменту закріплення у правовій нормі відповідного права дитини та триває постійно. Правовий захист в свою чергу, характеризується наявністю активної діяльності самої дитини з інвалідністю або суб'єктів, які в силу своїх функцій, повноважень чи завдань, покликані сприяти процесу реалізації ними наданих їм прав людини. Процедура правового захисту може бути ініційована з моменту вчинення правопорушення, яке посягає або містить реальну загрозу правам дитини з інвалідністю.

Забезпечити охорону прав дітей з інвалідністю покликана саме галузь адміністративного права завдяки засобам адміністративно-правової охорони. На таке її завдання звертає увагу В. Аверьянов, відзначаючи, що вирішальна роль у правовому регулюванні взаємин між державою і людиною належить галузі адміністративного права, норми якої мають забезпечувати конкретне застосування конституційних приписів щодо різноманітних прав і свобод громадян у їх численних стосунках з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, посадовими особами ³⁰⁵.

На основі отриманих результатів опрацювання та аналізу наукових поглядів на зміст правових категорій «охорона» та «захист», звернемо увагу на понятійну суть та зміст «адміністративно-правової охорони».

Як зазначає О. М. Правоторова, адміністративно-правова охорона є такою, що деякою мірою пов'язана з охоронною функцією права, проте не тотожна їй, адже до предмета адміністративно-правової охорони належать питання попередження порушення права, а за класичним

³⁰⁴ Вавженчук С.Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві. *Форум права*. 2010. № 1. С. 46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

³⁰⁵ Авер'янов В.Б. Не «керувати» людиною – служити їй. *Віче*. 2005. № 4 (157). С. 11.

правилом охоронна функція права включається в дію вже після порушення певного нематеріального чи матеріального блага особи³⁰⁶.

Досліджуючи питання сутності адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, її можна розглядати як діяльність публічної адміністрації та інших суб'єктів надання публічних послуг, що врегульована нормами адміністративного права та підкріплена державним примусом. Причому така діяльність направлена на нормотворення, профілактику правопорушень та здійснення контрольної діяльності.

І. М. Коросташова розглядає адміністративно-правову охорону як систему правових засобів, комплекс різних заходів і створення необхідних умов щодо закріплення, забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб³⁰⁷.

З огляду на таке бачення змісту адміністративно-правової охорони, потрібно відзначити, що автор веде мову про захист прав, свобод і законних інтересів, фактично поєднуючи категорії охорони та захисту.

Схожу позицію в своєму монографічному дослідженні висловлює О. М. Єщук відзначаючи, що не викликає сумніву теза про те, що попередження правопорушень (профілактика злочинів) і відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що здійснюються публічною адміністрацією, є предметом адміністративного права та становлять основу розуміння адміністративно-правової охорони³⁰⁸.

Автор наголошує, що основу адміністративно-правової охорони становлять попередження правопорушень та відновлення порушених прав, хоча останнє фактично являється способом захисту прав, а не їх охорони. Оскільки відновленню підлягає лише те, що вже порушено або зазнало якихось змін чи втручання, з боку суб'єктів правовідносин, за межами волі та без згоди носія відповідних прав чи уповноваженого суб'єкта, коли це стосуватиметься прав дитини з інвалідністю, яка не матиме повної дієздатності.

О. В. Сукманова, характеризуючи адміністративно-правову охорону як різновид адміністративно-правових відносин, що здійснюється на певних засадах за допомогою визначеного інструменту публічного адміністрування, визначає її, як сукупність адміністративно-правових норм, за допомогою яких публічною адміністрацією здійснюється регулювання адміністративних правовідносин щодо захисту

---

³⁰⁶ Правоторова О.М. Поняття та зміст адміністративно-правової охорони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 157.

³⁰⁷ Коросташова І.М. Адміністративно-правова охорона: загальнотеоретичні аспекти. *Вісник АМСУ. Серія: "Право"*. 2015. № 2 (15). С. 70.

³⁰⁸ Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: монографія / Херсон.: Грinh Д.С. 2017. С. 16.

охоронюваних законом прав, свобод та законних інтересів осіб, суспільства та держави, а також попередження та запобігання вчиненню правопорушень з використанням заходів примусу для відновлення таких прав в межах закону³⁰⁹.

Як вбачається з досліджених понять адміністративно-правової охорони, вона характеризується як діяльність уповноважених суб'єктів, наділених відповідними правомочностями нормотворення, з метою здійснення регулюючого впливу на суспільні відносини і недопущення посягання на права особи.

Отже, пропонуємо визначити адміністративно-правову охорону прав дітей з інвалідністю як інститут адміністративного права, складовими елементами якого виступають однорідні норми даної галузі, які направлено на попередження порушення прав, свобод та законних інтересів дітей з інвалідністю, що здійснюється органами публічної адміністрації для повноцінного і на рівних умовах користування такими дітьми всіма правами людини, заохочуючи соціум до поваги властивої їм людської гідності.

Оскільки основним завданням правової, соціальної, демократичної держави є забезпечення охорони прав і свобод її громадян, адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю, які являються частиною суспільства нашої держави, включає в себе систему правових норм, що закріплюють право таких дітей на збереження життя, безбар'єрне середовище, на освіту, на охорону здоров'я тощо та передбачає і регламентує напрямки діяльності органів публічної влади щодо забезпечення реалізації таких прав.

У кожному правовому середовищі, на думку Н. М. Оніщенко, право виконує відповідні функції, проте їх «регульовальна» або «охоронна» дія є різною в різних суспільствах та різних хронологічних межах. Тому право, як найбільш дієвий регулятор суспільних відносин, вирізняється також своїм функціональним навантаженням, у якому домінують або регулятивні, або охоронні властивості. Ефективність правового регулювання серед багатьох чинників не в останню чергу зумовлюється результативністю правового впливу – правовими функціями³¹⁰.

На сьогоднішній день складно собі уявити будь-який розділ або сферу науки, яка не використовуватиме поняття «функція», при цьому його зміст і суть матимуть різне значення, залежно від наукової сфери застосування. Проте спільним для функцій, незалежно від галузі

³⁰⁹ Сукманова О.В. Публічне адміністрування охорони права власності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2019. С. 65, 141. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324228925.pdf>

³¹⁰ Оніщенко Н.М. Проблеми поняття, сутності та природи права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 8. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2009_4/4.pdf

застосування даної категорії, є направлений вплив на зовнішні обставини для їх впорядкування.

За тлумачним словником «функція» характеризується як явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; призначення, роль чого-небудь³¹¹.

Як зазначає В. М. Зінченко, в юридичній науці поняття «функція» характеризує соціальну роль держави і права. Майже віковий досвід активного використання поняття «функція права» сьогодні не дає змоги констатувати наявність єдиного погляду на цю проблему. Якщо синтезувати багаточисленні точки зору, то можна зробити висновок, що під функцією права розуміють або соціальне призначення права, або його напрями правового впливу на суспільні відносини, або і те та інше разом³¹².

П. М. Рабінович пропонує під функціями юридичної науки розуміти основні напрями її впливу на соціальні явища, насамперед на право і державу, на суспільні відносини, на формування і розвиток особи³¹³.

Враховуючи таке бачення функцій, в питаннях адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, їх варто розглядати як певні напрями впливу на соціум в цілому та поведінку кожного учасника суспільних відносин безпосередньо, з метою формування розвинутого, правового та толерантного суспільства.

Тож пропонуємо, під «функціями адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю» розуміти формально визначені, об'єктно орієнтовані напрями впливу на суспільні відносини, спрямовані на формування допустимої поведінки учасників публічних правовідносин, встановлення певних заборон для її забезпечення та закріплення процедурних форм діяльності публічної адміністрації у сфері встановлених і закріплених законодавством прав дітей з інвалідністю.

Практика наукових досліджень свідчить, що процес вивчення та пізнання будь-якого явища, в тому числі правового, в обов'язковому порядку потребує здійснення класифікації, яка виступає інструментарієм пізнання властивостей досліджуваного об'єкта. В межах нашого дослідження класифікації потребують функції адміністративно-правової охорони дітей з інвалідністю.

Ми цілком погоджуємось з О. М. Єщук, яка основними напрямками впливу права на суспільні відносини, які виникають у сфері

---

³¹¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 1552.

³¹² Зінченко В.М. До питання про сутність і значення охоронної функції права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 45. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/44.pdf

³¹³ Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави [Текст] / П.М. Рабінович. [вид. 3-є, зі зм. й доп.]. К.: Рад. пік., 1994. С. 157.

адміністративно-правової охорони, з метою їх упорядкування, називає втілення в життя спеціально-юридичних функцій: регулятивної та охоронної³¹⁴.

Проте вважаємо, що для повноцінної реалізації заходів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, до її функцій слід включити процедурну, яка визначатиме напрями впливу на процедурні аспекти правової охорони, враховуючи реформування адміністративних правовідносин у бік «сервісності».

Розвиток демократичних ідей і їх втілення в діяльності держав, як зазначає О. Миронець, зміщують акцент розуміння адміністративних правовідносин із суто виконавчо-розпорядчих, а також внутрішньо-організаційних на такі, що мають «сервісний або ж обслуговуючий» характер. Регулятивна й охоронна функції мають бути спрямовані на створення сприятливих умов ефективної реалізації прав і обов'язків суб'єктів адміністративно-правових відносин³¹⁵.

У сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, право реалізує своє основне соціальне призначення шляхом регулювання суспільних відносин у різноманітних формах. Забезпечити охорону гарантованих законодавством прав, свобод та інтересів видається можливим завдяки таким формам: нормативний чи правозастосовчий акт, встановлення правового статусу, визначення правосуб'єктності учасників правовідносин, окреслення компетенції органів публічної влади.

З'ясувавши, що основними напрямками впливу права на суспільні відносини у сфері адміністративно-правової охорони є застосування регуляторної, процедурної та захисної функцій, вважаємо за необхідне визначити їх суть та механізм реалізації.

За визначенням, що наводить О. Ф. Скакун, регулятивна функція – це функція упорядкування суспільних відносин, у зазначеній сфері, визначення лінії поведінки людей, наділення їх певними правами та обов'язками³¹⁶.

Регулятивна функція впливає із соціального призначення права – регулювати суспільні відносини. Ця функція спрямована на закріплення суспільних відносин, забезпечення або гальмування їх розвитку³¹⁷.

³¹⁴ Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона в інформаційному суспільстві. *Інформація і право*. 2014. № 2(11). С. 31. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/14eomois.pdf>

³¹⁵ Миронець О. Реалізація охоронної функції адміністративного права. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2016. № 39. Т. 2. С. 62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npna_2016_2_12

³¹⁶ Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун ; [пер. з рос.]. Харків : Консум, 2001. С. 226.

³¹⁷ Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищих навч. закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Х., 2009. С. 155. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf

На переконання О.М. Миронець, функціональний напрям впливу адміністративного права на суспільні відносини з метою організуючого або упорядковуючого управління ними, а відповідно, і їх суб'єктами, варто визначити як регулятивну функцію³¹⁸.

На наш погляд, слушною є думка Т. Н. Радько, що регулятивну функцію характеризує, як зумовлений соціальним призначенням основний напрямок впливу права на суспільні відносини, який, перш за все, має свій прояв у встановленні позитивних правил поведінки, наданні позитивних прав та активних обов'язків суб'єктам права³¹⁹.

На думку В. Ісаєвої, регулятивна функція спрямована на закріплення суспільних відносин або забезпечення їх розвитку. Вони (відносини), таким чином, вводяться правом у певні рамки. Функція правового регулювання може бути спрямована на впорядкування і розвиток суспільних відносин, визначення конкретних напрямів поведінки людей, реалізацію ними своїх прав і обов'язків³²⁰.

Таким чином, регуляторна функція адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, характеризується як визначена соціальним призначенням, спрямована на регламентування і вдосконалення суспільних відносин у сфері реалізації та охорони прав таких дітей, визначення напрямів і способів поведінки учасників публічних правовідносин у визначеній сфері, процедури публічного управління, з метою охорони наданих прав дитини з інвалідністю, як повноцінного члена суспільства.

Процедурна функція права, є відносно новою та не притаманною класичному уявленню щодо класифікації функцій адміністративного права.

Питання процедурності адміністративно-правових відносин доволі тривалий час дискутується у наукових колах та у сфері законотворення. У світлі запроваджених в Україні адміністративних реформ, переорієнтації державного апарату з суто управлінських відносин на публічно-сервісне обслуговування, важливого значення набуває регламентація адміністративної процедури у питаннях забезпечення належної реалізації прав особистості та їх охорони і захисту від втручання і посягань з боку інших учасників суспільних відносин. Зазначене безпосередньо стосується і питання адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю. На нашу думку, для охорони прав таких дітей, як і будь-яких інших суб'єктів адміністративних правовідносин, недостатньо просто реалізувати регуляторну функцію –

---

³¹⁸ Миронець О.М. Регулятивна функція адміністративного права. *Право і суспільство*. 2018. № 4 частина 2. С. 126. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/4_2018/part_2/24.pdf

³¹⁹ Радько Т.Н. Теорія функцій права: монографія. М.: Проспект, 2014. С. 172.

³²⁰ Ісаєва В.В. Функції права: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2013. №1. С. 45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_1_12

запровадивши позитивні правила поведінки, або захисну функцію – встановивши заборони і приписи. Для належної охорони прав, крім зазначеного, держава має чітко регламентувати її процедуру.

Досліджуючи процедурну функцію адміністративного права Ю. В. Пирожкова формує висновок, що це є цілеспрямованим напрямом впливу адміністративного права, що орієнтований на зовнішнє публічно-сервісне процедурне забезпечення реалізації матеріальних норм, встановлених в межах інших галузей права, які власних процедурних норм позбавлені ³²¹.

О. І. Миколенко визначає поняття процедурної форми (функції) як встановлений адміністративно-процедурними (процесуальними) нормами порядок (стан, лад), в межах якого здійснюється послідовна діяльність суб'єктів адміністративної процедури (процесу) та дії інших її учасників ³²².

Таким чином, процедурна функція адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, характеризується як спрямований напрям впливу на процедурні аспекти діяльності публічної адміністрації, щодо реалізації владних повноважень та публічно-сервісної діяльності в питаннях забезпечення належної охорони прав таких дітей.

Захисна функція адміністративно-правової охорони, на відміну від регуляторної, характеризується тим, що в її основу закладено правові норми-заборони.

У цьому аспекті, слушною є думка К. Г. Волинки, згідно якої, захисна функція забезпечує нормальну реалізацію регулятивної функції, охоплюючи попередження і припинення правопорушення, саме охороняючи ці відносини, право забороняє дії, які порушують умови нормального розвитку, що суперечать інтересам суспільства, держави і громадян, і тим самим витісняє їх ³²³.

Щодо змісту захисної функції, то О. Ф. Скакун визначає її як таку, що забезпечує встановлення та гарантування державою заходів юридичного захисту та юридичної відповідальності, яка має на меті витіснення шкідливих для суспільства відносин та охорону позитивних ³²⁴.

О. М. Миронець визначає, що захисна функція адміністративного права полягає в охороні цією галуззю відносин, які ним регулюються, а також порушених прав, свобод суб'єктів цього виду правовідносин. Її ж

³²¹ Пирожкова Ю.В. Процедурна функція адміністративного права: структура та фактичні ознаки. *Науковий висновок Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Випуск 40. Том 2. С. 40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40%282%29__10

³²² Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права [Текст] : монографія / О. І. Миколенко. Харків : Бурун Книга, 2010. С. 190.

³²³ Волинка К.Г. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. С. 102. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/pr3_10.pdf

³²⁴ Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун ; [пер. з рос.]. Харків : Консум, 2001. С. 226.

реалізація, складається із закріплення на законодавчому рівні заходів юридичної відповідальності за правопорушення, а також визначення та ефективності правозастосовчої діяльності по притягненню правопорушників до адміністративної відповідальності³²⁵.

Завданням захисної функції, на думку В. В. Ісаєвої, є здійснення впливу на суспільні відносини шляхом поступового витискування тих явищ, які є небажаними для суспільства. Ця функція здійснюється заради охорони особистості і суспільної безпеки з допомогою встановлення заборон та негативних наслідків порушень, шляхів виконання прийнятих щодо правопорушників рішень і т. ін.³²⁶.

Узагальнивши погляди науковців на суть даної функції, варто відзначити, що вона знаходить свій прояв і застосування не лише у випадках вчинення правопорушення. Її основна мета – запобігання (попередження, профілактика) порушення норм права і прав особистості, яка реалізується за допомогою встановлення заборон певних форм поведінки суб'єктів та наслідків, у вигляді санкцій, при їх порушенні.

На думку В. М. Зінченко, право не тільки охороняє загально-позитивні, фундаментальні суспільні відносини, воно також спрямоване на подолання сторонніх конкретному суспільству відносин. Домінантним спрямуванням охоронної функції слід вважати не стільки викорінення небажаних явищ, скільки саме охорону тих відносин, які такої охорони потребують. Саме охороняючи ці відносини, право природньо попереджує, карає дії, що порушують умови нормального розвитку і суперечать інтересам суспільства, держави та громадян³²⁷.

Таким чином, захисна функція адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, характеризується як спрямована на попередження їх порушень з боку інших учасників суспільних відносин шляхом встановлення певних заборон, приписів та заходів примусу і негативних наслідків у вигляді відповідальності за їх недотримання та порушення.

Важливе значення для втілення на практиці досліджених функцій адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю має механізм їх реалізації. З'ясування його змісту є необхідним кроком для вдосконалення процесу адміністративно правової охорони дітей з інвалідністю. Перевага даної правової категорії полягає в тому, що за її допомогою можна показати і пояснити функції адміністративно-правової охорони як «живу», фактичну і постійно здійснювану роботу органів

---

³²⁵ Миронець О. Реалізація охоронної функції адміністративного права. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2016. № 39. Т. 2. С. 66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npna_2016_2_12

³²⁶ Ісаєва В.В. Функції права: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2013. №1. С. 45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_1_12

³²⁷ Зінченко В.М. До питання про сутність і значення охоронної функції права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 47. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/44.pdf

публічної адміністрації у сфері забезпечення дотримання прав, свобод та інтересів дітей з інвалідністю. Крім того, категорія «механізм» дозволяє проникнути всередину функції, з'ясувати її будову і порядок руху усіх її «вузлів і деталей».

Як стверджує П. М. Рабінович, вивчення стану механізму правового регулювання дає змогу з'ясувати, якою мірою юридично забезпечено здійсненність того чи іншого закону, адже без повноцінного механізму реалізації він «зависає у повітрі», перетворюється на обіцянку, декларацію, гасло. Маючи уявлення про належний «набір» елементів такого механізму, можна встановити, яка його «ланка» відсутня або не спрацьовує через ті або інші вади, а отже, вимагає певного «ремонту»³²⁸.

С. Алексєєв розуміє під механізмом правового регулювання взятую в єдності всю сукупність правових засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини³²⁹.

Таким чином, механізм реалізації функцій представляє собою систему взаємопов'язаних та узгоджених елементів, що забезпечують масштабність, результативність і легітимність їх здійснення. Цими елементами, як стверджує О. Ф. Скакун, виступають засоби (норми права, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, рішення судів тощо, об'єктивовані в правових актах); способи (дозволяння, зобов'язування, заборона); форми (використання, виконання, додержання, застосування)³³⁰.

Саме завдяки адміністративно-правовій складовій механізму реалізації функцій охорони прав дітей з інвалідністю, забезпечується правовий вплив на правовідносини, що виникають між всіма учасниками з приводу реалізації прав таких дітей у всіх сферах їх життя. Застосування даного механізму має на меті правовий вплив на діяльність органів публічної влади у сфері забезпечення дотримання прав дітей з інвалідністю та створення передумов налагодження безбар'єрного середовища і укорінення соціальної моделі розуміння інвалідності, що сприятиме належній реалізації такими дітьми своїх прав та інтересів, виключення випадків дискримінації за ознакою інвалідності, надасть змогу побудувати відкрите інклюзивне суспільство та забезпечить реальний і ефективний захист прав в разі їх порушення.

Підсумовуючи досліджені погляди на сутність та функції адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, враховавши власні бачення на об'єкт дослідження, вважаємо за доцільне визначити наступне:

³²⁸ Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. 9-е вид., зі змінами. Львів: «Край», 2007. С. 169.

³²⁹ Алексєєв С.С. Механизм правового регулирования. М.: «Юридическая литература», 1966. С. 30.

³³⁰ Скакун О.Ф. Теория державы и права: учебник / О.Ф. Скакун ; [пер. з рос.]. Харків : Консум, 2001. С. 499.

Адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю характеризується наявністю наступних ознак, що розкривають її сутність:

- забезпечує дотримання прав визначених законодавством суб'єктів, які не досягли повноліття та мають ознаки інвалідності, шляхом певного правового впливу на інших учасників правових відносин;
- здійснюється завдяки визначеній системі правових засобів, з боку публічної адміністрації, для задоволення потреб у нормальному розвитку та зростанні в умовах соціуму;
- гарантом її належної реалізації, як всередині країни так і за її межами, виступає держава;
- суть правового впливу, що реалізується в її рамках, має превентивний, попереджувальний характер;
- забезпечується шляхом визначення конкретних напрямів та правил поведінки учасників відносин у сфері прав дітей з інвалідністю;
- як наслідок недотримання встановлених правил, передбачає можливість застосування примусу.

Отже, адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю в своїй основі має суб'єктивне право вимоги таких дітей або їх законних представників, щодо їх додержання і утримання від посягання на них; апарат примусу для недопущення порушень цих прав. З іншого боку, характеризується наявністю відповідного обов'язку соціуму та кожного окремого суб'єкта правовідносин, втому числі і суб'єкта владних повноважень щодо додержання норм права, якими врегульовано питання охорони прав, свобод і законних інтересів таких дітей.

3.2. Принципи та правові засади адміністративно-правової охорони прав осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю

У більшості випадках, коли ми чуємо словосполучення «дитина з інвалідністю», то уявляємо собі дитину, яка через певні вади фізичного або психічного здоров'я не здатна повноцінно приймати участь у суспільних відносинах зі своїми однолітками чи соціумом загалом. Історія розвитку людства свідчить, що такі діти завжди зазнавали утисків, дискримінації, знущань та навіть насильства через свої ознаки інвалідності, вони не сприймалися як рівні та повноправні члени суспільства, визнавалися результатом генетичної помилки тощо. Говорячи про дитину з інвалідністю, більша частина суспільства вважає, що вона не здатна досягти успіхів у навчанні або побудувати блискавичну кар'єру, порівняно зі звичайною дитиною, якій пощастило

не мати стійкого розладу функцій організму, що впливає на її життєдіяльність.

Як відзначає Р. О. Моїсеєнко, в Україні продовжується щорічне зростання інвалідності у дітей, що вимагає створення умов та засад як для максимального попередження виникнення інвалідності, так і більш раннього початку реабілітаційних заходів для дітей, заснованих на міждисциплінарному підході, створенні єдиного реабілітаційного простору, впровадженні сучасних підходів до фінансування реабілітаційних послуг та ефективного моніторингу індивідуальної програми реабілітації для кожного пацієнта ³³¹.

Зростання показників інвалідності населення України, в тому числі і дітей, зумовлене рядом факторів, що суттєво впливають на стан здоров'я нації, серед яких можна назвати рівень соціально-економічного розвитку суспільства, доволі низький рівень доходів, а від так і життя більшості населення країни, якість продуктів харчування, незадовільний стан системи охорони здоров'я та невдалі спроби публічної адміністрації реформувати її, рівень екологічної ситуації.

Світова спільнота вже декілька десятиліть живе за новими «правилами» сприйняття особи з інвалідністю. Враховуючи прагнення розвинутої країни мати статус правової, соціальної та демократичної, стимулює до збільшення рівня соціальної захищеності громадян, у тому числі і осіб з інвалідністю, оскільки зростання цього рівня вважається показником загального розвитку суспільства певної держави.

Розвиток соціальної сфери обумовлено тим, що в сучасному суспільстві найвищою цінністю держави виступає людина, її життя та здоров'я, недопускаючи при цьому будь-якої дискримінації за будь-якими ознаками, включаючи інвалідність. Тобто кожен громадянин, незалежно від його стану здоров'я, має однаково рівну важливість для своєї країни та рівні можливості в реалізації гарантованих йому прав, свобод та інтересів і відповідно гарантованість їх охорони від протиправних посягань з боку кожного члена суспільства та самої держави, в особі органів публічної влади.

Питаннями принципів адміністративного права і принципів правової охорони займалися багато науковців, таких як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, О. М. Ключев, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, Ю. Ф. Кравченко, О. М. Музичук, В. П. Петков та ін.

Умови життя та соціальний стан особи з інвалідністю постійно зазнають вплив різноманітних факторів, зміст і суть яких залежить від пануючої у суспільстві моделі інвалідності. Наразі, в світі набирає

---

³³¹ Моїсеєнко Р.О. Актуальні проблеми організації допомоги дітям з інвалідністю у світі та в Україні. *Современная педиатрия*. 2015. № 3(67). С. 17.

обертів соціальною моделлю інвалідності, яка порівняно з медичною моделлю, як зазначає Н. О. Бондар, не є провиною самого інваліда, а є неминучим результатом його обмеження. Інвалідність є продуктом фізичних, організаційних і відносних бар'єрів, що складаються у суспільстві та прямують до дискримінації. Усунення дискримінації вимагає змін у стилі життя і мислення суспільства, системі його організації³³².

Україна, прагнучи отримати статус повноправного члена Європейського Союзу, запровадила велику кількість реформ з метою побудови суспільства «нового зразка», здатного інтегруватися до європейської спільноти. Одним із напрямків реформування обрано соціальну сферу та питання дотримання і охорони прав осіб з інвалідністю, що характеризує країну як соціальну. Це, в свою чергу, вимагає нових підходів до сприйняття і розуміння інвалідності, основ охорони прав осіб з інвалідністю, шляхом запровадження інституту адміністративно-правової охорони, заснованого на сучасних принципах.

Тож, наше дослідження матиме на меті визначення переліку принципів адміністративно-правової охорони, на яких побудовано діяльність публічної адміністрації при здійсненні охорони прав дітей з інвалідністю, виділення їх ознак.

У питаннях адміністративно-правової охорони провідна роль відведена процедурі публічного адміністрування. Воно направлено на спонукання учасників суспільних відносин дотримуватись встановлених правил поведінки, не допускаючи порушення охоронюваних прав відповідних суб'єктів, якими в межах нашого дослідження, виступають діти з інвалідністю.

В умовах сучасного світу, на думку О. В. Паровишника, роль та значення адміністративного права для забезпечення прав осіб з інвалідністю складно переоцінити через те, що більшість їх прав реалізуються у відносинах, урегульованих адміністративно-правовими нормами й за участю органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів, що мають повноваження державно-владного характеру³³³.

Державна політика у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю являє собою систему заходів, що сприяють попередженню посягань на гарантовані цим дітям прав, недопущенню їх дискримінації за ознаками інвалідності та протидії насильству, закріплених на рівні нормативно-правового акту. Суб'єктами реалізації

---

³³² Бондар Н.О. Передумови виникнення та формування сучасного світогляду щодо моделей інвалідності: міжнародний досвід. *Бізнесінформ*. 2013. № 3. С. 246.

³³³ Паровишник О.В. Забезпечення прав інвалідів в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання : монографія. Харків : Право, 2016. С. 10-11. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14825/1/Parovushnuk_mon_2016.pdf

зазначених заходів виступає не тільки публічна адміністрація, а й громадські формування та суспільство в цілому.

В процесі дослідження питань, щодо адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, стає очевидною наявність великого обсягу правових норм та нормативних актів, якими визначено правові засади здійснення заходів адміністративно-правової охорони. Цими нормативно-правовими актами визначаються завдання, функції та повноваження публічної адміністрації в напрямку забезпечення охорони прав дітей з інвалідністю, форми і методи їх діяльності.

В ході дослідження адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю вважаємо обов'язково необхідним визначення сутності та змісту такої фундаментальної категорії права, як поняття «правові засади». Його з'ясування має, як теоретичне так і практичне значення.

На переконання М. І. Легенького, термін «правові засади» зустрічається в законодавстві України доволі часто і використовується в розумінні нормативно-правової бази регулювання того чи іншого напрямку суспільних відносин³³⁴.

Як відзначає О. І. Безпалова, для реалізації правоохоронних заходів потребується передусім вироблення та прийняття відповідних нормативно-правових актів, які виступають правовими засадами реалізації державної політики у правоохоронній сфері³³⁵.

Основні правові засади здійснення адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, на рівні національного законодавства, регламентовано Законом України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III визначаючи, що система заходів щодо охорони дитинства в Україні включає визначення основних правових, економічних, організаційних, культурних та соціальних засад щодо охорони дитинства, удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами у цій сфері, Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII та Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI.

Вивчення системи прав дітей з інвалідністю та забезпечення і здійснення їх охорони обумовлює необхідність з'ясування поняття, видів та змісту принципів адміністративно-правової охорони визначеної категорії суб'єктів.

³³⁴ Легенький М.І. Категоріально-змістові передумови дослідження адміністративно-правових засад формування і реалізації державної політики у сфері освіти. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2018. № 3(8). С. 27.

³³⁵ Безпалова О.І. Правові засади реалізації державної політики у правоохоронній сфері. *Право і Безпека*. 2012. № 3. С. 89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_3_20

Дослідження питання, що стосується принципів права, завжди перебувало в центрі уваги науковців, які вивчали теорію права.

М.В. Онищук звертає увагу на ту обставину, що принципи права стали одними з первинних об'єктивних проявів права від часів його виникнення. Початково вони втілювали морально-етичні та релігійні ідеали людства від часів трансформації додержавного суспільства в державу. Із часом принципи права стали концентровано втілювати уявлення суспільства та його окремих індивідуумів про «право» і «неправо», чинне і бажане право, а з розмежуванням права на приватне і публічне, національне і міжнародне, матеріальне і процесуальне принципи права стали ідеологічним уособленням сутності суспільних відносин, що виступали предметом зазначених складників права. Так, іще у класичному римському праві була поширеною формула «*principium est porissima pars coniugue rei*» – «принцип є найважливішою часткою всього»³³⁶.

За твердженням А. М. Колодія, будь-які принципи, у тому числі і принципи права, є продуктом людської діяльності, результатом якої вони виступають й інтереси якої вони задовольняють. Принципи є соціальними явищами, як за джерелом виникнення, так і за змістом: їх виникнення зумовлюється потребами суспільного розвитку і в них відображаються закономірності суспільного життя. Головними джерелами цих принципів є політика, економіка, мораль, ідеологія, соціальне життя³³⁷.

За Великим тлумачним словником сучасної української мови «принцип» – основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; основний закон якої-небудь точної науки; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь; спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації і т. ін.³³⁸.

Словник іншомовних слів, характеризує «принцип» (від лат. *principium* – начало, основа) – як первоначало; те, що лежить в основі певної теорії науки; внутрішнє переконання людини; основне правило поведінки³³⁹.

Енциклопедичний словник з державного управління, характеризує «принцип» – як основне вихідне положення будь-якої теорії чи вчення, вихідні засади пояснень чи керівництва до дії; основні засади, вихідні

---

³³⁶ Онищук М.В. Конституційні принципи референтної демократії в Україні. *Конституція і конституціоналізм: вибіркові проблеми*. 2007. Випуск № 1. С. 146.

³³⁷ Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. С. 42. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08-Kolodiy.pdf?sequence=1>

³³⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 1125.

³³⁹ Словник іншомовних слів. За редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С. Мельничука. Київ. 1974. С. 628.

ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи права, державного устрою тощо. Їм притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ³⁴⁰.

Принципи права, на думку О. Ф. Скакун, – це об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язування), які пред'являються до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Іншими словами – це своєрідна система координат, в рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, що визначає напрямок його розвитку³⁴¹.

Тож принципи права, цілком обґрунтовано можна характеризувати як одне з фундаментальних (основоположних) понять теорії права та окремих галузей.

Одночасно, варто відзначити, що визначення принципів права виключно як основоположних начал або керівних положень є не повним. Так, не враховуються властиві принципам права такі характеристики, як нормативна закріпленість, імперативність і соціальна обумовленість, що особливо є актуальним для норм адміністративного права. Вивчення зазначених характеристик може дати можливість сформулювати визначення принципів адміністративного права на загальнотеоретичному рівні³⁴².

М. Козюбра, підходить до розуміння принципів права, і самого права – як явища багатогранного, багаторівневого і багатовимірного. На думку автора, онтологічний підхід до їх аналізу дає змогу розкрити зв'язки принципів права з людським буттям, глибше зрозуміти їхню сутність і буттєву структуру. Ним висловлюється думка, що принципи права не можуть бути зведені до зовнішньо виражених знакових форм, які існують незалежно від суб'єкта – людини, як і саме право – до замкнутої, логічно несуперечливої системи норм, сформульованих у законах та інших державних нормативних актах³⁴³.

³⁴⁰ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. С. 560-561.

³⁴¹ Скакун О.Ф. Теория государства и права: учеб. для вузов / О.Ф. Скакун; Ун-т внутр. дел. Харьков: Консум, 2000. С. 240.

³⁴² Фелик В.І. Загальнотеоретичні підходи до розуміння принципів адміністративного права. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. №7. С. 122. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/7-18-13.pdf>

³⁴³ Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 144. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13162/Kozyubra_Pryntsyry_prava_metodolohichni.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Принципи права безперечно належать до числа його основних механізмів, головних конструкцій. Відносно права слід мати на увазі, що принцип – це перш за все ідея, але не тільки. Як саме право не зводиться до ідей, а охоплює і норми, і соціальні відносини, так і його принципи виходять за межі тільки ідей і знаходять нормативний та правозастосовчий зміст. Інакше кажучи принципи права – це перш за все ідеї, що в процесі розвитку набувають зовнішніх форм правової норми та відносин.

Дію даного механізму перетворення певного принципу права в його норму, яка визначає порядок розвитку суспільних відносин можна продемонструвати на правах людини, в тому числі з інвалідністю, як суб'єкта з особливими потребами. Після завершення Другої світової війни світовою спільнотою приймається Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945, яким проголошується, актуальна на той час, ідея поваги до честі і гідності особи та рівності їх прав³⁴⁴. Враховуючи ту обставину, що дана ідея мала важливе значення на загальносуспільному рівні, вона знайшла своє подальше втілення у Загальній декларації прав людини від 10.12.1948, закріпивши, що визнання гідності, притаманне кожній людині, і рівні та невід'ємні їх права являються основою свободи, справедливості та загального миру та Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006, закріпивши, що кожна людина має всі передбачені в Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах про права людини, права й свободи без будь-якого розрізнення. Держави-учасниці вказаних міжнародних актів, дотримуючись взятих на себе зобов'язань, втілюють згадану ідею гідності та рівності всіх людей до свого національного законодавства, тим самим надаючи їм вже статусу не просто правової ідеї, а вже правової норми. Яка в свою чергу, маючи ознаки загальнообов'язковості, починає застосовуватись всіма учасниками суспільних відносин у повсякденному житті. Але варто відзначити, що не кожна правова ідея стає окремою нормою, вона може бути втілена у велику кількість норм, що будуть започатковані саме на її основі.

Отже, можна стверджувати, що спочатку зміст принципів права намічається самим життям, спонтанно, у суспільних соціальних відносинах, що складаються у реальному житті та отримують пізніше регламентацію і захист з боку держави у комплексах суб'єктивних прав учасників правовідносин. Виникнення принципів права, як загальносоціальних, є необхідною умовою наступного їх закріплення у вигляді юридичних принципів і норм, тому що свідчить про актуальність їх для суспільства і необхідність їх юридичного оформлення. Саме так у

---

³⁴⁴ Статут Організації Об'єднаних Націй. Міжнародний документ від 26 червня 1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#top

надрах громадянського суспільства, в межах правоутворення, за допомогою юридичної практики зароджуються нові юридичні принципи, що еволюційно відмінюють дію застарілих, не актуальних принципів³⁴⁵.

Враховуючи те, що адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю є складовою частиною адміністративного права і регулюється його нормами, її принципи та правові засади, як спеціалізовані, мають формуватися на основі загальних принципів, притаманних галузі адміністративного права.

Як зазначає І. В. Арістова, адміністративному праву, як невід'ємній складовій загальної системи права України, має належати провідне місце у вирішенні проблем на шляху розбудови соціальної, правової, демократичної держави, яка інтегрується у європейську спільноту на базі спільних європейських принципів та стандартів в галузі забезпечення прав людини³⁴⁶.

Досліджуючи інститут принципів адміністративного права Р. Мельник висловлює бачення, що їх можна визначити як основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку і визначають напрями й механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин³⁴⁷.

Група авторів висловила власну позицію, за якою принцип є підґрунтям права, він виступає активним центром, спроможним виконувати провідну і керуючу роль у формуванні та розвитку адміністративного права. Принципи у загальному вигляді виражають природу цієї галузі, забезпечують єдність його змісту, накреслюють спрямованість і найбільш суттєві риси регулювання діяльності у цій сфері³⁴⁸.

На переконання В. Колпакова, принципи адміністративного права – це позитивні закономірності, пізнані наукою та практикою, закріплені у правових нормах, або узагальнення чинних у державі юридичних правил³⁴⁹.

Під принципами адміністративного права, авторами ще однієї колективної наукової доробки, пропонується розуміти найбільш загальні та стабільні вимоги, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується

³⁴⁵ Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. С. 42. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08-Kolodiy.pdf?sequence=1>

³⁴⁶ Арістова І.В. Забезпечення прав і свобод людини: сучасна парадигма адміністративного права та теоретико-правові засади її впровадження й розвитку. Теорія та практика сучасного права: Збірник матеріалів конференції, Том I, (29 жовтня 2010 року). Херсон: Айлант, 2010. С. 238.

³⁴⁷ Мельник Р. Інститут принципів адміністративного права у системі Загального адміністративного права України. *Публічне право*. 2012. № 3(7). С. 51. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/7/Melnyk.pdf>

³⁴⁸ Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2010. С. 33-34. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk780804.pdf>

³⁴⁹ Колпаков В., Кузьменко О. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 18.

адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення права, свобод і законних інтересів приватних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави³⁵⁰.

Тож принципи адміністративного права, які є його основоположними ідеями та центром, фактично виражають та характеризують зміст об'єктивних потреб, що сформувались в середині суспільства, реалізація яких має бути забезпечена та здійснена публічною адміністрацією, з урахуванням ідеї сервісності і дотриманням прав, свобод та інтересів учасників цих відносин. Також варто відзначити, що принципи адміністративного права належним чином функціонують лише у своїй єдності, не дозволяючи відокремленого існування будь-якого з них.

У результаті наукових пошуків, було сформовано характерні риси принципів адміністративного права:

1) вони формуються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина й нормального функціонування громадянського суспільства та держави;

2) визначають найбільш загальні й стабільні вимоги, що сприяють їх утвердженню та захисту суб'єктами публічної адміністрації, визначають характер адміністративного права і напрямки його подальшого розвитку;

3) устанавлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організується діяльність суб'єктів адміністративного права;

4) принципи адміністративного права характеризуються прогресивністю, засвідчують ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки суб'єктів адміністративного права, які є реально досяжними³⁵¹.

Тобто принципи даної галузі права наділені властивістю створювати необхідні передумови для забезпечення прогресивного формування і вдосконалення адміністративного права в дусі сучасності, в чому і заключаються їх важливість та основоположність. Саме завдяки принципам визначаються нормативні кордони правової науки, а враховуючи постійну динаміку, в питаннях розвитку та розгалуження правової думки, принципи також перебувають у постійному русі, пристосовуючись до умов сьогодення.

Ситуація у сфері охорони, забезпечення та захисту прав дітей з інвалідністю, яку ми наразі маємо в Україні, формувалась десятиліттями спільними зусиллями багатьох країн світу. В рамках цих заходів розвивалась нормативно-правова база, як у сфері міжнародного так і

---

³⁵⁰ Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 40.

³⁵¹ Там само.

національного права, змінювались підходи щодо сприйняття дитини з інвалідністю іншими членами суспільства – як повноправного та рівного учасника суспільних відносин. Іншого «забарвлення» для таких дітей набули конституційні права людини, оскільки соціум запровадив активну реалізацію політики безбар'єрного середовища. Грунтуючись на вже дієвих принципах адміністративного права, у світі формуються принципи правової охорони прав, в тому числі дітей з інвалідністю, що своєю метою мають забезпечення гідних умов для зростання, розвитку та повноцінної соціалізації дітей з інвалідністю в суспільне середовище.

Діяльність суб'єктів, які здійснюють адміністративно-правову охорони прав дітей з інвалідністю, має будуватись з урахуванням певних тенденцій, закономірностей та ряду інших обставин, що у своєму поєднанні та завдяки комплексному підходу становлять принципи такої охорони.

Враховуючи ту обставину, що наразі в наукових колах відсутнє визначення сутності безпосередньо «принципів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю», пропонуємо провести аналіз наукових поглядів в паралельному напрямку, а саме щодо змісту поняття «принципи адміністративно-правової охорони» в різних галузях права та щодо різних видів встановлених прав особи та відносин, учасниками яких вони виступають.

Досліджуючи питання охорони прав громадян у сфері екології, Є. А. Липій доходить висновку, що принципи адміністративно-правової охорони екологічних прав громадян можна визначити як вихідні, основоположні, об'єктивно зумовлені засади організації державного управління у сфері реалізації громадянами їх екологічних прав, їх охорони, виявлення та припинення їх порушень та притягнення винних осіб до відповідальності³⁵².

З даної наукової позиції стає зрозумілим, що автор сприймає принципи охорони як засади організації управління державою процесом реалізації громадянами своїх прав у сфері екології. При цьому, принципи охорони наділяються завданнями, які на нашу думку виходять за межі «охорони», а саме виявлення та припинення правопорушень, які посягають на екологічні права громадян, та притягнення винних у їх вчиненні осіб до відповідальності, що більше відповідає правовій категорії «захист прав».

Вивчаючи наукові погляди на поняття та зміст принципів адміністративно-правової охорони господарських відносин, Л. І. Рогач пропонує під ними розуміти загальні основні керівні положення,

---

³⁵² Липій Є.А. Принципи адміністративно-правової охорони екологічних прав громадян. *Вісник ХНУВС*. 2011. № 3(54). С. 188. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7496/1/52292.pdf>

безпосередньо закріплені в нормах права (текстуальне закріплення) та ідеї, які виводяться зі змісту нормативно-правових актів (змістовне закріплення) і визначають особливості та закономірності розвитку правової охорони господарських відносин за допомогою норм адміністративного права³⁵³.

Дана наукова позиція автора, на нашу думку, не враховує ряд обставин та ознак таких окремих правових явищ як «принципи права» та «норми права».

Про відмінність або тотожність цих правових явищ вже давно триває суперечка у правових наукових колах, Г. О. Свердлик з цього приводу відзначає, що ототожнення правових принципів з нормами права є майже рівнозначним запереченню правових принципів взагалі³⁵⁴.

Характеристика принципів адміністративно-правової охорони як положень, безпосередньо закріплених в нормах права, на наш погляд не зовсім відповідає доктрині права.

З цього приводу, слухну думку висловила І. П. Бахновська, відповідно до якої, принципами права є не тільки ті положення, що закріплені в законодавстві й інших джерелах правових норм, але й основоположні ідеї правосвідомості, які отримали загальне визнання в діяльності органів правосуддя, інших суб'єктів внутрішньодержавного і міжнародного права, незважаючи на відсутність їхньої формальної фіксації в об'єктивному праві. На думку авторки, говорити про закріплення принципів права в нормах права можна лише в аспекті їх змісту. В такому випадку доцільніше використовувати термін “втілення”, а не “закріплення”, оскільки він досить часто призводить до того, що “норми права” використовуються як синонім терміна “статті” або інших структурних елементів нормативно-правових актів³⁵⁵.

Таким чином формується думка, що принципи права можуть віднайти своє закріплення у положеннях нормативно-правових актів. Закріпити принцип в окремо взятій нормі права уявляється неможливим у зв'язку з його широким змістом.

О. В. Сукманова, досліджуючи публічне адміністрування охорони права власності, формує власне бачення принципів адміністративно-правової охорони права власності в Україні – це керівні засади, які не є встановленими правилами поведінки, проте відповідно до яких формується характер і зміст правової охорони права власності, а також

---

³⁵³ Рогач Л.І. Принципи адміністративно-правової охорони господарських правовідносин. *Наука і правова охорона*. 2017. № 4(38). С. 93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2017_4_15

³⁵⁴ Свердлык Г.А. Принципы советского гражданского права [Текст] / Г.А. Свердлык. Красноярск : Изд. Красноярск, ун-та, 1985. С. 48-49.

³⁵⁵ Бахновська І.П. Питання співвідношення принципів і норм права та їх місця у механізмі правового регулювання. *Університетські наукові записки*. 2013. №1 (45). С. 44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_7

визначаються напрями належної та ефективної охорони права власності публічною адміністрацією в межах власних повноважень на різноманітних рівнях адміністративно-правових режимів³⁵⁶.

На наш погляд, така позиція автора найбільш повно розкриває та характеризує розуміння принципів адміністративно-правової охорони, адаптуючи його до обраної сфери наукових пошуків.

Відносно принципів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, варто відзначити їх роль у формуванні та забезпеченні функціонування галузі адміністративного права і законодавства в напрямку гарантування дотримання прав цих суб'єктів, враховуючи потреби та інтереси самих дітей з інвалідністю, даючи їм можливість реалізуватись як особистість, шляхом повної соціалізації.

Таким чином, пропонуємо визначити принципи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю як основоположні ідеї, керівні засади, об'єктивні вимоги до суб'єктів публічної адміністрації, що проявляють регулюючу сутність адміністративного права у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, і формуються на ідеях попередження порушень гарантованих державою прав, задля можливості повноцінного і на рівних умовах користування такими дітьми всіма правами людини, заохочуючи соціум до поваги властивої їм людської гідності.

Саме завдяки принципам адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, відбувається формування державної політики у сфері охорони даної категорії членів суспільства, визначаються засади та адміністративні процедури діяльності публічної адміністрації в цьому напрямку, закріплюються права таких дітей, допустимі правила поведінки інших членів суспільства по відношенню до охоронюваних прав, та державний примус за їх порушення, як правовий засіб стимулювання до правомірної поведінки.

Повноцінне наукове дослідження принципів адміністративно-правової охорони дітей з інвалідністю потребує проведення їх класифікації.

Для її здійснення потрібно звернутись до вже наявних у наукових колах поглядів на види принципів у теорії права та адміністративного права, враховуючи ту обставину, що адміністративно-правова охорона та її принципи є складовою даної основоположної галузі права.

Науковцями в галузі теорії права, за функціональним призначенням і об'єктом відображення виділено: – загальносоціальні (соціально-правові) принципи – відображають систему цінностей, що властиві

---

³⁵⁶ Сукманова О.В. Публічне адміністрування охорони права власності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2019. С. 97. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324228925.pdf>

суспільству та мають чи повинні мати правову форму вираження і забезпечення (принципи пріоритетності загальнолюдських цінностей над груповими; єдності суспільних і особистих інтересів; верховенство громадянського суспільства над державою; різноманітності та рівноправності різних форм власності та інші); – спеціально-юридичні (спеціально-правові) принципи – узагальнюють засади формування та існування власне права як специфічного соціального явища (принципи верховенства права; взаємної відповідальності держави та особи; верховенства закону; юридичної рівності перед законом і судом; точного та неухильного дотримання конституції, міжнародних договорів, законів і підзаконних нормативно-правових актів та інші)³⁵⁷.

Ю. П. Битяк зазначає, що в сучасних умовах, має йтися, по-перше, про внутрішні закономірності самого права як певного формально-змістовного юридичного явища, а по-друге – про зовнішні вимоги, що ставляться до організації і функціонування адміністративного права. Обидві групи принципів (внутрішні та зовнішні), це не якісь самостійні, особливі, незалежні одна від одної категорії, а лише різні аспекти відтворення виконавчої діяльності держави, пов'язані з різними критеріями підходу до наукового аналізу. Незважаючи на умовність, такий диференційований підхід до аналізу видів і змісту принципів адміністративного права дозволяє, повніше й адекватніше їх дослідити та виробити відповідні пропозиції³⁵⁸.

Інша група науковців виокремлює загальні та спеціально-галузеві принципи адміністративного права. До загальних віднесені: принцип пріоритету прав та свобод людини і громадянина, верховенства права, законності, рівності громадян перед законом, демократизму правотворчості й реалізації права, взаємної відповідальності держави і людини, гуманізму і справедливості між державою та людиною. Спеціально-галузеві запропоновано поділяти на основні галузеві принципи адміністративного права (служіння публічної адміністрації суспільству і людині, обмеженість втручання публічної адміністрації в громадянське й особисте життя людини, повнота прав і свобод громадян в адміністративно-правовій сфері, зв'язаність публічної адміністрації законом і підконтрольність суду, оптимальне доповнення й урівноваження державно-владних повноважень органів виконавчої влади з повноваженнями органів місцевого самоврядування, гласність, відповідальність, самостійність діяльності публічної адміністрації) і

---

³⁵⁷ Теорія держави та права: навч. посіб. / [Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. С. 122. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf

³⁵⁸ Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, В.В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2010. С. 34. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk780804.pdf>

принципи окремих інститутів адміністративного права (принципи державної служби, адміністративної відповідальності, принципи адміністративної процедури тощо)³⁵⁹.

Як бачимо, прослідковується тенденція та схильність наукових думок до поділу принципів адміністративного права на загальні та спеціальні (спеціально-галузеві), останні в свою чергу поділено на загальносоціальні і спеціально-галузеві.

В. Б. Авер'янов зазначає, що загальні принципи мають фундаментальне значення для всієї галузі адміністративного права. Як правило, вони виявляються і деталізуються в принципах спеціальних, характерних для окремих інститутів адміністративного права: принципах державної служби, принципах адміністративної відповідальності, принципах адміністративного процесу тощо³⁶⁰.

Щодо загальних принципів адміністративного права, слід відзначити їх конституційне походження, вони регламентовані Конституцією України, а завдяки законам та іншим нормативно-правовими актами більш детально розкриваються та знаходять своє правозастосування.

Загальносоціальні (соціально-правові) відображають систему цінностей, що властиві суспільству та мають чи повинні мати правову форму вираження і забезпечення, наприклад, принципи пріоритетності загальнолюдських цінностей над груповими; єдності суспільних і особистих інтересів; верховенство громадянського суспільства над державою; різноманітності та рівноправності різних форм власності та інші. Спеціально-юридичні (спеціально-правові) – узагальнюють засади формування та існування власне права як специфічного соціального явища, наприклад, принципи верховенства права; взаємної відповідальності держави та особи; верховенства закону; юридичної рівності перед законом і судом; точного та неухильного дотримання конституції, міжнародних договорів, законів і підзаконних нормативно-правових актів та інші³⁶¹.

Принципи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю є різновидом принципів адміністративного права, тож пропонуємо виділити наступні їх види: – конституційні; – загальні; – спеціальні.

³⁵⁹ Адміністративне право України: навчальний посібник: у 2-х томах / [Галуцько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П. та ін.]; за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т.1 Загальне адміністративне право. 2011. С. 63-70.

³⁶⁰ Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у двох томах. Том 1: Загальна частина. Київ: Юридична думка, 2007. С. 49.

³⁶¹ Теорія держави та права: навч. посіб. / [Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. С. 122. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf

Конституційні принципи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю є найбільш фундаментальними, нормативно визначені Конституцією України, деталізовано конституційними законами, відображають рівень соціального розвитку людства, забезпечують загальне регулювання адміністративно-правових відносин у суспільстві, щодо забезпечення охорони та можливості реалізації прав дітей з інвалідністю, залишаючись при цьому принципами конституційними.

О. М. Пасенюк, досліджуючи питання принципів в адміністративному праві, звертає увагу на те, що у вітчизняній юридичній науці та практиці традиційно забагато говориться про власне наявність прав, хоча саме по собі легальне визначення (тобто «утвердження») навіть найширшого кола прав ще не означає, що людина в змозі фактично скористатися цими правами, тобто що вони реально забезпечені. При цьому науковець наголошує, що основний обсяг діяльності держави (як і всієї публічної влади) щодо прав людини зводиться не стільки до реагування на аномальні діяння, що порушують зазначені права, скільки до позитивних дій зі створення умов для ефективної реалізації громадянами своїх прав. Саме це і становить справжній зміст конституційних принципів в їх практичному втіленні в публічно-правовій сфері ³⁶².

До групи конституційних принципів пропонуємо долучити такі:

– принцип верховенства права – обов'язковий елемент конституційного ладу демократичної, соціальної та правової держави. Має на меті захист прав і свобод людини та громадянина, виходячи із засад справедливості, свободи, рівності та гуманізму.

Конституційний Суд України доходить висновку, що верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи ³⁶³;

---

³⁶² Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О.М. Пасенюка. К.: Істина, 2007. С. 108-109. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/FINAL_REV_SEP1.pdf

³⁶³ Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

– принцип волі і рівності – в основі розуміння даного принципу закладено ідею свободи особистості як беззаперечної цінності, жоден учасник суспільних відносин не повинен зазнавати утисків особистої волі з боку інших суб'єктів, за виключенням випадків понесення відповідальності за вчинені правопорушення, крім того – свобода обмежується гарантованими правами і свободами інших людей. Рівність визначених державою можливостей для своїх громадян – є основою свободи. Стосовно розуміння принципу рівності своє бачення, у Рішенні 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004, висловив Конституційний Суд України зазначивши, що відповідно до положень Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Принцип рівності всіх громадян перед законом – конституційна гарантія правового статусу особи ³⁶⁴.

Стосовно застосування принципу рівності, в практиці Конституційного Суду України наявне Рішення від 24 грудня 2004 року № 22-рп/2004, за яким виділення з усієї категорії громадян, які не здатні пересуватися самостійно, лише інвалідів першої групи та надання їм переваги щодо голосування за межами виборчої дільниці, на думку Конституційного Суду України, порушує принцип рівності громадян перед законом, визначений частиною першою статті 24 Конституції України ³⁶⁵;

– принцип поваги до честі та гідності – знаходить свій прояв у ставленні до особи як найвищої цінності держави з боку абсолютного кола учасників суспільних відносин, не зважаючи на будь-які притаманні їй ознаки та особливості (включаючи інвалідність). Кожному гарантовано повагу до гідності, вподобань, способу життя, здібностей і потреб. Своє закріплення даний принцип знайшов не тільки в рамках національного законодавства, його визначено ст. 5 Загальної декларації прав людини, яка проголошує – ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання. Аналогічний погляд на даний принцип закріплено ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ³⁶⁶ та ст. 15 Конвенції про права осіб з інвалідністю.

Стосовно змісту даного принципу, у своєму Рішенні від 22 травня 2018 року № 5-р/2018, Конституційний Суд України наголосив, що людську гідність необхідно трактувати як право, гарантоване статтею

³⁶⁴ Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/310-pryncyp-rivnosti-konstytuciyuh-prav-i-svobod-gromadyan-ukrayiny>

³⁶⁵ Рішення Конституційного Суду України від 24 грудня 2004 року № 22-рп/2004. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/310-pryncyp-rivnosti-konstytuciyuh-prav-i-svobod-gromadyan-ukrayiny>

³⁶⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 04 листопада 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top

28 Конституції України, і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав, мірилом визначення їх сутності та критерієм допустимості можливих обмежень таких прав. Наведене опосередковано підтверджується унікальним значенням людської гідності в Конституції України, за якою, зокрема, людина її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (частина перша статті 3); усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (стаття 21); кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (частина перша статті 68)³⁶⁷;

– принцип невідчужуваності, непорушності та гарантованості прав – характеризується тим, що з моменту народження кожна людина отримує гарантію від держави щодо наявності у неї всіх наданих людині прав, причому позбутись або якимось чином бути їх позбавленою людина не може.

На думку О. Г. Кушніренка та С. Ю. Возгріна невідчужуваність прав і свобод людини – це їх внутрішня іманентна, «немінуча» властивість людини, їх невід'ємність від неї. Ця властивість прав і свобод полягає в тому, що можливості людини, які в них відображаються, є неодмінною, закономірною приналежністю кожної людини³⁶⁸.

Без наявності таких гарантованих прав людина не матиме змоги проявити і сформувати себе як особистість;

– принцип справедливості – є складовою частиною принципу верховенства права, характеризується наявністю рівноваги.

О. Скакун визначає справедливість як міру морально-правової домірності вкладеного та отриманого в усіх сферах життєдіяльності людини та їхнього правового забезпечення. Принцип справедливості, на думку авторки, містить у собі вимогу відповідності між практичною роллю різних індивідів (соціальних груп) у житті суспільства та їхнім соціальним становищем, між їхніми правами та обов'язками, злочином і покаранням, заслугами людей та їхнім суспільним визнанням³⁶⁹.

За висновками Конституційного Суду України, елементами верховенства права є принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості

---

³⁶⁷ Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки) URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/424-pravo-na-rovagu-do-gidnosti>

³⁶⁸ Кушніренко О.Г., Возгрін С.Ю. Реалізація принципів невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини як конституційно-правова проблема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Випуск 23. Частина I. Том 1. С. 142.

³⁶⁹ Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун ; [пер. з рос.]. Харків : Консум, 2001. С. 224.

трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі³⁷⁰.

Конституційний Суд України визначив, що додержання конституційних принципів соціальної і правової держави, верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Основного Закону України) обумовлює здійснення законодавчого регулювання суспільних відносин на засадах справедливості та розмірності з урахуванням обов'язку держави забезпечувати гідні умови життя кожному громадянину України³⁷¹.

Одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співмірними з нею³⁷².

Загальні принципи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю – це основоположні ідеї, якими закріплено правові засади організації та побудови відносин між такими членами суспільства, як дитина з інвалідністю, та публічною адміністрацією, як гаранта дотримання і реалізації їх прав. Остаточне своє закріплення та дію проявляють у спеціальних принципах адміністративно-правової охорони.

До групи загальних принципів пропонуємо залучити такі:

– принцип законності – закріплює вимогу неухильного дотримання приписів Конституції України, як Основного закону, інших законів та нормативно-правових актів, у всіх без винятку відносинах, що виникають і тривають в державі. При чому, варто розуміти, що даний принцип не може знайти свої втілення і діяти лише в односторонньому напрямку, його засади мають бути дотримані як органами публічної адміністрації так і дітьми з інвалідністю, адміністративно-правова охорона прав яких забезпечується його приписами.

– принцип правової регламентації (визначеності) – для започаткування та розбудови правових відносин між будь-якими учасниками, включаючи дітей з інвалідністю, незалежно від їх правового статусу, вбачається необхідність на законодавчому рівні запровадити відповідні правила, умови поведінки. Тобто учасники таких відносин мають бути впевнені про законність своїх дій та прийнятих ними рішень.

А. М. Приймак, пропонує розглядати принцип правової визначеності як сукупність вимог до організації та функціонування

³⁷⁰ Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

³⁷¹ Рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

³⁷² Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

правової системи з метою забезпечення перш за все стабільного правового становища індивіда шляхом вдосконалення процесів правотворчості та правозастосування. При цьому, основною у групі вимог до визначеності законодавства він називає вимогу чіткого формулювання правової норми³⁷³.

Стосовно даного принципу, наявна думка Конституційного Суду України, згідно якої, одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями; обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки³⁷⁴;

– принцип демократизму правотворчої процедури – який передбачає участь громадян, державних та недержавних організацій у процесі правотворчості, ступінь забезпечення демократичного порядку підготовки та прийняття правових актів: врахування суспільної думки й інтересів широких верств населення³⁷⁵.

З огляду на предмет наших наукових пошуків, реалізацію даного принципу можна охарактеризувати, як залучення осіб з інвалідністю та громадських організацій, метою діяльності яких є охорона та захист прав осіб та дітей з інвалідністю, до процесу нормотворення з питань, що стосуються їх життєдіяльності та адаптації до соціуму. Як наслідок його впровадження, у рамках проекту «Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства» (IDEAS), що фінансується Європейською Комісією та виконується Британською Радою, видано посібник з інклюзивного прийняття рішень для громадських організацій людей з інвалідністю «Нічого для нас без нас». Його мета – надати інформацію людям з інвалідністю та їх організаціям щодо ролі і значимості їхньої участі в процесах прийняття рішень, які можуть впливати на їхнє життя; надати знання, які допомогли б їм активно і впевнено діяти, доводити свої потреби до різних державних інституцій і

---

³⁷³ Приймак А.М. Принцип правової визначеності: поняття та окремі аспекти. *Наук. записки нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія»*. К., 2010. Т. 103: Юридичні науки. С. 54. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3845/Pryimak_Pryntsyp_pravovoi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³⁷⁴ Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#top>

³⁷⁵ Плавич В.П., Плавич С.В. Зasadничі принципи правотворчої діяльності як основа її ефективності. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 84. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63775>

спільно шукати шляхів їх вирішення, сприяти активізації демократичних процесів розбудови суспільства³⁷⁶;

– принцип взаємної відповідальності держави і людини – саме наявність такої взаємної відповідальності є запорукою встановлення довіри особи до публічної адміністрації, яка має не тільки врегульовувати виникаючі в державі відносини а і забезпечити охорону прав одних учасників соціуму від посягань інших, причому дотримуючись встановлених законодавством правил і умов, недопускаючи порушення прав особи діями своїх органів та посадових осіб.

Держава та всі її органи, як відзначає Л. В. Міщенко, визнають пріоритет права, підкоряються праву і правовому закону, не можуть знехтувати його приписами і несуть політичну, юридичну і моральну відповідальність перед народом за невиконання взятих на себе обов'язків³⁷⁷;

– принцип пріоритету прав і свобод людини і громадянина – визначає, що діяльності публічної адміністрації, враховуючи тенденції розвитку людиноцентризму, має на меті першочерговим і головним завданням – всебічну охорону прав громадян, шляхом законодавчого регулювання та профілактичних заходів не допустити їх порушення з боку будь-кого. Дана правова засада – є ядром функціонування держави.

Конституційний Суд України, у своєму Рішенні від 13 червня 2019 року № 4-р/2019, виходить із того, що Україна як правова держава має своїм пріоритетом гарантування прав і свобод людини і громадянина. З цією метою держава зобов'язана запроваджувати юридичне регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, необхідне для забезпечення реалізації прав і свобод кожної особи та їх ефективного поновлення. При цьому окремі конституційні цінності, зокрема недоторканність людини як гарантія від посягань з боку інших осіб на права і свободи, насамперед основоположне право на свободу, потребують посиленних гарантій їх захисту³⁷⁸.

Спеціальні принципи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю – це основоположні ідеї та правові засади, які являють собою базис організації та здійснення процедурної діяльності (адміністративної процедури) публічною адміністрацією в напрямку

³⁷⁶ Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для громадських організацій людей з інвалідністю. Упорядники: Азін В.О., Байда Л.Ю., Госс Н., Сухініна І.М., Флетчер А.К.: Ленвіт: 2015. С. 3. URL: https://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2016/03/Nichogo_dlya_nas_bez_NAS-GO_ukr.pdf

³⁷⁷ Міщенко Л.В. Місце та значення принципу взаємної відповідальності держави та учасників фінансових відносин в системі принципів права. *Форум права*. 2011. №3. С. 545.

³⁷⁸ Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/312-pryncyp-garantovanosti-prav>

охорони прав дітей з інвалідністю, забезпечуючи відповідність отриманого результату умовам законності та справедливості.

Досліджуючи даний вид принципів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю варто відзначити, що з погляду О. Єщук, система спеціальних принципів адміністративно-правової охорони формується на основі та за допомогою: 1) моральних принципів; 2) принципів державного управління; 3) загально-методичних принципів публічного адміністрування; 4) принципів забезпечення правопорядку³⁷⁹.

До групи спеціальних принципів пропонуємо залучити такі:

– принцип зв'язаності публічної адміністрації законом – конкретизує положення принципу законності. Даний принцип вимагає не простої відповідності дій та адміністративних актів публічної адміністрації нормам закону, а і дотримання адміністративних процедур в ході виконання своїх обов'язків щодо охорони прав дітей з інвалідністю.

Принцип зв'язаності адміністрації законом передбачає обов'язок уповноважених органів та посадових осіб розподіляти свої повноваження відповідно до закону, приймати свої рішення, виходячи із загальних правил і принципів права, бути нейтральним і недискримінаційним³⁸⁰.

На думку Р. С. Мельника, суб'єкт публічної адміністрації у своїй діяльності має керуватися не будь-яким законом (принцип законності), а лише тим, що є правовим за своєю сутністю або, інакше кажучи, заснованим на принципі верховенства права³⁸¹;

– принцип недискримінації та толерантності – передбачає здійснення заходів з адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю з урахуванням шанобливого ставлення до кожного учасника цих відносин, враховуючи його відмінності та особливості, вимагає прояву поваги до особливостей таких дітей.

Принцип створює умови, за яких установляються неприпустимість обмеження прав, свобод і обов'язків людини залежно від антропологічних чи соціальних ознак³⁸².

За словами О. Губаря, толерантність – це абсолютно культурне явище в тому сенсі, що вона не детермінується індивідуалістичною, егоїстичною природою людини. Здогадка про те, що необхідно поважати

---

³⁷⁹ Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2017. С. 93.

³⁸⁰ Омелян В.О. Принципи адміністративного розсуду в діяльності публічної адміністрації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск.* 2017. Ч. 1. С. 152. URL: http://apnl.dnu.in.ua/tom_1_2017/37.pdf

³⁸¹ Мельник Р.С. Система адміністративного права України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2010. С. 227.

³⁸² Іваній О. Принципи рівності, недискримінації та толерантності в реалізації права на освіту дітьми з особливими освітніми потребами. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2019. № 8 (92). С. 397. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/8412/1/Ivanii.pdf>

гідність іншого, щоб зберегти й підтримати свою, могла виникнути тільки на основі розуму³⁸³;

– принцип використання повноваження з належною метою – характеризується використанням публічною адміністрацією своїх регулятивних та охоронних повноважень лише з метою вжиття всіх необхідних заходів для проведення профілактики та недопущення порушень прав дітей з інвалідністю.

На необхідність дотримання даного принципу у своїй Постанові від 06.03.2008 № 2, наголосив Пленум Вищого Адміністративного Суду України, відзначивши – судам необхідно враховувати, що у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень належить перевіряти, чи прийняті (вчинені) вони з використанням повноваження з метою, із якою це повноваження надано³⁸⁴;

– принцип добросовісності – характеризується потребою в сумлінному та чесному ставленні суб'єктів, чий права охороняються, при виконанні ними своїх юридичних обов'язків і здійсненні суб'єктивних прав.

Тобто в межах даного принципу, дитина, чий права охороняються, та публічна адміністрація, яка вживає заходів для адміністративно-правової охорони цих прав, мають дотримуватись правил добросовісності у відносинах між собою, жодна зі сторін не повинна зловживати своїми правами і можливостями, що надані в силу закону.

Наразі науковці говорять про дві форми прояву принципу добросовісності. Перша з них – суб'єктивна, відповідно до якої сторони повинні діяти у відносинах один з одним чесно і справедливо. Інша – об'єктивна – висуває добросовісність як вимогу дотримання сторонами розумних стандартів чесності у відносинах³⁸⁵.

Отже, результати дослідження питання щодо змісту та класифікації принципів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю свідчать, що такі діти, незважаючи на наявні стійкі фізичні чи психічні розлади функцій їх організму, все ж таки виступають повноправними членами нашого суспільства, проте через наявні розлади у функціонування їх організму потребують особливої уваги з боку публічної адміністрації та соціуму в цілому.

Регламентовані на рівні міжнародного права та національного законодавства, класифіковані за видами, основоположні ідеї з питань

³⁸³ Губар О. Толерантність і комплементарність у контексті культури прав людини. *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка*. 2007. № 34. С.15.

³⁸⁴ Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ. Вищий адміністративний суд. Постанова від 06 березня 2008 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002760-08#top>

³⁸⁵ Валігура К. Принцип добросовісності як категорія цивільного права. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 4. С. 13. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archi ve/2020/4/3.pdf>

охорони прав таких учасників суспільних відносин мають на меті не просто вжиття профілактичних заходів для недопущення порушень таких прав, а запровадження у суспільстві «сприятливого клімату» для повноцінного зростання і розвитку таких дітей, надання їм можливості проживання в безбар'єрному середовищі, результатом чого буде їх повна соціалізація та повноправне залучення до комфортного проживання поміж інших громадян.

Протягом останніх десятиліть у світі відбулися суттєві зміни стосовно ставлення до інвалідів. Основою цих змін є визнання рівності прав інвалідів на повноцінне життя в суспільстві та створення державами реальних умов для реабілітації та соціальної інтеграції інвалідів. Якщо раніше їх основу становили здебільшого мотиви милосердя до інвалідів, то нині – стан дотримання їх прав. Обов'язком держави і суспільства є забезпечення належного соціального захисту і підтримки, соціальної інтеграції, створення рівних можливостей для самореалізації, повноцінного життя, здобуття освіти і працевлаштування, долучення інвалідів до духовного, культурного, спортивного життя ³⁸⁶.

Підкреслюючи практичне значення принципів, Р. З. Лівшиц писав, що вони пронизують процес реалізації права, а тому і у разі застосування законів, і в разі заповнення прогалин у правовому регулюванні вони слугують векторами правозастосовної діяльності. Принципи права концентрують результат розвитку права, в них втілюється нерозривний зв'язок минулого, теперішнього і майбутнього ³⁸⁷.

Принципи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю можна визначити основоположними ідеями, неухильне дотримання яких свідчить про високий рівень ефективності публічного адміністрування у сфері прав таких дітей та рівень соціалізації та гуманістичності суспільства.

---

³⁸⁶ Кравченко М.В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 1-2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf>

³⁸⁷ Лівшиц Р.З. Теорія права : учебник / Р.З. Лівшиц. М. : БЕК, 1994. С. 200.

РОЗДІЛ 4.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТА КОНВЕНЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

4.1. Міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю

Публічна адміністрація в Україні здійснює свої повноваження щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю з урахуванням конституційних норм та низки нормативно-правових актів. Водночас світовою спільнотою вироблено обов'язкову вимогу на рахунок того, що будь-які національні законодавчі акти, особливо у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина, мають узгоджуватися з положеннями міжнародно-правових актів. Саме тому, чинним вітчизняним законодавством передбачено, що міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства.

Отже, виникає необхідність з'ясувати міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. По-перше, такий науково-правовий аналіз сприятиме визначенню основних демократичних засад у вказаній сфері. Й, по-друге, допоможе з'ясувати та в подальшому усунути окремі законодавчі та організаційно-практичні прогалини у діяльності вітчизняних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також інших громадських і адміністративних інституцій, віднесених до публічної адміністрації, щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

У загальних рисах на міжнародних стандартах діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю акцентували свою увагу окремі зарубіжні та вітчизняні науковці, серед

яких: О. Ф. Андрійко³⁸⁸, О. М. Бориславська³⁸⁹, О. Л. Венецька³⁹⁰, О. С. Граб³⁹¹, В. А. Дерещь³⁹², А. С. Жаппарова³⁹³, В. Л. Костюк³⁹⁴, С. М. Ляхівненко³⁹⁵ та ін.

Щоб у повній мірі зреалізувати поставлені задачі, насамперед, необхідно з'ясувати сутність та зміст поняття «міжнародні стандарти у сфері прав людини», оскільки діяльність публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю є обов'язковою складовою даної правової категорії.

У юридичній літературі склалася відносно однорідна думка щодо вказаного питання, прикладом, Я. Ю. Кондратов та Ю. І. Римаренко вказують, що під міжнародними стандартами у сфері прав людини слід розуміти закріплені у міжнародно-правових актах та інших документах певні показники цих прав, до досягнення яких заохочуються або ж зобов'язуються держави³⁹⁶.

На думку П. М. Рабіновича та О. Л. Венецької, міжнародні стандарти прав людини – це закріплені у міжнародно-правових актах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні принципи та норми, які за посередництвом, здебільшого оціночних, терміно-понять фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст й обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного характеру³⁹⁷.

Підтримуючи наведені наукові позиції, С. М. Ляхівненко наголошує на таких характеристиках міжнародних правових стандартів: а) містять єдині принципи і норми щодо поведінки суб'єктів права, які зафіксовані

³⁸⁸ Демократичні засади державного управління та адміністративне право : монографія / кол. авт. : Ю. С. Шемшученко, В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко та ін. К. : Вид-во «Юридична думка», 2010. 496 с.

³⁸⁹ Децентралізація публічної влади : досвід європейських країн та перспективи України / [О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін.] ; Центр політико-правових реформ. К., Москаленко О. М., 2012. 212 с.

³⁹⁰ Рабінович П. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. Вісник Академії правових наук України. 2012. № 4. С. 28.

³⁹¹ Граб О. С. Інклюзивна освіта у міжнародному праві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 7. С. 238–240.

³⁹² Державне управління : європейські стандарти, досвід та адміністративне право / В. Б. Авер'янов, В. А. Дерещь, А. М. Школик та ін. К. : Юстініан, 2007. 288 с.

³⁹³ Права человека в сфере охраны здоровья : практическое руководство / под науч. ред. А. Жаппаровой. Алматы : Из-во «Art Depo Studio», 2012. 280 с.

³⁹⁴ Костюк В. Л. Конвенція ООН про права інвалідів у контексті розвитку національного законодавства: науково-правовий аспект. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. №1(9). С. 1–13.

³⁹⁵ Ляхівненко С. М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2011. Вип. 51. С. 667.

³⁹⁶ Кондратов Я. Ю. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика : довідникове видання / Я. Ю. Кондратов та Ю. І. Римаренко. К. : КНТ, 2006. С. 320.

³⁹⁷ Рабінович П. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. Вісник Академії правових наук України. 2012. № 4. С. 28.

в основних джерелах міжнародного права; б) узгоджують оптимальні юридичні вимогами стосовно правових систем держав-учасниць міжнародного співтовариства; в) відображають найкращі правові досягнення міжнародного права та співробітництва держав-членів міжнародної спільноти; г) фіксуються у відповідних джерелах права в вигляді принципів і норм права; г) об'єктивуються через основні джерела міжнародного права; д) є обов'язковими вимогами для держав-учасників міжнародних договорів, що містять такі правові стандарти; е) є основою для узгодження міжнародного і національного права ³⁹⁸.

Загальновідомо, що міжнародно-правові акти мають верховенство над внутрішнім законодавством. Вони визначають той універсальний комплекс основних прав та свобод, який у єдності з конституційними правами повинен забезпечити нормальну життєдіяльність особи з інвалідністю. Якщо певне право людини не отримало конституційного закріплення з боку держави, воно визнається таким на основі міжнародних актів, оскільки пріоритет міжнародного права щодо внутрішньодержавного у сфері прав людини є загальновизнаним принципом міжнародного співтовариства ³⁹⁹.

Згідно Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) від 04.12.1986 № 41/120 «Встановлення міжнародних стандартів у сфері прав людини» при розробці міжнародно-правових вони повинні: узгоджуватись з базовими нормами у сфері прав людини; ґрунтуватися на притаманних людській особистості гідності; слугувати джерелом прав і обов'язків, які піддаються визначенню й реалізації; передбачати дієвий механізм контролю, включаючи системи подання доповідей; користуватися широкою міжнародною підтримкою ⁴⁰⁰.

Отже, міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю – це закріплені у міжнародно-правових актах і документах правила рекомендаційного чи обов'язкового характеру та вимоги щодо напрямків, змісту діяльності та контролюючих функцій органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших інституцій, які виконують роль публічної адміністрації, у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

Не вдаючись до полеміки щодо особливостей реалізації державами-членами ООН через свої органи публічної влади загальних питань

³⁹⁸ Ляхівненко С. М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2011. Вип. 51. С. 667.

³⁹⁹ Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / ред. О. В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. К. : Юрінком Інтер, 2008. С. 105.

⁴⁰⁰ Осуществление Всемирной программы действий в отношении инвалидов : общество для всех в XXI веке : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 22.12.2003 г. № 58/132. URL: <http://www.un.org/russian/>.

захисту прав і свобод людини та громадянина, закріплених у базових міжнародно-правових актах (Загальна декларація прав людини, Міжнародні пакти про права людини тощо), акцентуємо увагу переважно на спеціалізованому масиві документів, що присвячені особам з інвалідністю. Так, насамперед зауважимо, що Конвенція про права осіб з інвалідністю (ООН), 2006 р. сформована загальнообов'язкова до виконання вимога, відповідно до якої держави-члени зобов'язуються забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності.

З цією метою національні публічні адміністрації, максимально залучаючи наявні в них ресурси, а у випадку необхідності – удаючись до міжнародного співробітництва, за допомогою законодавчих, адміністративних та інших відповідних заходів систематично та на постійній основі мають у такий спосіб реалізовувати свою компетенцію:

- забезпечувати легальними організаційними та управлінсько-розпорядчими діями та методами реалізацію та захист прав осіб з інвалідністю, що визнаються у міжнародно-правових актах;
- корегувати чинне законодавство, а також, по можливості, громадську думку у суспільстві, які є дискримінаційними стосовно осіб з інвалідністю;
- ефективно враховувати в усіх стратегіях і програмах захисту прав людини інтереси осіб з інвалідністю, а також їхню думку при створенні таких стратегій і програм, особливо пропозиції та рекомендації організацій осіб з інвалідністю, згідно п. 12 Декларація про права інвалідів (ООН), 1975 р., пп. 91-94 Всесвітньої програми дій стосовно інвалідів (ООН), 1982 р. та п. 6 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 22.12.2003 № 58/132 «Реалізація Всесвітньої програми дій відносно інвалідів: суспільство для усіх в XXI столітті»⁴⁰¹;
- вживати всіх належних заходів для усунення дискримінації за ознакою інвалідності з боку будь-якої фізичної чи юридичної особи, а також підприємств, установ, організацій різної форми власності;
- проводити дослідну та конструкторську розробку товарів, послуг, устаткування тощо, пристосування яких до конкретних потреб інваліда вимагало б якомога меншої адаптації й мінімальних витрат;

---

⁴⁰¹ Осуществление Всемирной программы действий в отношении инвалидов : общество для всех в XXI веке : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 22.12.2003 г. № 58/132. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/58/132>.

- сприяти використанню нового обладнання та технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, що полегшують життєдіяльність інвалідів;
- надавати інвалідам доступну інформацію про засоби, що полегшують мобільність, обладнання та допоміжні технології, зокрема нові технології, а також інші форми допомоги, у тому числі, первинної правової допомоги, допоміжні послуги та об'єкти⁴⁰².

Розуміючи багатофункціональність та складність структури будь-якої національної публічної адміністрації, у Всесвітній програмі дій стосовно інвалідів (ООН), 1982 р. акцентується на завданнях різних елементів публічної влади, що у поєднанні спрямовані на досягнення однієї мети – реалізацію і захист прав та свобод інвалідів. Зокрема, основною керівною ланкою, що несе відповідальність перед світовою спільнотою є уряди держав-членів ООН та всі органи виконавчої влади. Вони зобов'язані запроваджувати й реалізовувати державну політику, програми розвитку і заходи щодо популяризації доцільності залучення інвалідів до всіх сфер соціального, економічного й політичного життя. Більше того, повинні також забезпечити, щоб особи, які стають залежними в результаті інвалідності мали можливість досягти однакового зі своїми співгромадянами рівня життя⁴⁰³.

Державні та недержавні організації та установи, а також місцеве самоврядування мають сприяти органам виконавчої влади у вирішенні вказаних завдань шляхом виявлення потреб, пропонуванням прийнятних управлінських рішень й наданням додаткових адміністративних, соціальних та інших необхідних послуг інвалідам. Окрім того, підприємства різної форми власності зобов'язані створювати належні умови праці та життєдіяльності для осіб з особливими функціональними потребами⁴⁰⁴.

Слід наголосити, що окремі міжнародно-правові акти, які врегульовують сферу діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з обмеженими функціональними можливостями, стосуються виключно дітей-інвалідів. У першу чергу мова йде про Конвенцію про права дитини (ООН), 1989 р., Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей,

⁴⁰² Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

⁴⁰³ Всесвітня програма дій стосовно інвалідів від 03.12.1982. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_427

⁴⁰⁴ Всесвітня програма дій стосовно інвалідів від 03.12.1982. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_427

1990 р.⁴⁰⁵ та Зауваження загального характеру № CRC/C/GC/9 про права дітей-інвалідів до Конвенції про права дитини, затверджені Комітетом Ради Європи по правам дитини у 2006 році (м. Женева, 11-29 вересня). В останніх наголошується на тому, що до вказаної категорії осіб з інвалідністю має застосовуватися додатковий комплекс державних заходів з метою їхньої соціальної інтеграції та недопущення дискримінації. Зокрема національним публічним адміністраціям рекомендується:

- розробляти ефективні засоби правового захисту у разі порушень прав дітей з інвалідністю і забезпечити, щоб вони були легкодоступними для цих дітей та їхніх батьків, а також інших осіб, що піклуються про дитину;
- проводити інформаційно-просвітницькі й освітні кампанії орієнтовані на широку громадськість та конкретні групи фахівців, у цілях попередження і ліквідації дискримінації відносно дітей з інвалідністю;
- концентрувати особливу увагу щодо дівчат, які мають ознаки інвалідності, приймаючи належні заходи, а при необхідності і додаткові заходи, для забезпечення того щоб вони були належним чином захищені, мали доступ до усіх послуг і були повністю інтегровані в суспільство⁴⁰⁶.

Окреслені завдання публічної адміністрації є загальними та універсальними, однак не конкретизуються у різних сферах життєдіяльності осіб з інвалідністю. Саме тому, наприклад, у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 № 48/96 «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» було викладено концепції щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю з боку органів публічної влади відповідно до галузей застосування: медичне обслуговування; реабілітація; допоміжні послуги; освіта; зайнятість; підтримання доходів і соціальне забезпечення; сімейне життя та свобода особистості; культура; відпочинок і спорт; релігія⁴⁰⁷.

У положеннях Європейської соціальної хартії (переглянута) (Рада Європи), 1996 р. закріплено зобов'язання публічної влади у розробленні та реалізації загальних програм щодо забезпечення особам з інвалідністю орієнтування, освіти та професійної підготовки, а також сприяти їхньому

---

⁴⁰⁵ Всемирная декларация об обеспечении выживания, защиты и развития детей от 30.09.1990 г. : принята Всемирной встречей на высшем уровне в интересах детей, г. Нью-Йорк, 30 сентября 2000 г. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_075.

⁴⁰⁶ Конвенция про права дитини від 20.11.1989 р. : Зібрання чинних міжнародних договорів України. К., 1990. № 1. С. 205. ; Замечание общего порядка 9. Права детей-инвалидов, CRC/C/GC/9 от 27.02.2007 г. : URL: <https://www1.umn.edu/humanrts/russian/crc/Rcrcomms.html>.

⁴⁰⁷ Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 р. № 48/96. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

доступі до роботи та ін.⁴⁰⁸ Тоді як Конвенція Міжнародної організації праці (далі – МОП) від 20.06.1983 № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів» вимагає відповідних заходів від держав-учасниць з професійної реабілітації всіх категорій осіб з інвалідністю, а також на сприяння можливостям зайнятості останніх на відкритому ринку праці⁴⁰⁹.

Вищевикладене свідчить про те, що останніми десятиліттями у світі вироблялися та вдосконалювалися загальнообов'язкові та рекомендаційні міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. Основним на сьогодні з поміж напрямів такої діяльності є:

1) забезпечення визнання у суспільстві рівності прав і свобод осіб з інвалідністю з іншими співгромадянами на державному та регіональному рівнях;

2) заборона дискримінації за ознаками інвалідності та впровадження відповідальності за такі дії;

3) створення належних соціальних, політичних, правових і економічних засад життєдіяльності осіб з інвалідністю;

4) залучення всіх ланок публічної адміністрації до реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю;

5) активізація з боку державної влади місцевого самоврядування, недержавних установ і організацій до сприяння реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

Наразі, вважаємо за доцільне, міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо створення рівних можливостей у суспільстві для осіб з інвалідністю розглянути за основними напрямками реалізації їхньої компетенції: а) профілактика інвалідності, реабілітація та медичне обслуговування осіб з інвалідністю; б) соціальне забезпечення осіб з інвалідністю; в) працевлаштування, зайнятість, професійне орієнтування та професійне навчання осіб з інвалідністю; г) освіта осіб з інвалідністю, на всіх її рівнях.

Питання профілактики інвалідності, реабілітації та медичного обслуговування осіб з інвалідністю почало активно підніматися та закріплюватися в міжнародно-правових актах з другої половини минулого століття, що обумовлювалося динамікою значного збільшення кількості осіб з інвалідністю серед населення у глобальному вимірі. З цієї причини Всесвітньою Організацією Здоров'я (далі – ВОЗ) розроблено одні із перших рекомендацій державам-членам ООН для подолання вказаних негативних явищ (1977-83 рр.), які у подальшому стали

⁴⁰⁸Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996. Офіційний вісник України. 2006. № 40. Ст. 2660.

⁴⁰⁹ Конвенція МОП від 20.06.1983 № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_065.

підґрунтям для формування та розвитку систем реабілітації у більшості країн світу. Так, групою експертів ООН по соціально-економічному ефекту фінансування реабілітаційних служб для осіб з інвалідністю та Комітету експертів ВОЗ з попередження інвалідності та реабілітації запропоновано національним публічним адміністраціям дотримуватися трирівневих заходів щодо запобігання інвалідності та подальшої реабілітації осіб з інвалідністю.

Перший рівень передбачав впровадження ефективної державної політики та її практичної реалізації з боку органів влади та закладів охорони здоров'я щодо профілактики тяжких захворювань та смертності дітей, імунізацію населення, розвиток компонентів первинної медико-соціальної допомоги дородового та родового станів, травмованих і хронічно хворих осіб тощо. Зазначені дії, на думку авторів, зменшили б ризик виникнення інвалідності у осіб, а процес реабілітації займав би значно менше часу та мав менший рівень матеріальних затрат.

Другий рекомендований рівень спрямовувався на ефективне раннє виявлення хвороб, які можуть призводити до недієздатності особи. Зокрема, мова йде про медичне обслуговування на місцевому та регіональному рівнях з такими компонентами: забезпечення хворих відповідними ліками та хірургічною допомогою; проведення реабілітації, по можливості найшвидшої, при потенційно інвалідизуючим станам. На переконання експертів ООН, дані заходи можуть знизити інвалідність в країні на 10–20% від загального рівня.

Проведення системи заходів реабілітації з метою недопущення переходу порушеної функції чи інвалідності в тяжкі фізичні чи інші дефекти є сутністю третього рівня профілактики з боку публічної адміністрації⁴¹⁰.

Глобальні засади профілактики інвалідності, реабілітації та медичного обслуговування осіб з інвалідністю знайшли свій подальший розвиток у низці міжнародно-правових актів, серед яких слід виокремити й Рекомендацію R (92) 6 Комітету міністрів Рада Європи державам-членам про послідовну політику стосовно інвалідів, 1992 р. Так, до базових вимог діяльності національних публічних адміністрацій віднесено, зокрема, проведення профілактичних заходів щодо недопущення настання й погіршення захворювань, інвалідності або дефектів; виключити або зменшити їхні наслідки і не допускати виникнення додаткових недоліків, таких як емоційні або психологічні розлади. Також розвивати наукові дослідження у сфері профілактики

---

⁴¹⁰ Предупреждение инвалидности и реабилитация : доклад Комитета экспертов ВОЗ по предупреждению инвалидности и реабилитации. Женева : ВОЗ, 1983. С. 14–48.

інвалідності, реабілітації й інших галузях, що мають відношення до осіб з інвалідністю⁴¹¹.

У випадках же не дієвості профілактичних заходів та як наслідок – настання інвалідності, впроваджувати ефективні умови реабілітації, у тому числі завдяки розробленню спільно з особами з інвалідністю та їхніми сім'ями програм реабілітації, що включає широке коло постійних й особистих послуг, які необхідно надавати з моменту прояву захворювання, і продовжувати послідовно через усі етапи інтеграції у суспільстві, уникаючи необхідності постійного догляду за особами з інвалідністю в реабілітаційній установі. Окрім того, у цій Рекомендації наголошено на необхідності з боку публічних адміністрацій розвивати та координувати тісну співпрацю між медичними установами, учбовими закладами, професійно-технічними училищами, службами зайнятості та соціального забезпечення, а також іншими зацікавленими організаціями й владою щодо питань інтеграції та реабілітації осіб з інвалідністю⁴¹².

Найбільш вичерпний та конкретизований перелік заходів щодо профілактики інвалідності, реабілітації та медичного обслуговування осіб з інвалідністю, які мають втілювати в життя публічні адміністрації більшості країн світу, знаходиться в Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів, 1993 р. (Правило 2 «Медичне обслуговування»; Правило 3 «Реабілітація»; Правило 4 «Допоміжні послуги»), розроблених Генеральною Асамблеєю ООН. Так, у другому правилі наголошується, що державам-членам слід вживати заходів для розробки програм раннього виявлення, оцінки та лікування дефектів, виконанням яких займатимуться багатодисциплінарні групи спеціалістів. Це дозволить попереджувати і зменшувати масштаби інвалідності або усувати її наслідки.

Також слід забезпечити належну підготовку лікарів та іншого медичного персоналу для того, щоб вони діяли професійно, зокрема, під час надання особам з інвалідністю рекомендацій медичного чи реабілітаційного характеру. Не менш важливою вимогою до національних публічних адміністрацій є забезпечення доступу осіб з інвалідністю до будь-яких видів постійного лікування й отримання ліки, які можуть знадобитись їм для підтримання чи підвищення рівня їхньої життєдіяльності⁴¹³.

⁴¹¹ Рекомендація R (92) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про послідовну політику стосовно інвалідів від 09.04.1992 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_128?test=SE7MfTNFZoCh4FCMZiDT05F8HI4T6s80msh8Ie6.

⁴¹² Рекомендація R (92) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про послідовну політику стосовно інвалідів від 09.04.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_128?test=SE7MfTNFZoCh4FCMZiDT05F8HI4T6s80msh8Ie6.

⁴¹³ Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 р. № 48/96. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

Щодо реабілітаційних заходів, то державам-членам через органи публічної влади запропоновано забезпечити надання особам з інвалідністю послуг з реабілітації для того, щоб дозволити їм досягти та підтримувати оптимальний рівень їхньої самостійності та життєдіяльності.

На думку авторів цих Правил, вказаний позитивний ефект можливо досягти за рахунок, по-перше, розроблення національних програм реабілітації для всіх груп осіб з інвалідністю, в яких повинні лежати їх фактичні потреби та принципи всебічної участі у житті суспільства та рівноправності. До подібних програм слід включати широкий діапазон заходів, зокрема базову підготовку для відновлення або компенсації втраченої функції, консультування осіб з інвалідністю і членів їхніх сімей й т.п. Обов'язковою умовою розроблення таких національних програм є врахування досвіду діяльності організації осіб з інвалідністю.

По-друге, компетентні органи державної влади мають надавати можливість особам з інвалідністю та їхнім сім'ям особисто брати участь у розробці та здійсненні заходів, пов'язаних з їхньою реабілітацією. Більше того, слід заохочувати участь таких осіб у роботі з реабілітації, наприклад у якості викладачів, інструкторів або консультантів.

По-третє, усі державні та недержавні служби реабілітації повинні знаходитись у місцевості, в якій проживають особи з інвалідністю. Проте у певних випадках та у конкретних навчальних цілях можуть, якщо це доцільно, організовуватись спеціальні тимчасові курси з реабілітації, під час навчання на яких особи з інвалідністю проживатимуть у відповідних закладах.

По-четверте, публічним адміністраціям слід забезпечити надання особам з інвалідністю допоміжних пристроїв та обладнання, індивідуальної допомоги та послуг перекладача з урахуванням їх потреб, оскільки ці заходи відіграють важливу роль у створенні рівних можливостей⁴¹⁴.

На 26-ій сесії Комітету Ради Європи з реабілітації та інтеграції інвалідів (м. Страсбург, 7–10 жовтня 2003 року) прийнято рекомендації державам-членам щодо реабілітації та медичного обслуговування осіб у частині удосконалення доступу осіб з інвалідністю до державних заходів охорони здоров'я. Серед яких запропоновано національним публічним адміністраціям, зокрема: а) постійно реалізовувати план заходів щодо гарантування особам з інвалідністю, які живуть в лікувальних або спеціалізованих закладах, повагу і дотримання всіх їхніх особистих прав і основних свобод, а також доступ останніх до високоякісних медичних послуг за допомогою застосування єдиних стандартів і процедур

---

⁴¹⁴ Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 р. № 48/96. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

прийому та лікування; б) забезпечувати належні умови проживання особам з інвалідністю у лікувальних установах, включаючи питання згоди на лікування, самовизначення і подання скарг і апеляцій, особливо в психіатричних установах; в) розвивати спеціалізовані плани заходів відносно осіб з інвалідністю з психічними порушеннями; г) акцентувати адміністративні та матеріально-фінансові заходи на охорону здоров'я та догляд за особами з інвалідністю на основі інтегрованого підходу ⁴¹⁵.

Окреме місце в системі міжнародних документів щодо профілактики інвалідності, реабілітації та медичного обслуговування осіб з інвалідністю займають ті, які стосуються осіб з розумовою відсталістю, психічними захворюваннями тощо. Насамперед у Декларації про права розумово відсталих осіб (ООН), 1971 р. ООН закликає своїх держав-членів через національні публічні адміністрації забезпечити захист вказаної категорії осіб шляхом надання належного медичного обслуговування, лікування, а також, у разі необхідності, розміщення до відповідних спеціалізованих закладів ⁴¹⁶.

У свою чергу, Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 46/119 «Принципами захисту психічно хворих осіб і поліпшення психіатричної допомоги», 1991 р. ⁴¹⁷, Рекомендацією Парламентської Асамблея Ради Європи № 1235 державам-членам з психіатрії і правам людини, 1994 р. ⁴¹⁸ та Рекомендацією REC (2004) 10 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам відносно захисту прав людини і гідності осіб з психічними розладами, 2004 р. наполегливо запропоновано національним публічним адміністраціям посилити захист гідності, прав людини й основних свобод осіб з психічними розладами, зокрема тих, хто має у наслідок цього інвалідність. Отже, компетентні органи публічної влади мають забезпечувати такі медичні та реабілітаційні заходи у вказаній сфері:

- надавати спектр послуг належної якості для задоволення потреб осіб з психічними розладами, зважаючи на різні потреби різних груп таких осіб, і забезпечення рівного доступу до таких послуг;
- створювати альтернативи госпіталізації і лікуванню в недобровільному порядку в максимально можливих випадках;
- забезпечувати необхідною лікарняною допомогою належного рівня безпеки і послугами для задоволення потреб осіб з психічними розладами;

⁴¹⁵ Доступ инвалидов к социальным правам в Европе / упор. М. Модине. Париж : Изд-во Совета Европы, 2003. С. 141–142.

⁴¹⁶ Декларація про права розумово відсталих осіб від 20.12.1971. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_119

⁴¹⁷ Принципы защиты психически больных лиц и улучшения психиатрической помощи : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 17.12.1991 г. № 46/119. URL: <http://www.un.org/russian/>.

⁴¹⁸ Рекомендація Парламентської Асамблея Ради Європи № 1235 з психіатрії та прав людини від 01.01.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_200.

- забезпечувати оцінку потреб осіб з психічними розладами в загальносоматичній медичній допомозі і гарантувати отримання їм рівного доступу до послуг належної якості для задоволення таких потреб ⁴¹⁹.

Серед інших важливих міжнародних документів у сфері профілактики інвалідності, реабілітації та медичного обслуговування осіб з інвалідністю слід назвати Алма-атинську декларацію ВОЗ по первинній медико-санітарній допомозі, 1978 р. ⁴²⁰, Лісабонську декларацію про права пацієнта (Всесвітня Медична Асамблея), 1981 р. ⁴²¹, Бангкокську хартію по зміцненню здоров'я, 2005 р. ⁴²², Рекомендацію REC (2006) 5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам відносно Плану дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими можливостями у суспільстві: покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі, 2006-2015 рр., 2006 р. ⁴²³, Конвенцію МОП від 25.06.1969 № 130 «Про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби» ⁴²⁴ та ін.

Проведений аналіз положень вищевикладених міжнародних документів дозволяє виокремити наступні міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо профілактики інвалідності, реабілітації та медичного обслуговування осіб з інвалідністю:

- проведення систематичних і постійних загальнодержавних профілактичних імунологічних, медико-санітарних, санітарно-гігієнічних та інших відповідних заходів з метою недопущення поширення серед населення тяжких хвороб, які потенційно можуть спричинити інвалідність;
- ефективне раннє виявлення у закладах охорони здоров'я хвороб і травм, які можуть призводити до недієздатності особи, зокрема, медичне обслуговування на місцевому рівні з такими компонентами: а) забезпечення хворих відповідними ліками та

---

⁴¹⁹ Рекомендація REC (2004) 10 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам відносно захисту прав людини і гідності осіб з психічними розладами від 22.09.2004. URL: <http://npar.ru/rights/hr-seu.htm>.

⁴²⁰ Права человека в сфере охраны здоровья : практическое руководство / под науч. ред. А. Жаппаровой. Алматы : Из-во «Art Depo Studio», 2012. 280 с.

⁴²¹ Лиссабонская декларация о правах пациента, 1981 г. : принята 34-ой Всемирной Медицинской Ассамблеей, Лиссабон, Португалия сентябрь/октябрь 1981 г. URL: <http://www.med-pravo.ru/Ethics/LisbonDecl.htm>.

⁴²² Бангкокская хартия по укреплению здоровья, 2005 г. : принята на 6-ой Глобальной конференции по укреплению здоровья, Таиланд, 7-11 августа 2005 г. URL: http://www.myluni.ru/i_pic/3/health/dok/BSHP.pdf.

⁴²³ Рекомендація REC (2006) 5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам відносно Плану дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими можливостями у суспільстві: покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі, 2006-2015 рр. URL: www.coe.int/t/dg3/disability/actionplan/PDF/Rec_2006_5_Russe.pdf.

⁴²⁴ Конвенція МОП від 25.06.1969 № 130 «Про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_184.

- невідкладною хірургічною допомогою; б) проведення найшвидшої реабілітації при потенційно інвалідизуючим станах особи;
- проведення системи первинних заходів реабілітації з метою недопущення переходу будь-якої порушеної функції організму в тяжкі фізичні, психологічні чи сенсорні порушення;
  - створення можливостей доступу осіб з інвалідністю до високоякісних медичних послуг шляхом застосування єдиних державних стандартів і процедур прийому та лікування;
  - надання медичних послуг і лікарняної допомоги належного рівня для задоволення потреб осіб з сенсорними порушеннями, розумовою відсталістю чи психічними розладами, зважаючи на специфічні потреби таких осіб;
  - забезпечення надання осіб з інвалідністю допоміжних пристроїв та обладнання, індивідуальної допомоги, соціальних і правових послуг з урахуванням їх потреб;
  - розроблення національних програм реабілітації для всіх груп осіб з інвалідністю, в яких повинні лежати фактичні потреби таких осіб та принципи всебічної участі у житті суспільства та рівноправності;
  - врахування в усіх національних програмах реабілітації осіб з інвалідністю пропозицій та рекомендацій організацій осіб з інвалідністю;
  - надання можливості особам з інвалідністю та їхнім сім'ям особисто брати участь у розробці та здійсненні заходів, пов'язаних з власною реабілітацією;
  - реалізація планів заходів щодо гарантування особам з інвалідністю, які живуть чи тимчасово перебувають в лікувальних або спеціалізованих закладах, особливо в психіатричних, дотримання та поваги всіх прав і свобод людини та громадянина.

Розглядаючи питання щодо міжнародних стандартів діяльності публічної адміністрації у сфері соціального забезпечення осіб з інвалідністю, необхідно акцентувати, що у значній більшості основоположних міжнародних документів впроваджена теза, що держави-члени ООН мають здійснювати соціальний захист осіб з інвалідністю на високому рівні з метою їхньої соціальної інтеграції, матеріальної незалежності тощо. У той же час, вказані положення є декларативними, позбавлені переліку конкретних практичних заходів з боку національних публічних адміністрацій, а, отже, не дають можливість у повній мірі реалізувати ці важливі положення.

Виключення становлять окремі міжнародно-правові акти, насамперед, Конвенція МОП від 28.06.1952 № 102 «Про мінімальні

норми соціального забезпечення», де у Розділі IX «Допомоги по інвалідності» визначено коло осіб, види та розміри обов'язкової державної допомоги по інвалідності. Так, право на вказані періодичні виплати мають особи, які нездатні займатися будь-якою оплачуваною діяльністю, коли такий стан є постійним або не усувається до моменту припинення виплати допомоги у разі хвороби (момент настання інвалідності)⁴²⁵.

Розмір допомоги залежить від трудового стажу, протягом якого сплачувалися внески до відповідних страхових та інших соціальних і пенсійних фондів або періоду постійного проживання в країні: а) трудовий стаж від 5 до 14 років – отримання особою 90% від розміру повної допомоги по інвалідності; б) трудовий стаж 15 і більше років або 10-річний стаж проживання в країні – отримання особою повної допомоги по інвалідності. Отже, за першою категорією право на пенсію по інвалідності претендують як громадяни країни, так й іноземці та особи без громадянства, які отримали, зокрема, трудове каліцтво. Водночас за другою категорією – лише громадяни тієї країни, публічна адміністрація якої здійснює соціальне забезпечення.

Вказані виплати в обов'язковому порядку припиняються у випадку набуття особою права на отримання пенсії по старості, а також можуть бути припинені, коли одержувач починає займатися діяльністю, що дає прибуток⁴²⁶.

У Конвенції МОП від 29.06.1967 № 128 «Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника» містяться норми, які у значній мірі повторюють положення статей Конвенції МОП від 28.06.1952 № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення». Разом із тим, набули розвитку додаткові вимоги щодо процедури призначення та виплат допомоги по інвалідності:

- якщо особа з інвалідністю, яка підлягає забезпеченню, має або мала б право одночасно на більше ніж одну державну допомогу, то розмір цих допомог органами соціального забезпечення можуть скорочувати у межах передбачених чинним законодавством; особа, яка підлягає забезпеченню, отримує в цілому суму, яка принаймні дорівнює найвигіднішій допомозі;
- якщо особа з інвалідністю, яка підлягає забезпеченню, має або мала б право на державну допомогу, і отримує іншу грошову допомогу по соціальному забезпеченню, то такі виплати органами соціального забезпечення можуть бути зменшені у межах

---

⁴²⁵ Конвенція МОП від 28.06.1952 № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_011/page.

⁴²⁶ Конвенція МОП від 28.06.1952 № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_011/page.

- передбачених чинним законодавством або тимчасово припинені за умови, що частина допомоги, яка зменшується або виплата якої тимчасово припиняється, не перевищує іншої допомоги;
- кожний претендент на отримання допомоги по інвалідності має право на судові оскарження та до вищих державних інстанцій у разі відмови у наданні допомоги і право на подання скарги відносно її виду або розміру ⁴²⁷.

Ще одним міжнародно-правовим актом щодо діяльності публічної адміністрації у сфері соціального забезпечення осіб з інвалідністю є Конвенція МОП від 21.06.1982 № 157 «Про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення». Цей документ визначає взаємні зобов'язання підписантів про гарантування виплачування грошової допомоги по інвалідності громадянам будь-якої держави-члена ООН, біженцям чи особам без громадянства, незалежно від місця їхнього проживання.

Окрім того, кожна національна публічна адміністрація має сприяти розвитку соціальних служб, покликаних надавати, у тому числі особам з інвалідністю, допомогу в їхніх відносинах з відомствами, установами та юридичними інстанціями, зокрема, щодо надання та отримання належної соціальної допомоги і здійснення права на скарження протиправних дій, виданих нормативно-правових актів посадовими та службовими особами органів публічної влади ⁴²⁸.

Норми міжнародного права у досліджуваній сфері знайшли свій розвиток також і на регіональному рівні. Так, у ст. 12 «Право на соціальне забезпечення» Європейської соціальної хартії (переглянутої) (Рада Європи), 1996 р. вказано, що держави-члени зобов'язуються підтримувати систему соціального забезпечення на задовільному рівні, принаймні на такому, який відповідає вимогам Європейського кодексу соціального забезпечення, 1964 р. Також вживати заходів шляхом укладання відповідних двосторонніх і багатосторонніх угод між вказаними суб'єктами міжнародного права щодо рівності між їхніми власними громадянами, що стосується прав на соціальне забезпечення, включаючи збереження пільг, які надаються законодавством про соціальне забезпечення, незалежно від пересування захищених осіб по територіях сторін-підписантів Європейської соціальної хартії (переглянутої), 1996 р. ⁴²⁹

⁴²⁷ Конвенція МОП від 29.06.1967 № 128 «Про допомогу у випадку інвалідності, по старості та у разі втрати годувальника». URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_326.

⁴²⁸ Конвенція МОП від 21.06.1982 № 157 «Про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_012.

⁴²⁹ Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996. Офіційний вісник України. 2006. № 40. Ст. 2660.

У свою чергу, Європейський кодекс соціального забезпечення (Рада Європи), 1964 р. й на сьогодні є модельним нормативно-правовим актом, що визначає базові положення порядку призначення, виплати та призупинення виплат допомоги по інвалідності у європейському співтоваристві, а також інших державах-підписантах, до яких відноситься й Україна. Цей міжнародно-правовий акт, поряд із вищезазначеними конвенціями МОП, додатково врегульовує та розмежовує категорії осіб з інвалідністю, які претендують на соціальну допомогу: перша категорія – колишні працівники або економічно активне населення; друга категорія – всі мешканці держави, рівень доходів яких менше ніж прожитковий мінімум на одну особу ⁴³⁰.

Разом із тим, визначено підстави відмови чи припинення допомоги по інвалідності, якщо особа: утримується на державні кошти чи на кошти установи або служби соціального забезпечення; отримує іншу грошову допомогу по соціальному забезпеченню, крім допомоги сім'ям із дітьми, та упродовж будь-якого періоду, стосовно якого вона отримує від третьої сторони відшкодування у зв'язку із тією самою обставиною, за умови, що частина припиненої допомоги не перевищує розміру іншої допомоги чи відшкодування, що надається третьою стороною; подала неправдиву заяву про надання допомоги; вчинила кримінальне правопорушення або здійснювала неправомірну поведінку для отримання допомоги; не використовує медичні або реабілітаційні служби, що надані у її розпорядження, або порушує визначені правила перевірки виникнення чи продовження дії обставини, за якої надається допомога ⁴³¹.

Подібні положення викладено й у міжнародних домовленостях країн СНД, наприклад, у Концепції формування правових основ і механізмів реалізації соціальної держави в країнах Співдружності (СНД), 2007 р. Цей документ концентрує увагу на тому, що у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю перспективним є: розробка і здійснення державної програми подолання бідності; створення ефективної системи захисту населення від соціальних ризиків; реформування системи соціального страхування (пенсійного, соціального і медичного), соціального забезпечення та ін. ⁴³²

Проведений аналіз положень вищевикладених міжнародних документів дозволяє виокремити наступні міжнародні стандарти

---

⁴³⁰ Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_329.

⁴³¹ Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_329.

⁴³² Концепція формування правових основ і механізмів реалізації соціальної держави в країнах Співдружності від 31.05.2007 : прийнята на 28 пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасників СНД (постанова № 28-6 від 31 травня 2007 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_g24/page.

діяльності публічної адміністрації щодо соціального забезпечення осіб з інвалідністю:

- національні публічні адміністрації мають розвивати ефективну систему захисту населення від соціальних ризиків; розробляти та реалізовувати короткострокові та довгострокові національні плани заходів щодо підтримання соціального забезпечення осіб з інвалідністю на належному рівні, який дозволить таким особам повноцінно проживати в державі, реалізовувати свій внутрішній потенціал, можливості тощо;
- національні публічні адміністрації мають сприяти розвиткові соціальних служб, в обов'язки яких покладено надавати допомогу особам з інвалідністю, зокрема, в їхніх відносинах з відомствами, установами та юридичними інстанціями, наприклад, щодо надання та отримання належної соціальної допомоги;
- основним видом соціального забезпечення осіб з обмеженими функціональними можливостями є державна пенсія та допомоги по інвалідності, які реалізуються органами публічної влади у вигляді періодичних виплат – захищених видатків з Державних бюджетів;
- розмір періодичних виплат по інвалідності залежить від:
1) трудового стажу, протягом якого сплачувалися внески до спеціалізованих державних фондів (трудоий стаж від 5 до 14 років – отримання певної частки розміру повної допомоги по інвалідності; трудовий стаж понад 15 років – отримання повної допомоги по інвалідності); 2) періоду постійного проживання в країні – зазвичай понад 10 років;
- періодичні виплати по інвалідності в обов'язковому порядку припиняються у випадку набуття особою права на отримання пенсії по старості, а також можуть бути тимчасово припинені, коли одержувач починає займатися діяльністю, з метою отримання прибутку;
- у випадку якщо особа з інвалідністю, отримувач відповідних соціальних виплат, має право одночасно на більше ніж одну державну допомогу, то розмір цих допомог органами соціального забезпечення можуть скорочувати у межах передбачених чинним законодавством;
- кожний претендент на отримання допомоги по інвалідності має право на судове оскарження та до вищих державних інстанцій у разі відмови у наданні допомоги і право на подання скарги відносно її виду або розміру.

У сфері визначення міжнародних стандартів діяльності публічної адміністрації щодо працевлаштування, зайнятості, професійного

орієнтування та професійного навчання осіб з інвалідністю головну роль відіграє МОП, яка у своїх конвенціях та рекомендаціях закріплює вимоги до держав-членів ООН. Таким чином, закономірно, що саме ця міжнародна організація стала першим ініціатором кардинальної зміни глобальної політики: поступовий перехід від виключного соціального захисту осіб з інвалідністю до їхнього працевлаштування з метою соціальної інтеграції. Так, у Конвенції МОП від 17.06.1948 № 88 «Про організацію служби зайнятості» наголошується на обов'язку Служби зайнятості вживати заходів щодо задоволення потреб осіб з інвалідністю на всіх рівнях у професійній підготовці, трудовій діяльності тощо (ст. 7)⁴³³.

Водночас Рекомендацією МОП від 22.06.1955 № 99 «Щодо перекваліфікації інвалідів» визначено цілу низку заходів в аналізованій сфері, зокрема щодо розвитку Служб перекваліфікації, які повинні контролюватися компетентним органом публічної влади у рамках постійної і координованої державної програми. Процес перекваліфікації осіб з інвалідністю, що включає професійне орієнтування та навчання, повинен організовуватися і розвиватися, щоб надавати особам з інвалідністю можливість підготуватися до роботи в усіх видах зайнятості, а також отримати і зберегти цю роботу⁴³⁴.

У рамках проведення перекваліфікації професійне орієнтування осіб з інвалідністю передбачає: бесіду з фахівцем з професійного орієнтування; облік трудового досвіду; перевірка документів, підтверджуючих навчання в закладах загальної або спеціальної освіти; медичний огляд; відповідні тести по встановленню здібностей і придатності до роботи; визначення придатності й розвитку здібностей шляхом проведення відповідних практичних випробувань; професійний іспит в усній або іншій формі; надання відомостей, що відносяться до можливостей отримання роботи і освіти, з урахуванням професійної кваліфікації, придатності, переваги і досвіду, а також вимог ринку праці.

Професійне навчання осіб з інвалідністю є логічним продовженням професійного орієнтування та спрямоване, по можливості, зробити таку категорію осіб здатними зайнятися економічною діяльністю, в якій вони зможуть використати свою професійну кваліфікацію або здібності, враховуючи перспективу отримання роботи. З цією метою професійне навчання осіб з інвалідністю має: координуватися із проведенням після медичної консультації влаштуванням на таку роботу, виконання якої в найменшій можливій мірі зашкодило здоров'ю особи; здійснюватися кожного разу, коли це можливо і доцільно, у рамках колишньої професії

---

⁴³³ Конвенція МОП від 17.06.1948 № 88 «Про організацію служби зайнятості». URL: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00463&all=all>.

⁴³⁴ Рекомендація МОП від 22.06.1955 № 99 «Про перекваліфікацію інвалідів». URL: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=108.

або в професії, близькій до неї; тривати до тих пір, поки особа з інвалідністю не отримає необхідних навичок для нормальної роботи на рівних умовах з працездатними робітниками, якщо він до цього здатний⁴³⁵.

З метою професійного навчання осіб з інвалідністю, які, особливо внаслідок характеру або ступеня серйозності своєї інвалідності, не можуть навчатися спільно з працездатними особами, публічною адміністрацією мають створюватися або розширюватися спеціальні служби. В усіх випадках, коли це можливо і доцільно, ці служби повинні включати, зокрема: а) школи і центри навчання, у тому числі інтернати; б) спеціальні короткострокові і довгострокові курси для підготовки з певних спеціальностей; в) курси підвищення кваліфікації⁴³⁶.

Ще одним важливим нововведенням Рекомендації МОП від 22.06.1955 № 99 «Про перекваліфікацію інвалідів» стало введення квот при прийомі на роботу осіб з інвалідністю. Вказані вимоги для роботодавців викликали негативний резонанс серед значної кількості експертів у сфері зайнятості. На їхню думку, тут мова йде вже про дискримінацію працездатних осіб, а не осіб з інвалідністю. Отже, пропонувалося не позбавляти права на працю осіб з обмеженими функціональними можливостями, а надавати роботу за медичними рекомендаціями та наявністю вільних робочих місць. У іншому ж випадку – зайняття особами з інвалідністю робочих місць за квотою, призводитиме до дефіциту кваліфікованих працівників, що може спричинити зниження економічних показників виробництва⁴³⁷.

Вказані експертні позиції закономірно не були сприйняті світовою спільнотою, адже особам з інвалідністю за квотою при прийомі на роботу виділялося лише до 4% робочих місць й це не завдавало будь-яких збитків виробництву. У той же час, могло обмежити право на працю такої категорії осіб, призводячи ще до більших проблем в адаптації до суспільного способу життя. Саме тому в наступній Конвенції МОП від 25.06.1958 № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та занять» роз'яснено, що будь-яке розрізнення, недопущення або перевага відносно певної роботи, що ґрунтується на її специфічних вимогах, дискримінацією не вважається (ч. 2 ст. 2)⁴³⁸.

Більше того, у Конвенції МОП від 20.06.1983 № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів» вказано, що державна

⁴³⁵ Рекомендація МОП від 22.06.1955 № 99 «Про перекваліфікацію інвалідів». URL: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=108.

⁴³⁶ Рекомендація МОП від 22.06.1955 № 99 «Про перекваліфікацію інвалідів». URL: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=108.

⁴³⁷ Парягина О. Инвалиды : дискриминация и занятость. Управление персоналом. 2007. № 6. С. 1–7.

⁴³⁸ Конвенція МОП від 25.06.1958 № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та занять». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_161.

політика у сфері зайнятості побудована на принципі рівності можливостей осіб з інвалідністю і працівників у цілому⁴³⁹. Дотримується рівність можливостей та ставлення до працюючих чоловіків і жінок, котрі працюють і мають інвалідність. Отже, спеціальні позитивні заходи публічної адміністрації, спрямовані на забезпечення справжньої рівності можливостей та ставлення для працюючих осіб з інвалідністю та інших працівників, не вважаються дискримінаційними щодо інших працівників (ст. 4).

Конвенцією МОП від 29.06.1967 № 128 «Про допомогу у випадку інвалідності, по старості та у разі втрати годувальника» наголошено національним публічним адміністраціям розширити перелік державних служб та органів відповідальних за сферу працевлаштування та зайнятості осіб з інвалідністю. Насамперед мова йде про Служби відновлення працездатності, метою яких є підготовка осіб з інвалідністю до відновлення їхньої колишньої діяльності; вжиття заходів для того, щоб сприяти їх влаштуванню на підходящу роботу (ст. 13)⁴⁴⁰.

Інші міжнародні документи, ухвалені МОП, також розвивають та врегульовують питання у сфері працевлаштування, зайнятості, професійного орієнтування та професійного навчання осіб з інвалідністю з боку публічної адміністрації. Наприклад, Конвенція МОП від 23.06.1975 № 142 «Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів» визначила за необхідне приймати і удосконалювати програми професійної орієнтації та професійної підготовки, тісно пов'язані із зайнятістю, зокрема через державні служби зайнятості; поступово розширювати системи професійної орієнтації та постійної інформації стосовно зайнятості, з метою забезпечення того, щоб усебічна інформація і найбільш широка орієнтація були доступними особам з фізичними і розумовими вадами (ст. 1, 3)⁴⁴¹.

Зазначені принципи набули подальшого розвитку в Конвенції МОП від 20.06.1983 № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів», де компетентним органам публічної влади запропоновано вживати заходи з метою організації та оцінки служб професійної орієнтації, професійного навчання, працевлаштування, зайнятості, а також інших, пов'язаних з ними служб, щоб особи з інвалідністю мали можливість отримувати, зберігати роботу і просуватися по службі (ст. 7)⁴⁴². Натомість Конвенцією МОП від 21.06.1988 № 168 «Про

---

⁴³⁹ Конвенція МОП від 20.06.1983 № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_065.

⁴⁴⁰ Конвенції МОП від 29.06.1967 № 128 «Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_326.

⁴⁴¹ Конвенція МОП від 23.06.1975 № 142 «Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_057.

⁴⁴² Конвенція МОП від 20.06.1983 № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_065.

сприяння зайнятості та захист від безробіття» визначена необхідність створення умов, за яких працедавці були б зацікавлені пропонувати, зокрема особам з інвалідністю, продуктивну зайнятість, а останні – шукати таку зайнятість (ст. 2)⁴⁴³.

Вищезазначені положення знайшли свій розвиток у ст. 27 «Праця та зайнятість» Конвенції про права осіб з інвалідністю (ООН), 2006 р., зокрема щодо: заборони дискримінації за ознакою інвалідності стосовно всіх питань, які стосуються всіх форм зайнятості; захисту прав осіб з інвалідністю нарівні з іншими на справедливій й сприятливій умови праці; надання особам з інвалідністю можливості для ефективного доступу до загальних програм технічної та професійної орієнтації; наймання осіб з інвалідністю у державному секторі; забезпечення особам з інвалідністю розумного пристосування робочого місця та ін.⁴⁴⁴

Проведений аналіз положень вищевикладених міжнародних документів дозволяє виокремити наступні міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо працевлаштування, зайнятості, професійного орієнтування та професійного навчання осіб з інвалідністю:

- запровадження та реалізація національних програм і планів заходів щодо працевлаштування, трудової діяльності, професійного навчання осіб з інвалідністю тощо;
- стимулювання роботодавців до прийому осіб з інвалідністю на роботу шляхом надання відповідних пільг з оподаткування, державних закупівель їхньої продукції, наданих послуг тощо;
- реалізація державної політики щодо недопущення дискримінації осіб з інвалідністю на робочому місці, створення відповідної психологічної обстановки у трудовому колективі й т.п.;
- забезпечення можливості особам з інвалідністю здійснювати свої трудові й профспілкові права нарівні з іншими;
- введення квот при прийомі на роботу осіб з інвалідністю в установах, підприємствах організаціях, здійснення контролю у цій сфері, а також притягнення до адміністративної відповідальності недобросовісних роботодавців;
- проведення відповідних адміністративних і регулятивних заходів щодо розширення можливостей осіб з інвалідністю для індивідуальної трудової діяльності, підприємництва, розвитку кооперативів і організації власної справи;

⁴⁴³ Конвенція МОП від 21.06.1988 № 168 «Про сприяння зайнятості та захист від безробіття». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_182.

⁴⁴⁴ Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

- забезпечення дотримання таких умов праці, які б відповідали медичним рекомендаціям щодо осіб з інвалідністю, а також не погіршували стан здоров'я останніх, зокрема, недопущення на тяжкі роботи, в складних природних і погодних умовах тощо;
- організація ефективної діяльності на високому професійному рівні державних служб зайнятості, служб перекваліфікації, а також інших служб та державних органів, відповідальних за сферу працевлаштування та зайнятості осіб з інвалідністю;
- включення в процес перекваліфікації осіб з інвалідністю професійне орієнтування та професійне навчання, щоб надавати їм можливість підготуватися до роботи в усіх видах зайнятості, а також отримати і зберегти цю роботу;
- організація діяльності та фінансування шкіл і центрів навчання осіб з інвалідністю, у тому числі інтернатів; спеціальних короткострокових і довгострокових курсів для підготовки з певних спеціальностей; курсів підвищення кваліфікації;
- здійснення систематичних заходів щодо розширення системи професійної орієнтації та постійної інформації стосовно зайнятості з метою забезпечення того, щоб усебічна інформація і найбільш широка орієнтація були доступними особам з інвалідністю.

Забезпечення права на доступ і здобуття загальної, професійної та вищої освіти є базовою потребою у всьому цивілізованому світі. Однак особам з обмеженими функціональними можливостями є надзвичайно складно адаптуватися до навчального процесу, на рівні з іншими сприймати та засвоювати отриманий матеріал. Більше того, склалася така практика, що особи з інвалідністю, у силу свого стану здоров'я, піддаються постійній дискримінації та неповазі. Як наслідок – їм стає ще важче соціально інтегруватися та отримати належний рівень знань, який допоможе працевлаштуватися й т.п.

З метою врегулювання таких проблем світовою спільнотою вироблено низку загальнообов'язкових нормативно-правових актів у сфері освіти осіб з інвалідністю, які мають реалізовуватися публічними адміністраціями держав-членів ООН. Насамперед, у ст. 28 Конвенції про права дитини (ООН), 1989 р. зауважено, що органи державної влади, не зважаючи, зокрема, на інвалідність особи: а) вводять безплатну й обов'язкову початкову освіту; б) сприяють розвиткові різних форм середньої освіти, як загальної, так і професійної; в) забезпечують доступність вищої освіти для всіх на підставі здібностей кожного за допомогою всіх необхідних засобів; г) забезпечують доступність

інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей⁴⁴⁵.

Також про обов'язковість середньої освіти та недопущення дискримінації в освітній сфері наголошується в численних правових актах поважних міжнародних організацій, таких як Організація економічного співробітництва та розвитку та ЮНЕСКО. Основними тезами яких є: діти з особливими потребами мають навчатися у загальноосвітніх, а не окремих навчальних закладах; до дітей з інвалідністю слід застосовувати концепцію справедливості та особистої поваги⁴⁴⁶. Водночас Правилем 6 «Освіта» Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 № 48/96 «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» уточнюється, що публічним адміністраціям слід звертати особливу увагу на забезпечення доступу до освіти малолітнім та дітям з інвалідністю дошкільного віку, а також дорослим особам з інвалідністю, особливо жінкам. З цією метою органам публічної влади слід:

- мати чітко сформульовану державну політику, що підтримується на рівні освітніх закладів;
- забезпечувати гнучкість навчальних програм, можливість вносити у них доповнення та зміни;
- надавати високоякісні навчальні матеріали, забезпечити на постійній основі підготовку викладачів і надання їм підтримки⁴⁴⁷.

З моменту прийняття Конвенції про права осіб з інвалідністю (ООН), 2006 р. входить у широкий вжиток термін «інклюзивна освіта», який передбачає реалізацію права на освіту без дискримінації й на підставі рівності можливостей для всіх громадян⁴⁴⁸. Таким чином, інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, передбачаючи навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього закладу⁴⁴⁹.

Статтею 24 «Освіта» зазначеного міжнародно-правового акта врегульовано положення, згідно з яким публічна адміністрація під час гарантування реалізації права на інклюзивну освіту забезпечувала:

⁴⁴⁵ Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. К., 1990. № 1. С. 205.

⁴⁴⁶ Граб О. С. Інклюзивна освіта у міжнародному праві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 7. С. 240.

⁴⁴⁷ Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 р. № 48/96. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

⁴⁴⁸ Соболь Є. Ю. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні в сучасних умовах. Право та державне управління. 2013. № 3(12). С. 22–27.

⁴⁴⁹ Карпушенко А. В. Організація інклюзивної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / А. В. Карпушенко. Канів. 2013. С. 8.

недопущення виключення осіб з інвалідністю із системи загальної освіти, а дітей з інвалідністю – із системи безплатної та обов’язкової початкової або середньої освіти; рівні можливості доступу до інклюзивної, якісної та безплатної початкової й середньої освіти в місцях свого проживання; розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби; отримання всередині системи загальної освіти необхідної підтримки для полегшення їхнього ефективного навчання; ефективні заходи з організації індивідуалізованої підтримки ⁴⁵⁰.

Одночасно Саламанська декларація про принципи, політику і практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, 1994 р. закликає органи публічної влади держав-членів ООН: 1) реалізовувати державну політику й систематично виділяти бюджетні асигнування на вдосконалення системи освіти осіб з інвалідністю; 2) передбачати на рівні закону питання інклюзивної освіти осіб з інвалідністю; 3) розробляти демонстраційні проекти і заохочувати обміни з країнами, що мають досвід у галузі інклюзивних шкіл; 4) втілювати в життя механізми на основі децентралізації і широкої участі у сфері планування, моніторингу і оцінки освіти, що надається для дітей і дорослих з особливими освітніми потребами; 5) розробляти стратегії, що стосуються завчасного виявлення таких потреб і вжиття конкретних заходів, а також професійних аспектів інклюзивної освіти ⁴⁵¹.

Окрім зазначених міжнародних документів, також прийнято значний масив інших нормативно-правових актів щодо освітньої галузі, які у тій чи іншій мірі стосуються інвалідів, а саме: Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (ООН), 1960 р. ⁴⁵², Рекомендація ЮНЕСКО про розвиток освіти дорослих, 1974 р., Конвенція про технічну та професійну освіту (ЮНЕСКО), 1989 р. ⁴⁵³, Рекомендація 1281 (1995) Парламентської асамблеї Ради Європи державам-членам про гендерну рівність у галузі освіти, 1995 р., Декларація принципів толерантності (ЮНЕСКО), 1995 р. ⁴⁵⁴, Рекомендація R (99) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про середню освіту, 1999 р., Рекомендація 1437 (2000) Парламентської асамблеї Ради Європи державам-членам про неформальну освіту,

---

⁴⁵⁰ Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

⁴⁵¹ Саламанська декларація про принципи, політику і практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами від 10.06.1994 р. : прийнята Всесвітньою конференцією з освіти осіб з особливими потребами : доступ і якість (м. Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р.). URL: http://www.notabene.ru/down_syndrome/Rus/declarat.html.

⁴⁵² Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_174.

⁴⁵³ Конвенція про технічну та професійну освіту від 10.11.1989 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_271.

⁴⁵⁴ Декларація принципів толерантності від 16.11.1995 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_503.

2000 р.⁴⁵⁵, Комюніке ЮНЕСКО «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку», 2009 р. та ін.

Проведений аналіз положень вищеназваних міжнародних документів дозволяє виокремити такі міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо освіти осіб з інвалідністю:

- реалізація ефективної державної політики та стратегій щодо створення належних умов здобуття освіти особами з інвалідністю у навчальних закладах;
- створення рівних можливостей доступу осіб з інвалідністю до інклюзивної, якісної та безплатної початкової й середньої освіти в місцях свого проживання;
- втілення у життя правових, економічних та інших механізмів у сфері планування, моніторингу і оцінки освіти, що надається для дітей і дорослих з особливими освітніми потребами;
- організація за допомогою всіх необхідних засобів (адміністративних, регулятивних, фінансових та ін.) доступності вищої освіти для осіб з інвалідністю на підставі особистих здібностей і освітньої підготовки;
- контроль за недопущенням дискримінації відносно осіб з інвалідністю, зокрема, шляхом забезпечення навчання дітей з особливими потребами у загальноосвітніх закладах; недопущення порушення прав останніх у процесі навчання;
- забезпечення доступності інформації та матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для осіб з інвалідністю;
- впровадження гнучких навчальних програм для осіб з інвалідністю з можливістю внесення до них доповнень та змін, а також надання високоякісних навчальних матеріалів;
- розумне пристосування навчального процесу та приміщень до потреб осіб з інвалідністю, а також проведення ефективних заходів з організації індивідуалізованої підтримки такої категорії осіб.

Проведене дослідження міжнародних стандартів діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю дає підстави виокремити такі висновки, які попередньо були викладені у низці статей та апробовані під час участі на конференціях різних рівнів⁴⁵⁶:

⁴⁵⁵ Офіційний сайт Офісу Ради Європи в Україні. URL: <http://www.coe.kiev.ua>.

⁴⁵⁶ Соболь Є. Ю. Міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав та свобод інвалідів. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 2. Том 3. С. 68–73.; Соболь Є. Ю. Міжнародний досвід захисту прав осіб з обмеженими вадами розвитку. Право та управління. 2011. № 2. С. 340–345.; Соболь Є. Ю. Международный опыт защиты прав инвалидов правоохранительных органов. *Studia linguistica et juridika/ 2012-2013* : збірник наукових праць. Кіровоград : КІРоЛ, 2013. С. 116–125.; Соболь Є. Ю. Правовые коллизии обеспечения прав детей-инвалидов. Содружество наук. Барановичи-2013 : материалы IX Междунар. науч.-практ. конф. молод. исследователей, 23-24 мая 2013 г. Барановичи : РИО БарГУ, 2013. Кн. 2. С. 302.

1. Вироблено авторське бачення поняття «міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю» як закріплені у міжнародно-правових актах і документах правила рекомендаційного чи обов'язкового характеру та вимоги щодо напрямків, змісту діяльності та контролюючих функцій органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших інституцій, які виконують роль публічної адміністрації, у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

2. Останнім часом у світі запроваджувалися загальнообов'язкові та рекомендаційні міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. Основним на сьогодні з поміж напрямів такої діяльності є: забезпечення визнання у суспільстві рівності прав і свобод осіб з інвалідністю з іншими співгромадянами на державному та регіональному рівнях; заборона дискримінації за ознаками інвалідності та впровадження відповідальності за такі дії; створення належних соціальних, політичних, правових і економічних засад життєдіяльності осіб з інвалідністю; залучення всіх ланок публічної адміністрації до реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю; активізація з боку державної влади, місцевого самоврядування, недержавних установ і організацій до сприяння реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

3. Базовими міжнародними стандартами діяльності публічної адміністрації щодо профілактики інвалідності, реабілітації та медичного обслуговування осіб з інвалідністю є: проведення профілактичних заходів з метою недопущення поширення серед населення хвороб, які можуть спричинити інвалідність; раннє виявлення у закладах охорони здоров'я хвороб і травм, які можуть призводити до недієздатності особи; створення можливостей доступу осіб з інвалідністю до високоякісних медичних послуг; забезпечення надання особам з інвалідністю допоміжних пристроїв та обладнання, індивідуальної допомоги, соціальних і правових послуг з урахуванням їх потреб; розроблення національних програм реабілітації для всіх груп осіб з інвалідністю; врахування в усіх національних програмах реабілітації осіб з інвалідністю пропозицій та рекомендацій організацій осіб з інвалідністю; надання можливості особам з інвалідністю особисто брати участь у розробці та здійсненні заходів, пов'язаних з власною реабілітацією; реалізація заходів щодо гарантування особам з інвалідністю, які тимчасово перебувають у спеціалізованих закладах дотримання та поваги всіх прав і свобод людини та громадянина.

4. Проведений аналіз положень низки міжнародних документів дає можливість назвати такі міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо соціального забезпечення осіб з інвалідністю:

реалізовувати національні плани заходів щодо підтримання соціального забезпечення осіб з інвалідністю на належному рівні; сприяти розвиткові соціальних служб, в обов'язки яких покладено надавати допомогу особам з інвалідністю; забезпечувати виплату основних видів соціального забезпечення – державних пенсій та допомог по інвалідності; створення можливості кожній особі з інвалідністю на судове оскарження та звернення до вищих державних інстанцій у разі відмови у наданні державної допомоги і право на подання скарги відносно її виду або розміру.

5. До основних міжнародних стандартів діяльності публічної адміністрації щодо працевлаштування, зайнятості, професійного орієнтування та професійного навчання осіб з інвалідністю слід віднести: реалізація національних програм і планів заходів щодо працевлаштування, трудової діяльності, професійного навчання осіб з інвалідністю тощо; стимулювання роботодавців до прийому осіб з інвалідністю на роботу; реалізація державної політики щодо недопущення дискримінації осіб з інвалідністю на робочому місці; забезпечення можливості особам з інвалідністю здійснювати свої трудові й профспілкові права нарівні з іншими; введення квот при прийомі на роботу осіб з інвалідністю в установах, підприємствах організаціях; забезпечення дотримання таких умов праці, які б відповідали медичним рекомендаціям щодо осіб з інвалідністю, а також не погіршували стан здоров'я останніх, зокрема, недопущення на важкі роботи, в складних природних і погодних умовах тощо; здійснення систематичних заходів щодо розширення системи професійної орієнтації та постійної інформації стосовно зайнятості з метою забезпечення того, щоб усебічна інформація і найбільш широка орієнтація були доступними особам з інвалідністю.

6. Проведений аналіз положень міжнародних документів дозволяє виокремити такі міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо освіти осіб з інвалідністю: реалізація ефективної державної політики та стратегій щодо створення належних умов здобуття освіти особами з інвалідністю у навчальних закладах; створення рівних можливостей доступу осіб з інвалідністю до інклюзивної, якісної та безплатної початкової й середньої освіти в місцях свого проживання; втілення у життя правових, економічних та інших механізмів у сфері планування, моніторингу і оцінки освіти, що надається для дітей і дорослих з особливими освітніми потребами; організація за допомогою всіх необхідних засобів доступності вищої освіти для осіб з інвалідністю на підставі особистих здібностей і освітньої підготовки; контроль за недопущенням дискримінації стосовно осіб з інвалідністю; недопущення порушення прав останніх у процесі навчання; забезпечення доступності

інформації та матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для осіб з інвалідністю; розумне пристосування навчального процесу до потреб осіб з інвалідністю, а також проведення ефективних заходів з організації індивідуальної підтримки такої категорії осіб.

4.2. Повноваження міжнародних організацій щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю

Однією з основних форм міжнародного співробітництва є функціонування міжнародних організацій, які, реалізуючи свої повноваження, сприяють врегулюванню низки важливих напрямів діяльності національних публічних адміністрацій. Насамперед мова йде про ухвалення рекомендаційних та обов'язкових до виконання міжнародно-правових актів, в яких окреслені міжнародні норми та стандарти щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Більше того, міжнародні організації наділені значними контрольними повноваженнями. Зокрема, ухвалення оперативних рішень, які визначають організаційно-практичні аспекти діяльності національних публічних адміністрацій, а також надання останнім правової, технічної, економічної, фінансової та іншої необхідної допомоги. Здійснюється постійний контроль за дотриманням органами публічної влади держав-учасниць міжнародних норм і стандартів у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

Загалом зміст окремих повноважень міжнародних організацій щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю розглядалися деякими вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема: В. О. Галай⁴⁵⁷, Є. С. Герасимова⁴⁵⁸, У. О. Ільницька⁴⁵⁹, Є. В. Клочихин⁴⁶⁰, І. Б. Коліушко⁴⁶¹, Т. О. Коломоєць⁴⁶², Л. А. Луць⁴⁶³, О. В. Новакова⁴⁶⁴ та ін.

---

⁴⁵⁷ Галай В. О. Характеристика недержавних організацій із захисту прав пацієнтів. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2009. № 3. С. 154–158.

⁴⁵⁸ Использование международных механизмов для защиты трудовых и профсоюзных прав / под ред. Е.С. Герасимовой, О.С. Крыловой. М. : АНО «Центр социально-трудовых прав». СПб. : ЛЕМА, 2012. 148 с.

⁴⁵⁹ Ільницька У. Особливості міжнародно-правової суб'єктності неурядових організацій. Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку : Зб. наук. пр. Львів, 2012. Вип. 24. С. 84–91.

⁴⁶⁰ Клочихин Е. В. Теория международных организаций. Journal of International Relations Theory and World Politics. 2006. Т. 4. № 3 (12). С. 123–126.

⁴⁶¹ Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів) // Автори-упорядники: І. Б. Коліушко, В. Тимошук. К., 2006. 32 с.

⁴⁶² Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України : теорія, досвід та практика реалізації : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя., 2005. 455 с.

Під міжнародними організаціями Ю. Г. Козак та В. В. Ковалевський розуміють об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на підставі певних правил та процедур і діяльність яких виходить за національні кордони ⁴⁶⁵.

На думку А. С. Овчаренко та В. Е. Теліпко, міжнародна організація – це стабільна форма міжнародних відносин, що включає, в переважній більшості випадків, контрагентів принаймні з трьох держав і має узгоджені її учасниками цілі, компетенцію діяльності та власні органи, а також інші специфічні організаційні інституції ⁴⁶⁶.

Погоджуючись із зазначеним, І. Г. Бабець, А. І. Мокій та Т. П. Яхно виходять з позиції, що міжнародні організації є основною інституційною формою співробітництва держав у міжнародному або глобальному базисі, виступаючи організатором міждержавного спілкування в процесі глобальної економічної інтеграції ⁴⁶⁷.

Не зважаючи на визначеність поняття та належне розуміння змісту діяльності міжнародних організацій, на сьогодні немає одностайної наукової та професійної думки щодо ефективності та основного напрямку їхнього функціонування. Так, американський фахівець у сфері глобального управління С. Баркін та його російський колега Є. В. Ключихін вказують, що теорія міжнародних організацій включає три категорії трактування: реалісти – розглядають міжнародні інститути винятково як інструмент політики держав; інтернаціоналісти – зводять роль міжнародних організацій до контролю за дотриманням утверджених стандартів окремими державами; універсалісти – дотримуються позиції, що міжнародні інститути виступають показником позиції глобального громадянського суспільства, де найбільше значення мають не держави, а люди, які населяють земну кулю ⁴⁶⁸.

Водночас американські політологи та фахівці у сфері зовнішньополітичних відносин К. Райт та Г. Моргентау спільні у своїй думці на рахунок того, що міжнародні інтеграційні тенденції є першочерговим завданням людства, за яких постійно зростатиме

---

⁴⁶³ Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи : загальнотеоретична характеристика : автореф. ... дис. доктора юрид. наук : спец. 12.00.01. К., 2005. 34 с.

⁴⁶⁴ Новакова О. В. Роль міжнародних неурядових організацій в реалізації концепції сталого розвитку. Політологічні записки : зб. наук. праць. 2013. № 7. С. 1–10.

⁴⁶⁵ Міжнародні організації : навч. посібник / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. К. : Центр учбової літератури, 2007. С. 5.

⁴⁶⁶ Міжнародне публічне право : навч. посіб. / за заг. ред. В. Е. Теліпко. К. : Центр учбової літератури, 2010. С. 190.

⁴⁶⁷ Бабець І. Г. Міжнародні організації : навч. посіб. / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець. К. : Центр учбової літератури, 2011. С. 19.

⁴⁶⁸ J. Samuel Barkin. International Organization : Theories and Institutions. Palgrave Macmillan, 2006. P. 185.; Ключихин Е. В. Теория международных организаций. Journal of International Relations Theory and World Politics. 2006. Т. 4. № 3 (12). С. 123–124.

регулююча роль міжнародного права і ефективність міжнародних організацій⁴⁶⁹.

Також виникають питання щодо особливостей визначення територіальної приналежності та впливу національних юрисдикцій на діяльність міжнародних організацій, адже, зокрема, їхні штаб-квартири розташовані в конкретних країнах, натомість держав-учасниць може бути значна кількість. У цьому випадку, як доцільно підкреслюють В. П. Жушман та І. А. Шуміло, по-перше, міжнародні організації створюються на підставі міжнародних договорів, а не відповідно до внутрішнього законодавства країни перебування; по-друге, підпорядкування міжнародної організації національному праву будь-якої країни суперечило б незалежному міжнародному характеру такої організації; по-третє, організаційно-правова форма міжнародних організацій не базується на внутрішньому законодавстві країн, а є уніфікованою, вони виступають суб'єктами міжнародного права. Отже, міжнародні організації позанаціональні інституції – міжнародні юридичні особи⁴⁷⁰. Вони мають цивільну правоздатність у межах підписаних міжнародних договорів.

Вказаний особливий статус міжнародних організацій виражається у додаткових перевагах і привілеях серед юридичних осіб держав-учасниць під час реалізації своїх прав – сукупності норм, які регулюють створення, функціонування та повноваження міждержавних структур⁴⁷¹. Наприклад, згідно з Конвенцією про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН, 1947 р.⁴⁷² спеціалізовані установи, з майном і активами, хоч де б і в чистому б розпорядженні вони перебувають, користуються імунітетом від будь-якої форми судового втручання. Окрім того, всі приміщення, майно, а також архіви та інша документація таких суб'єктів є недоторканими. Ця норма частково знайшла своє закріплення, зокрема, й у вітчизняному законодавстві: «міжнародні організації підлягають юрисдикції судів України у межах, визначених міжнародними договорами України або законами України» (ч. 3 ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право»⁴⁷³).

Посадові особи та службовці міжнародних організацій при виконанні ними своїх обов'язків і при поїздках до місця перебування

---

⁴⁶⁹ Теория международных отношений : хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. С. 380.

⁴⁷⁰ Міжнародне приватне право : підруч. / за ред. В. П. Жушмана, І. А. Шуміло. Х. : Право, 2011. С. 115.

⁴⁷¹ Мацко А. С. Міжнародне право : навч. посіб. – 2-ге вид., переробл. і допов. / А. С. Мацко. К. : МАУП, 2005. С. 46.

⁴⁷² Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН: прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 21 листопада 1947 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_170.

⁴⁷³ Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.

відокремлених підрозділів, також користуються певними привілеями і імунітетом: імунітетом від особистого арешту або затримання та накладення арешту на особистий багаж; недоторканністю всіх паперів і документів; правом отримувати службові папери або кореспонденцію за допомогою кур'єрів; тими ж пільгами стосовно валютних обмежень і обміну грошей, які надаються представникам іноземних урядів, що перебувають у тимчасових службових відрядженнях; тим же імунітетом і пільгами стосовно їхнього особистого багажу, які надаються дипломатичним представникам відповідного рангу ⁴⁷⁴.

Погоджуючись з привілеями та імунітетами, які надаються спеціалізованим установам ООН у всьому цивілізованому світі, шведський дипломат і колишній Комісар Ради Європи з прав людини Т. Хаммарберг у той же час наголошує, що міжнародні організації мають бути підзвітні глобальній спільноті. Недотримання цієї вимоги може призвести до зловживань та взагалі знівелювати роль такої категорії суб'єктів міжнародного права. Автор вказує на існування певного механізму «стримування», але наводить слушні, на нашу думку, позиції щодо його розвитку та вдосконалення, зокрема: створення в державах-членах ООН незалежних судів або рад з прав людини; організація в структурі ООН комісій з розгляду скарг або заяв щодо діяльності міжнародних організацій; створення бюро омбудсмена з широкими повноваженнями; забезпечення державами-членами ООН, які направляють персонал у міжнародні місії з підтримки миру, можливості проведення незалежних розслідувань і повної підзвітності тих, хто несе відповідальність за порушення прав людини, у тому числі на підставі кримінальних, адміністративних і дисциплінарних процедур ⁴⁷⁵.

Основними критеріями типології міжнародних організацій є: членство суб'єктів міжнародних відносин і юридичний статус організації; географічне поширення; функціональна спрямованість; характер діяльності ⁴⁷⁶. Водночас найпоширенішим є поділ на дві основні групи: міждержавні (міжурядові) організації та міжнародні неурядові організації. Міждержавні (міжурядові) організації – засновуються на основі міжнародного договору групою держав; в рамках цих організацій здійснюється взаємодія держав-учасниць, і їх функціонування засноване на приведенні до деякого спільного знаменника зовнішньої політики учасників з тих питань, які є предметом діяльності відповідної

⁴⁷⁴ Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН: прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 21 листопада 1947 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_170.

⁴⁷⁵ Th.Hammarberg. International Organisations acting as quasi-governments should be held accountable / The Council of Europe : The Commissioner for Human Rights. URL: https://www.coe.int/t/commissioner/Source/.../VP090608_RU.pdf.

⁴⁷⁶ Міжнародні організації : навч. посібник / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. К. : Центр учбової літератури, 2007. С. 5.

організації. Натомість міжнародні неурядові організації виникають не на основі договору між державами, а шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб, діяльність яких здійснюється поза рамками офіційної зовнішньої політики держав⁴⁷⁷.

Визначальною ознакою будь-якої міжнародної міжурядової організації є наявність договірної основи: «...ця ознака визначає юридичну природу міжнародної організації»⁴⁷⁸. Крім того, останні наділені міжнародною правосуб'єктністю. Щодо цього у доповіді Робочої групи, затвердженій Комісією міжнародного права ООН на засіданні, присвяченому відповідальності міжнародних організацій (2002 р.)⁴⁷⁹, вказується: «Слід припускати, що міжнародне право наділяє ці міжнародні організації правосуб'єктністю, оскільки в іншому разі їхня поведінка приписувалася б їхнім членам і не виникало б жодних питань, що стосуються відповідальності організації за міжнародним правом». Таким чином, міжнародна міжурядова організація – це об'єднання держав, створене на погоджувальній основі, що має певні цілі, які відповідають загально визнаним принципам міжнародного права, має постійну внутрішньоорганізаційну структуру та володіє міжнародною правосуб'єктністю⁴⁸⁰.

Вказана категорія організацій, на відмінну від неурядових, офіційно належить до вторинних суб'єктів міжнародного права, про що йдеться зокрема у Віденській конвенції про право міжнародних договорів, 1969 р.⁴⁸¹

Основними правами міжнародних міжурядових організацій є такі: право брати участь у створенні міжнародно-правових норм; право органів організації користуватися певними владними повноваженнями, у тому числі право на прийняття рішень, обов'язкових для виконання; право користуватися привілеями й імунітетами, наданими як організації, так і її співробітникам; право розглядати спори між учасниками, а в деяких випадках і з державами, що не беруть участі у цій організації⁴⁸².

Міжнародні неурядові організації, згідно з резолюціями Генеральної Асамблеї ООН від 23.05.1968 № 1296 «Заходи по консультаціях з неурядовими організаціями» та від 28.05.1968 № 1297 «Неурядові організації», це будь-які некомерційні міжнародні організації з

---

⁴⁷⁷ Міжнародне публічне право : навч. посіб. / за заг. ред. В. Е. Теліпка. К. : Центр учбової літератури, 2010. С. 193.

⁴⁷⁸ Правовые вопросы структуры и деятельности международных организаций : учебн. пособ. / М. Поточный, Е. Шибаева. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1988. С. 18.

⁴⁷⁹ Доклад Комиссии международного права : 54-я сессия Генеральной Ассамблеи ООН : 29 апреля – 7 июня и 22 июля – 16 августа 2002 г. 2002. XII. 265 с.

⁴⁸⁰ Міжнародне право : навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. К. : Юрінком Інтер, 2006. С. 170–172.

⁴⁸¹ Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/995_118.

⁴⁸² Баймуратов М. О. Міжнародне право : підручн. / М. О. Баймуратов. – Х. : «Одіссей», 2002. – С. 84.

недержавним характером представництва, діяльність яких ґрунтується не на підставі міжурядового договору⁴⁸³. Вони засновуються, як правило, юридичними і фізичними особами і є організаціями міжнародної громадськості. Статути таких організацій не є міжнародними договорами, але вони мають спеціальну правосуб'єктність у силу того, що їм дається консультативний міжнародно-правовий статус при міжнародних міжурядових організаціях⁴⁸⁴.

Неурядові організації діють у сфері, що представляє міжнародний інтерес, який не пов'язаний з інтересом окремої особи, групи осіб, нації чи ситуації у конкретній державі. Останні мають статус юридичної особи та дотримуються основних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН, 1945 р.⁴⁸⁵ Також ці організації можуть бути складовою неформалізованих міжнародних суспільних рухів – екологічного, правозахисного, профспілкового, антивоєнного тощо⁴⁸⁶.

У Європейській конвенції про визнання юридичними особами міжнародних неурядових організацій, 1986 р. (Рада Європи) вказано на ознаки міжнародних неурядових організацій: мають некомерційний характер діяльності; створені у відповідності до норм міжнародного права; здійснюють діяльність не менше ніж у двох державах; мають свій зареєстрований офіс, а також керівні і контролюючі органи⁴⁸⁷.

Механізмом діяльності міжнародних неурядових організацій на сучасному етапі є мобілізація міжнародної громадської думки. Основним методом досягнення цілей є здійснення тиску на міжурядові організації, безпосередньо на ті або інші держави. Таким чином, міжнародні неурядові організації забезпечують розширення гнучкості політики держав, допомагають політикам краще зрозуміти сутність і особливості тієї сфери діяльності, за яку вони несуть відповідальність, а також зрозуміти завдання, що потребують вирішення, з точки зору громадян⁴⁸⁸.

За останнє десятиліття кількість зазначених неурядових міжнародних суб'єктів у світі перевищила 40 тис., що зумовлено, зокрема, таким: виникнення глобальних проблем, вирішення яких потребує не лише концентрації зусиль та спільних заходів міжнародного співтовариства держав, але й залучення світового громадянського

⁴⁸³ Офіційний сайт економічної та соціальної ради ООН. URL: <http://www.un.org/ru/ecosoc/docs/1968resolutions.shtml>.

⁴⁸⁴ Чепурнова Н. М. Международное право : учебно-методический издание / Н. М. Чепурнова. М. : Изд. центр ЕАОИ, 2008. С. 43–44.

⁴⁸⁵ Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

⁴⁸⁶ Ільницька У. Особливості міжнародно-правової суб'єктності неурядових організацій. Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку : Зб. наук. пр. Львів, 2012. Вип. 24. С. 86.

⁴⁸⁷ Європейська конвенція про визнання юридичними особами міжнародних неурядових організацій від 24.04.1986. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_683.

⁴⁸⁸ Новакова О. В. Роль міжнародних неурядових організацій в реалізації концепції сталого розвитку. Політологічні записки : зб. наук. праць. 2013. № 7. 4–5.

суспільства; активізація демократичних процесів у сфері внутрішніх та міжнародних відносин; поширення світового руху, спрямованого на захист загальнолюдських цінностей та недостатні можливості окремих держав та міжнародних організацій щодо дієвого розв'язання проблем сьогодення; посилення громадського контролю над процесом розробки й прийняття міждержавних рішень стосовно забезпечення захищеності життєво важливих інтересів людини та суспільства у разі появи нових викликів і загроз глобалізації⁴⁸⁹.

На підставі проведеного аналізу поняття та змісту функціонування міжнародних організацій можна зробити такі загальні висновки, які насамперед стосуватимуться питань врегулювання останніми діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

По-перше, міжнародні міжурядові організації – це інституції, наділені міжнародною правосуб'єктністю, які створюються шляхом об'єднання держав на договірній або погоджувальній основі з метою постійної реалізації політик національних публічних адміністрацій в обумовлених сферах міжнародної співпраці. Основними функціями міжнародних міжурядових організацій є:

1) правотворча – прийняття міжнародних нормативно-правових актів рекомендаційного та обов'язкового до виконання характеру, в яких окреслені міжнародні стандарти, зокрема, щодо загальних напрямів діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю;

2) інформаційна та консультативна – проведення консультацій, міжнародних конференцій, нарад, семінарів і т.п.; поширення статистичної інформації, надання наглядних друкованих або електронних матеріалів компетентним органам публічної влади, недержавним організаціям з питань реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю тощо;

3) регулятивна – ухвалення оперативних рішень, які визначають організаційно-практичні аспекти діяльності публічних адміністрацій держав-учасниць у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю; надання технічної, економічної, фінансової та іншої необхідної допомоги;

4) контрольна – здійснення контролю за дотриманням публічними адміністраціями держав-учасниць міжнародних норм і стандартів у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

По-друге, до міжнародних неурядових організацій слід відносити некомерційні міжнародні організації, які створені фізичними або

---

⁴⁸⁹ Корнієвський О. А. Громадські об'єднання у системі національної безпеки держави : монографія / О. А. Корнієвський. К. : Альтерпрес, 2010. С. 162–164.

юридичними особами у відповідності до норм міжнародного права з недержавним характером представництва. Основними функціями міжнародних неурядових організацій є:

1) консультативна – участь спільно з міжнародними міжурядовими організаціями або самостійно у розробці проектів нормативно-правових актів; надання професійних консультацій фізичним і юридичним особам, національним публічним адміністраціям щодо питань забезпечення реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю;

2) інформаційна – поширення серед держав-учасниць та національних публічних адміністрацій інформації про результати діяльності міжнародних міжурядових організацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, а також звіт про власну роботу; систематичне оприлюднення відомостей та даних про стан забезпечення, перспективи розвитку та глобальну співпрацю у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю;

3) контролююча – забезпечення контролю разом із міжнародними міжурядовими організаціями за додержанням державами-членами та їхніми публічними адміністраціями міжнародних стандартів у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

Згідно з Єдиним державним реєстром міжнародних організацій, членом яких є Україна, станом на 1 липня 2020 р. наша держава перебуває у складі 81 міжнародної міжурядової організації⁴⁹⁰. Разом із тим, фактично єдиний глобальний суб'єкт безпосередньо має належні повноваження у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю – ООН, а також окремі її спеціалізовані установи. Вважаємо за доцільне ближче розглянути повноваження вказаних міжнародних інституцій щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій держав-учасниць із цього напрямку.

Закономірний той факт, що ООН, членами якої на сьогодні є 193 країни, тримає першість у сфері створення належних умов реалізації та захисту прав і свобод осіб з обмеженими функціональними можливостями у світі. Вона очолює боротьбу за забезпечення повної рівності осіб з інвалідністю, заохочуючи їхню участь в соціальному, економічному і політичному житті. Нею підтверджено, що вказана категорія осіб є одним з важливих ресурсів суспільства, вона стала ініціатором укладення першого в історії договору про захист їхніх прав і гідності в усіх країнах світу – Конвенції про права осіб з інвалідністю⁴⁹¹.

Більше того, на прикладі України можна говорити про те, що ООН має індивідуальний підхід до кожної держави – міжнародного суб'єкта

⁴⁹⁰ Єдиний державний реєстр Міжнародних організацій, членом яких є Україна. URL: <https://data.gov.ua/dataset/89ea21a9-e0bf-4cac-a05e-c3da6e63d360>.

⁴⁹¹ Шестдесят направлений деятельности ООН : справочное издание. Нью-Йорк : Изд. Департамента общественной информации ООН, 2011. С. 11.

права, де є нагальна проблема у допомозі публічним адміністраціям щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Так, за останні п'ять років цією міжнародною організацією у нашій державі проведено низку інформаційно-консультативних, технічних та інших заходів у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, результативність та ефективність яких була закріплена в офіційних друкованих виданнях (Звіт про людський розвиток 2016 р.⁴⁹², Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік: Огляд (ПРООН), 2019 р.⁴⁹³ та ін.).

У відповідності до ст. 7 Статуту ООН головними її органами є: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна й Соціальна Рада, Рада з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат. Водночас функціонує більше десяти спеціалізованих установ, які здійснюють свої повноваження у найважливіших сферах життєдіяльності міжнародної спільноти (ВОЗ, ЮНІСЕФ, МАГАТЕ, МОП, ФАО, ЮНЕСКО та ін.). Основною метою цієї міжнародної організації є: підтримувати міжнародний мир і безпеку; розвивати дружні стосунки між націями на основі поваги принципу рівноправ'я і самовизначення народів; здійснювати співпрацю у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, а також у заохоченні і розвитку поваги до прав людини і основних свобод; бути центром для узгодження дій націй у досягненні цих спільних цілей⁴⁹⁴.

У структурі Генеральної Асамблеї ООН чільне місце займає система органів, спрямована за забезпечення прав і свобод людини та громадянина у світі. Насамперед мова йде про Управління Верховного комісара з прав людини – координаційний центр діяльності ООН з прав людини, що виконує функції секретаріату для Комісії з прав людини та інших компетентних органів цієї міжнародної організації. Воно також веде роботу у сфері прав людини на місцях, надає консультаційні послуги і технічну допомогу публічним адміністраціям держав-учасниць.

Водночас Верховний комісар з прав людини має повноваження щодо інституціоналізації співпраці та координації роботи з такими органами ООН як Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО),

---

⁴⁹² Звіт про людський розвиток 2016. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/annual-reports/human-development-report-2016.html>.

⁴⁹³ Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік: Огляд. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html

⁴⁹⁴ Глобалістика : енциклопедія / гл. ред. И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. М. : Изд-во «Радуга», 2003. С. 731.

Програма Розвитку ООН (ПРООН), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ) і Добровольці ООН (ДООН)⁴⁹⁵.

Згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 №48/141 «Верховний Комісар ООН по заохоченню і захисту всіх прав людини» Верховний комісар уповноважений: заохочувати і захищати здійснення всіма людьми своїх прав; надавати компетентним органам системи ООН рекомендації з метою сприяння заохоченню і захисту усіх прав людини; надавати технічну допомогу публічним адміністраціям держав-учасниць у здійсненні діяльності у сфері прав людини; координувати навчальні програми ООН у сфері прав людини; грати активну роль в усуненні перепон на шляху реалізації прав людини; протидіяти порушенням прав людини; підтримувати діалог з національними публічними адміністраціями для того, щоб забезпечити повагу всіх прав людини; розширювати міжнародну співпраця; координувати діяльність у сфері заохочення і захисту прав людини в системі ООН; здійснювати адаптацію, зміцнення й оптимізацію всіх механізмів ООН у сфері прав людини⁴⁹⁶.

Інші інституції ООН з прав людини офіційно мають поділ на статутні органи (Рада з прав людини, Універсальний періодичний огляд, Спеціальні процедури Ради з прав людини, Процедура розгляду скарг у Раду з прав людини) та договірні органи (Комітет з прав людини, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації стосовно жінок, Комітет проти тортур, Підкомітет з попередження тортур, Комітет з прав дитини, Комітет із захисту прав працюючих мігрантів, Комітет з прав осіб з інвалідністю, Комітет з насильницьких зникнень).

Рада з прав людини є міжурядовим органом у системі ООН, що відповідає за сприяння загальній повазі і захисту прав людини по всьому світу і за розгляд ситуацій, пов'язаних з порушенням прав людини, а також за підготовку відповідних рекомендацій публічним адміністраціям держав-учасниць. У компетенцію Ради входить обговорення всіх тематичних питань і ситуацій у сфері прав людини, які вимагають її уваги впродовж календарного року. До складу Ради з прав людини ООН входять Універсальний періодичний огляд, Спеціальні процедури Ради з прав людини та Процедура розгляду скарг у Раду з прав людини⁴⁹⁷.

Універсальний періодичний огляд – механізм контролю за інформацією щодо прав людини в державах-учасницях ООН, який надає

⁴⁹⁵ Офіційний сайт ООН. URL: <http://www.un.org>.

⁴⁹⁶ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 № 48/141 «Верховний Комісар ООН по заохоченню і захисту всіх прав людини». URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/Rresunhchr1993.html>.

⁴⁹⁷ Офіційний сайт Управління Верховного комісара з прав людини ООН. URL: <http://www.ohchr.org>.

можливість кожній національній публічній адміністрації звітувати про пророблені нею заходи з метою поліпшення ситуації у сфері реалізації та захисту прав і свобод людини.

Спеціальні процедури Ради з прав людини – незалежні експерти у сфері прав людини, уповноважені інформувати і консультувати з конкретних питань по ситуаціях з правами людини в певних країнах. За підтримки Управління Верховного комісара ООН з прав людини спеціальні процедури здійснюють візити до держав-учасниць; реагують на індивідуальні випадки порушень прав людини, а також проблеми ширшого і структурного характеру, шляхом направлення публічним адміністраціям або іншим особам застережних повідомлень; проводять тематичні дослідження і експертні консультації, сприяють розробці міжнародних стандартів у сфері прав людини, беруть участь в інформаційно-просвітницькій діяльності, підвищують обізнаність громадськості і надають консультації з питань технічної співпраці.

Процедура розгляду скарг в Раді з прав людини – механізм розгляду скарг окремих фізичних і юридичних осіб на порушення їхніх прав з боку публічної адміністрації; скарг національних публічних адміністрацій на порушення прав людини і громадянина іншими державами. Водночас процедура розслідування передбачає ініціативність з'ясування компетентними органами з прав людини ООН всіх обставин порушення прав людини при отриманні достовірної інформації про серйозні, грубі або систематичні порушення міжнародно-правових актів публічними адміністраціями ⁴⁹⁸.

Велика увага Ради з прав людини приділяється процесу огляду, раціоналізації та удосконалення мандатів системи спеціальних процедур – одному з головних елементів ООН із захисту та заохочення прав людини у світі. Іншою унікальною особливістю цієї системи є безпосередній доступ утримувачів мандатів до інформації через підтримання контактів з публічними адміністраціями та іншими зацікавленими сторонами, зокрема, у ході їх візитів до країн. Завдяки цьому механізму вдалося вирішити низку проблем щодо порушень прав людини, з якими зіштовхнулися окремі особи чи групи осіб, та були прийняті відповідні заходи з покращення ситуації. Саме тому Україна надає пріоритетне значення співробітництву з цією міжнародною структурою у сфері захисту прав людини, розглядаючи цю діяльність як важливий внесок у зміцнення міжнародної стабільності і безпеки та поширення демократичних стандартів у світі ⁴⁹⁹.

---

⁴⁹⁸ Офіційний сайт Управління Верховного комісара з прав людини ООН. URL: <http://www.ohchr.org>.

⁴⁹⁹ Офіційний сайт Постійного представництва України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. URL: <http://geneva.mfa.gov.ua>.

Договірні органи з прав людини ООН – це комітети незалежних експертів, які здійснюють нагляд за виконанням міжнародно-правових актів (договорів) ООН у сфері прав людини національними публічними адміністраціями. Вони роблять це шляхом розгляду доповідей, які періодично надаються державами-учасницями щодо заходів з реалізації положень міжнародних договорів. На основі цього процесу вказані структури приймають так звані заключні зауваження, у яких відзначаються як позитивні аспекти виконання договору, так й ті напрями, з котрих надаються рекомендації щодо прийняття додаткових заходів. Окрім розгляду доповідей держав-учасниць, договірні органи з прав людини виконують й інші функції, спрямовані на забезпечення виконання міжнародно-правових актів, залежно від напрямків реалізації своїх повноважень⁵⁰⁰.

У нашому випадку центральне значення має договірний орган ООН – Комітет з прав осіб з інвалідністю, який уповноважений здійснювати нагляд за виконанням публічними адміністраціями держав-учасниць положень Конвенції про права осіб з інвалідністю, 2006 р. Статтями 34-40 цього міжнародно-правового акта врегульовано основи функціонування вказаної інституції.

На сьогодні Комітет з прав осіб з інвалідністю складається з 12 експертів, які здійснюють свою діяльність на незалежній основі, підзвітні та підконтрольні Генеральному секретареві ООН⁵⁰¹. Останні виступають від власної особи та мають високі моральні якості й визнану компетентність і досвід у галузі реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю.

Члени Комітету з прав осіб з інвалідністю обираються державами-учасницями на чотирирічний строк, причому приділяється увага справедливому географічному розподілові, представництву різних форм цивілізації та основних правових систем, збалансованому представленню статей та участі експертів осіб з інвалідністю. Вони обираються таємним голосуванням зі списку кандидатів, висунутих державами-учасницями з числа своїх громадян, на засіданнях Конференції держав-учасниць (ст. 34 Конвенції про права осіб з інвалідністю, 2006 р.).

Механізм реалізації наглядових повноважень аналізованого договірного органу передбачає отримання через Генерального секретаря ООН від національних публічних адміністрацій розлогіх доповідей про заходи, ужиті для виконання ними своїх зобов'язань згідно з Конвенцією про права осіб з інвалідністю, 2006 р. У свою чергу Комітет з прав осіб з

⁵⁰⁰ Как работать по Программе ООН в области прав человека. Справочник для гражданского общества. Нью-Йорк, Женева : Rights & Democasy ; Управление Верховного комиссара по правам человека, 2008. С. 31–32.

⁵⁰¹ Абашидзе А. Х. Универсальные механизмы защиты прав человека : практ. пособ. / А. Х. Абашидзе, А. О. Гольтязев. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. С. 106.

інвалідністю може запитувати в держав-учасниць додаткову інформацію, що стосується виконання вказаних зобов'язань (ст. 35 Конвенції про права осіб з інвалідністю, 2006 р.).

Коли національні публічні адміністрації суттєво запізнюються з поданням доповідей, Комітет з прав осіб з інвалідністю може повідомити відповідній державі-учасниці про те, що якщо протягом трьох місяців після цього повідомлення відповідна доповідь не буде подана, то питання про виконання Конвенції про права осіб з інвалідністю, 2006 р. у цій країні необхідно буде розглянути на підставі достовірної інформації, яка була отримана із власних джерел.

У випадках, якщо Комітет з прав осіб з інвалідністю вважає це доречним, він надсилає доповіді держав-учасниць до спеціалізованих установ, фондів і програм ООН, а також до інших компетентних органів, щоб ті звернули увагу на висловлене там прохання стосовно надання технічної консультації або допомоги чи вказівки, що міститься там стосовно потреби в останніх, разом із зауваженнями та рекомендаціями з приводу цих прохань або вказівок (ст. 36-37 Конвенції про права осіб з інвалідністю, 2006 р.).

Проведений аналіз аспектів функціонування ООН щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю дозволяє виокремити такі загальні повноваження цієї міжнародної організації:

- забезпечення та розширення міжнародної співпраці у вирішенні проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, а також у заохоченні та розвитку поваги до прав і свобод осіб з інвалідністю;
- здійснення адаптації, зміцнення й оптимізації правових, економічних, соціальних та інших механізмів ООН у сфері прав і свобод осіб з інвалідністю;
- проведення тематичних досліджень й експертних консультацій з метою сприяння розробці міжнародних стандартів у сфері прав і свобод осіб з інвалідністю;
- надання компетентним органам системи ООН рекомендацій з метою сприяння заохоченню та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, а також координування навчальних програм ООН у вказаній сфері;
- проведення технічної співпраці та надання консультативної допомоги публічним адміністраціям держав-учасниць ООН у здійсненні діяльності у сфері реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю;

- участь в інформаційно-просвітницькій діяльності з метою підвищення обізнаності міжнародної громадськості у сфері прав і свобод осіб з інвалідністю;
- протидія порушенням прав і свобод осіб з інвалідністю, зокрема, шляхом підтримування діалогу з національними публічними адміністраціями;
- здійснення нагляду і контролю за інформацією щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у державах-учасниках ООН, у тому числі, шляхом зобов'язання національних публічних адміністрацій звітувати про пророблені ними заходи з метою поліпшення ситуації у цій сфері;
- оперативне реагування на індивідуальні випадки порушень прав і свобод осіб з інвалідністю шляхом направлення національним публічним адміністраціям застережних повідомлень;
- з'ясування всіх обставин порушення прав і свобод осіб з інвалідністю при отриманні достовірної інформації про серйозні, грубі або систематичні порушення норм міжнародно-правових актів національними публічними адміністраціями.

Серед переліку спеціалізованих установ у системі ООН, повноваження яких у повній мірі стосується питань прав і свобод осіб з інвалідністю, особливе місце займає МОП. Це унікальна організація, яка об'єднує представників публічних адміністрацій, організацій працівників та роботодавців задля спільної розробки політики і програм. Вона як всесвітня інституція відповідає за розроблення Міжнародних стандартів у сфері праці і здійснює нагляд за їх дотриманням. У співпраці з країнами-членами організації МОП прагне забезпечити дотримання стандартів у сфері праці на законодавчому рівні і на практиці. Її тристороння структура є унікальним форумом, на якому органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також соціальні економічні партнери 183 країн-членів можуть вільно та відкрито обговорювати та розробляти трудові стандарти та програми ⁵⁰².

МОП має чотири головні стратегічні цілі: розвиток та реалізація норм і принципів у сфері праці; створення ширших можливостей для жінок і чоловіків щодо забезпечення достойної зайнятості; розширення охоплення й підвищення ефективності соціального захисту для всіх; зміцнення тристоронньої структури й підтримки соціального діалогу. Водночас до основних функцій слід віднести нормативну діяльність; технічне співробітництво; підготовку досліджень і публікацій ⁵⁰³.

⁵⁰² Офіційний сайт Міжнародної організації праці. URL: <http://www.ilo.org.ua>.

⁵⁰³ Міжнародні організації : навч. посібник / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. К. : Центр учбової літератури, 2007. С. 152.

Нормативна діяльність – розроблення міжнародних нормативно-правових актів з регулювання умов праці, зайнятості, прибутків, соціального забезпечення й основних прав людини та управління працею.

Технічне співробітництво полягає в розробленні й втіленні в життя проектів з різних аспектів трудових відносин у країнах-членах. Найактуальнішими темами проектів є: підготовка кадрів; зайнятість і розвиток; планування робочої сили; ринок праці; умови праці й виробниче середовище; соціальне забезпечення; трудові відносини; робітнича освіта; права трудящих мігрантів. З метою реалізації технічних проектів МОП відряджає експертів та місії у відповідні країни.

Дослідницька діяльність МОП реалізується у підготовці оглядів ситуації в сфері праці в окремих країнах і регіонах, в аналізі галузевих і регіональних проблем праці; в оцінюванні тенденцій соціально-економічного розвитку. МОП публікує огляди, видає бюлетені з питань трудових відносин⁵⁰⁴.

У Статуті МОП закріплено основи механізму контролю та нагляду за діяльністю публічних адміністрацій щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері трудових відносин, професійної освіти та підготовки соціальних стандартів тощо⁵⁰⁵. Так, у рамках постійної системи нагляду держави-учасниці зобов'язані надавати регулярні звіти про виконання ратифікованих міжнародно-правових актів (ст. 22), а також періодичні звіти про кроки, пророблені щодо ще нератифікованих конвенцій (ст. 19). Окрім того, щороку Комітет експертів готує доповідь, адресовану Адміністративній раді МОП, включаючи загальну доповідь та зауваження на адресу національних адміністрацій з приводу виконання ними окремих конвенцій і загальний огляд щодо актів, по яких підготовлені доповіді з нератифікованих конвенцій.

У рамках спеціальної системи нагляду можуть бути використані такі механізми: подання відповідно до ст. 24 Статуту МОП відносно країн, що ратифікували конвенції; скарги відповідно до ст. 26 Статуту МОП відносно країн, що ратифікували конвенції; заяви про порушення принципу свободи об'єднання в Комітет зі свободи об'єднання Адміністративної ради МОП⁵⁰⁶.

На підставі зазначеного можна визначити такі повноваження МОП щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю:

---

⁵⁰⁴ Міжнародні організації : навч. посібник / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. К. : Центр учбової літератури, 2007. С. 152–154.

⁵⁰⁵ Статут МОП від 28.06.1919. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_154.

⁵⁰⁶ Использование международных механизмов для защиты трудовых и профсоюзных прав / под ред. Е. С. Герасимовой, О. С. Крыловой. М. : АНО «Центр социально-трудовых прав». СПб. : ЛЕМА, 2012. С. 41–42.

- розроблення та впровадження міжнародних стандартів у діяльність публічних адміністрацій держав-учасниць МОП з регулювання умов праці, зайнятості, соціального забезпечення осіб з інвалідністю тощо;
- реалізація проектів з різних аспектів трудових відносин публічних адміністрацій з особами з інвалідністю шляхом відрядження експертів та місії у відповідні країни;
- публікування інформаційних оглядів щодо ситуації в сфері праці осіб з інвалідністю в окремих країнах і регіонах; видання бюлетенів з питань трудових відносин осіб з інвалідністю тощо;
- здійснення нагляду та контролю за діяльністю публічних адміністрацій щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у вказаній сфері шляхом зобов'язання надавати державам-учасницям МОП регулярні звіти про виконання ратифікованих міжнародно-правових актів;
- оперативне реагування на порушення трудових прав осіб з інвалідністю у спосіб розгляду і вирішення скарг на відповідні національні публічні адміністрації.

Низка інших міжнародних організацій (ВООЗ, ЮНЕСКО та ін.) мають окремі повноваження щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю. Разом із тим такі повноваження є координовані й узгоджені з ООН, а тому мають розглядатися в межах функціонування цієї глобальної інституції.

Проведений аналіз повноважень міжнародних організацій щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у досліджуваній сфері дає підстави виокремити ключові висновки і пропозиції, які попередньо були викладені у низці статей та обговорені на конференціях⁵⁰⁷:

1. Запропоновано авторське бачення поняття «міжнародні міжурядові організації» – це інституції, наділені міжнародною правосуб'єктністю, які створюються шляхом об'єднання держав на договірній або погоджувальній основі з метою постійної реалізації політик національних публічних адміністрацій в обумовлених сферах міжнародної співпраці.

«Міжнародні неурядові організації» – це некомерційні міжнародні організації, які створені фізичними або юридичними особами у відповідності до норм міжнародного права з недержавним характером представництва.

---

⁵⁰⁷ Соболь Є. Ю. Міжнародний досвід захисту прав осіб з обмеженими вадами розвитку. Право та управління. 2011. № 2. С. 340–345.; Соболь Є. Ю. Международный опыт защиты прав инвалидов правоохранительных органов. *Studia linguistica et iuridica* 2012-2013 : збірник наукових праць. Кіровоград : КІРоЛ, 2013. С. 116–125.

2. Виокремлено функції міжнародних міжурядових організацій щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю: 1) правотворча – прийняття міжнародних нормативно-правових актів рекомендаційного та обов'язкового до виконання характеру, в яких окреслені міжнародні стандарти, зокрема, щодо загальних напрямів діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю; 2) інформаційна та консультативна – проведення консультацій, міжнародних конференцій, нарад, семінарів і т.п.; поширення статистичної інформації, надання наглядних друкованих або електронних матеріалів компетентним органам публічної влади, недержавним організаціям з питань реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю тощо; 3) регулятивна – ухвалення оперативних рішень, які визначають організаційно-практичні аспекти діяльності публічних адміністрацій держав-учасниць у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю; надання технічної, економічної, фінансової та іншої необхідної допомоги; 4) контрольна – здійснення контролю за дотриманням публічними адміністраціями держав-учасниць міжнародних норм і стандартів у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

3. Основними функціями міжнародних неурядових організацій щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю є: 1) консультативна – участь спільно з міжнародними міжурядовими організаціями або самостійно у розробці проектів нормативно-правових актів; надання професійних консультацій фізичним і юридичним особам, національним публічним адміністраціям щодо забезпечення реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю; 2) інформаційна – поширення серед держав-учасниць та національних публічних адміністрацій інформації про результати діяльності міжнародними міжурядовими організаціями у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, а також звіт про власну роботу; систематичне оприлюднення відомостей та даних про стан забезпечення, перспективи розвитку та глобальну співпрацю у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю; 3) контролююча – забезпечення контролю разом із міжнародними міжурядовими організаціями за додержанням державами-членами та їхніми публічними адміністраціями міжнародних стандартів у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

4. Проведений аналіз аспектів функціонування ООН щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю дозволяє виокремити такі загальні повноваження цієї міжнародної організації:

- забезпечення та розширення міжнародної співпраці у вирішенні проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, а також у заохоченні та розвитку поваги до прав і свобод осіб з інвалідністю;
- здійснення адаптації, зміцнення й оптимізації правових, економічних, соціальних та інших механізмів ООН у сфері прав і свобод осіб з інвалідністю;
- проведення тематичних досліджень й експертних консультацій з метою сприяння розробці міжнародних стандартів у сфері прав і свобод осіб з інвалідністю;
- надання компетентним органам системи ООН рекомендацій з метою сприяння заохоченню та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, а також координування навчальних програм ООН у вказаній сфері;
- проведення технічної співпраці та надання консультативної допомоги публічним адміністраціям держав-учасниць ООН у здійсненні діяльності у сфері реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю;
- участь в інформаційно-просвітницькій діяльності з метою підвищення обізнаності міжнародної громадськості у сфері прав і свобод осіб з інвалідністю;
- протидія порушенням прав і свобод осіб з інвалідністю, зокрема, шляхом підтримання діалогу з національними публічними адміністраціями;
- здійснення нагляду і контролю за інформацією щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у державах-учасниках ООН, у тому числі, шляхом зобов'язання національних публічних адміністрацій звітувати про пророблені ними заходи з метою поліпшення ситуації у цій сфері;
- оперативне реагування на індивідуальні випадки порушень прав і свобод осіб з інвалідністю шляхом направлення національним публічним адміністраціям застережних повідомлень;
- з'ясування всіх обставин порушення прав і свобод осіб з інвалідністю при отриманні достовірної інформації про серйозні, грубі або систематичні порушення норм міжнародно-правових актів національними публічними адміністраціями.

5. До повноважень МОП щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у сфері реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю слід віднести:

- розроблення та впровадження міжнародних стандартів у діяльність публічних адміністрацій держав-учасниць МОП з

- регулювання умов праці, зайнятості, соціального забезпечення осіб з інвалідністю тощо;
- реалізація проектів з різних аспектів трудових відносин публічних адміністрацій з особами з інвалідністю шляхом відрядження експертів та місій у відповідні країни;
  - публікування інформаційних оглядів щодо ситуації в сфері праці інвалідів в окремих країнах і регіонах; видання бюлетенів з питань трудових відносин осіб з інвалідністю тощо;
  - здійснення нагляду та контролю за діяльністю публічних адміністрацій щодо реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у вказаній сфері шляхом зобов'язання надавати державам-учасницям МОП регулярні звіти про виконання ратифікованих міжнародно-правових актів;
  - оперативне реагування на порушення трудових прав осіб з інвалідністю у способах і методах розгляду і вирішення скарг на відповідні національні публічні адміністрації.

РОЗДІЛ 5.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

5.1. Сутність, види форм та система методів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю

Перехід української державності на політику людиноцентризму, за умовами якої – людина є центром всіх дій держави та її апарату, направленими на охорону і захист її прав, свобод та інтересів, є вимогою сучасності, обов’язковою умовою розвитку держави як демократичної, правової та соціальної, а також сприяє процесу євроінтеграції.

Але все це на даний час є лише прагненням України, оскільки реальний стан справ у державі свідчить про доволі низький рівень захищеності прав людини, більшість правових норм, що мають забезпечити охорону її прав мають суто декларативний характер. Це пояснюється не тільки рівнем економічного розвитку країни, як ми звикли це чути від представників публічної влади, в першу чергу, на нашу думку, причиною такої ситуації з охороною прав особи є неналежним чином сформовані та регламентовані законодавчо форми діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правової охорони прав людини. Особливо гостро дана проблема проявляється у сфері прав осіб з інвалідністю, в тому числі і дітей, які мають ознаки інвалідності.

Сфера підвищення соціальних стандартів і рівня соціального захисту в Україні знайшла своє відображення у ст. 419 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, в якій закріплено, що сторони посилюють діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації⁵⁰⁸.

---

⁵⁰⁸ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27 червня 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#top

Наявна на даний час практика соціально-економічної політики у сфері прав дітей з інвалідністю є застарілою, не відповідає вимогам сучасності та має суттєві відмінності від високогуманного міжнародного рівня стандартів у сфері адміністративно-правової охорони прав даної категорії членів суспільства.

На думку М. В. Кравченко, правове поле хоча й містить багато позитивних кроків на шляху вирішення численних проблем осіб з інвалідністю, але є переважно декларативним, не забезпеченим матеріальними ресурсами та механізмами управлінського впровадження. Отже, існуюча система державної політики у сфері прав осіб з інвалідністю потребує суттєвих змін і доповнень та модернізації⁵⁰⁹.

Діяльність держави в питаннях охорони прав дітей з інвалідністю має нарешті відійти від практики простої «компенсації», що здійснюється у вигляді соціальних виплат особам з інвалідністю і запровадити політику пристосування суспільства та навколишньої інфраструктури до сприйняття дітей з ознаками інвалідності як повноцінних членів суспільства, які потребують не співчуття а повноцінного сприйняття, та їх потреб для повноцінного зростання, розвитку і повної соціалізації, усунувши будь-які існуючі для цього бар'єри.

Саме тому актуальності наразі набуває питання встановлення та запровадження конкретних форм адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, що мають здійснюватися публічною адміністрацією, для гарантування дотримання цих прав і недопущення їх порушення з боку абсолютного кола суб'єктів суспільних правовідносин.

Як зазначає О.М. Правоторова, однією з важливих ознак державної влади є форми адміністративної діяльності публічної адміністрації, які у свою чергу є певними адміністративними інструментами у виконанні тих чи інших завдань у механізмі адміністративно-правової охорони. Первинним серед адміністративних інструментів є форми адміністративної діяльності публічної адміністрації⁵¹⁰.

Тож метою дослідження є визначення сутності та видів форм адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, шляхом запровадження власної дефініції цієї правової категорії та характеристики застосовуваних публічною адміністрацією форм правової охорони.

Для проведення даного дослідження, формування власної позиції з приводу досліджуваного питання, використовувались роботи таких науковців: В. Б. Авер'янов, С. С. Алексеев, Ю. П. Битяк, І. О. Бандурка, О. І. Вінгловська, А. В. Дакал, А. М. Колодій, В. В. Копейчиков,

---

⁵⁰⁹ Кравченко М.В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 3. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf>

⁵¹⁰ Правоторова О.М. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації в механізмі адміністративно-правової охорони. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 124

М. І. Матузов, Л. І. Миськів, В. С. Нарсесянц, А. М. Нечаєва,
П. М. Рабінович, В. П. Сальніков, Є. Ю. Соболь, І. В. Цибуліна та багато
інших.

К. Булатов, В. Галуцько, І. Голосніченко, Л. Кожура, М. Ковалів,
В. Курило, О. Нікітенко, Л. Рогач, А. Сачаво, О. Остапенко,
О. Угровецький, В. Хатуаєв, В. Шаповал та ін.

Факт ратифікації Конвенції про права дитини від 20.11.1989 року та
Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 року засвідчив
визнання Україною тієї обставини, що діти мають право на особливе
піклування і допомогу, згідно Декларації прав дитини, прийнятої
резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада
1959 року дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує
спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист
як до, так і після народження.

Визнання на міжнародному рівні такого особливого статусу дитини,
та її особливих потреб у зв'язку з інвалідністю, зобов'язує Україну
забезпечити реалізацію визначених потреб, що покликані здійснити
органи публічної адміністрації, шляхом застосування інституту
адміністративно-правової охорони прав, що забезпечить прояв ознак
правової держави та формування суспільної свідомості по відношенню
до такої категорії членів суспільства як діти з інвалідністю.

Діяльність держави щодо осіб з інвалідністю виявляється у
створенні правових, економічних, соціально-побутових і соціально-
психологічних умов для задоволення їх потреб у покращенні здоров'я,
матеріальному забезпеченні, трудовій діяльності тощо⁵¹¹.

Тобто здійснення заходів з охорони прав дітей з інвалідністю є
безпосереднім завданням публічного адміністрування з боку держави,
яке має бути здійснено з урахуванням вимог сьогодення та інтересів
суб'єктів, чий права підлягають охороні.

Як слушно зауважила А. Колісник, що публічне адміністрування як
вид управлінської діяльності та взаємодії відповідних гілок державної
влади й місцевого самоврядування наразі потребує оновлення й
реформування. Передусім, це стосується перегляду існуючих підходів до
правового регулювання статусу суб'єктів публічного адміністрування,
форм та методів реалізації останнього. Адаптація публічного управління
до умов інформаційного суспільства, що передбачають впровадження
електронного урядування, як нової форми взаємодії влади і суспільства
набуває особливого значення у контексті євроінтеграційних прагнень
України⁵¹².

⁵¹¹ Соболь Є.Ю. Загальні аспекти соціально-психологічної адаптації інвалідів у соціумі. *Право і
Безпека*. 2012. № 5. С. 237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_5_54

⁵¹² Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового
забезпечення : зб. наук. пр. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9–10 квіт.

Розвиток України, як сучасної соціально-орієнтованої, правової і демократичної держави, з урахуванням прийнятих до виконання та запровадження міжнародних і європейських цінностей у сфері охорони прав дітей з інвалідністю, вимагає відповідного пристосування процедури публічного адміністрування до теорії людиноцентризму та інтересів даної категорії громадян.

Наразі термін публічне адміністрування не знаходить єдиного розуміння в наукових колах та відповідно сприймається науковцями дещо по-різному.

Деякі науковці висловлюють точку зору, яка визначає публічне адміністрування як регламентовану законами й іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що спрямована на здійснення законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень і надання встановлених законами адміністративних послуг⁵¹³.

О. В. Кузьменко слушно підкреслює, що публічне адміністрування – це діяльність публічної адміністрації щодо задоволення загальних публічних інтересів соціуму⁵¹⁴.

На думку А. В. Андрєєва категорія «публічне адміністрування» більше кореспондується з новою «людиноцентристською» доктриною адміністративного права та відповідає сучасним реаліям практичної діяльності держави⁵¹⁵.

На наш погляд, слушну думку з цього приводу висловив О. М. Волков, який розглядає публічне адміністрування як діяльність виконавчо-розпорядчого типу щодо забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних прав приватних осіб, а також з вироблення і реалізації державної політики, нормативно-правового регулювання з надання публічних послуг з управління державним майном і здійснення правозастосовних функцій, зокрема контролю та нагляду⁵¹⁶.

Таким чином можна визначити, що публічне адміністрування, одним із своїх напрямків, визначених функціями і повноваженнями

2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; [відп. за вип.: Н.П. Матюхіна, Г.А. Гончаренко, М.С. Ковтун, С.А. Федчишин]. Харків : Право, 2020. С. 7

⁵¹³ Чернов С.І., Гайдученко С.О. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування». Харків: ХНУМГ, 2014. С. 7 URL: <https://eprints.kname.edu.ua/35679/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%9F%D0%90.pdf>

⁵¹⁴ Кузьменко О.В. Правова детермінація поняття «публічне адміністрування». *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2009. № 3. С. 23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2009_3_7

⁵¹⁵ Андрєєв А.В. Сфера освіти як об'єкт публічного адміністрування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 148-149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2015_3_22

⁵¹⁶ Волков А.М. О юридической конструкции понятия «публичное администрирование». *Административное и муниципальное право*. 2014. № 6. С. 508. URL: https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=29497

державних органів та органів місцевого самоврядування, має реалізацію державної політики та здійснення контрольно-наглядових і обслуговуючих заходів превентивного характеру, з метою здійснення адміністративно-правової охорони і недопущення порушень прав дітей з інвалідністю.

Публічна адміністрація передбачає не тільки чітку визначеність і детермінованість її компетенції, а й наявність чіткого механізму її реалізації в практичній діяльності, що виражається в певних діях, котрі сприймаються як такі, що містять владні приписи ⁵¹⁷.

Наразі інститут публічного адміністрування в Україні перебуває на стадії свого формування та становлення. Реформаційні процеси, що тривають практично у всіх галузях та напрямках адміністрування, потребують уваги практиків та стимулюють наукові пошуки в напрямках подолання суперечностей у поглядах на зміст, процедуру, коло засобів та звісно форм зовнішнього прояву дій органів публічної адміністрації щодо регулювання суспільних відносин загалом та безпосередньо адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю

Слід відзначити, що інститут публічного адміністрування у світі було започатковано у Сполучених штатах Америки, ще у 1881 році, свій подальший прояв та закріплення отримав у країнах європейської спільноти. Тож маємо право стверджувати, що запровадження даного правового інституту в Україні потребує відповідного пристосування законодавчої бази. Саме приведення нормативної бази у відповідність до умов сьогоденних реалій в питаннях адміністрування, шляхом закріплення понятійного апарату, визначення правових механізмів та форм здійснення охоронних заходів, дозволить позбутись прогалин і правових колізій в законодавчих та нормативно-правових актах, що врегульовують питання охорони прав дітей з інвалідністю.

У своєму дисертаційному дослідженні О. В. Золотоноша відзначає, що сьогодні, в часи значних суспільних перетворень, намагання органів державної влади запровадити європейські стандарти, у функціонуванні органів державної влади здійснюються кардинальні зміни, на глобальному рівні переосмислюється їх діяльність. Сучасна побудова органів публічного адміністрування нині не відповідає сучасним вимогам суспільства. Усі ці чинники спонукають органи влади до впровадження дієвої системи публічного адміністрування, основною метою якого має стати забезпечення покращення якості життя громадян та процвітання країни в цілому ⁵¹⁸.

⁵¹⁷ Коваленко В.В. Курс адміністративного права України : [підручник] / В.В. Коваленко. К.: Юрінком Інтер, 2012. С. 471.

⁵¹⁸ Золотоноша О.В. Організаційно-правові засади публічного адміністрування у сфері економіки на місцевому рівні: дис. .... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. К., 2016. С. 13.

Узагальнюючи досліджені наукові погляди, пропонуємо під публічним адмініструванням охорони прав дітей з інвалідністю розуміти врегульований нормативними актами, здійснюваний публічною адміністрацією відокремлений вид діяльності управлінського, виконавчо-розпорядчого та сервісного характеру, направлений на реалізацію міжнародних зобов'язань України та національного законодавства, що їм відповідає, щоб запобігти порушень прав дітей з інвалідністю і забезпечення можливості їх повноцінної соціалізації.

Враховуючи направленість адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю на створення умов, що сприяють попередженню порушень визнаних державою прав, свобод та інтересів таких дітей з боку інших учасників суспільних відносин, ця діяльність публічної адміністрації, управлінського та виконавчо-розпорядчого характеру, має провадитись у певних правових формах.

На думку О. М. Єщук, публічна адміністрація має спрямовувати всю свою адміністративну силу на всебічне забезпечення і захист прав, свобод та законних інтересів невідладних фізичних і юридичних осіб, приведення своєї підзаконної правотворчої діяльності до стандартів Європейського Союзу (*Acquis communautaire* (*acquis*)), щоб в кінцевого результаті належним чином здійснювати адміністративно-правову охорону всіх сфер вітчизняного суспільства. Тому однією з важливих ознак державної влади є форми адміністративної діяльності публічної адміністрації, які в свою чергу є певними адміністративними інструментами у виконанні тих чи інших завдань в механізмі адміністративно-правової охорони. Первинним серед адміністративних інструментів є форми адміністративної діяльності публічної адміністрації⁵¹⁹.

Тож до початку дослідження сутності та видів відповідних форм адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, вважаємо за потрібне з'ясувати сутність поняття правової категорії – форма діяльності суб'єктів публічної адміністрації, проаналізувавши наукові позиції в цьому напрямку.

Словник іншомовних слів характеризує «форму» (від лат. *forma* – зовнішність, устрій) як – всякий зовнішній вираз якого-небудь змісту; вид, устрій, тип, структура чогось⁵²⁰.

За Великим тлумачним словником сучасної української мови «форма» це: – тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; – спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній

---

⁵¹⁹ Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: монографія / Херсон.: Грін Д.С. 2017. С. 172.

⁵²⁰ Словник іншомовних слів. За редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С. Мельничука. Київ. 1974. С. 820.

вираз; – спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії; – суворо встановлений порядок у будь-якій справі⁵²¹.

Енциклопедичний словник з державного управління, формами державно-управлінської діяльності визначає – зовнішні, постійні й типізовані вияви практичної активності державних органів щодо формування й реалізації управлінських цілей і функцій та забезпечення їх власної життєдіяльності⁵²².

Р. М. Опацький, характеризуючи власне бачення з цього приводу зазначає, що етимологічно слово «форма» (походить від латинського *forma*) означає зовнішній вигляд, зовнішнє окреслення, видимість чогонбудь. Форма – це безпосередній атрибут адміністративної діяльності, що забезпечує взаємний зв'язок, найбільш доцільну залежність елементів діяльності, що вносить у їх співвідношення упорядкованість, стабільність і динамізм⁵²³.

За сформованою дефініцією, яку наводить Я. В. Лазур, форма управління – це зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюють органи державної влади для реалізації поставлених перед ними завдань. Термін «форма» означає вид, будь-який зовнішній вияв певного змісту. Якщо функції управління розкривають основні напрями цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на об'єкти управління, то форми управління – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність⁵²⁴.

На думку, М. К. Якимчука форма являє собою акт волевиявлення посадової особи, що вчиняється з дотриманням принципу законності та у відповідності до наданої управлінської компетенції⁵²⁵.

В. Галуцько та В. Курило визначають, що під формами діяльності публічної адміністрації розуміють зовнішнє вираження однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій посадових осіб і органів публічної адміністрації, здійснене в межах режиму законності та компетентності для досягнення адміністративно-правової мети – публічного забезпечення прав і свобод людини і

⁵²¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 1543.

⁵²² Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. С. 741.

⁵²³ Опацький Р.М. *Форми діяльності публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики. Порівняльно аналітичне право.* 2013. № 3-1. С. 252.

⁵²⁴ Лазур Я. В. *Форми адміністративно-правового захисту прав і свобод громадян у сфері державного управління. Форум права.* 2010. № 2. С. 249-250. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

⁵²⁵ Якимчук М.К. *Проблеми управління в органах прокуратури України: теорія і практика: монографія.* Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2001. С. 230.

громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави⁵²⁶.

Тобто форму адміністративної діяльності можна охарактеризувати, як зовнішнє оформлення діяльності органів публічної адміністрації, що проявляється у реалізації їх функцій, вчинення процедурних дій, визначених на рівні нормативно-правових актів.

Узагальнюючи наукові погляди на питання форм публічного адміністрування, О. Кузьменко наводить такі їх ознаки: 1) це спосіб зовнішнього вираження діяльності публічної адміністрації та її посадових осіб; 2) залежить від змісту компетенції публічної адміністрації; 3) зумовлені реалізацією завдань і функцій суб'єктів владних повноважень (виконання адміністративних зобов'язань) у межах її компетенції; 4) у більшості випадків вимагають юридичної регламентації; 5) вибір форм діяльності зумовлений специфікою поставленої мети, зумовлює найбільш ефективний варіант діяльності; 6) тягнуть за собою певні наслідки⁵²⁷.

Аналізуючи праці та погляди науковців з досліджуваного питання, доходимо висновку, що поняття форм адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю включає в себе значне коло дій та заходів, що реалізуються органами публічної адміністрації в напрямку охорони прав дітей з інвалідністю для уникнення їх дискримінації за ознакою інвалідності та безперешкодної інтеграції їх до суспільства.

Тож в межах нашого дослідження, враховуючи наявні наукові поглядів на розуміння сутності форм публічного адміністрування, пропонуємо під формами адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю розуміти зовнішній прояв діяльності посадових осіб і органів публічної адміністрації у сфері адміністрування виконавчо-розпорядчих та публічно-сервісних заходів, у межах закону та своєї компетенції, з метою недопущення порушень прав, свобод та законних інтересів дітей з інвалідністю.

Форми адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, характеризуються тим, що:

- 1) виражають зовнішню функціонування публічної адміністрації в питаннях охорони прав;
- 2) обмежені компетенцією публічної адміністрації у сфері охорони прав;
- 3) є юридично закріпленими;
- 4) здійснюються у процесі виконавчо-розпорядчої та публічно-сервісної діяльності;

---

⁵²⁶ Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. С. 225-226.

⁵²⁷ Кузьменко О.В. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем). Навчальний посібник. О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, М.В. Плугатир та ін.. Київ. Центр учбової літератури. 2015. С. 88.

5) безпосередня форма обирається публічною адміністрацією залежно від мети її застосування, для забезпечення ефективної реалізації прав дітей з інвалідністю;

б) їх застосування, як правило має певні правові наслідки.

Наразі, в наукових колах наявна велика кількість різних поглядів на питання визначення видів форм публічного адміністрування в різних сферах суспільних правовідносин.

Обрання та застосування відповідної форми публічного адміністрування в конкретній життєвій ситуації, посадовою особою чи органом публічної адміністрації залежить від ряду обставин. Серед них можна виділити компетенцію суб'єкта застосування, що має певні законодавчі рамки, характерні особливості об'єкта впливу та кінцевий результат адмініструючого впливу, що виступає метою даної діяльності публічної адміністрації. Як ми уже зазначали вище, форми мають регламентуватись на рівні нормативно-правового акту. Тож, зважаючи на їх широке коло вважаємо за потрібне дослідити наукові погляди на питання класифікації та закріплення форм публічного адміністрування, з метою визначення видів форм адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю.

Авторський колектив енциклопедичного словника з державного управління основними формами державно-управлінської діяльності називає: – правову, за допомогою якої управлінські рішення і дії набувають характеру встановлення та застосування правових норм; – організаційну, яка охоплює різноманітні дії, спрямовані на реалізацію оперативних завдань та матеріально-технічних операцій. Всі інші форми є похідними від них. Оскільки процес державного управління може розглядатися як форма відносно його змісту, то існують також процесуальні форми управління, і вони притаманні всім видам державної діяльності. Процесуальна форма передбачає обов'язкове введення правових норм шляхом застосування певних організаційних норм (наприклад відповідних процедур, регламентів, схем)⁵²⁸.

В. Р. Біла відзначає, що поділ форм публічного адміністрування на правові та організаційні є способом їх класифікації за ознакою юридичних наслідків, дозволяє глибше пізнати їхню сутність та взаємодію, визначити межі та необхідність правового регулювання кожного їх виду, однак не означає їх відокремленого існування⁵²⁹.

Власну позицією висловлює О. В. Кузьменко, класифікуючи форми публічного адміністрування за значенням наслідків, які виникають у результаті їх використання: на правові та неправові. До правових

⁵²⁸ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. С. 743.

⁵²⁹ Біла В.Р. Види форм публічного адміністрування: оновлення доктринальних підходів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 114–115. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2019/26.pdf

належать форми, використання яких спричиняє виникнення юридичних наслідків (встановлення норм права, застосування норм права, укладання адміністративних договорів, здійснення реєстраційних та інших юридично значущих дій), а до неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають і не спричиняють виникнення адміністративно-правових відносин (проведення організаційних дій, виконання матеріально-технічних операцій)⁵³⁰.

Тобто правові форми публічного адміністрування, з даної точки зору, проявляються у правотворенні та правозастосуванні. В. О. Демиденко серед правових форм вирізняє установчу, нормотворчу, правозастосовчу та контрольну⁵³¹.

Класифікацію форм функціонування публічної адміністрації В. К. Колпаков пропонує проводити за такими критеріями: першим критерієм визнаються наслідки (правовий ефект) застосування тієї чи іншої форми. За цим критерієм вони поділяються на правові і неправові форми. До правових належать форми, використання яких спричиняє виникнення юридичних наслідків. Це, наприклад, прийняття нормативних та індивідуальних актів перебування правових норм, укладання адміністративних договорів, здійснення реєстраційних та інших юридично значущих дій. До неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають (проведення ревізії, нарада, консультація). Другим критерієм виступає спосіб реалізації методів публічного адміністрування. За цим критерієм форми публічного адміністрування поділяють на прийняття нормативних актів; прийняття ненормативних актів; укладання адміністративних договорів; вчинення реєстраційних та інших юридично значущих дій; здійснення організаційних дій; виконання матеріально-технічних операцій⁵³².

Дещо іншу класифікацію форм публічного адміністрування пропонує І. П. Яковлев, виокремлюючи наступні форми публічного адміністрування: 1) процедурна форма – правове або інколи не правове (хоча здійснюване на підставі визначеної матеріальними юридичними приписами компетенції) впорядкування структури адміністрування: визначення суб'єктів, підстав, послідовності, строків, альтернатив тощо; 2) правова форма закріплення і розвитку адміністрування, що не виключає його фіксування за допомогою інших соціальних регуляторів, які відіграють субсидіарну роль, підпорядковуючись правовій

---

⁵³⁰ Кузьменко О.В. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем). Навчальний посібник. О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, М.В. Плугатир та ін.. Київ. Центр учбової літератури. 2015. С. 89.

⁵³¹ Демиденко В.О. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні (у схемах) : посібник. Київ : КНТ, 2007. С. 200.

⁵³² Колпаков В.К. Публічна адміністрація в парадигмі сучасного адміністративного права // Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. Серія «Сектор безпеки України». Вип. 18 / Редкол.: Ю.П. Битяк та ін. Х.: Друкарня Мадрид, 2017. С. 40.

регламентації та базуючись на ній; 3) форми зовнішнього вираження адміністрування (у філософській термінології – «функціонування» змісту)⁵³³.

Проте, ми не можемо повністю погодитись з таким баченням видів форм публічного адміністрування, оскільки виділена науковцем форма зовнішнього вираження адміністрування дублює саме розуміння форми, що є зовнішнім проявом діяльності публічної адміністрації (адмініструванням).

Щодо форм здійснення адміністративно-правової охорони, варто звернути увагу на думку В. Галуцького який вважає, що адміністративно-правова охорона здійснюється в трьох формах: – правотворчій, коли створюються закони та підзаконні нормативно-правові акти; – правозастосовній, коли втілюються в життя встановлені адміністративно-правові норми; – правоохоронній, що включає засоби адміністративного впливу до порушників прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб⁵³⁴.

На переконання А. А. Мозгової, з урахуванням розуміння основної сутності адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина як сукупності відповідного юридичного інструментарію, спрямованого на їхню реалізацію та захист, напрями цієї охорони доцільно класифікувати наступним чином: публічно-сервісна, контрольна-наглядова та попереджувальна діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування⁵³⁵.

На основі проведеного аналізу, можемо зробити висновок, що форми адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю входять до складу загальної системи форм адміністративно-правового публічного адміністрування та кінцевою метою мають недопущення порушень прав дітей з інвалідністю, створення необхідних умов для їх взаємодії з суспільством, уникаючи випадків утисків та дискримінації за ознакою інвалідності. Проте, таким формам властива певна специфіка, що зумовлена сферою суспільних відносин, в якій вони мають проявити свою дію для досягнення максимально ефективного результату, який виключатиме необхідність застосовувати заходи правового захисту вже порушених прав дітей з інвалідністю.

⁵³³ Яковлев І.П. *Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Одеса, 2016. С. 151-152.

⁵³⁴ Галуцький В.В. *Адміністративно-правова охорона права власності в Україні*: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2009. С. 242-247.

⁵³⁵ Мозгова А.А. *Адміністративно-правова охорона прав і свобод громадян в умовах євроінтеграції*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2020. С. 77.

На основі зазначеного пропонуємо визначити, що адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю здійснюється публічною адміністрацією з метою ефективного попередження посягань на них та порушень, з боку абсолютного кола учасників суспільних відносин у таких формах: *правоустановча, правозастосовча та правоохоронна*.

Правоустановча форма реалізації державних інтересів, на думку Р. А. Калюжного, передбачає здійснення державою таких заходів: по-перше, надання юридичної чинності тим суспільним відносинам, які існують у суспільстві і які безпосередньо державою не породжуються. До них належать соціальні норми, які регулюють звичаї, ритуали, традиції, товарообмінні відносини тощо; по-друге, держава безпосередньо здійснює нормотворчу діяльність. Діяльність держави у даній сфері містить видання законодавчими, представницькими і іншими органами державної влади актів нормативно-правового характеру, обов'язкових для виконання усіма державними органами, громадськими об'єднаннями, органами місцевого самоврядування, посадовими особами і громадянами⁵³⁶.

Як зазначає Ю. В. Мельник, дана правова форма є досить складною, оскільки характеризується наявністю у системі публічного управління великої кількості правотворчих процедур, які використовуються органами управління для адміністративної правотворчості, конкретизують та уточнюють завдання та функції управління, що передбачені Конституцією та законами України. При цьому слід зауважити, що правотворча діяльність органів виконавчої влади завжди повинна носити підзаконний характер, тобто здійснюватися у суровій відповідності із законом⁵³⁷.

Умови застосування даної форми адміністративно-правової охорони регламентовано ч. 5 ст. 4 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ яка визначає, що з метою реалізації особами з інвалідністю прав та свобод людини і громадянина під час розроблення державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій, національних стандартів, кодексів усталеної практики, стандартів, технічних умов, проведення дослідно-конструкторських, науково-дослідних робіт враховуються потреби осіб з інвалідністю та/або застосовуються принципи розумного пристосування та універсального дизайну.

---

⁵³⁶ Калюжный Р.А. Организационно-правовые формы обеспечения государственных интересов. Юридический вестник. *Повітряне і космічне право*. 2009. № 1(10). С. 24-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npna_u_2009_1_8

⁵³⁷ Мельник Ю.В. Правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2006. С. 16.

Врахування таких потреб осіб з інвалідністю під час нормотворення забезпечує дотримання їх прав в подальшому, оскільки наявність нормативно встановленого правила зобов'язує учасників правовідносин їх дотримуватись.

Саме шляхом нормотворення органи місцевого самоврядування, діючи в межах наданих їм повноважень, розробляють програми, що направлені на здійснення належної реалізації заходів щодо охорони прав осіб з інвалідністю. Заходи, що закріплені такими програмами набувають ознак загальнообов'язковості для виконання всіма суб'єктами на яких розповсюджується їх дія.

Застосування публічною адміністрацією *правоустановчої* форми адміністративно-правової охорони характеризується встановленням, санкціонуванням, зміною або скасуванням державою, в особі її органів, загальнообов'язкових правил поведінки, суворе дотримання яких забезпечить стабільність та правопорядок у сфері правовідносин щодо недопущення порушень прав, якими наділяються діти з інвалідністю для забезпечення належного розвитку, зростання та соціалізації без будь-яких бар'єрів, чи то фізичних чи психологічних. Ці правила стосуються всіх сфер їх життя: охорони здоров'я, освіти, доступності інфраструктури, соціального захисту, права на працю тощо.

Завдяки даній формі встановлюються: 1) правила набуття та підтвердження статусу дитини з інвалідністю – породжують відповідні права у сфері охорони здоров'я, соціальних виплат, реабілітації тощо; 2) умови здобуття освіти – породжують право на здобуття освіти на умовах інклюзії, з урахуванням висновків медико-соціальної експертизи та пільги у сфері надання освітніх послуг; 3) умови соціалізації – породжують право на відсутність дискримінації та поваги до честі і гідності, відсутність будь-яких проявів насильства та знущань, на доступність комунікації із суспільством та право на отримання відкритої інформації з будь-яких джерел; 4) умови працевлаштування – породжують право на працевлаштування на спеціальні робочі місця, в межах встановлених квот; 5) умови доступності інфраструктури – породжують право на доступ до будь-яких установ, підприємств, закладів на зазнаючи перешкод; 6) умови планування та забудови населених пунктів – породжують право на врахування особливих потреб дітей з інвалідністю на розумне пристосування та універсальний дизайн; 7) житлові умови – породжують право на забезпечення належними житловими умовами таких дітей та членів їх сімей, з відповідним пристосуванням до їх потреб.

Наявність регламентованих на рівні закону прав дітей з інвалідністю породжує обов'язок держави в особі її органів забезпечити їх дотримання шляхом адміністративно-правової охорони у

правозастосовчій формі та обов'язок інших учасників суспільних відносин утриматись від порушення цих прав або посягання на них. Тобто всі учасники відносин мають своїми правомірними діями реалізувати правозастосування встановлених законодавчих норм, правил та вимог щодо прав дітей з інвалідністю.

Реалізація публічною адміністрацією *правозастосовчої* форми адміністративно-правової охорони проявляється, з одного боку у наданні адміністративних послуг дитині з інвалідністю, яка прагне реалізувати своє право, з іншого боку у вчиненні правомірних дій, зобов'язаних в силу закону суб'єктів, по відношенню до прав дітей з інвалідністю. Її реалізація дає змогу дитині з інвалідністю отримати через спеціально уповноважені органи публічної адміністрації можливість належним чином та повноцінно скористатись своїми правами і, в той же час, є засобом, що охороняє ці права від посягань з боку інших суб'єктів, проти волі цієї дитини або в супереч її інтересам.

На думку В. Я. Місюри, парадигма сервісної держави визначається такими напрямками в діяльності публічного управління: задоволення законних потреб й інтересів громадян, захист прав і свобод особи, соціальний захист населення. Задоволення потреб громадян шляхом надання публічних послуг є найголовнішим державним пріоритетом і соціальною цінністю, тому сервісна політика країни передусім соціально орієнтована, підпорядкована стандартам якості та підкріпленою заходами ефективною адміністративною модернізацією системи публічного управління⁵³⁸.

Більша частина гарантованих державою прав для дитини з інвалідністю реалізується шляхом звернення такої особи до органу публічної адміністрації з проханням (вимогою) забезпечити його реалізацію. Враховуючи переформатування публічної адміністрації в публічно-сервісну, дане питання регулюється нормами Закону України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI, за нормами якого адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону⁵³⁹.

Адміністративна послуга для досягнення кінцевого результату має пройти декілька етапів, і вже з настанням першого з них починає діяти правозастосовча форма адміністративно-правової охорони прав дітей з

---

⁵³⁸ Місюра В.Я. Сучасні напрями формування та реалізації соціально орієнтованої сервісної політики держави. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. Вип. 2. С. 144–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2015_2_11

⁵³⁹ Про адміністративні послуги. Закон України від 06 вересня 2012 № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 32, ст.409 (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>

інвалідністю. Суб'єкт надання такої послуги, в процесі її реалізації, повинен забезпечити дотримання прав суб'єкта звернення протягом всього етапу адміністративного обслуговування до отримання кінцевого результату.

Процедуру надання адміністративної послуги можна поділити на такі етапи:

1) суб'єктом звернення подається необхідний пакет документів, обсяг якого визначається нормативними актами. Його обсяг та правильність оформлення перевіряється суб'єктом надання послуги – який має чітко дотримуватись вимог нормативного акту з цього приводу, уникаючи випадків порушення охоронюваного права дитини з інвалідністю;

2) опрацювавши отриманий пакет документів, суб'єкт надання адміністративної послуги, за відсутності підстав для відмови має здійснити надання цієї послуги, уникаючи випадків безпідставної відмови у її наданні, тим самим допустивши порушення охоронюваного права дитини з інвалідністю;

3) видати суб'єкту звернення адміністративний акт (або інший документ), що засвідчує результат надання адміністративної послуги, при цьому дотримуючись встановлених строків надання таких послуг.

Крім того, щоб дитина з інвалідністю мала можливість реалізувати свої право через адміністративну послугу, їй має бути забезпечено доступність до неї.

Правомірна поведінка інших (не владних) суб'єктів суспільних правовідносин, виступає формою реалізації встановлених законодавчих норм. Реалізація норм права, на думку Б. В. Малишева, пов'язана з правомірною поведінкою суб'єктів. Процес перетворення положень норми права в конкретні обов'язки та права суб'єктів у межах відповідних правовідносин має назву – реалізація норм права⁵⁴⁰.

Г. В. Свириденко стверджує, що поняття «правомірність» до деякої міри характеризує також все те позитивне, що визначає певний суспільно-державний устрій, систему взаємовідносин у ньому, усталені традиції та звичаї тощо. Авторка відзначає, що правомірна поведінка як належний або корисний різновид правової поведінки є обов'язковим та необхідним елементом панування режиму законності і правопорядку в суспільному і державному житті, свідченням високого рівня правової культури та правосвідомості особи, функціонування ефективного механізму забезпечення та захисту прав і свобод людини тощо⁵⁴¹.

⁵⁴⁰ Малишев Б.В., Москалюк О.В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посіб. / За заг. ред. Б.В. Малишева. Київ: Реферат, 2010. С. 8.

⁵⁴¹ Свириденко Г.В. Правомірна поведінка: теоретико-прикладні засади : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2017. С. 49;

Тож правомірну поведінку суб'єктів в питаннях адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю можна визначити як суспільно корисну правову поведінку, що за своїм змістом збігається із вказівкою закону і відповідає інтересам суспільства. Даній поведінці, як правовому явищу притаманні наступні ознаки: 1) суспільна користь; 2) відповідає нормам права; 3) наділена свідомо вольовим характером суб'єкта; 4) відповідає інтересам суспільства, в наслідок чого охороняється державою.

Саме через правомірну поведінку суб'єктів проявляється сутність правопорядку, який прагне забезпечити адміністративно-правова охорона у сфері прав дітей з інвалідністю, застосовуючи превентивні заходи.

Забезпечити дотримання умов та процедур здійснення правозастосовчої форми адміністративно-правової охорони покликаний інститут контролю та нагляду – як засіб реалізації правоохоронної форми.

Реалізація публічною адміністрацією *правоохоронної* форми адміністративно-правової охорони проявляється у вигляді контрольних-наглядових заходів, що проводяться з метою виявлення та припинення фактів порушень прав дітей з інвалідністю на будь-якому етапі їх реалізації.

О. Н. Ярмиш та В. О. Серьогін дотримуються думки, що дана форма діяльності органів публічної адміністрації являє собою систему спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта (*яким фактично виступає суб'єкт, дії якого перевіряються – курсив наш*) з метою виправити його відхилення від заданих параметрів⁵⁴².

Як відзначає В. М. Гаращук, функція контролю наявна на будь-якій стадії організації державного управління. Вона не поглинається іншими і не є допоміжною, а пронизує усі інші, активно впливає на них, корегує і навіть формує нові напрямки управлінської діяльності. Цілі контролю поділяються на стратегічну та тактичну. Стратегічною ціллю контролю є забезпечення законності й дисципліни в суспільстві взагалі та в державному управлінні зокрема. Тактична – полягає в спостереженні та аналізі відповідності діяльності усіх суб'єктів суспільних відносин встановленим державою параметрам, у певному «корегуванні» відхилень від цих параметрів⁵⁴³.

С. 63. URL: http://idpnan.org.ua/files/sviridenko-g.v.-pravomirna-povedinka-_teoretiko-prikladni-zasadi-_d_.pdf

⁵⁴² Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. С. 48.

⁵⁴³ Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2003. С. 12-13.

Аналізована форма адміністративно-правової охорони безпосередньо регламентована нормами чинного законодавства, зокрема Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ передбачає обов'язок державних органів та органів місцевого самоврядування відповідно до: ч. 1 ст. 9 – контролювати виконання запроваджених програм щодо осіб з інвалідністю; ч. 3 ст. 141 – контролювати використання фінансової допомоги юридичним особам при працевлаштування осіб з інвалідністю; ч. 7 ст. 19 – контролювати дотримання належних умов праці, де зайняті особи з інвалідністю, тощо.

За нормами Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-ІІІ, ч. 3 ст. 18 передбачено обов'язок органів опіки та піклування здійснювати контроль за додержанням батьками або особами, які їх замінюють, майнових та житлових прав дітей. У сфері освіти, за ч. 12. ст. 19 – центральний орган виконавчої влади здійснює контроль за дотриманням норм навантаження у навчальних програмах та планах, з урахуванням медичних рекомендацій для дітей, в тому числі з ознаками інвалідності. У сфері догляду за дітьми-сиротами або позбавленими батьківського піклування та проживають у сім'ї усиновителів чи дитячих будинках, за ч.ч. 10, 14 ст. 24 – здійснюється контроль за умовами проживання таких дітей.

Дана форма адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю здійснюється і в багатьох інших сферах, враховуючи обсяг прав таких дітей в межах правоустановчої форми, адже процедура її реалізації відображена в інших законах та нормативно-правових актах.

На думку деяких авторів, контрольно-наглядова діяльність – це правова форма діяльності, яка виражається в здійсненні юридично значущих дій за перевіркою відповідності виконання й додержання підконтрольними суб'єктами правових приписів і припиненні правопорушень відповідними організаційно-правовими засобами. Спонукальними обставинами такої діяльності є: потреба у створенні сприятливих умов для реалізації правових приписів у поведінці, діяльності різних суб'єктів суспільних відносин; забезпечення ефективності правового регулювання; відновлення режиму законності, правопорядку та державної дисципліни у разі їх порушення⁵⁴⁴.

Обов'язково варто відзначити, що дана форма адміністративно-правової охорони не включає в себе заходів направлених на відновлення порушених прав дітей з інвалідністю та притягнення винних осіб до відповідальності, оскільки це виходить за межі охорони. Враховуючи

⁵⁴⁴ Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищих навч. закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Х., 2009. С. 399. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf

результати нашого дослідження, відзначені в попередніх розділах, охорона має місце до моменту порушення права, це є її межею. Виявлення факту порушення призводить по вступу в дію іншої правової категорії – адміністративно-правового захисту, яка передбачає наявність активних дій з боку суб'єкта, який зазнав посягань на свої права, із застосуванням відмінних від охорони форм та механізмів реалізації.

Таким чином, узагальнюючи досліджені погляди науковців на сутність та види форм публічного адміністрування, можна зробити висновок, що форми адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю є проявом здійснення ними виконавчо-розпорядчої діяльності та надання відповідних адміністративних послуг з метою попередження правопорушень у сфері прав, свобод та інтересів дітей з інвалідністю в процесі їх соціалізації.

При цьому, форми публічного адміністрування у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю мають відповідати вимогам законності, а також вчинятись в межах компетенції органу публічної адміністрації та сприяти реалізації прав і законних інтересів дітей з інвалідністю.

Країни світу, які визначають своїм пріоритетом соціально розвинуте суспільство, формують внутрішню політику на основі демократичних принципів, у основу яких закладено повагу та непорушність основ честі і гідності особистості, незалежно від майнового стану, політичних і релігійних переконань та ряду інших ознак, поряд з ознаками інвалідності.

Ураховуючи центральне місце особи, її найвищу цінність для держави, одним із провідних завдань державного апарату є створення максимально сприятливих умов, законодавчо закріплених, для забезпечення охорони прав, свобод та інтересів людини. У питаннях здійснення такої охорони органами публічної адміністрації особливий напрямок, враховуючи ряд об'єктивних причин, становлять права осіб з інвалідністю, в тому числі дітей, які мають ознаки інвалідності. Це зумовлено непристосованістю навколишнього оточення та свідомості соціуму до потреб таких осіб, відсутністю у них в більшості випадків можливості самостійно і в повній мірі реалізувати свої права, а також забезпечити їхню охорону від порушень з боку інших учасників суспільних відносин.

Регулювання цих правовідносин є прерогативою адміністративного права, про що наголошують деякі автори, відзначаючи сучасний розвиток української держави та суспільства характеризується розширенням спектра суспільних процесів інтенсивними змінами у розвитку правової системи. Становлення України як правової держави, побудови в ній громадянського суспільства, формування в державі не

тільки «персоноцентричного підходу», а й дитиноцентричного підходу, адміністративне право відіграє роль однієї з провідних та вагомих галузей права⁵⁴⁵.

Виступаючи регулятором відносин у сфері публічного адміністрування дана галузь визначає порядок та умови здійснення адміністративно-правової охорони, що покликана забезпечити непорушність прав дітей з інвалідністю шляхом застосування попереджувальних заходів. Провідне місце адміністративно-правової охорони в системі засобів забезпечення законності, в питаннях дотримання прав людини, пояснюється важливістю побудови та врегулювання суспільних відносин в державі з дотриманням законодавчих приписів та норм, враховуючи необхідність застосування заходів захисту за фактом вчинення правопорушення та нехтування правами людини.

Важливість та пріоритетність для держав світу напрямку здійснення охорони прав дітей з інвалідністю визнано на міжнародному рівні, про що свідчать: Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р., якою проголошено право людини на рівний захист; Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р., в якій наголошується, що діти мають право на особливе піклування і допомогу; Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р., яка визнала необхідність заохочувати й захищати «права людини» всіх осіб з інвалідністю, зокрема тих, хто потребує активнішої підтримки.

Україна, виявивши бажання брати активну участь у міжнародних відносинах, зі статусом рівного партнера, ратифікувавши вказані акти міжнародного права та визнавши їх юридичну силу, зобов'язалась забезпечуючи їх реалізацію на своїй території стосовно визначених категорій учасників суспільних правовідносин.

Як ми вже з'ясували в межах нашого дослідження, адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю відбувається у певних формах, що сприяють належній організації та максимальній ефективності реалізованих в цьому напрямку публічною адміністрацією заходів, тим самим надаючи дитині з інвалідністю можливість зростати і розвиватись у соціально-орієнтованому суспільстві, яке враховуючи вимоги принципу толерантності, поваги до честі та гідності особистості, сприймають таких дітей як повноправних та повноцінних членів суспільства.

Дослідивши форми адміністративно-правової охорони, варто звернути увагу на потребу в дослідженні організаційної складової даного

---

⁵⁴⁵ Конституційні засади сучасного державотворення: навч. посібник у питаннях та відповідях / Т.Є. Кагановська, Є.І. Григоренко, Я.О. Григоренко, О.С. Передерій; за ред. Т.Є. Кагановської. Х. : Право, 2017. С. 137.

виду охорони прав дітей з інвалідністю, що представлена методами реалізації попереджувальних заходів, шляхом провадження правоустановчої, правозастосовчої та правоохоронної діяльності публічної адміністрації.

Як відзначає у своєму дослідженні О. М. Єщук, значну роль у функціонуванні будь-якої сфери відіграють методи адміністративної діяльності публічної адміністрації як інструментарій адміністративного права. Не є виключенням із цього і проблема адміністративно-правової охорони, оскільки без методів адміністративної діяльності публічної адміністрації в механізмі адміністративно-правової охорони неможливо реально забезпечити охорону порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб⁵⁴⁶.

Врахувавши означену важливість методів, як інструментарію реалізації окреслених форм діяльності публічної адміністрації, в питаннях здійснення адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю та недостатню дослідженість в цьому напрямку, можна наголосити на актуальності наукових пошуків щодо з'ясування змісту та системи методів діяльності публічної адміністрації по охороні прав дітей з інвалідністю для забезпечення можливості їх повноцінного проживання в суспільстві, не зазнаючи будь-яких утисків та дискримінації за ознаками інвалідності.

Тож метою нашого дослідження обрано формулювання поняття та окреслення системи методів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, для застосування їх у сфері практичної реалізації засобів охорони прав таких дітей.

Також слід відзначити, що методи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю ще не були предметом спеціального наукового дослідження.

Дослідженням методів правового регулювання, питанням щодо прав, свобод і законних інтересів осіб з інвалідністю, які охороняються та захищаються органами публічної влади було приділено роботи таких науковців, як: С. С. Алексєєв, З.С. Гладун, Г. В. Грянка, В.М. Кондратенко, Н. П. Коробенко, О. П. Котляренко, С. С. Коханчук, В. Я. Малиновський, В. П. Мельник, О. В. Паровишник, С. В. Пасічніченко, О. С. Платоненко, В. О. Серьогін, Є. Ю. Соболев, В. Тарасенко, О. В. Ткаля, Д. А. Шемелін, Л. П. Шумна, М. В. Чічкань, О. Н. Ярмиш, та іншими.

Перш ніж переходити до визначення поняття та з'ясування системи методів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, спочатку потрібно звернутись до доктринальних поглядів, які

---

⁵⁴⁶ Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: монографія / Херсон.: Гринь Д.С. 2017. С. 182-183.

характеризують дане правове явище та дослідити наукові погляди, щодо сутності методів адміністративної діяльності публічної адміністрації.

Метод, як правова категорія, є об'єктом дослідження багатьох науковців у сфері юридичної науки, проте немає єдності думок щодо визначення його сутності. В юридичній науці, найчастіше метод характеризують як сукупність прийомів і засобів правового впливу на відносини, що виникають в суспільстві.

За Великим тлумачним словником «метод» - спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо); спосіб дії, боротьби і т. ін.⁵⁴⁷.

Словник іншомовних слів, характеризує «метод» – як спосіб пізнання дійсності і її відтворення в мисленні; спосіб, прийом або система прийомів для досягнення якої-небудь мети, для виконання певної операції⁵⁴⁸.

Д. А. Тимоха, в енциклопедичному словнику з державного управління, характеризує «метод» (від грец. *methodos* – шлях дослідження, вчення) – як сукупність прийомів (операцій) практичного та теоретичного сприйняття й пізнання (засвоєння) явищ природи та суспільного життя, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо)⁵⁴⁹.

Деякі автори, характеризують методи – як способи і прийоми, що дають змогу упорядкувати і ефективно організувати реалізацію функцій і повноважень органів публічної влади⁵⁵⁰.

Тобто, завдяки методу реалізується можливість з'ясувати характер правових відносин, які виникають між регулюючим суб'єктом та об'єктом правового регулювання, при чому це може бути будь-яка сфера правовідносин. Методи правового регулювання мають тісний зв'язок з формами регулювання відносин, оскільки метод виражається через форму.

Досліджуючи питання адміністративно-правового регулювання, Д. А. Шемелін доходить висновку, що найбільш оптимальним є сприйняття методу правового регулювання як нормативно закріпленої сукупності способів, засобів, прийомів впливу держави на суспільні відносини за допомогою права. Для здійснення цього впливу на суспільні відносини право застосовує три основні засоби: припис, дозвіл і

⁵⁴⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 664.

⁵⁴⁸ Словник іншомовних слів. За редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С. Мельничука. Київ. 1974. С. 497.

⁵⁴⁹ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. С. 386.

⁵⁵⁰ Право в публічному управлінні: навч. посіб. / В. Баштанник, А. Новак, Є. Бородін [та ін.] ; за заг. ред. В.В. Баштанника. 2-ге вид. Дніпро: ГРАНІ, 2019. С. 170.

заборону. Крім того, автор відзначає, що такий розподіл конкретних засобів правового регулювання, звичайно, не є єдино вірним, або безальтернативним⁵⁵¹.

На думку С. Кічмаренка, така правова категорія, як метод, у контексті адміністративного права насамперед потрібна для визначення, яким саме чином відбувається певне правове явище чи здійснюється певний процес⁵⁵².

Варто відзначити, що адміністративно-правові методи покликані регулювати не тільки щоденні явища, завдання та функції органів публічної адміністрації. Одним із напрямків їх регулюючого впливу виступають довгострокові задачі, що направлені на налагоджену та ефективну реалізацію публічною владою заходів щодо врегулювання суспільних відносин у сфері охорони прав та інтересів особи.

Слушна думка, на предмет дослідження, висловлена В. Галуцько, за якою методи адміністративної діяльності публічної адміністрації – це способи, прийоми цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на поведінку учасників адміністративно-правових відносин з метою публічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства й держави⁵⁵³.

О. Н. Ярмиш та В. О. Серьогін під методами діяльності органів публічної влади розуміють конкретні прийоми і способи організації роботи та безпосереднього функціонування органів державної влади і місцевого самоврядування⁵⁵⁴.

В. Я. Малиновський дотримується позиції, що метод державного регулювання є способом практичної реалізації управлінських функцій завдяки організаційно-розпорядчому впливу суб'єкта на поведінку і суспільну діяльність керованого об'єкта з метою досягнення визначених цілей⁵⁵⁵.

Під методом зазвичай розуміють спосіб або засіб досягнення поставленої мети. Відповідно до цього адміністративно-правовими методами є способи та прийоми безпосереднього й цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за

---

⁵⁵¹ Шемелін Д.А. Диспозитивність в адміністративному праві – нові ознаки методу правового регулювання. *Форум права*. 2008. № 1. С. 453. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_1_70

⁵⁵² Кічмаренко С. Адміністративно-правове забезпечення незалежності судової влади в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2017. С. 124.

⁵⁵³ Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. С. 151.

⁵⁵⁴ Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. С. 50.

⁵⁵⁵ Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. С. 365.

ними компетенції, у встановлених межах і відповідній формі на підпорядковані їм органи та громадян⁵⁵⁶.

На переконання М. Н. Курко, методами державного управління є сукупність способів, прийомів та засобів впливу суб'єктів на об'єкти управління, для досягнення цілей розвитку держави. Одним з ключових термінів даного визначення є поняття «цілі» Тобто методи державного управління виявляються обумовленими загальною системою відносин держави і суспільства в залежності від цілей держави⁵⁵⁷.

Означені методи мають суттєве значення для системи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, оскільки саме їх наявність, належне визначення їх змісту та регламентованість, сприяють успішній реалізації функцій і завдань, що стоять перед цими органами у сфері охорони прав та інтересів особи, а в межах нашого дослідження – охорони прав дітей з інвалідністю.

Це формує думку, що методи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, полягають у запровадженні ефективних правових засобів та інструментів, що спричинюють вплив на поведінку учасників суспільних відносин, з метою приведення її до ознак правомірної, та свідомість соціуму для створення сприятливих умов у сфері дотримання прав дітей з інвалідністю, забезпечивши тим самим реалізацію функцій та завдань публічної адміністрації.

Як відзначає В. К. Колпаков, для методів державного управління характерні певні особливості, а саме:

- по-перше, вони реалізуються в процесі державного управління;
- по-друге, вони виражають керівний (упорядковувачий) вплив суб'єктів управління на об'єкти управління; становлять зміст цього впливу і завжди мають своїм адресатом конкретний об'єкт (індивідуальний чи колективний);
- по-третє, в методах державного управління завжди міститься воля держави. В них виражаються повноваження владного характеру органів виконавчої влади;
- по-четверте, вони використовуються суб'єктами управління як засіб реалізації закріпленої за ними компетенції;
- по-п'яте, методи мають свою форму, зовнішнє вираження⁵⁵⁸.

Аналіз досліджених наукових поглядів, суть та завдання методів державного регулювання відносин, дає підстави дійти висновку про подібність до їх змісту методів адміністративно-правової охорони прав

⁵⁵⁶ Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, В.В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2010. С. 155. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk780804.pdf>

⁵⁵⁷ Курко М.Н. Зміст державного управління (теоретико-правовий аспект). *Юридичний вісник*. 2015. 1 (34). С. 39. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2015/statji_n1_34_2015/8.PDF

⁵⁵⁸ Колпаков В.К. Адміністративне право України Підручник. К.: Юрінком Інтер. 1999. С. 183-184.

дітей з інвалідністю. Спільним для цих методів є джерело – нормативно-правові акти та мета – врегулювання відносин у суспільстві та спонукання до правомірної поведінки.

Враховуючи отримані результати, для визначення поняття методів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, першочергово необхідно з'ясувати притаманні їм характеризуючі ознаки, до яких слід включити:

- знаходять своє застосування в управлінських заходах публічної адміністрації, щодо запобігання порушенням прав дітей з інвалідністю;
- суб'єктом реалізації виступають органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, діючи від імені держави, в інтересах певної категорії громадян, якими виступають діти з інвалідністю;
- у зв'язку з цим, наділені державно-владним характером, що визначає їх загальнообов'язковість;
- мають направлену дію на волю та поведінку учасників суспільних відносин для недопущення порушень прав дітей з інвалідністю та прояву будь-яких ознак їх дискримінації;
- застосовуються суб'єктом владних повноважень для реалізації своїх функцій і завдань у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю;
- процедурні правила та форми їх реалізації закріплено нормативно-правовими актами, що забезпечує їх дієвість та результативність.

З огляду на виділені ознаки, пропонуємо під методами адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю розуміти: систему прийомів і способів реалізації завдань та функцій органів публічної адміністрації, що направлені на волю та поведінку учасників суспільних правовідносин, з метою забезпечення охорони гарантованих прав дітей з інвалідністю на пристосоване безбар'єрне середовище, в порядку та формах визначених законодавством.

Серед науковців є різні погляди щодо класифікації методів державного управління.

Досліджуючи методи адміністративної діяльності публічної адміністрації, колектив авторів відзначає, що основними методами адміністративного права є заохочення, переконання і примус⁵⁵⁹.

Метод переконання, на думку В.Я. Малиновського, є основним, притаманним всім, без винятку, аспектам організаційної діяльності

---

⁵⁵⁹ Галуцько В.В., Курило В.І., Короед С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Гринь Д.С., 2015. С. 143.

органів управління. Разом з тим, в необхідних випадках управлінські органи застосовують і метод примусу⁵⁶⁰.

Деякі автори пропонують методи діяльності органів публічної влади класифікувати на правові, організаційні, соціально-психологічні⁵⁶¹.

О. А. Шатило, методи публічного адміністрування пропонує класифікувати за певними критеріями наступним чином: – за формою вираження (правові, неправові); – за ступенем владного впливу (імперативні, рекомендаційні, заохочувальні, уповноважуючі); – за суб'єктним складом (одноосібні, колегіальні); – залежно від правових властивостей (нормативні, індивідуальні); – залежно від ступеня врахування у владному впливові інтересів і правових можливостей його об'єктів (адміністративні, економічні)⁵⁶².

Проте така класифікація, на нашу думку, дещо виходить за межі розумінні методів регулювання і більше стосується форм адміністративної діяльності.

Д. А. Тимоха, залежно від характеризуючих ознак методів регулювання, класифікує їх виділивши певні групи:

- за змістовою характеристикою їх розділяють на такі групи: правового регулювання, організаційно-розпорядчі (адміністративні), економічні, соціально-політичні, соціально-психологічні та морально-етичні;
- за спрямованістю впливу: орієнтовані на загальнодержавний рівень, різноманітні структури, окремих працівників;
- за організаційними формами: тип впливу; спосіб здійснення впливу; часова характеристика;
- за характером управлінського впливу: прямої та непрямої дії;
- за характером впливу на свідомість людини та її поведінку: стимулювання, примус⁵⁶³.

Здійснення регулювання відносин, у будь-якій сфері, відбувається завдяки нормативно-правовим актам, які приймаються органами публічної адміністрації в процесі реалізації покладених на них завдань та функцій, з метою охорони прав та інтересів людини. У процесі такого

⁵⁶⁰ Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атїка, 2003. С. 367.

⁵⁶¹ Право в публічному управлінні: навч. посіб. / В. Баштанник, А. Новак, Є. Бородін [та ін.] ; за заг. ред. В.В. Баштанника. 2-ге вид. Дніпро: ГРАНІ, 2019. С. 170.

⁵⁶² Шатило О.А. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів спеціальностей «Менеджмент організацій і адміністрування» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності») / О. А. Шатило ; Житомирський державний технологічний університет. Житомир : Кафедра менеджменту організацій і адміністрування ЖДТУ, 2014. С. 6. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/oprniy-konspekt-lektsiy-publichne-administruvannya.pdf>

⁵⁶³ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. С. 386.

регулювання застосовуються різноманітні методи, які покликані сприяти максимальній ефективності цього процесу та позитивного результату, тобто дотримання прав. Метою адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю є специфічний об'єкт: гарантоване державою коло прав найменш захищеної верстви населення держави. Для досягнення визначеної мети, органи публічної адміністрації мають використовувати в своїй діяльності широкий спектр регулюючих методів для забезпечення належної адміністративно-правової охорони.

Ми звертали увагу на погляди більшості науковців, які дотримуються думки, що найпоширенішими методами адміністративного регулювання наразі виступають методи переконання та примусу. Їх вагоме значення для адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю важко переоцінити. Використання методу переконання в правовій державі в якості основного для органів публічної адміністрації, яка прагне привести поведінку всіх членів суспільства до ознак правомірної, свідчить про рівень розвитку суспільства в цілому. Проте і метод примусу має своє місце в процесі регулювання правовідносин, він являється способом обмеження поведінки, встановлює певні рамки.

Наявність значної кількості методів свідчить, що будь-яка діяльність органів публічної адміністрації щодо забезпечення прав та свобод осіб з інвалідністю, передбачає використання цілої сукупності методів, які у своєму симбіозі забезпечують ефективну реалізацію покладених на ці суб'єкти функцій держави, а саме: створення та забезпечення реальних умов для можливості користування особами з інвалідністю всіма правами, свободами та законними інтересами, які надані їм на законних підставах⁵⁶⁴.

Тож на основі проведених наукових пошуків та аналізу існуючих поглядів на класифікації методів адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, з боку органів публічної адміністрації, пропонуємо власну класифікацію методів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю: 1) метод переконання; 2) метод примусу; 3) організаційний метод; 4) економічний метод; 5) метод заохочення; 6) метод моніторингу та контролю.

Метод переконання, шляхом застосування певних заходів, стимулює учасників адміністративно-правових відносин до правомірної поведінки, яка виключає можливість порушення будь-яких гарантованих державою прав дитини з інвалідністю, будь-які прояви дискримінації та жорстокого поводження за ознакою інвалідності. Головним завданням

---

⁵⁶⁴ Коханчук С.С. Адміністративно-правові засади взаємодії органів публічної адміністрації щодо забезпечення прав інвалідів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Тернопіль. 2018. С. 95.

даного методу є зміна правосвідомості соціуму по відношенню до особи з інвалідністю, як неповноцінної, нездатної бути повноправним членом суспільства, через свої вади здоров'я чи розумового розвитку.

Переконання, як відзначає В. О. Ткаля, має бути своєрідним базовим методом взаємин людини і держави в Україні, як система заходів правового та неправового характеру. Воно полягає у застосуванні різноманітних виховних, роз'яснювальних і заохочувальних заходів, що мають формувати у громадян високу правосвідомість, розуміння необхідності виконання вимог закону та стимулювати бажану державі поведінку. Таким чином, основною метою переконання є формування правової свідомості в особі, її переконаності в доцільності виконання правових норм, виховання високої правосвідомості, внутрішньої потреби, звички дотримуватись закону, а також профілактика правопорушень та вплив на деформовану або погано сформовану індивідуальну свідомість правопорушників⁵⁶⁵.

Якщо органи публічної влади належним чином реалізували свої завдання та функції, за допомогою методу переконання, учасники суспільних відносин, на яких цей регулюючий вплив було направлено, мають добровільно виконувати наявні приписи і свідомо ставитись до їх належного виконання.

Переконання, як спосіб регулюючого впливу, має здійснюватися на постійній основі, а не лише в якісь особливі дні. Його адресатами мають виступати всі правосуб'єктні учасники суспільних відносин, щоб уникнути неправомірної поведінки зі свого боку та діти з інвалідністю, для ознайомлення та усвідомлення кола і повноти своїх прав як людини.

Як стверджує Р. Д. Саунін, переконання – метод адміністративного права, який полягає в попередженні правопорушень шляхом впливу на свідомість і поведінку людей, у результаті чого ті свідомо дотримуються правових норм⁵⁶⁶.

Одним із прикладів реалізації даного методу у сфері охорони прав дітей з інвалідністю є видання методичного посібника «Права людини: знати, щоб захищати. Що треба знати про захист прав дітей з інвалідністю», який містить загальну інформацію про права людини, інформацію про два основні міжнародні документи, ратифіковані Україною – Конвенцію ООН про права дитини та Конвенцію ООН про права інвалідів, а також інформацію про можливі шляхи використання цих документів в обстоюванні прав дітей з особливими освітніми потребами. Посібник буде корисний батькам дітей з особливими освітніми потребами, керівникам закладів освіти та педагогам, у класах

⁵⁶⁵ Ткаля О.В. Переконання як сучасний метод адміністративно-правового впливу. *Право і суспільство*. 2018. № 2. С. 163. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2018/2_2018/part_1/29.pdf

⁵⁶⁶ Галуцько В.В., Курило В.І., Короед С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Гринь Д.С., 2015. С. 144-145.

яких навчаються діти з особливими освітніми потребами, громадським діячам⁵⁶⁷.

Метод примусу проявляється у нормативному регламентуванні певного правила поведінки, яке має забезпечити охорону прав дитини з інвалідністю.

Примус, як метод публічного управління, І. П. Голосніченко характеризує як спосіб цілеспрямованого впливу на поведінку громадян, а також діяльність підприємств і організацій, органів, служб та службовців апарату державної виконавчої влади в інтересах забезпечення оптимального рівня виконання вимог законодавства⁵⁶⁸.

О. В. Ткаля характеризує примус – як допоміжний метод впливу, що здійснюється в більшості випадків виключно після використання та на підставі переконання⁵⁶⁹.

Примус характеризується як найжорсткіший засіб публічного управління, його суть за вказівкою держави зобов'язати суб'єкта діяти в межах правових норм, деякі науковці називають даний метод авторитарним. При цьому нормальне функціонування державного апарату та правового суспільства без його застосування є неможливим.

Владно-примусові особливості публічного управління в ринкових умовах, на думку Г. В. Грянки, якісно змінюється, хоч і зберігає свою принципову природу. Здійснення загальних функцій, обслуговування суспільних потреб не усуває застосування владно-регулювальних і примусових заходів публічного управління, але вони становлять лише допоміжну основу змісту цієї діяльності. Лише в підтримання встановленого правопорядку держава залишається непохитною і широко застосовує владно-примусові засоби⁵⁷⁰.

Як відзначає О. П. Котляренко, примус є крайнім заходом, що використовується як об'єктивно необхідний. Його реалізація впливає на формування психічного укладу громадян, їхнього світогляду, сприяє виробленню звичок, правомірної поведінки⁵⁷¹.

Як відзначалось в нашому дослідженні, будь-який метод публічного регулювання, в тому числі і примус, регламентовані нормами чинного законодавства. Метод примусу, за допомогою якого реалізується адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю, знайшов

---

⁵⁶⁷ Права людини: знати, щоб захищати. Що треба знати про захист прав дітей з інвалідністю: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н.З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. С. 2.

⁵⁶⁸ Голосніченко І.П. Адміністративне право України: основні поняття. Загальна та основна частина : [навч. посіб.] / Голосніченко І.П., Стахурський М.Ф., Золотарьова Н.І. К., ГАН. 2005. С. 87.

⁵⁶⁹ Ткаля О.В. Переконання як сучасний метод адміністративно-правового впливу. *Право і суспільство*. 2018. № 2. С. 163. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/2_2018/part_1/29.pdf

⁵⁷⁰ Грянка Г.В. Адміністративний примус у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6 (79). С. 206.

⁵⁷¹ Котляренко О.П. Роль примусу в правоохоронній діяльності військової служби правопорядку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 6. С. 111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_u_2013_6_17

своє відображення, для прикладу, в Законі України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III та Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII. Відповідно до їх зобов'язуючих (примушуючих) норм передбачено, зокрема, обов'язок батьків здійснити реєстрацію новонародженої дитини, забезпечити рівень життя та необхідні умови, належне виховання та розвиток, регламентовано заборону застосування насильства та дискримінації. Інші учасники суспільних відносин, у тому числі й органи публічної адміністрації, зобов'язані в силу примусу дотримуватись законодавчо встановлених правил щодо прав дітей та не посягати на них своїми діями, і забезпечити створення безбар'єрного середовища. Крім означених Законів, даний метод публічного регулювання закріплено великою кількістю нормативно-правових актів, дія яких направлена на волю та свідомість учасників суспільних відносин у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, з метою недопущення їх порушень та нехтування, шляхом встановлення правових заборон, що сприяє процесу повної соціалізації таких дітей.

Правові заборони, будучи зумовленими, передусім, потребами розвитку і функціонування соціально-політичної системи, відіграють роль своєрідного стабілізуючого чинника, обмежуючи в певному обсязі права і свободи, але водночас гарантуючи їх дотримання у встановлених межах. Правові заборони є найважливішими юридичними засобами охорони особистих, індивідуальних, політичних, соціально-економічних і культурних свобод людини та громадянина⁵⁷².

Організаційний метод. Одним із ключових складових елементів адміністративно-правової охорони виступає організаційний компонент. Механізм державного регулювання не може функціонувати без належної організації, орган публічної адміністрації позбавляється можливості застосування заходів примусу, щодо належного виконання суб'єктами правовідносин правових норм стосовно охорони прав дітей з інвалідністю, якщо публічною адміністрацією не забезпечено (не організовано) умови для такого виконання. Крім того, варто відзначити, що організація умов – це безпосередній обов'язок держави та її органів.

Призначення організаційного методу полягає в зазначенні способів реалізації переліку прав, обов'язків та компетенції публічної адміністрації у сфері забезпечення необхідних умов для ефективної адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю.

---

⁵⁷² Платоненко О.С. Сучасна інтерпретація правових заборон як методів правового регулювання та юридичний механізм їх реалізації. *Право і суспільство*. 2017. № 6. С. 31. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/6_2017/part_1/8.pdf

Заходи, які реалізуються публічною адміністрацією у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, із застосуванням організаційного методу, регламентовано на рівні законодавства та спрямовано на виконання завдань органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Серед цих заходів можна виділити, наприклад: подання пропозицій щодо вдосконалення законодавства, яким регламентовано права дітей з інвалідністю та процедура їх реалізації. У межах вдосконалення, публічна адміністрація має готувати висновків на проекти нормативних актів, щодо відповідності їх чинному законодавству та реальному стану справ у сфері адміністративно-правової охорони.

Державою має бути забезпечена можливість встановлення правового статусу дитини з інвалідністю, для чого є необхідним не лише наявність законодавчої норми, яка визначає ознаки інвалідності, а і функціонування установи для проведення медико-соціальної експертизи, з метою визначення ступеня інвалідності. У разі підтвердження статусу дитини з інвалідністю має бути організовано процедуру оформлення та видачі відповідного посвідчення, яким присвоєний статус підтверджується і забезпечується доступ до категорії прав, що передбачені для таких дітей.

Щоб вимагати від суб'єктів суспільних відносин дотримання прав дітей з інвалідністю у сфері охорони здоров'я, публічною адміністрацією мають бути створені безпечні умови та умов для охорони здоров'я, забезпечення ліками та реабілітація.

Завдяки організаційним діям публічної адміністрації здійснюється розвиток системи послуг з підтримки сімей з дітьми, які мають ознаки інвалідності, в сфері освіти забезпечуються умови для її здобуття, навіть в домашніх умовах, залежно від ряду обставин. З метою організації можливості здобуття освіти дітьми з інвалідністю, законодавством передбачено функціонування інклюзивно-ресурсних центрів, що діють на підставі Положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України⁵⁷³.

Одним із обов'язків публічної адміністрації передбачено вжиття організаційних заходів щодо створення закладів культурного призначення, запровадження державних програм та сприяння діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю, метою яких виступає охорона прав їх членів.

Як зазначено в Національній доповіді «Про становище осіб з інвалідністю в Україні», слід констатувати, що на сьогодні діяльність усіх національних інституцій, у тому числі органів державної влади, громадських об'єднань тощо, спрямована на створення таких умов, за

---

⁵⁷³ Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#top>

яких особи з інвалідністю зможуть вести незалежний спосіб життя і брати активну участь у всіх його аспектах⁵⁷⁴.

Організаційний метод створює передумови для застосування наступного виду методів – економічного.

Економічний метод. Як визначають В. В. Стадник та М. А. Йохна, економічні методи управління – це система економічних важелів і заходів, за допомогою яких здійснюється вплив на керовані об'єкти з метою досягнення поставленої мети і забезпечення єдності інтересів суспільства, підприємства та окремих працівників⁵⁷⁵.

Реалізація даного методу адміністративно правової охорони прав дітей з інвалідністю проявляється завдяки здійсненню соціального забезпечення шляхом: надання соціальної допомоги, пільг, компенсацій, стипендій, встановлення додаткових гарантій у сфері трудових прав батькам таких дітей, забезпечення автотранспортом, за наявності відповідного медичного висновку тощо. Основоположим нормативно-правовим актом, який регулює питання соціального захисту дітей з інвалідністю є Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ.

Найважливіша мета соціального захисту населення, на переконання І. М. Шурми, – створення умов для вільного та всебічного розвитку особистості, її гідного існування. Соціальний захист у державі повинен передбачати два взаємопов'язані напрями дій – надання громадянам рівних можливостей для забезпечення належного життя власною працею та підтримку недієздатних і соціально вразливих верств населення. Держава має виступати гарантом захищеності таких людей, брати на себе обов'язок із забезпечення умов для їх нормального життя, навчання, професійної підготовки, адаптації та інтеграції в соціальне середовище⁵⁷⁶.

Як відзначає К. С. Міщенко, на законодавчому рівні в Україні задекларовано головні принципи функціонування сфери соціального захисту осіб з інвалідністю. До них належать: забезпечення державних соціальних гарантій; доступність для інвалідів системи соціального захисту, соціального обслуговування та соціальних послуг; безкоштовність отримання адміністративних послуг у державних та комунальних установах і закладах; відповідальність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій, незалежно від їх форм власності, за забезпечення у повному обсязі прав осіб з інвалідністю⁵⁷⁷.

⁵⁷⁴ Національна доповідь «Про становище осіб з інвалідністю в Україні». К. 2013. С. 4.

⁵⁷⁵ Менеджмент: Підручник / Стадник В.В., Йохна М.А. К.: Академвидав, 2010. С. 66.

⁵⁷⁶ Шурма І. М. Соціальний захист інвалідів як об'єкт державного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 2. С. 38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2013_2_7

⁵⁷⁷ Міщенко К.С. Механізми державного управління соціальним захистом інвалідів в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 - механізми державного управління. Київ, 2009. С. 9.

У своєму дослідженні В. Тарасенко визначає, що соціальний захист дітей з інвалідністю варто розглядати як систему гарантованих державою економічних, соціальних і правових заходів, які забезпечують дітям з обмеженими можливостями умови для подолання й компенсації існуючих у них обмежень шляхом надання необхідної допомоги, матеріального обслуговування, соціально-побутового, медичного забезпечення, з метою створення рівних можливостей у суспільному житті з іншими громадянами⁵⁷⁸.

В. П. Мельник характеризує соціальний захист осіб з інвалідністю, як коло прав, гарантій, пільг, послуг та матеріальне забезпечення. Зважаючи на публічно-правовий характер відносин соціального захисту, такі права, пільги та гарантії для осіб з інвалідністю встановлюються нормативно-правовими актами. Наразі соціальний захист осіб з інвалідністю в системі державного соціального захисту становить досить розгалужений перелік елементів⁵⁷⁹.

Метод заохочення є специфічним, мало застосовуваним, але при цьому дієвим способом здійснення адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю. Застосовуючи даний метод управління, публічна адміністрація прагне спонукати учасників суспільних відносин не просто до правомірних дій у сфері прав дитини, а зацікавити суспільство у запровадженні сталої практики, своїми діями всіляко залучати дітей з інвалідністю до життя соціуму, створюючи їм необхідні для того умови.

Сутність заохочення, на думку Р. Д. Сауніна, полягає в тому, що воно стимулює учасників адміністративно-правових відносин на належну поведінку: заохочення призначено для стимулювання активної діяльності суб'єктів адміністративного права, формування правомірної поведінки, зміцнення засад справедливості та дисципліни в адміністративно-правовому регулюванні⁵⁸⁰.

Чинне законодавство таку активну діяльність передбачає. Зокрема ч. 6 ст. 5 «Організація охорони дитинства» Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III передбачено, що держава сприяє трудовим колективам, громадським та благодійним організаціям, іншим об'єднанням громадян та фізичним особам у їх діяльності, спрямованій на поліпшення становища дітей, охорону їх прав та інтересів, заохочує розвиток усіх форм благодійності, патронату і спонсорства щодо дітей

---

⁵⁷⁸ Тарасенко В. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 - трудове право; право соціального забезпечення. Одеса, 2005. С. 8.

⁵⁷⁹ Мельник В.П. Соціально-правовий статус осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2017. № 2(16). С. 5. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n2/17mvpdsz.pdf>

⁵⁸⁰ Галуцько В.В., Курило В.І., Короед С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Гринь Д.С., 2015. С. 143.

шляхом надання податкових, інвестиційних, митних, кредитних та тарифних пільг у порядку, встановленому законами України.

Тобто заохочення, як певне благо, пропонується державою будь-якому суб'єкту в обмін на дії та поведінку, результатом яких буде задоволення потреб дитини у сфері дотримання та охорони її прав та інтересів. Застосування даного методу охорони сприяє розвитку правосвідомості особи.

Як стверджує М. Г. Шульга, застосування методу стимулювання означає формування таких економічних умов і стимулів, які створюють у виконавців зацікавленість у кінцевих результатах праці. При цьому об'єкти управління не одержують обов'язкових вказівок, а мають змогу виявити ініціативу в обранні засобів діяльності для реалізації своїх матеріальних інтересів. Зазвичай це зводиться до одержання податкових, майнових пільг, матеріального заохочення тощо ⁵⁸¹.

О. Г. Стрельченко, досліджуючи заохочення як метод управління, характеризує його як засіб впливу, який через інтереси та свідомість направляє волю людей на здійснення корисних, з погляду суб'єкта управління, діянь. Заохочувальний вплив застосовується за результатами виконання справ. Заохочення як метод управління – це нормативно закріплений засіб впливу, який через інтереси та свідомість направляє волю людей на здійснення корисних, з погляду суб'єкта управління, діянь у встановлених межах і у відповідній формі, що застосовується за результатами виконаних об'єктом справ ⁵⁸².

Метод стимулювання також застосовується до підприємств та об'єднань осіб з інвалідністю. Відповідно до ч. 1 ст. 14-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ, підприємства та організації громадських організацій осіб з інвалідністю мають право на пільги із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) відповідно до законів України з питань оподаткування. Застосовувати зазначені пільги такі підприємства та організації мають право за наявності дозволу на право користування пільгами з оподаткування, який надається на квартал, півріччя, три квартали, рік центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, ветеранів війни.

Метод моніторингу та контролю. На значимості даного методу наголошувалось в аналітичній доповіді щодо дотримання прав дитини.

⁵⁸¹ Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, В.В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2010. С. 158. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk780804.pdf>

⁵⁸² Стрельченко О.Г. Заохочення як метод управління у сфері охорони здоров'я: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2008. С. 8.

Моніторинг виконання пріоритетних завдань щодо дотримання прав дитини та постійне відстеження результатів реалізації прийнятих рішень у сфері захисту прав дітей мають відповідати сучасним вимогам та загальноприйнятим світовим стандартам. Експертне середовище, в тому числі фахівці недержавного сектору, неодноразово висловлювали занепокоєння тим, що в Україні системно не проводиться моніторинг дотримання прав дитини. Це значно знижує результативність соціальної політики в інтересах дітей⁵⁸³.

Даний метод адміністративно-правової охорони реалізується з метою встановлення факту дотримання прав дітей з інвалідністю не лише в соціумі (доступність, пристосованість, безбар'єрність, відсутність дискримінації), а й в межах родини чи закладу, де такі діти перебувають на вихованні (відсутність застосування насильства), на предмет створення необхідних їм умов для повноцінного розвитку, зростання та соціалізації.

Моніторинг являє собою діяльність по збору та обробці інформації щодо дотримання прав дітей з інвалідністю органами публічної адміністрації, що мають відповідні повноваження у цій сфері, з метою усунення будь-яких проявів порушень прав дітей з інвалідністю чи обставин, які на ці права посягають, шляхом удосконалення законодавства, запровадження нових напрямків державної політики у цьому напрямку.

Контроль, за переконанням З. С. Гладуна, це вид діяльності, який полягає в тому, що суб'єкт контролю здійснює перевірку й облік того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції⁵⁸⁴.

Даний метод адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю реалізується під час оформлення ліцензій, дозволів, проектів, сертифікатів тощо.

Тож, підсумовуючи результати проведеного дослідження необхідно відзначити, що діяльність публічної адміністрації у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю та застосовувані при цьому методи мають на меті: підвищення рівня правової обізнаності учасників суспільних відносин про права і потреби дітей з інвалідністю, умови їх належної реалізації; удосконалення та забезпечення дієвості нормативно-правових актів у сфері прав дітей з інвалідністю; формування свідомості соціуму, за якої, дитина з інвалідністю сприймається не як об'єкт, що потребує жалості та

---

⁵⁸³ Моніторинг дотримання прав дитини в системі альтернативного догляду. Аналітична доповідь. За підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні в рамках проекту «Посилення спроможності неурядових організацій для моніторингу дотримання прав дитини». 2018. С. 5.

⁵⁸⁴ Гладун З.С. Адміністративне право України : [опорні конспекти лекцій] / Зиновій Степанович Гладун. вид. 2-ге. Тернопіль : Вид-во ТАНГ, 2002. С. 178.

матеріальної підтримки, а як повноцінний суб'єкт відносин, який потребує розумного пристосування оточуючого середовища для участі у житті соціуму; усунення будь-яких проявів дискримінації за ознаками інвалідності та зростання рівня поваги до честі і гідності дітей з інвалідністю, попередження випадків застосування до них проявів насильства; зростання рівня соціального забезпечення для подолання бідності осіб з інвалідністю тощо.

Визначено, що форми адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, характеризуються активними діями органів державної влади та місцевого самоврядування, які направлені на адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у сфері охорони прав дітей з інвалідністю, наділяються певним колом характеризуючих ознак, які автором виділено в ході дослідження. З урахуванням наукових поглядів на способи класифікації форм публічного адміністрування, на основі отриманих авторських результатів дослідження сутності та ознак форм адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, запропоновано виділити: правоустановчу, правозастосовчу та правоохоронну форми. Виділено перелік ознак форм адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, які проявляються у наступному: 1) виражають зовнішньо функціонування публічної адміністрації в питаннях охорони прав; 2) обмежені компетенцією публічної адміністрації у сфері охорони прав; 3) є юридично закріпленими; 4) здійснюються у процесі виконавчо-розпорядчої та публічно-сервісної діяльності; 5) безпосередня форма обирається публічною адміністрацією залежно від мети її застосування, для забезпечення ефективної реалізації прав дітей з інвалідністю; 6) їх застосування, як правило має певні правові наслідки.

Для визначення поняття методів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю з'ясовано притаманні їм ознаки, з урахуванням яких, запропоновано під методами адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю розуміти – систему прийомів і способів реалізації завдань та функцій органів публічної адміністрації, що направлені на волю та поведінку учасників суспільних правовідносин, з метою забезпечення охорони гарантованих прав дітей з інвалідністю на пристосоване безбар'єрне середовище, попередження проявів дискримінації та насильства, в порядку та формах визначених законодавством. Доведено, що методи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю мають суттєвий вплив на характер взаємовідносин між регулюючим суб'єктом та об'єктом регулюючого впливу, діючи на його волю і поведінку.

Проведено класифікацію застосовуваних у здійсненні адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю методів:

1) метод переконання – головним завданням якого є зміна правосвідомості соціуму по відношенню до особи з інвалідністю, як неповноцінної, нездатної бути повноправним членом суспільства, через свої вади здоров'я чи розумового розвитку; 2) метод примусу – проявляється у нормативному регламентуванні певного правила поведінки, яке має забезпечити охорону прав дитини з інвалідністю; 3) організаційний метод – який полягає в окресленні способів реалізації переліку прав, обов'язків та компетенції публічної адміністрації у сфері забезпечення необхідних умов для ефективної адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю; 4) економічний метод – проявляється завдяки здійсненню соціального забезпечення шляхом надання соціальної допомоги, пільг, компенсацій, стипендій, встановлення додаткових гарантій у сфері трудових прав батькам таких дітей, забезпечення автотранспортом, за наявності відповідного медичного висновку тощо; 5) метод заохочення – застосовуючи який, публічна адміністрація прагне спонукати учасників суспільних відносин не просто до правомірних дій у сфері прав дитини, а зацікавити суспільство у запровадженні сталої практики, своїми діями всіляко залучати дітей з інвалідністю до життя соціуму, створюючи їм необхідні для того умови; 6) метод моніторингу та контролю – реалізується з метою встановлення факту дотримання прав дітей з інвалідністю не лише в соціумі (доступність, пристосованість, безбар'єрність, відсутність дискримінації), а і в межах родини, чи закладу, де такі діти перебувають на вихованні (відсутність застосування насильства), на предмет створення необхідних їм умов для повноцінного розвитку, зростання та соціалізації.

5.2. Адміністративні процедури застосування адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю

Держави світу з високим рівнем соціального розвитку базують процес свого державотворення та державної політики на дотриманні демократичних принципів, які визнають найвищою цінністю держави людину, її права та інтереси. Це, в свою чергу, вимагає дотримання при розбудові правовідносин, у тому числі адміністративно-правових, поваги до честі та гідності кожного учасника суспільних відносин, незважаючи на його погляди, майновий стан, а також наявність у нього ознак інвалідності.

Враховуючи теорію людиноцентризму, яка наразі є основоположною для сучасного адміністративного права, більшість функцій та завдань публічної адміністрації направлено саме на необхідність забезпечення дотримання та охорони конституційних прав,

свобод та інтересів особи доступними в державі правовими засобами. Незважаючи на принцип рівності, особливої уваги в питаннях адміністративно-правової охорони прав, з боку органів публічної адміністрації, потребують діти з інвалідністю, враховуючи відсутність у них можливості самотійно, і в повній мірі реалізувати свої права та забезпечити їх охорону від порушень з боку інших учасників суспільних відносин.

Визначення кола прав таких дітей на рівні Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р., Конвенції про права дитини від 20.11.1989 р., Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. та імплементація їх норм до національного законодавства, саме по собі не є достатнім для того, щоб можна було з впевненістю говорити, що права дитини з інвалідністю дотримано та охороняються на належному рівні.

Діяльність публічної адміністрації щодо здійснення адміністративно-правової охорони прав таких дітей, прийняття ними відповідних рішень, є явищем динамічним, що потребує постійного регулювання, удосконалення та здійснення відповідних заходів і застосування необхідних засобів правового впливу, з дотриманням встановлених правил (процедур).

Про факт постійного перебування процедури в стані динаміки наголошує О.І. Миколенко, але ця динаміка відбувається не хаотично, а за певним алгоритмом. За такого підходу, «процедура» залишається послідовністю дій, об'єднаних спільною метою, тобто поняттям динамічним, але, як і будь яка дія, набуває свого зовнішнього вираження в поняттях статичних⁵⁸⁵.

Дотримання певних процедур у ході публічного адміністрування та адміністративно-правової охорони має суттєве значення для діяльності органів влади та місцевого самоврядування, оскільки їх основним завданням і призначенням є вирішення конкретних ситуацій, які виникають в межах адміністративно-правових відносин, і, як результат, – винесення адміністративного рішення. До речі, такі ситуації, у своїй більшості, мають позитивний характер, потребують встановлення юридичного факту, підтвердження наявності компетентностей, тобто є проявом реалізації особою гарантованих законодавством прав або здійснення їх охорони.

Перед українською державою стоїть завдання створення стабільної та відповідальної публічної адміністрації, що є головним фактором побудови сучасної демократичної держави. У зв'язку з цим важливого значення набуває встановлення такої регламентації відносин між публічною адміністрацією та приватною особою, яка могла б ефективно

---

⁵⁸⁵ Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права [Текст] : монографія / О. І. Миколенко. Харків : Бурун Книга, 2010. С. 150-151.

забезпечити реалізацію прав останніх і унеможливити їх порушення з боку владарюючих суб'єктів⁵⁸⁶.

На відсутність такої правової регламентації звертає увагу Ю. І. Цвіркун, за його словами, процедура прийняття рішень та здійснення дій суб'єктами публічної адміністрації поки що чинним законодавством України не визначена⁵⁸⁷.

Хоча для забезпечення процедурного врегулювання процесу реалізації засобів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю в Україні останнім часом запроваджено ряд реформ у сфері механізму охорони прав таких дітей. Проте і досі є прояви порушення їх прав, свобод та інтересів у різних сферах їх життєдіяльності, що актуалізує наукові пошуки у напрямку визначення сутності, особливостей та законодавчої регламентації адміністративних процедур застосування засобів адміністративно-правової охорони.

Тож, метою дослідження обрано визначення сутності та видів адміністративних процедур, що вчиняються при застосуванні адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю, виділення їх ознак.

Дослідженнями питань адміністративних процедур та адміністративно-правових засобів займалися такі вчені як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, С. Г. Братель, В. Д. Бринцев, Н. Л. Губерська, Є. В. Додін, Т. О. Коломоєць, Б. М. Лазарєв, Л. М. Москвич, Н. Р. Нижник, В. Г. Перепелюк, Л. Л. Попов, Н. Г. Саліщева, Є. Ю. Соболь, В. Д. Сорокін, Ю. О. Тихомиров, Ю. М. Фролов та інші.

Історія свідчить, що Україна у своїх прагненнях до європейської інтеграції, здійснила спробу дослідити реальну ситуацію у сфері дотримання прав осіб з інвалідністю, наявність бар'єрів на шляху їх соціалізації. Результати такої спроби відображено в Постанові Верховної Ради України «Про стан забезпечення в Україні встановлених чинним законодавством соціальних, економічних, правових і конституційних гарантій у сфері соціального захисту та реабілітації інвалідів» від 20.02.2003 № 560-IV. У цій постанові відзначено, що незважаючи на позитивні моменти в роботі Кабінету Міністрів України в питаннях захисту прав осіб з інвалідністю, немає суттєвих практичних зрушень у вирішенні проблем бар'єрності суспільного середовища, забезпечення безпосереднього доступу інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури. Не забезпечуються умови для здобуття інвалідами

---

⁵⁸⁶ Адміністративна процедура : конспект лекцій / І.В. Бойко, О.Т. Зима, О.М. Соловйова ; за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. С. 5.

⁵⁸⁷ Цвіркун Ю.І. Значення адміністративних процедур при вирішенні публічно-правових спорів із колегіальними суб'єктами публічної адміністрації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 3(18). С. 101.

освіти, насамперед дітьми-інвалідами, а також професійного навчання. Існують значні проблеми щодо зайнятості інвалідів, забезпечення їх конституційного права на працю. Значна кількість проблем життєдіяльності людей з особливими потребами залишається невирішеною⁵⁸⁸.

Проте, окреслені даною Постановою проблеми бар'єрності суспільного середовища, в своїй більшості, залишаються невирішеними. Діти з інвалідністю як і раніше не в змозі реалізувати своїх прав через недостатність нормативного закріплення та належного застосування адміністративно-правових засобів їх охорони та відсутності чіткої адміністративної процедури, що суттєво спростила би цей процес.

З огляду на це, формується бачення необхідності спрямування правостановлюючої діяльності органів публічної адміністрації у сфері охорони прав дітей з інвалідністю на запровадження та регламентацію адміністративно-правових заходів, що виключатимуть порушення прав і свобод таких учасників суспільних відносин та уникатимуть проявів дискримінації за ознаками інвалідності дітей, що через стійкі розлади функцій організму або вади фізичного чи розумового характеру обмежені у можливості належної реалізації своїх прав та безперешкодної інтеграції у суспільство.

Досліджуючи моделі діяльності публічної адміністрації, Є. Ю. Соболь до переліку основних завдань державного управління, складової діяльності публічної адміністрації, належить владно-організуючий та регулюючий вплив щодо реалізації і захисту прав та свобод соціально незахищених верств населення в Україні. Насамперед це стосується інвалідів, оскільки, згідно із чинним законодавством, діяльність держави щодо інвалідів виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та полягає у: виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб; охороні здоров'я; соціальному захисті; забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації інвалідів; наданні пристосованого житла; сприянні громадській діяльності⁵⁸⁹.

Наразі світове співтовариство сприймає та визнає інвалідність як соціальне явище а не як проблему медичного характеру самої особи.

⁵⁸⁸ Про стан забезпечення в Україні встановлених чинним законодавством соціальних, економічних, правових і конституційних гарантій у сфері соціального захисту та реабілітації інвалідів. Постанова Верховної Ради України від 20 лютого 2003 № 560-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-15#Text>

⁵⁸⁹ Соболь Є.Ю. Категорії адміністративно-правової моделі діяльності публічної адміністрації щодо реалізації й захисту прав та свобод інвалідів. *Держава та регіони. Серія: Право* 2014. № 1(43). С. 39. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2014/9.pdf

Тобто мова іде про те, що не особа з інвалідністю не відповідає нормам суспільства а норми середовища, в якому живуть особи з інвалідністю, не відповідають їх можливостям і потребам.

Як слушно зазначив В. М. Кондратенко, на суб'єктів публічної адміністрації покладено зобов'язання відійти від засад виключної практики соціального захисту осіб з інвалідністю на користь організації сприятливих і достатніх умов соціального середовища, що дозволяє цим людям реалізувати свої конституційні права та свободи на рівні з іншими громадянами країни ⁵⁹⁰.

Тож варто звернути увагу на зміст поняття «засіб». З етимологічної точки зору воно означає «прийом; спосіб; якусь спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі» ⁵⁹¹.

Щодо поняття «правові засоби», на думку А. Малько вони є правовими явищами, які виявляються в інструментах встановлення суб'єктивних прав, обов'язків, пільг, заборон, заохочування, нагородження та діями, пов'язаними з технологією реалізації прав і обов'язків ⁵⁹².

Тобто правові засоби є самостійною категорією, їх застосування має наслідком досягнення певного результату у сфері реалізації адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю з боку публічної адміністрації.

З огляду на зміст даної правової категорії можна стверджувати про її важливість у питаннях адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, що здійснюється публічною адміністрацією. На цей аспект звертає увагу О. Ю. Салманова, зазначаючи, що одним з ефективних структурних елементів охоронної діяльності органів держави, спрямованої на формування і розвиток суспільних відносин у різноманітних галузях на міцній нормативній основі, є адміністративно-правові засоби ⁵⁹³.

Досліджуючи природу адміністративно-правових засобів, слід звернути увагу на погляди В. К. Колпакова та О. В. Кузьменко, які стверджують, що за допомогою засобів адміністративного права (норми, відносини, законодавство, компетенція суб'єктів, способи реалізації

---

⁵⁹⁰ Кондратенко В.М. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2019. С. 2.

⁵⁹¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 326.

⁵⁹² Малько А.В. Проблемы правовых средств: Сборник науч. исслед. «Проблемы теории государства и права»/ А.В. Малько. М.: Проспект, 1999. С. 326.

⁵⁹³ Салманова О.Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2002. С. 25.

норм) здійснюється зовнішнє вираження і юридичне оформлення публічного інтересу в управлінні⁵⁹⁴.

Тож, можемо говорити про важливість адміністративно-правових засобів, у сфері прав дітей з інвалідністю як основоположного елементу механізму охоронної діяльності органів публічної адміністрації у визначеній сфері. Належна реалізація цих засобів є запорукою уникнення будь-яких проявів порушень чи обмеження прав, свобод та інтересів дітей з інвалідністю у процесі їх соціалізації. До того ж, для досягнення позитивних результатів адміністративно-правової охорони визначеної категорії прав, значення має не тільки належна процедура реалізації, а й вибір правильного засобу правової охорони.

Із цього приводу слухна думка була висловлена Н. В. Коломоєць, яка зазначила, що правові засоби являються ключовими ланками, які забезпечують цілісність права в його структурно-інструментальному розумінні, оскільки між усіма правовими засобами простежується єдність та зв'язок. Тобто якщо взяти окремо будь-який засіб захисту як інституційну складову частину, він буде самостійним, одиничним фрагментом правової дійсності, який, хоч і забезпечує реалізацію своєї місії, але його результативність є малоефективною. А от у взаємодії та єдності засоби захисту утворюють комплекс, правову узгодженість, тобто механізм, який продуктивно та результативно діє в тій чи іншій сфері правового регулювання⁵⁹⁵, у нашому дослідженні це стосується адміністративно-правової охорони прав дитини з інвалідністю.

Узагальнивши подані дослідження можна визначити, що адміністративно-правовими засобами охорони прав дітей з інвалідністю є визначене нормами адміністративного права коло засобів, що забезпечують попередження порушення прав, свобод та законних інтересів дітей з інвалідністю, запроваджуються та застосовуються органами публічної адміністрації з метою забезпечення реалізації такими дітьми всіх прав людини й основоположних свобод, та заохочення до поваги притаманного їм достоїнства, переважно на основі адміністративного примусу.

На основі запропонованого визначення змісту поняття адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю, сформовано основні ознаки таких засобів, до яких пропонуємо віднести наступні:

- чітко врегульовані нормами права, переважно адміністративного;

⁵⁹⁴ Колпаков В., Кузьменко О. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 31.

⁵⁹⁵ Коломоєць Н.В. Особливості та система засобів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. 2019. № 1 (January). С. 87.

- забезпечують попередження порушення прав і основоположних свобод дитини з інвалідністю, в процесі їх реалізації;
- суб'єктами, уповноваженими на їх застосування виступають органи публічної адміністрації;
- мають адміністративно-правовий порядок застосування;
- можуть наділятися примусовим або добровільним характером.

Проте, варто звернути увагу на суттєве значення адміністративної процедури в питаннях застосування адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю. Оскільки діяльність публічної адміністрації з охорони прав особистості, що безумовно стосується і дітей з інвалідністю, не може вчинятись хаотично, без належної організації та врегулювання.

На важливості адміністративної процедури, в питаннях охорони прав особи з боку публічної адміністрації, наголошував В. Б. Авер'янов. За словами автора, необхідно розуміти, що такі процедури, які узагальнено визначаються як «адміністративні», здатні підвищувати ефективність управлінської діяльності, сприяти чіткому виконанню функцій і повноважень органів та посадових осіб. Але головне – адміністративні процедури забезпечують суворий правовий режим дотримання прав і свобод громадян і є дієвим засобом захисту проти суб'єктивізму й свавілля з боку службовців органів виконавчої влади. Невипадково в більшості європейських країн існують кодифіковані акти, присвячені дуже детальній регламентації таких процедур. Причому подібні закони в цих державах – це серцевина адміністративного законодавства. Вони визначають рівень демократії в державному управлінні⁵⁹⁶.

Як відзначає В. Р. Біла, проведення реформ, у тому числі й адміністративної, спрямованих на підвищення ефективності державного управління та зміцнення довіри населення до державних органів, неможливе без реформування адміністративного законодавства. Саме тому на часі питання про вдосконалення нормативного регулювання адміністративних процедур, яке неможливе без розуміння їх сутності, змісту і призначення⁵⁹⁷.

З точки зору авторів великого тлумачного словника «процедура» визначається, як офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь; ряд яких-небудь

---

⁵⁹⁶ Авер'янов В.Б. Нові риси предмета українського адміністративного права. *Журнал Персонал*. 2005. №4. С. 79.

⁵⁹⁷ Біла В.Р. Адміністративна процедура як нормативна модель процесуальних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Випуск 30. Том 2. С. 12.

дій, хід виконання чого-небудь⁵⁹⁸. Ті ж автори характеризують «адміністративний порядок» як дію за розпорядженням органів виконавчої влади⁵⁹⁹.

В. Г. Логвінов, в енциклопедичному словнику, характеризує «процедуру» в державному управлінні, як офіційно встановлений порядок дій під час обговорення того чи іншого питання, проблеми, проекту, закону тощо; відображає порядок підготовки, розгляду, обговорення, виконання ряду операцій у процесі управління, вказівки (регламенти) стосовно порядку виконання окремої роботи (робіт) в апараті управління. Як правило, процедури розробляються на рівні структурних підрозділів органів публічної адміністрації і описують діяльність, яка здійснюється в їх підрозділах, а також її взаємозв'язок з діяльністю органу в цілому⁶⁰⁰.

В. Д. Бакуменко, в тому ж енциклопедичному словнику, характеризує «адміністрування», як стиль управління, за якого діяльність фокусується на процедурах і контролі правильного виконання розпоряджень⁶⁰¹.

Процедуру слід розглядати крізь призму суспільних відносин; тобто послідовні дії, які складають процедуру, повинні врегульовуватися визначеними нормами права та спрямовуватися на досягнення правового результату, який відображається у певних правових наслідках⁶⁰².

Беручи до уваги такі погляди на термінологічний зміст понять «процедура», «адміністрування», «адміністративний порядок», можемо відзначити, що адміністративна процедура в цілому характеризується як чітко регламентований порядок діяльності органів публічної адміністрації, щодо реалізації їх безпосередніх функцій і завдань, метою якої виступає прийняття адміністративного рішення.

І. В. Бойко, під адміністративною процедурою пропонуємо розуміти структурований, нормативно закріплений порядок прийняття адміністративних актів (у тому числі й укладення адміністративно-

⁵⁹⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 1179.

⁵⁹⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 12.

⁶⁰⁰ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. С. 603.

⁶⁰¹ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. С. 27.

⁶⁰² Братель С.Г. Природа та особливості адміністративних процедур. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. №2. С. 100. URL: http://vjhr.sk/archive/2014_2/18.pdf

правових договорів), спрямований на вирішення конкретних справ у сфері публічного управління⁶⁰³.

На нашу думку, таке визначення адміністративної процедури суттєво звужує її зміст, направленість та призначення загалом. Питання процедурності не може зводитись суто до порядку прийняття рішення, оскільки цьому передують процес розгляду конкретної ситуації, вирішення суперечливих моментів, формування власного бачення ситуації у суб'єкта її розгляду.

До речі, С. Г. Братель наголошує на тому, що адміністративна процедура покликана не лише забезпечити прийняття державним органом конкретного рішення по справі. Він зазначає, що оскільки адміністративна процедура функціонує у сфері публічного адміністрування, вона має обслуговуючий характер, що виражається в регулюванні великої кількості суспільних відносин. Необхідність реалізації адміністративних процедур виникає в таких випадках: коли є спір про право; у разі правопорушень; у разі необхідності офіційного встановлення наявності чи відсутності юридичних фактів або конкретних документів; у разі здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності органів держави й органів місцевого самоврядування; під час здійснення державним органом, організацією, установою яких-небудь дій на користь конкретного громадянина або іншої особи; під час вирішення організаційних питань⁶⁰⁴.

Враховуючи те, що головне завдання адміністративних процедур – сприяння реалізації прав і законних інтересів, О. М. Буханевич визначає адміністративну процедуру як встановлений законодавством порядок розгляду і вирішення адміністративним органом індивідуальних справ, пов'язаних зі зверненням фізичних та юридичних осіб з метою реалізації своїх прав, свобод та законних інтересів⁶⁰⁵.

На нашу думку, таке твердження є суперечливим, оскільки включає діяльність адміністративного органу по вирішенню індивідуальних справ лише за зверненням особи, ігноруючи таким чином факт можливості ініціювання такого розгляду самим органом публічної адміністрації, в разі виявлення факту посягання на права, свободи та інтереси особи.

Як практичну форму відносин між державою та громадянином, адміністративну процедуру характеризує В. В. Серєда. На його думку, взаємозв'язок держави та громадянина проявляється через систему взаємних прав і обов'язків. Інститут адміністративної процедури є

---

⁶⁰³ Бойко І.В. Адміністративна процедура: поняття, ознаки й види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Випуск 33. С. 117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2017_33_12

⁶⁰⁴ Братель С.Г. Природа та особливості адміністративних процедур. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. №2. С. 101. URL: http://vjhr.sk/archive/2014_2/18.pdf

⁶⁰⁵ Буханевич О.М. Поняття та сутність процедури надання адміністративних послуг. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5_23

відображенням, структурним елементом, одиничним у загальному, практичною формою даного «зв'язку». Це означає, що громадянин має право на звернення до адміністративного органу (органу виконавчої влади та місцевого самоврядування), а останній зобов'язаний розглянути його та дати обґрунтовану відповідь у встановлені строки. Автор відзначає, що завдяки цьому «зв'язку», відбувається переорієнтація управлінської діяльності держави, в особі уповноважених органів, в русло аксіоми «держава існує для людини, а не людина для держави»⁶⁰⁶.

О. С. Лагода визначає адміністративну процедуру як установлений законом порядок розгляду та вирішення індивідуальних справ органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, який закінчується прийняттям адміністративного акта або укладанням адміністративного договору⁶⁰⁷.

Слушне та змістовне бачення адміністративної процедури запропонував В. В. Галуцько, за яким – це встановлений чинним законодавством порядок розгляду суб'єктами публічного адміністрування індивідуальних адміністративних справ щодо реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів окремої фізичної та юридичної особи, що завершується ухваленням адміністративного акта⁶⁰⁸.

Досліджуючи адміністративну процедуру як інститут адміністративного процесу, Н. В. Галіцина визначає її завданням – сприяння реалізації прав і законних інтересів. Процедурні норми повинні становити основу позитивної діяльності органів виконавчої влади. Чітке встановлення адміністративних процедур сприяє створенню комфортних умов взаємодії громадян і державних органів, забезпеченню ефективного функціонування виконавчих структур, їхньої відкритості, прозорості процесу підготовки і прийняття управлінських рішень, обмеженню адміністративного свавілля і посадових зловживань⁶⁰⁹.

Погоджуємось з думкою Л. Л. Попова, який визначає адміністративні процедури – як процедури здійснення різних видів позитивної управлінської діяльності (процедури нормотворчої діяльності, процедури реалізації прав і обов'язків громадян і організацій у сфері управління, процедури контрольної діяльності), а також

⁶⁰⁶ Серета В.В. Співвідношення понять «процес» і «процедура» у вітчизняному адміністративному законодавстві: теоретичний аспект. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 9. С. 279. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2012_9_64

⁶⁰⁷ Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ірпінь, 2007. С. 4.

⁶⁰⁸ Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 200.

⁶⁰⁹ Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

процедури, пов'язані з організацією роботи апарату органів виконавчої влади. Така діяльність характеризується як організаційно-процедурна, що здійснюється органами виконавчої влади в процесі реалізації своїх функцій⁶¹⁰.

Враховуючи те, що людина, її права та інтереси виступають основою державної політики і діяльності публічної адміністрації, запровадження інституту адміністративної процедури застосування правових засобів охорони таких прав, вимагає утворення правового механізму реалізації взаємовідносин органів публічного адміністрування та громадян, що забезпечить повноцінне користування всім спектром конституційних прав особи і можливість їх адміністративно-правової охорони.

У ході дослідження змісту правової категорії «адміністративна процедура» В.В. Галунько виділяє наступні її ознаки:

- базується на нормах чинного законодавства;
- визначає порядок розгляду адміністративних справ;
- упорядковує повсякденну діяльність суб'єктів публічного адміністрування;
- спрямована на реалізацію та захист прав, свобод і законних інтересів окремої фізичної та юридичної особи; завершується ухваленням адміністративного акта⁶¹¹.

І. В. Бойко пропонує більш розширений перелік основних ознак адміністративної процедури, до яких відносить такі: – правовий характер, оскільки принципи та правила процедури містяться в приписах нормативно-правових актів; – владний характер, що виявляється в приписах суб'єктів публічного управління, які є обов'язковими для інших осіб; – вміщує в себе сукупність норм, що регламентують як діяльність суб'єкта публічного управління, так і поведінку приватних осіб; – спрямована на прийняття адміністративного акта; – застосовується для вирішення конкретної адміністративної справи; – має основним призначенням забезпечення ефективної реалізації прав приватних осіб та унеможливлення їх порушення; – тягне за собою настання зовнішніх наслідків, тобто застосування процедурних правил породжує права й обов'язки осіб; – має, як правило, безспірний характер, тобто завдяки адміністративній процедурі вирішуються позитивні управлінські справи⁶¹².

---

⁶¹⁰ Попов Л.Л. Административное право Российской Федерации / Л.Л. Попов, Ю.И. Мигачев, С.В. Тихомиров ; под ред. Л.Л. Попова. М.: Юрайт, 2010. С. 222.

⁶¹¹ Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 200.

⁶¹² Бойко І.В. Адміністративна процедура: поняття, ознаки й види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Випуск 33. С. 117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2017_33_12

Спираючись на проведений аналіз існуючих наукових підходів до розгляду адміністративної процедури Ю. М. Фролов до основних визначальних ознак, які характеризують її поняття, відносить такі:

1) публічний характер та особливий суб'єктний склад – адміністративна процедура здійснюється в публічній сфері, безпосередньо пов'язана із діяльністю органів публічної адміністрації і супроводжується використанням ними відповідних владних повноважень з урахуванням публічних інтересів;

2) нормативний характер - адміністративна процедура врегульована адміністративно-правовими нормами;

3) індивідуальний характер - прийняте у справі рішення стосується конкретних фізичних або юридичних осіб;

4) безспірний характер - предметом адміністративної процедури є індивідуальні адміністративні справи, в яких не вирішуються суперечки і не розглядаються скарги осіб на дії та рішення публічної адміністрації;

5) стадійний характер - передбачає послідовну реалізацію декількох стадій за умови, що кожен наступний етап має своєю «відправною точкою» правовий результат попереднього етапу;

6) особлива спрямованість - не має своїм результатом застосування примусових заходів, її мета полягає у забезпеченні реалізації прав або обов'язків певного суб'єкту правовідносин у сфері державного управління;

7) завершується прийняттям відповідного нормативного акту, обов'язкового для виконання⁶¹³.

Запропоновані науковцями ознаки, що характеризують адміністративну процедуру, дещо збігаються, що дає підстави говорити про наявність універсальних ознак, які притаманні більшому колу наявних у наукових колах поглядів на суть досліджуваної правової категорії.

Тож пропонуємо виділити ознаки, що притаманні та характеризують саме адміністративні процедури застосування адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю: – чітко регламентовані правовими нормами; – мають публічний та владний характер; – регламентують діяльність суб'єкта публічної адміністрації та об'єкта регулюючого впливу; – метою провадження виступає належна реалізація та адміністративно-правова охорона гарантованих дитині з інвалідністю прав; – спрямовані на отримання конкретного результату їх здійснення, як наслідок породжують нові права чи обов'язки суб'єктів; – за певних обставин мають стадійний характер; – характеризуються відсутністю спірного змісту.

⁶¹³ Фролов Ю.М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 696.

Для забезпечення повного розуміння сутності адміністративної процедури, в питаннях застосування адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю, доцільно визначити її види.

З урахуванням комплексного характеру адміністративних процедур і широкого спектру їх можливого застосування логічно постає питання виокремлення видів адміністративних процедур: заявні, які виникають виключно за наявності заяви правосуб'єктної особи; втручальні, які виникають за ініціативи суб'єкта публічної адміністрації, за наявності для цього правових підстав. З цих двох видів адміністративних процедур вже визначаються більш конкретні види, здійснення яких і забезпечує процедуру охорони та реалізації прав особи, а саме: реєстраційні, дозвільні, інспекційні, екзаменаційні, акредитаційні, ліцензійні тощо ⁶¹⁴.

Класифікація видів адміністративних процедур, запропонована С. Агафоновим, базується на завданнях і компетенції органів державної влади. Автор виділяє наступні їх види: організаційні процедури; нормотворчі процедури; інформаційні процедури; пов'язані із здійсненням організаційно-технічних дій; пов'язані з розподілом, перерозподілом і делегуванням повноважень; пов'язані із здійсненням юридично значущих дій; контрольно-наглядові; пов'язані з розглядом пропозицій і заяв, і інші юрисдикційні процедури; координації і взаємодії; що реалізуються у сфері охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки, а також забезпечення безпеки особистості та ін. ⁶¹⁵.

На основі проведеного аналізу поглядів науковців, стосовно адміністративних процедур, в цілому в галузі адміністративного права та діяльності публічної адміністрації зокрема, вбачаємо за необхідне провести власну класифікацію адміністративних процедур застосування адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю. Дану класифікацію здійснено з урахуванням завдань та повноважень, якими наділені органи публічної адміністрації стосовно охорони прав дітей з інвалідністю.

1) *Нормотворча*. Однією із форм адміністративно-правової охорони, в межах нашого дослідження, виділено правоустановчу діяльність органів публічної адміністрації. Тож одним із адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю можна назвати нормативно-правовий акт. Саме завдяки цим актам встановлюються загальнообов'язкові правила поведінки, що врегульовують відносини у певній сфері та спонукають їх учасників до правомірної поведінки, уникаючи посягань чи порушень прав інших

---

⁶¹⁴ Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 201-202.

⁶¹⁵ Агафонов С.И. Административные процедуры и их реализация в деятельности органов внутренних дел Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2008. С. 14.

членів суспільства. Для забезпечення існування демократичного, правового та соціально спрямованого суспільства, невід'ємною складовою виступає нормотворення публічної адміністрації. Така її діяльність має основоположну мету – врегулювання суспільних правовідносин, забезпечення їх розвитку в рамках права, забезпечення правопорядку, шляхом удосконалення існуючих правил.

Головне призначення нормотворчості, на думку О. Ф. Скакун – формулювання нових правових норм, котрі притаманні соціальним відносинам, тобто моделювання суспільних відносин, які з позицій держави або громадянського суспільства є припустимими чи необхідними. Зміна чинних і скасування застарілих правових норм сприяють утвердженню нових норм, і вони входять до складу нормотворчості⁶¹⁶.

Оскільки нормотворча діяльність, як підкреслює А. Нечипоренко, відноситься до публічно-правової сфери, тобто спрямована на встановлення регулятивного впливу на суспільні відносини, порядок її здійснення має бути точно й детально зафіксований з метою запобігання можливості будь-яких порушень прав і свобод людини і громадянина. Необхідно також наголосити на тому, що нормотворчість здійснюється у процесуальній формі⁶¹⁷.

З метою забезпечення законності у нормотворчій сфері Конституцією України, зокрема, визначаються: коло суб'єктів, що наділені правом видавати нормативно-правові акти в державі; форми нормативно-правових актів, у яких ці органи здійснюють правове регулювання; межі повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, виключно в яких вони можуть здійснювати нормотворчу діяльність⁶¹⁸.

Враховуючи особливість та специфіку такого суб'єкта адміністративно-правових відносин, як дитина з інвалідністю, варто відзначити, що його правове становище регламентується Законом України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, норми якого передбачають обов'язок держави, в особі її органів та органів місцевого самоврядування, удосконалювати законодавство про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами у цій сфері, та забезпечити належні умови для гарантування безпеки, охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної

⁶¹⁶ Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підруч. / О.Ф. Скакун. К. : Алерта ; КНУ ; ЦУЛ, 2009. С. 311.

⁶¹⁷ Нечипоренко А. Нормотворча діяльність у правовій державі. *Публічне право*. 2012. № 4(8). С. 377. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/8/Nechypurenko.pdf>

⁶¹⁸ Горбунова Л. М. Принципи законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади / Л. М. Горбунова. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 50.

життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності.

Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ передбачено обов'язок держави, в особі її органів та органів місцевого самоврядування, щодо осіб з інвалідністю, який виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті.

Тобто завдяки адміністративній процедурі нормотворення, в межах держави здійснюється встановлення та санкціонування загальнообов'язкових правил або правил адміністративно-територіальних одиниць, щодо правомірної поведінки всіх учасників суспільних відносин стосовно дітей з інвалідністю, з метою попередження і недопущення порушень гарантованих їм прав, для повноцінної, безбар'єрної соціалізації.

2) *Інформаційна*. Інформаційна діяльність органів публічної влади займає одне з важливих місць у напрямку розбудови правового суспільства. За нормами Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування» від 23.09.1997 № 539/97-ВР, для висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування їх інформаційні служби мають право використовувати такі форми підготовки та оприлюднення інформації: випуск і поширення бюлетенів (спеціальних бюлетенів), прес-релізів, оглядів, інформаційних збірників, експрес-інформації тощо; проведення прес-конференцій, брифінгів, організація інтерв'ю з керівниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування; підготовка і проведення теле- і радіопередач; – забезпечення публікацій (виступів) у засобах масової інформації керівників або інших відповідальних працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування ⁶¹⁹.

Інформативним та максимально затребуваним джерелом інформації щодо прав та інтересів учасників суспільних відносин, що розповсюджується публічною владою, наразі виступає Інтернет, завдяки впровадженню е-врядування.

Як відзначає О. Бузулук, сучасний етап розвитку суспільства характеризується постійним підвищенням ролі інформаційних ресурсів в

---

⁶¹⁹ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації. Закон України від 23 вересня 1997 № 539/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1997, № 49, ст. 299 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#top>

усіх сферах його життєдіяльності, особливо в галузі управління на рівні місцевого самоврядування⁶²⁰.

Успішна інформаційна діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування є нині необхідною умовою існування та розвитку незалежної держави. Саме від спроможності державного апарату на підставі отриманої інформації формувати сенси залежить майбутнє країни. Зусилля щодо інформування населення про діяльність держави значно сприяють становленню громадянського суспільства, насамперед, через формування відповідних громадських настроїв і уподобань⁶²¹.

Інформаційна адміністративна процедура стосовно прав особи, знайшла своє застосування в загальнонаціональному просвітницькому проекті Міністерства юстиції «Я маю право!», його метою було визначено підвищення юридичної обізнаності українців щодо гарантованих їм прав і порядку їх реалізації, охорони та захисту.

3) *Правозастосовча*. Застосування означеної адміністративної процедури, при здійсненні адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, характеризується як реальний засіб втілити гарантоване державою право, отримати позитивний результат, скористатись благами, які це право включає.

Як доречно відмічає Б.В. Малишев, реалізація норм права пов'язана з правомірною поведінкою суб'єктів. Процес перетворення положень норми права в конкретні обов'язки та права суб'єктів у межах відповідних правовідносин має назву – реалізація норм права⁶²².

Деякі науковці помилково визначають правозастосування, як процес, що притаманний тільки органам публічної адміністрації.

Хоча професор П.О. Недбайло, прогресивно для свого часу вважав, що застосовувати норми права можуть не тільки посадові особи, але і громадяни, хоча вони не можуть видавати індивідуальні акти застосування норм права і повинні звертатися до компетентних державних органів⁶²³.

Втілення даної адміністративної процедури може відбуватись шляхом звернення суб'єкта, наділеного відповідним правом (дитина з інвалідністю, її батьки або особи, що їх замінюють) або за власної ініціативи органу публічної адміністрації, в силу закону або в ході реалізації своїх повноважень.

⁶²⁰ Бузулук О. Інформаційна діяльність органів місцевого самоврядування та утвердження громадянського суспільства. *Вісник Львівського університету*. 2013. Вип. 38. С. 114.

⁶²¹ Тарасенко Р.Б. Інформаційне право: Навчально-методичний посібник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. С. 250.

⁶²² Малишев Б.В., Москалюк О.В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посіб. / За заг. ред. Б.В. Малишева. Київ: Реферат, 2010. С. 8

⁶²³ Недбайло П.Е. Применение советских правовых норм / П.Е. Недбайло. М.: Гос. изд. правовой лит-ры. 1960. С. 112.

Якщо розглядати першу обставину, коли відбувається особисте звернення суб'єкта, то в даному випадку йдеться про надання адміністративної послуги.

Згідно норм Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III дитина з інвалідністю - дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту. Проте сама по собі дана норма Закону не наділяє дитину, яка має розлад функцій організму, статусом дитини з інвалідністю. За Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII, інвалідність як міра втрати здоров'я визначається шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Тож для можливості користування правами, що гарантовані дитині, яка має ознаки інвалідності, потрібно шляхом правозастосування отримати статус дитини з інвалідністю. Закріплення за дитиною цього статусу породжує наступні права, та відповідно обов'язок публічної адміністрації, застосовуючи адміністративну процедуру, забезпечити реалізацію: 1) у сфері освіти – право на здобуття освіти на умовах інклюзії, з урахуванням висновків медико-соціальної експертизи та пільги у сфері надання освітніх послуг; 2) у сфері соціалізації – право на відсутність дискримінації та поваги до честі і гідності, відсутність будь-яких проявів насильства та знуцань, на доступність комунікації із суспільством та право на отримання відкритої інформації з будь-яких джерел; 3) у сфері працевлаштування – право на працевлаштування на спеціальні робочі місця, в межах встановлених квот; 4) у сфері доступності інфраструктури – право на доступ до будь-яких установ, підприємств, закладів на зазнаючи перешкод; 5) у сфері планування та забудови населених пунктів – право на врахування особливих потреб дітей з інвалідністю на розумне пристосування та універсальний дизайн; 6) у сфері житлових умов – право на забезпечення належними житловими умовами таких дітей та членів їх сімей, з відповідним пристосуванням до їх потреб; 7) у сфері соціальної допомоги – право на матеріальне забезпечення, пільги, реабілітацію.

При цьому, деякі з них реалізуються шляхом звернення самого суб'єкта (дитини з інвалідністю, її батьків або осіб, що їх замінюють), деякі з ініціативи органу публічної адміністрації.

4) *Правоохоронна.* Дана адміністративна процедура включає в себе діяльність органів публічної влади щодо організації та здійснення

контролю і нагляду за дотриманням нормативно-правових актів, якими гарантуються та охороняються права дітей з інвалідністю, іншими суб'єктами суспільних правовідносин, в тому числі і посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування. Варто звернути увагу на ту обставину, що правоохоронна адміністративна процедура у сфері охорони прав, не включає в себе засоби щодо захисту та відновлення порушених прав.

В рамках даної процедури свою діяльність здійснюють Уповноважений Президента України з прав дитини, який покликаний здійснювати забезпечення належних умов для реалізації громадянських, економічних, соціальних та культурних прав дітей в Україні, беручи до уваги необхідність особливого піклування про дитину, на виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав дитини, шляхом моніторингу ⁶²⁴ та Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю, який покликаний здійснювати забезпечення належних умов для реалізації громадянських, соціальних, економічних та культурних прав і законних інтересів людей з інвалідністю, недопущення їх дискримінації, виховання поваги до особливостей таких людей, визнаючи пріоритетність міжнародних стандартів з інтеграції людей з інвалідністю у життя суспільства, враховуючи вимоги Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, шляхом моніторингу ⁶²⁵.

В. П. Беляєв, характеризує контроль, як перевірку відповідності результатів заданим параметрам, його цілям, його суть полягає в тому, що уповноважені органи та особи з'ясовують, чи відповідає діяльність підконтрольних об'єктів нормативним приписам і нормативним правовим актам, поставленим перед ними завданням, і безпосередньо вживають заходів щодо усунення «відхилень». Сутність нагляду, на думку автора, полягає у забезпеченні законності та правопорядку шляхом виявлення та усунення допущених порушень закону, а також в їх попередженні ⁶²⁶.

Як відзначає В. О. Величко, оскільки саме контроль за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування, безпосередньо виступає однією з найважливіших функцій державної влади, він безпосередньо пов'язаний з організацією виконання норм права, з

⁶²⁴ Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини. Указ Президента України від 11 серпня 2011 № 811/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/811/2011#Text>

⁶²⁵ Про Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю. Указ Президента України від 01 грудня 2014 № 902/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902/2014#Text>

⁶²⁶ Беляєв В.П. Сущность контроля и надзора, их сходство и различия. *Государство и право*. 2006. № 7. С. 35.

реалізацією суб'єктами правовідносин своїх прав і обов'язків, дотриманням і охороною прав і свобод людини і громадянина⁶²⁷.

Реалізація даної адміністративної процедури має різні прояви та порядок, в залежності від сфери її застосування. Наприклад, у сфері освіти, ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності передбачено обов'язок закладу освіти забезпечити безперешкодний доступ до будівель, групових приміщень, якщо планується провадження освітньої діяльності для дітей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення⁶²⁸. У разі незабезпечення такої доступності заклад освіти, за рішенням органу публічної адміністрації не отримає або буде позбавлений ліцензії на провадження освітньої діяльності.

Стосовно забудови населених пунктів, центральний орган виконавчої влади у сфері містобудування та його органи на місцях, здійснюють контроль за дотриманням розумного пристосування та універсального дизайну, під час погодження проектної документації.

За нормами Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, ч. 3 ст. 18 передбачено обов'язок органів опіки та піклування здійснювати контроль за додержанням батьками або особами, які їх замінюють, майнових та житлових прав дітей.

Тож, підсумовуючи отримані результати дослідження, наявні погляди на поняття «адміністративна процедура», пропонуємо у сфері застосування засобів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, визначити її як нормативно регламентований порядок реалізації суб'єктами адміністративно-правових відносин правоустановчих, інформаційних, правозастосовчих та правоохоронних заходів, з метою попередження та уникнення порушень прав дітей з інвалідністю та проявів дискримінації в процесі їх реалізації.

Враховуючи завдання і повноваження органів публічної адміністрації, які направлено за застосування засобів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, з метою створення інклюзивного оточуючого середовища з відсутністю будь-яких проявів дискримінації та насильства, щодо таких дітей, запропоновано виділити: нормотворчу адміністративну процедуру; інформаційну адміністративну процедуру; правозастосовчу адміністративну процедуру; правоохоронну адміністративну процедуру.

На основі узагальнення отриманих результатів, сформульовано поняття та виділено ознаки, що притаманні та характеризують

---

⁶²⁷ Величко В.О. Державний контроль та нагляд за додержанням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 32. С. 96. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12178/1/Velichko_95-114.pdf

⁶²⁸ Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>

адміністративні процедури застосування адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю: – чітко регламентовані правовими нормами; – мають публічний та владний характер; – регламентують діяльність суб'єкта публічної адміністрації та об'єкта регулюючого впливу; – метою провадження виступає належна реалізація та адміністративно-правова охорона гарантованих дитині з інвалідністю прав; – спрямовані на отримання конкретного результату їх здійснення, як наслідок породжують нові права чи обов'язки суб'єктів; – за певних обставин мають стадійний характер; – характеризуються відсутністю спірного змісту. Проведено класифікацію адміністративних процедур, з урахуванням завдань та повноважень, якими наділені органи публічної адміністрації стосовно адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю.

Проведено класифікацію адміністративних процедур застосування адміністративно-правових засобів охорони прав дітей з інвалідністю з урахуванням завдань та повноважень, якими наділені органи публічної адміністрації стосовно охорони прав дітей з інвалідністю: а) нормотворча; б) інформаційна; в) правозастосовча; г) правоохоронна.

РОЗДІЛ 6.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

6.1. Посилення співпраці громадських організацій осіб з інвалідністю з публічною адміністрацією щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю

Становлення ефективної взаємодії між інституціями громадянського суспільства та публічними інституціями безпосередньо залежить від трансформації соціально-економічних і політико-правових систем, радикального реформування адміністративного права та пріоритетного виокремлення його публічно-сервісної спрямованості, переходу до нової ідеології публічної влади, за якої поетапно відбувається наповнення імперативного методу елементами диспозитивності.

Такий напрям реформування адміністративного права вимагає створення повноцінних інституцій громадянського суспільства, побудованих на забезпеченні участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, проведенні громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів, створенні громадських рад при центральних і місцевих органах виконавчої влади, налагодженні ефективної взаємодії публічної адміністрації з інститутами громадянського суспільства.

Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства виходить, зокрема, з необхідності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, що виявляється в оновленні адміністративно-правової доктрини, побудованої на публічно-сервісній спрямованості адміністративного права, за якої пріоритетними стають три відповідні напрями: правореалізуючий – реалізація прав та охоронюваних законом інтересів приватних осіб (осіб з інвалідністю); охоронний – створення умов, які направлені на дотримання гарантованих особі з інвалідністю прав і свобод, недопускаючи їх порушення; правозахисний – захист порушених прав та інтересів осіб з інвалідністю.

У зв'язку з цим зростає потреба у налагодженні ефективної взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства; доступності, підзвітності та відповідальності публічної

влади; підсиленні механізмів контролю в антикорупційних та інших актуальних для громадської думки питаннях, а саме: залучення громадських організацій осіб з інвалідністю до розробки нормативно-правових актів, які стосуються матеріального, соціально-побутового і медичного забезпечення осіб з інвалідністю; узгодження положень щодо діяльності суб'єктів публічної адміністрації, які мають повноваження у досліджуваній сфері та ін.

Дослідження окремих аспектів організаційно-правового забезпечення спільної діяльності публічної адміністрації та громадських організацій осіб з інвалідністю було здійснено у працях В. М. Бевзенка, О. М. Ващук, М. Ю. Віхляєва, Т. І. Возної, В. О. Галая, С. К. Гречанюка, Е. Е. Додіної, А. М. Долгополова, Т. О. Коломоєць, А. М. Куцої, С. В. Пасічніченко, І. О. Пристінської, І. Т. Темех, В. В. Лещенко, С. Г. Стеценка, К. Б. Левченко, О. Г. Остапенко, М. В. Чічкань та ін.

Окрім того, незважаючи на значний владно-правовий, фінансово-економічний, організаційний і науковий потенціал публічної адміністрації, виникають окремі специфічні функції і завдання (безпосередні охорона та захист прав та інтересів осіб з інвалідністю, здійснення постійного зворотного зв'язку, тобто участь у гармонізації відносин між людьми з функціональними обмеженнями і державою, участь в інформаційному забезпеченні нормативно-правових та державних програм, оперативна адресна допомога, здійснення громадського контролю за дотриманням прийнятих законодавчих актів), які можуть бути вирішені під час побудови системи соціального партнерства між громадськими організаціями осіб з інвалідністю та публічною адміністрацією як рівноправних сторін⁶²⁹.

Громадські організації утворюють окремий так званий «третій сектор» і покликані виконувати певну роль у реалізації соціальної програми держави щодо осіб з інвалідністю. Ці організації створюють основу громадянського суспільства, стають вирішальним стабілізуючим фактором, гарантом демократичного шляху розвитку та дотримання міжнародних і національних стандартів реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю.

Однак належного успіху у визначеному напрямі можна досягти лише після запровадження на всіх рівнях фундаментальних демократичних стандартів діяльності органів державної влади у взаємодії з громадськими організаціями, за умови, коли останні сприймаються не як пасивні суб'єкти політики й управлінських рішень, а як безпосередні, активні та зацікавлені сторони – повноправні

---

⁶²⁹ Кобилянська Л. І. Основні напрями співпраці державних та громадських організацій у сфері надання соціальної допомоги інвалідам (аналіз регіонального досвіду). Проблеми сучасної педагогічної освіти. 2007. Випуск № 14. Ч. 1. С. 129. URL: http://estetiquement.ru/portal/soc_gum/pspo/2007_14_1/index.htm.

партнери⁶³⁰. Подібний суспільний стандарт є передумовою реалізації та забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб з інвалідністю в Україні.

Соціологічні опитування ілюструють, що участь у громадських організаціях сприймається як одна з найбільш ефективних форм участі громадян в ухваленні рішень та управлінні на державному і місцевому рівнях⁶³¹.

У зв'язку з цим останніми роками Уряд України ухвалив низку важливих рішень щодо участі громадськості у формуванні державної політики з реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, які закріплено у відповідних актах нормативного характеру⁶³². Однак чимало питань організаційно-правового характеру залишаються невирішеними та потребують наукового дослідження.

Пріоритетне місце у структурі громадських об'єднань посідають громадські організації осіб з інвалідністю, основним завданням яких є реалізація, охорона та захист їх прав і свобод. За офіційними даними, у Міністерстві юстиції зареєстровано понад 70 всеукраїнських та міжнародних громадських організацій осіб з інвалідністю, а також майже 2 тисячі відповідних об'єднань місцевого рівня⁶³³.

Аналізуючи статuti громадських організацій осіб з інвалідністю, можна виокремити основні напрями їх діяльності, спрямовані на реалізацію, охорону та захист прав і свобод осіб з інвалідністю: допомога у професійній, трудовій і соціальній реабілітації⁶³⁴; сприяння створенню для осіб з обмеженими можливостями рівних з іншими громадянами можливостей для участі у всіх сферах суспільного життя (інтеграція осіб з інвалідністю у суспільство); створення умов для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури; співпраця з органами публічної адміністрації у вирішенні питань державного захисту і реабілітації осіб з інвалідністю; сприяння у розвитку творчих здібностей; захист інтересів та прав осіб з інвалідністю

---

⁶³⁰ Халецький А. В. Система взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями. Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління. 2010. № 2. С. 129–130.

⁶³¹ Палій Г. О. Щодо активізації взаємодії організацій громадського суспільства із органами державної влади. Аналітична записка Національних стратегій досліджень при Президентові України URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/881/>.

⁶³² Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 р. № 61.; Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996.; Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 220-р.

⁶³³ Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2011. С. 146.

⁶³⁴ Українське товариство глухих : офіційний сайт URL: <http://utog.org/index.htm>.

у державних органах⁶³⁵; надання медичної, гуманітарної, соціальної допомоги⁶³⁶; здійснення правозахисної та правопросвітницької роботи; наукова та законодавча аналітика⁶³⁷; видавнича діяльність; проектно-нормативна діяльність; дорадчо-консультативна діяльність; інформаційно-роз'яснювальна робота тощо⁶³⁸.

На сьогодні більшість статутних завдань передбачає «представництво» та «сприяння» в реалізації тих чи інших прав і свобод осіб з інвалідністю, що свідчить про допоміжну, а не контрольну роль цих організацій. З огляду на це, досить обґрунтованим видається погляд Т. О. Коломоєць, яка слушно зауважує, що громадський контроль лише умовно можна розглядати як контроль, оскільки він позбавлений характерних ознак останнього⁶³⁹.

При цьому залежно від спрямованості діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю відбувається поглиблення виконання визначених завдань стосовно окремих категорій осіб з інвалідністю (жінок з інвалідністю, дітей з інвалідністю), нозології захворювання (порушення опорно-рухового апарату, вади слуху, зору), напрямів діяльності (реабілітація, правова допомога) тощо.

Їх правовий статус на сьогодні регламентується як загальними нормативно-правовими актами, дія яких поширюється на всі громадські об'єднання (Конституція України⁶⁴⁰, Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI⁶⁴¹), так і спеціалізованими нормативно-правовими актами, які безпосередньо торкаються сфери діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю: а) визначають їх повноваження (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»⁶⁴², «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»⁶⁴³), б) визначають розмір державної фінансової допомоги, пільг з оподаткування, державного

⁶³⁵ Костів М. Й. Всеукраїнська організація інвалідів «Союз організацій інвалідів України»: історія та сьогодення. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. С. 14.

⁶³⁶ Чічкань М. В. Діяльність громадських організацій у сфері захисту інвалідів. Форум права. 2008. № 3. С. 524. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08cmvszi.pdf>.

⁶³⁷ Галай В. О. Характеристика недержавних організацій із захисту прав пацієнтів. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2009. № 3. С. 155.

⁶³⁸ Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2011. С. 146.

⁶³⁹ Коломоєць Т. О. Роль громадськості у контролі за діяльністю органів місцевого самоврядування як об'єкт адміністративного права України: пріоритети удосконалення правових засад. Митна справа. 2012. Ч. 2. С. 107.

⁶⁴⁰ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

⁶⁴¹ Про громадські об'єднання. Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. Ст. 1.

⁶⁴² Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2-3. Ст. 36.

⁶⁴³ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

замовлення⁶⁴⁴; в) окреслюють напрями співпраці з суб'єктами публічної адміністрації.

Спеціалізованим законодавчим актом, який визначає організаційні та правові засади створення і діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю, окреслює напрями спільної діяльності з суб'єктами публічної адміністрації, а також державні гарантії забезпечення їх діяльності, є Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ⁶⁴⁵, окремі положення якого мають дискусійний характер та потребують деталізації.

Так, у III розділі «Громадські об'єднання осіб з інвалідністю» цього законодавчого акта перераховані напрями діяльності об'єднань без відповідної деталізації їх реалізації. Більшість статей цього розділу присвячені насамперед процедурі надання пільг з оподаткування, позик, фінансової допомоги, дотацій громадським організаціям осіб з інвалідністю. При цьому деталізація підстав їх надання зводиться до законів України з питань оподаткування та низки інших законодавчих і підзаконних актів.

Незрозумілим залишається позиція законодавця стосовно закріплення правового статусу діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю як складової Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»⁶⁴⁶, попри те, які ці об'єднання мають низку специфічних ознак, що вирізняють їх серед інших об'єднань, а саме:

а) окреслені правові можливості громадських організацій осіб з інвалідністю у сфері майнових правовідносин, закріплені у категоріях правоздатності та дієздатності, є значно ширшими, ніж у інших видів некомерційних організацій (право на пільги з оподаткування, позики, фінансову допомогу, дотації тощо);

---

⁶⁴⁴ Про затвердження Порядку надання дозволу на право користування пільгами з оподаткування для підприємств та організацій громадських організацій осіб з інвалідністю. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2007 р. № 1010.; Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2011 р. № 129.; Про деякі питання реалізації норм Законів України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» та «Про зайнятість населення». Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 70.; Про реалізацію статті 18-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року № 1836.; Про затвердження Порядку видачі довідки про чисельність працюючих осіб з інвалідністю. Наказ Міністерства праці та соціальної політики від 25.03.2002 № 169.; Про затвердження Інструкції зі статистики кількості працівників. Наказ Державного комітету статистики України від 28 вересня 2005 року № 286.; Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

⁶⁴⁵ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

⁶⁴⁶ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

б) наявність додаткових гарантій з боку держави від можливих зловживань їхніми правами⁶⁴⁷;

в) надання допомоги і сприяння діяльності громадським організаціям осіб з інвалідністю з боку суб'єктів публічної адміністрації;

г) участь громадських організацій осіб з інвалідністю в узгодженні положень про діяльність окремих суб'єктів публічної адміністрації;

д) існування громадських організацій осіб з інвалідністю як єдиної соціальної структури, в якій ці особи є членами не опосередковано, як в інших структурах суспільства, а безпосередньо⁶⁴⁸;

е) висока вмотивованість і організованість громадських організацій осіб з інвалідністю, що створює підґрунтя для функціонування розгалуженої інфраструктури, здатної більш ефективно адмініструвати як державні ресурси, так і кошти, що надходять від філантропів та благодійних організацій⁶⁴⁹;

є) обов'язок створення спеціальних робочих місць для осіб з інвалідністю з урахуванням їхніх індивідуальних функціональних можливостей з боку підприємств громадських організацій осіб з інвалідністю з метою отримання визначених пільг;

ж) встановлення індивідуального порядку надання дозволу на право користування пільгами з оподаткування для підприємств громадських організацій осіб з інвалідністю.

Така специфіка діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю потребує більш детального свого закріплення в окремому спеціалізованому законодавчому акті «Про громадські організації осіб з інвалідністю в Україні».

Враховуючи викладене, слід зауважити, що підґрунтям ухвалення Закону України «Про громадські організації осіб з інвалідністю в Україні» є відсутність систематизованого законодавства, яке регламентує діяльність громадських організацій осіб з інвалідністю, що спонукає правників Національної асамблеї людей з інвалідністю України⁶⁵⁰ здійснювати періодичну його систематизацію шляхом виокремлення з численних нормативно-правових актів правових норм щодо їх діяльності. Такий напрям систематизації відбувається у формі інкорпорації, результатом якої є видання збірників нормативно-правових актів.

⁶⁴⁷ Барков А. В. Гражданская правосубъектность общественного объединения инвалидов : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14. М., 2003. С. 11.

⁶⁴⁸ Праця та зайнятість осіб з інвалідністю : національна доповідь. К. : Міністерство праці та соціальної політики України, Державна установа науково-дослідний інститут соціально-трудоових відносин Мінпраці України, 2009. С. 184.

⁶⁴⁹ Романов П. В. Политика инвалидности: Социальное гражданство инвалидов в современной России. / П. В. Романов, Е. Р. Ярская-Смирнова. Саратов : Изд-во «Научная книга», 2006. С. 192.

⁶⁵⁰ Нормативно-правові акти України щодо діяльності підприємств та організацій громадських організацій інвалідів : Збірник. Вип.4. К. : Національна Асамблея інвалідів України, Комісія з питань діяльності підприємств та громадських організацій інвалідів, 2008. 236 с.

Окрім того, основним аспектом цього законодавчого акта повинно стати визначення основ соціальної захищеності осіб з інвалідністю та гарантування їм рівних з усіма іншими громадянами можливостей у всіх сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дадуть змогу особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини, а також вести повноцінний спосіб життя, згідно з індивідуальними можливостями, здібностями та інтересами⁶⁵¹. Цей напрям діяльності повинен бути реалізований у спільній діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю та суб'єктів публічної адміністрації.

Баланс інтересів громадських інституцій осіб з інвалідністю та суб'єктів публічної адміністрації був відображений у Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей, пріоритет у яких надавався запровадженню національних механізмів тісної співпраці між державами, органами системи Організації Об'єднаних Націй, іншими міжурядовими органами та організаціями осіб з інвалідністю⁶⁵², а на державному рівні – взаємодії публічної адміністрації та громадських організацій осіб з інвалідністю.

У дослідженні об'єктом взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації та громадськими організаціями осіб з інвалідністю є фактичний стан спільної діяльності, спрямований на реалізацію, охорону та захист прав і свобод осіб з інвалідністю.

Однак на сьогодні організація взаємодії між цими суб'єктами адміністративних правовідносин є недостатньою. Це деякою мірою пояснюється тим, що серед суб'єктів публічної адміністрації немає єдиного розуміння суті взаємодії, а саме: визначення напрямів та форм спільної узгодженої діяльності з громадськими організаціями осіб з інвалідністю.

Термін «взаємодія» є синонімом до таких понять, як «співробітництво», «координація», «узгодження», «сприяння»⁶⁵³, деякі науковці в контексті досліджуваного напрямку застосовують терміни «зв'язки з громадськістю», «партнерські стосунки», «тісні взаємовідносини», «паблік рилейшнз»⁶⁵⁴.

У філософії під «взаємодією» розуміють процеси впливу різних об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість, зміну стану⁶⁵⁵. Як зауважує І.Ф. Недольний: «Матеріальний світ – це єдине ціле. Усі його

---

⁶⁵¹ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

⁶⁵² Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 р. № 48/96. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

⁶⁵³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 125.

⁶⁵⁴ Завгородній В. А. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2010. С. 24–26.

⁶⁵⁵ Філософський енциклопедичний словник / [Гол. ред. кол. В. І. Шинкарук]. К. : Абрис, 2002. С. 81.

предмети та явища розвиваються не ізольовано, а в безперервному зв'язку та єдності з іншими предметами і явищами. Взаємозв'язок предметів і соціальних явищ суспільства має загальний характер, саме їх загальний зв'язок породжує феномен взаємодії явищ і предметів між собою»⁶⁵⁶.

З викладеного випливає, що для взаємодії характерним є: наявність фактичних стійких зв'язків, які дозволяють об'єктам впливати один на одного, у зв'язку з чим відбувається узгоджена зміна дій сторін, що співпрацюють. У спеціальній літературі наявні декілька визначень взаємодії. Окремі науковці акцентують, що взаємодія – це заснована на законодавчих актах погоджена спільна діяльність державних та недержавних інституцій⁶⁵⁷. Інші дотримуються погляду, що це взаємний зв'язок двох сторін, які мають взаємні обов'язки правового характеру, але кожна з них наділена різними за своїм змістом повноваженнями⁶⁵⁸.

Проте їхні погляди полягають у виокремленні основних ознак взаємодії⁶⁵⁹: узгодженість взаємодії за місцем, часом та діями; багато-суб'єктність, тобто наявність як мінімум двох учасників взаємодії; узгодженість суб'єктів взаємодії за цілями системи; кооперація, ділова співпраця, взаємна допомога суб'єктів взаємодії на користь вирішення їх загальних завдань; концентрація сил і засобів для досягнення визначеної мети. До ознак, які виділяють окремі вчені та з приводу яких виникають дискусії, належать⁶⁶⁰: базування взаємодії на законах і підзаконних актах; незалежність суб'єктів взаємодії один від одного в субординаційному сенсі. Однак при цьому варто враховувати, що їхні погляди щодо міжсекторальної взаємодії зводяться до пріоритетного принципу взаємного доповнення, який утверджує верховенство окремого індивідуума над громадою і допоміжне значення останньої⁶⁶¹.

⁶⁵⁶ Недольний І.Ф. Філософія : [навчальний посібник] / І. Ф. Недольний. К. : Вікор, 1997. С. 204.

⁶⁵⁷ Завгородній В. А. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2010. С. 31.

⁶⁵⁸ Ващук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. О. М. Ващук. К., 2004. С. 43.

⁶⁵⁹ Глієвий А. А. Теоретичні основи взаємодії кримінальної міліції та оперативних підрозділів пенітенціарної системи щодо протидії злочинності. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2002. № 20. С. 204.; Євтушок В. Взаємодія в ОРД як фактор вирішення оперативно-тактичних завдань боротьби зі злочинністю. Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. 1998. Вип. № 8(1). С. 157.; Темех І. Т. Конституційно-правовий статус правозахисних громадських організацій : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.02. К., 2010. С. 97.

⁶⁶⁰ Гречанок С. К. Організаційно-правові засади взаємодії кримінально-виконавчих установ з державними органами та недержавними організаціями : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2006. 251 с.; Жильский Н. Н. Правовые и организационные основы взаимодействия органов внутренних дел с внутренними войсками в охране общественного порядка : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.02. Санкт-Петербург, 1995. 190 с.; Ліпкан В. А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України : дис. ... доктора юр. наук : 12.00.07. К., 2008. 643 с.

⁶⁶¹ Цеметов В. О. Роль громадських організацій у соціальному забезпеченні: український та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми державного управління. 2008. № 2 (34). С. 311.

Враховуючи викладене, слід навести авторське визначення поняття взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації та громадськими організаціями осіб з інвалідністю – це функціонування об'єднаних спільною метою рівноправних структурних елементів, суб'єктів публічної адміністрації та громадських організацій осіб з інвалідністю, інтегрованих в єдиний механізм забезпечення прав та свобод осіб з інвалідністю, дії яких узгоджені за місцем і часом на основі кооперації, ділової співпраці, взаємодопомоги та спрямовані на ефективне здійснення всіх належних законодавчих, адміністративних та інших заходів для реалізації, охорони й захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

Більш докладно розглянути стан взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації та громадськими організаціями осіб з інвалідністю можна, проаналізувавши форми її зовнішнього прояву. Як зауважує М. А. Погорецький, форма взаємодії як спосіб організації поєднує комплекс засобів і прийомів взаємодії, систему зв'язків і правовідносин суб'єктів, що взаємодіють⁶⁶². Так, через форми взаємодії науковці окреслюють: комплекс способів і прийомів взаємодії⁶⁶³; функціонально-обумовлені дії взаємодіючих суб'єктів⁶⁶⁴, систему зв'язків і правовідносин суб'єктів, які взаємодіють між собою⁶⁶⁵, напрями взаємодії – співпраця, контроль і взаємна відповідальність⁶⁶⁶.

В юридичній і спеціальній літературі до сьогодні розглядалися лише різні несистематизовані форми взаємодії, що пов'язано, перш за все, з відсутністю критеріїв їх систематизації та детальної регламентації в нормативно-правових актах.

У спеціальній літературі, з огляду на місце ланок у системі управління, вони поділяються на формальні й неформальні; прямі й непрямі; процесуальні та організаційні; організаційно-структурні (надсистемні, внутрішньосистемні, спільні, організаційно-функціональні); правові та неправові; організаційні, представницькі, захисні, фінансові⁶⁶⁷.

---

⁶⁶² Погорецький М. А. Проблеми взаємодії органів дізнання і досудового слідства. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. 2002. № 2. С. 86.

⁶⁶³ Тертышник В. М. Взаимодействие следователя с иными подразделениями ОВД при расследовании преступлений / В. М. Тертышник, С. В. Слинко. Х. : Ун-т внутр. дел МВД Украины, 1995. С. 6.

⁶⁶⁴ Заброта Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. С. 65.

⁶⁶⁵ Завгородній В. А. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2010. С. 55.

⁶⁶⁶ Остапенко О. Г. Правовий статус та організація діяльності органів самоорганізації населення в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.02. Х., 2008. С. 148.

⁶⁶⁷ Возна Т. І. Діяльність правоохоронних органів і неурядових організацій та їх взаємодія в запобіганні та боротьбі з торгівлею людьми : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2003. 207 с.; Додіна Е. Е. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2001. 176 с.; Долгополов А. М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні : дис. ... канд. юрид. наук :

У нормативно-правових актах вони окреслені у ст. 22 Закону України «Про громадські об'єднання», яка визначає лише засади взаємодії громадських об'єднань та органів державної влади, тобто підґрунтя, на якому повинні формуватися конкретні форми взаємодії між цими суб'єктами. В інших нормативно-правових актах закріплені напрями взаємодії щодо: проведення антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів⁶⁶⁸; проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики⁶⁶⁹; формування громадських рад, утворених при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, районних державних адміністраціях⁶⁷⁰; інформаційна взаємодія через урядовий веб-портал «Громадянське суспільство і влада», офіційні веб-сайти органів виконавчої влади; формування ради голів громадських рад при органах виконавчої влади⁶⁷¹.

Окрім Закону України «Про громадські об'єднання», пріоритетні напрями спільної діяльності громадських об'єднань та органів державної влади визначені у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, затвердженої Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. До них віднесено: створення умов для забезпечення широкого ефективного представництва інтересів громадян в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування; проведення регулярних консультацій (діалогу) із громадськістю; запровадження громадського контролю; посилення впливу інститутів громадянського суспільства на прийняття управлінських рішень та їх реалізацію; сприяння громадській активності та громадянській культурі⁶⁷².

12.00.07. К., 2008. 268 с.; Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів охорони правопорядку в Україні і зарубіжних країнах : порівняльний аналіз : моногр. / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Суботін, С. М. Пашков. Донецьк : ДЮІ, 2006. 130 с.; Віхляев М. Ю. Адміністративно-правове регулювання порядку створення і діяльності професійних правничих громадських організацій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 230 с.; Пристінський І. О. Адміністративно-правовий статус релігійних організацій : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Сімферополь, 2010. 214 с.; Надрага В. І. Взаємодія владних структур, політичних і громадських організацій як засіб підвищення ефективності управління на регіональному рівні : дис. ... кандидата наук державного управління : 25.00.02. К., 2003. 228 с.

⁶⁶⁸ Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів. Постанова Кабінету Міністрів України від від 30 січня 2013 р. № 61.

⁶⁶⁹ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996.

⁶⁷⁰ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996.

⁶⁷¹ Про утворення Ради голів громадських рад при органах виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2012 р. № 658.

⁶⁷² Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#n17>.

Слід зауважити, що лише в Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства, яка на сьогодні втратила чинність, визначені форми взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства:

а) розроблення та обговорення проектів нормативно-правових актів з відповідних питань;

б) здійснення інститутами громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади;

в) надання інститутами соціальних послуг відповідно до укладених договорів;

г) утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для врахування громадської думки;

д) співпраця органів виконавчої влади та інститутів з підготовки і перепідготовки кадрів, спільного навчання навичкам ефективної взаємодії;

е) проведення органами виконавчої влади моніторингу і аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості;

є) виконання спільних проектів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування⁶⁷³.

Однак спеціалізоване законодавство, яке регламентує спільну діяльність громадських організацій осіб з інвалідністю та суб'єктів публічної адміністрації, не містить чіткого виокремлення форм взаємодії. Спільна діяльність цих суб'єктів адміністративного права закріплена в численних законодавчих та відомчих нормативно-правових актах, що створює певні труднощі у правозастосуванні, окремі напрями взаємодії реалізуються в межах лише окремих суб'єктів публічної адміністрації (наприклад, Типове положення про комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктур, затверджене наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України та Міністерства праці та соціальної політики України від 08 вересня 2006 № 300/339)⁶⁷⁴.

Аналізуючи адміністративно-правове регулювання діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю та публічної адміністрації, слід виокремити найбільш ефективні форми взаємодії: процесуальну

---

⁶⁷³ Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. № 1035-р.

⁶⁷⁴ Про Типове положення про комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктур. Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України та Міністерства праці та соціальної політики України від 08 вересня 2006 № 300/339.

форму взаємодії та організаційні, до яких слід віднести ⁶⁷⁵ реалізацію громадською організацією осіб з інвалідністю права на отримання від держави матеріально-фінансової допомоги; легалізацію, нагляд та контроль публічної адміністрації за діяльністю громадських організацій осіб з інвалідністю; утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики стосовно осіб з інвалідністю; розробка та обговорення проектів нормативно-правових актів з прав та свобод осіб з інвалідністю; співробітництво державних і громадських організацій з іноземними країнами в питаннях соціальної захищеності осіб з інвалідністю; спільне обговорення результатів, досягнутих взаємодіючими ланками, у вигляді конференцій, форумів, громадських слухань, теле- або радіодебатів; співпрацю з перепідготовки кадрів, спільного навчання навичкам ефективної взаємодії; здійснення спільного моніторингу та забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості; розробку та виконання спільних проектів, державних програм; спільну та узгоджену діяльність у вирішенні питань доступу до інфраструктури, реалізації права на працю, медичне забезпечення, отримання адміністративних послуг тощо; спільний контроль (державний та громадський) за дотриманням законодавства.

Проаналізуємо більш детально деякі із наведених форм взаємодії.

Процесуальна форма взаємодії передбачена адміністративно-процесуальним законодавством, відомчими нормативними актами та обумовлюється наявністю окремих адміністративно-процесуальних правовідносин. Процесуально-правова форма взаємодії може здійснюватися лише опосередковано. Наприклад, залучення громадських організацій або їх членів як третіх осіб, процесуального представника, свідка, скаржника в апеляційному, касаційному провадженні, провадженні за винятковими обставинами та заявника у провадженні за нововиявленими обставинами ⁶⁷⁶.

Зважаючи на те, що процесуальна форма тільки опосередковано здійснюється через громадські організації осіб з інвалідністю, основну увагу необхідно приділити дослідженню організаційних форм взаємодії.

Дослідження спільної діяльності цих суб'єктів адміністративно-правових відносин дозволяє виокремити найбільш поширену організаційну форму взаємодії – *реалізація громадською організацією*

⁶⁷⁵ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.; Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії від 5 жовтня 2000 року № 2017-ІІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2000. № 48. Ст. 409.

⁶⁷⁶ Бевзенко В. М. Суб'єкти владних повноважень в адміністративному судочинстві України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Х., 2010. С. 384–385.; Бевзенко В. Підстави та форми участі об'єднань громадян в адміністративному судочинстві. Юридична Україна. 2009. №8(80). С. 13.

осіб з інвалідністю права на отримання від держави матеріально-фінансової допомоги, яка виражається у:

– праві постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності;

– звільненні від відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва у разі використання земельних ділянок для будівництва реабілітаційних установ, об'єктів фізкультури, спорту та соціального забезпечення для осіб з інвалідністю ⁶⁷⁷;

– зменшенні розміру нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування ⁶⁷⁸;

– неоподаткуванні коштів та майна, що надається у вигляді допомоги громадським організаціям (спілкам) осіб з інвалідністю;

– отриманні платником податку від Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю цільової позики на поворотній основі;

– звільнення від оподаткування за певних умов прибутку підприємств та організацій, які засновані громадськими організаціями осіб з інвалідністю;

– невиключення до оподаткованого доходу цільової благодійної допомоги, що надається резидентами у будь-якій сумі (вартості) для визначеного переліку потреб громадських організацій осіб з інвалідністю ⁶⁷⁹;

– отриманні дотацій на створення спеціальних робочих місць для безробітних осіб з інвалідністю ⁶⁸⁰;

– здійсненні закупівлі товарів, робіт і послуг у межах державного замовлення ⁶⁸¹ та ін.

Реалізація окремої складової такої форми взаємодії публічної адміністрації та всеукраїнських організацій осіб з інвалідністю відбувається за узгодженою процедурою щодо отримання дозволу на право користування пільгами з оподаткування або відмови у ньому чи його скасуванні. Одним із прикладів реалізації цієї форми взаємодії можуть бути відносини соціального партнерства між державою та громадськими організаціями ⁶⁸². Сьогодні моделі соціального партнерства перебувають на рівні видатків з Державного бюджету щодо

---

⁶⁷⁷ Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 3-4. Ст. 27.

⁶⁷⁸ Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 8 липня 2010 року № 2464-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 2-3. Ст. 11.

⁶⁷⁹ Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

⁶⁸⁰ Про реалізацію статті 18-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року № 1836.

⁶⁸¹ Про сприяння громадським організаціям інвалідів у їх діяльності. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. № 630-р.

⁶⁸² Ващук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. К., 2004. С. 48.

фінансування статутної діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю⁶⁸³. Досліджена форма взаємодії, потребує детального закріплення стосовно передбачення більш гнучкого механізму отримання державної підтримки громадських організацій осіб з інвалідністю у вигляді фінансової допомоги, а також стимулювання їх до її адресного використання (створення спеціальних робочих місць для безробітних осіб з інвалідністю, центрів професійної реабілітації осіб з інвалідністю тощо).

Застосування такої форми взаємодії як реалізація громадською організацією осіб з інвалідністю права на отримання від держави матеріально-фінансової допомоги залежить від використання безпосередньо пов'язаної з нею іншої форми – легалізації, нагляду та контролю публічної адміністрації за діяльністю громадських організацій осіб з інвалідністю. Ця форма взаємодії складається з процедури легалізації громадських організацій осіб з інвалідністю; реєстрації у відповідному контролюючому органі з метою реалізації податкових пільг та виконання нормативу працевлаштування осіб з інвалідністю; отримання дозволу від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, ветеранів війни на право користування пільгами з оподаткування; державний контроль та нагляд з боку суб'єктів публічної адміністрації щодо легалізації громадських організацій осіб з інвалідністю, цілеспрямованого використання дотацій та пільг, уникнення зловживань та лобювань власних інтересів за рахунок громадської організації, виконання та додержання законності.

На вдосконалення взаємодії між громадськими організаціями осіб з інвалідністю та публічною адміністрацією спрямована й така форма взаємодії, як створення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики стосовно осіб з інвалідністю. Цей механізм був запроваджений постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р. № 996. Відповідно до цієї постанови були створені громадські ради, колегії при суб'єктах публічної адміністрації, наприклад, Громадська колегія при Міністрові охорони здоров'я України⁶⁸⁴, Громадська рада при Фонді соціального захисту інвалідів⁶⁸⁵. Окрім того, при окремих суб'єктах публічної адміністрації

⁶⁸³ Пасічніченко С. В. Громадські організації інвалідів як структурний елемент громадянського суспільства. Держава і право. 2009. Вип. 44. С. 287–288.

⁶⁸⁴ Про склад Громадської колегії при Міністрові охорони здоров'я України. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 15.06.2005 № 198.

⁶⁸⁵ Положення про Громадську раду при Фонді соціального захисту інвалідів : Протокол засідання Громадської ради при Фонді соціального захисту інвалідів від 12 серпня 2013 року.

можуть утворюватися комісії (Національна експертна комісія України з питань моралі), комітети (Колегії та комітети доступності Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, конкурсний комітет з проведення конкурсів на перевезення пасажирів автомобільним транспортом при Міністерстві інфраструктури України), піклувальні ради та спостережні комісії при спеціальних виховних установах, одним із завдань яких є громадський контроль за належним утриманням засуджених осіб з інвалідністю⁶⁸⁶ та ін.

До складу відповідних рад і колегій входять представники всіх зацікавлених громадських об'єднань. Громадські організації представляють ту чи іншу спільноту, а також є виразниками суспільної думки з відповідної проблематики чи питання. Діяльність громадських рад спрямована на вирішення таких завдань:

а) в інформаційному напрямі: збір, узагальнення та надання суб'єктам публічної адміністрації пропозицій інститутів громадянського суспільства щодо питань, які мають важливе суспільне значення для осіб з інвалідністю; організація публічних заходів для обговорення актуальних питань з формування та реалізації державної політики стосовно осіб з інвалідністю;

б) у правотворчості – подає суб'єктам публічної адміністрації для розгляду пропозиції з підготовки проектів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики щодо осіб з інвалідністю та удосконалення діяльності органів державної влади;

в) у правозастосуванні – здійснює громадський контроль за врахуванням суб'єктами публічної адміністрації пропозицій та зауважень громадськості, а також дотриманням ними нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції; проведенням відповідно до законодавства громадської експертизи та громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, що розробляються суб'єктами публічної адміністрації та ін.

Отже, відбувається відстоювання громадянської позиції та лобювання інтересів осіб з інвалідністю. Таким чином, як зауважує В. В. Лещенко, з одного боку, держава отримує захист і гарантії, що інтереси громадськості певною мірою враховані, з іншого – захист отримують особи з інвалідністю, оскільки вони мають змогу викласти свій погляд з будь-якого питання⁶⁸⁷.

На сьогодні в реалізації цієї форми взаємодії виникають деякі проблеми, про що свідчить аналіз наукових публікацій, доповідей та

---

⁶⁸⁶ Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 р. № 429.

⁶⁸⁷ Лещенко В. В. Громадські лікарські організації як суб'єкти формування та реалізації державної політики України в галузі охорони здоров'я : дис. ... канд. наук з державного управління : 25.00.02. К., 2009. С. 128.

аналітичних звітів громадських організацій осіб з інвалідністю⁶⁸⁸, які полягають: у відсутності координації та узгодженої спільної стратегії сприяння реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю між громадськими радами; невідповідності організаційної структури публічної адміністрації, що пояснюється розпорошеністю повноважень між суб'єктами взаємодії; психологічній неготовності державних службовців сприймати громадську ініціативу. Окрім того, науковці акцентують на відсутності дієвого контролю та правових механізмів безпосереднього впливу на діяльність суб'єктів публічної адміністрації, можливість притягувати винних посадових осіб до юридичної відповідальності за вчинені правопорушення⁶⁸⁹.

З метою виправлення становища, яке склалося, відповідно до пропозицій громадських організацій створюються численні міжвідомчі координаційні ради: Рада у справах осіб з інвалідністю при Кабінеті Міністрів України⁶⁹⁰, Дорадчий комітет при Урядовому уповноваженому з прав осіб з інвалідністю, діяльність яких, перш за все, спрямована на забезпечення координації дій громадських організацій осіб з інвалідністю і публічної адміністрації щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю та їх державного захисту. Вадою цього комітету є віднесення його діяльності до компетенції Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю та наділення його повноваженнями лише консультативного характеру.

З огляду на викладене, слід акцентувати, що розвиток цієї форми взаємодії потребує вивчення відповідного досвіду зарубіжних країн, в яких захист прав та свобод осіб з інвалідністю належить не до повноважень окремих суб'єктів публічної адміністрації, а є справою всієї держави в особі її органів. Так, у Швеції функціонує Агентство з координації політики інвалідності; у США – Національна рада з питань осіб з інвалідністю при Президенті, Франції – Національна консультативна рада з проблем осіб з інвалідністю, Польщі – Національна консультативна рада у справах осіб з інвалідністю, до складу яких входять представники публічної адміністрації за напрямками діяльності, рішення, прийняті у межах цих структур, є загальнообов'язковими для інших суб'єктів.

Окрім того, слід погодитися зі слушною думкою К. Б. Левченко, яка з метою забезпечення ефективного функціонування системи громадських рад пропонує здійснити такі заходи: навчання їх членів єдиним

⁶⁸⁸ Костів М. Й. Всеукраїнська організація інвалідів «Союз організацій інвалідів України»: історія та сьогодення. Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2011. С. 11.

⁶⁸⁹ Шевчук І. В. Громадські організації та органи державної влади в сфері фізичної культури: правовий механізм взаємодії. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=725>

⁶⁹⁰ Про утворення Ради у справах осіб з інвалідністю. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2016 р. № 628.

стандартам і формам співпраці; визначення стратегії функціонування громадських рад; узагальнення рішень; моніторинг їхньої діяльності та впровадження практики функціонування громадських приймалень та мобільних груп ⁶⁹¹.

Окрім того, пропонуємо внести зміни до Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» щодо створення у межах Типового положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, міжвідомчих громадських рад та проведення міжвідомчих засідань з галузевих та суміжних напрямів діяльності (наприклад, міжвідомче засідання громадських рад Міністерства соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я з питання медичного забезпечення вразливих верств населення). Введення цієї правової норми вплине на ефективність прийняття управлінських рішень з відповідних напрямів діяльності громадських рад.

На вдосконалення взаємодії між громадськими організаціями осіб з інвалідністю спрямована й така форма роботи, як участь цих суб'єктів адміністративно-правових відносин у розробці та обговоренні проектів нормативно-правових актів з прав та свобод осіб з інвалідністю.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» нормативно-правові акти, які стосуються матеріального, соціально-побутового і медичного забезпечення осіб з інвалідністю, розробляються за участі громадських організацій осіб з інвалідністю ⁶⁹². Стаття 41 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» визначає, що проекти нормативно-правових актів місцевих державних адміністрацій виносяться на громадське обговорення шляхом оприлюднення ⁶⁹³. Так, усі проекти нормативно-правових актів, що розробляються Міністерством соціальної політики України, проходять спеціальну процедуру погодження з громадськими організаціями осіб з інвалідністю.

Одразу ж слід відзначити прогалини у реалізації зазначеної форми взаємодії, які, за даними моніторингу громадських організацій, існують через недосконалу структуру сайтів органів публічної адміністрації, недоступність інформації про початок громадського обговорення,

---

⁶⁹¹ Левченко К. Б. Громадська рада МВС України з питань забезпечення прав людини як форма громадського контролю за роботою ОВС (історико-правовий аналіз створення та діяльності). Центральноукраїнський правничий правопис. 2007. № 2. С. 10.

⁶⁹² Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

⁶⁹³ Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 09.04.1999 № 586-ХІV. Відомості Верховної Ради України. 1999. №№ 20-21. Ст. 190.

формальний характер обговорення⁶⁹⁴, що відбивається також на декларативному характері новоприйнятих нормативно-правових актів.

Водночас практика застосування цієї форми свідчить про зворотне. Так, у доповідях суб'єктів публічної адміністрації досить часто можна зустріти думку, що національне законодавство, яке регламентує права та свободи осіб з інвалідністю, їхнє конституційне право на об'єднання, цілком відповідає міжнародним стандартам. Безумовно, що права та свободи осіб з інвалідністю, регламентовані в національному законодавстві, відповідають міжнародним нормам. Однак міжнародні норми лише декларують це право, розкривають його зміст, формують принципи його реалізації, все інше є прерогативою національного законодавства. Насамперед це стосується держав, які зараховують до країн так званого «континентального права», до яких належить й Україна⁶⁹⁵. На практиці ми стикаємося з безліччю законодавчо закріплених положень, які мають суто декларативний характер: право на пільгове медичне забезпечення, право на належний життєвий рівень, право на доступ до інформації, право на безперешкодний доступ осіб з інвалідністю до соціальної інфраструктури, безбар'єрне середовище, інклюзивну освіту тощо. Досить слушно з цього приводу зауважує С.Г. Стеценко, що сам факт конституційного закріплення системи соціальних прав ще не означає їх автоматичну реалізацію у процесі публічного управління, що зумовлюється низкою чинників «економічної спроможності»⁶⁹⁶. Наразі потреби осіб з інвалідністю в Україні фінансуються на 6-9%, тому ухвалене законодавство фактично не працює і має суто декларативний характер⁶⁹⁷.

У цьому сенсі цілком погоджуємося з позицією окремих науковців щодо створення максимально простого, чіткого та необтяжливого механізму забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, визначення державних гарантій його реалізації, посилення співпраці громадських інституцій та суб'єктів публічної адміністрації.

У цьому контексті заслуговує на увагу досвід Швеції щодо створення і функціонування Інституту з проблем людей з обмеженими можливостями та Інституту з розробки допоміжних засобів для людей з обмеженими можливостями, оскільки для вітчизняного законодавства притаманна така практика. Так, у межах Національного плану дій з

⁶⁹⁴ Квартальний звіт Аналітико-експертного центру досліджень у сфері громадського здоров'я при ВГО «Фундація медичного права та біоетики України»: Всеукраїнська громадська організація «Фундація медичного права та біоетики України». URL: http://healthrights.org.ua/fileadmin/user_upload/pdf/Zvit_II_kvartal.pdf.

⁶⁹⁵ Кочкадан А. Організаційно-правові форми релігійних організацій в Україні. Вісник львівського університету. 2010. Вип. 50. С. 135.

⁶⁹⁶ Стеценко С.Г. Громадське суспільство та правова держава: проблеми взаємодії. Право України. 2014. № 4. С. 76.

⁶⁹⁷ Права людей з інвалідністю в Україні: Звіт за результатами громадського моніторингу. К.: Національна асамблея інвалідів в Україні, 2009. С. 7.

реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю, окреслені окремі заходи, виконавцями яких є Національна академія педагогічних наук України (удосконалення навчальних програм для осіб з інвалідністю, розроблення навчальної літератури, надання пропозицій з удосконалення освітнього законодавства), Національна академія наук України (розроблення стандартів, проведення дослідно-конструкторських і науково-дослідних робіт), Академія медичних наук України (розроблення державних стандартів).

З метою ефективного виконання визначених заходів та здійснення ефективної державної політики щодо захисту прав і свобод осіб з інвалідністю пропонуємо створити відділи при цих академіях з проблем осіб з інвалідністю, до штату яких необхідно ввести декількох провідних експертів, які б спеціалізувалися на розробці пропозицій з удосконалення надання освітніх, медичних та правових послуг особам з інвалідністю, внесення пропозицій до чинного законодавства та визначення гарантій його реалізації.

У межах Всеукраїнської програми «Створення в Україні безперешкодного доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів житлово-громадського призначення» запроваджено проведення курсів підвищення кваліфікації для керівного складу цієї інспекції⁶⁹⁸. Водночас окремі науковці наголошують на необхідності запровадити спеціальні курси у закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку державних службовців та спрямовані на поліпшення зв'язків із громадськістю⁶⁹⁹.

Зауважимо, що аналіз діяльності суб'єктів публічної адміністрації та поглядів науковців свідчить про необхідність передбачити спеціальну програму для курсів підвищення кваліфікації, адаптовану до сучасних вимог та стандартів дотримання прав і свобод осіб з інвалідністю. Для цієї роботи необхідно залучити найбільш досвідчених членів громадських організацій осіб з інвалідністю з відповідною фаховою підготовкою та суб'єктів публічної адміністрації. Ці курси можна запровадити на обласному та районному рівнях у межах відділів післядипломної освіти. Підготовку за спеціальною програмою повинні пройти ті категорії керівного апарату публічної адміністрації, які відповідають за реалізацію та забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

У процесі комплектування навчальних груп необхідно враховувати, що більшість посадових осіб має необхідну професійну підготовку, практичний досвід роботи з особами з інвалідністю, багато хто з них під

---

⁶⁹⁸ Всеукраїнська громадське соціально-політичне об'єднання «Національна асамблея інвалідів»: Звіт громадської організації інвалідів. К.: Національна асамблея інвалідів. 2012. С. 24.

⁶⁹⁹ Мироненко Т.Є. Організаційно-правові аспекти управління взаємодією органів прокуратури України з громадськістю: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07. Х., 2007. С. 135–137.

час навчання опанував спеціальні навчальні курси, що формують позитивне ставлення до людей з інвалідністю і т.п. Окрім того, доцільно укомплектувати групи за напрямами діяльності. Так, до складу групи з реалізації права на працю та зайнятості осіб з інвалідністю слід включити на обласному та регіональному рівні посадових осіб Міністерства соціальної політики, Державної служби зайнятості, Фонду соціального захисту, уповноважених осіб підприємств, установ та організацій. Однак водночас із відповідною тематикою занять за визначеним напрямом слід передбачити оглядові теми з реалізації та захисту інших прав та свобод осіб з інвалідністю.

Навчальні та перспективні плани (на один-два тижні) складаються на курсах з урахуванням прогалів у теоретичних знаннях і практичних навичках. На наш погляд ці плани повинні містити такі теми:

- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на рівність і недискримінацію;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації та забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків з інвалідністю, жінок з інвалідністю та дітей з інвалідністю;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на доступність та індивідуальну мобільність;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на життя;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації прав осіб з інвалідністю та їх захисту у ситуаціях ризику і надзвичайних гуманітарних ситуаціях;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на рівність перед законом і доступність до правосуддя;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на свободу й особисту недоторканність; свободу від катувань і жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання; свободу від експлуатації, насилля та наруги;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на захист особистості та недоторканність приватного життя, поваги до дому і сім'ї;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на свободу

- пересування і громадянство, самотійний спосіб життя й залучення до місцевої спільноти, участь у політичному житті;
- діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на свободу висловлення думки та переконань і доступ до інформації;
  - діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на освіту;
  - діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на здоров'я, абілітацію та реабілітацію;
  - діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на працю і зайнятість;
  - діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту права осіб з інвалідністю на достатній життєвий рівень і соціальний захист.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що для більш ефективної підготовки державних службовців, які забезпечують реалізацію, охорону та захист прав і свобод осіб з інвалідністю, необхідно внести в навчальні плани закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців для публічної адміністрації, вивчення спецкурсу з «Діяльності суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю».

Аналіз співпраці громадських організацій осіб з інвалідністю з публічною адміністрацією щодо реалізації, охорони і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю дає підстави зробити висновки, які попередньо були викладені у низці статей та апробовані під час участі на конференціях різних рівнів⁷⁰⁰:

1. Обґрунтовано необхідність прийняття Закону України «Про громадські організації осіб з інвалідністю в Україні», що зумовлено необхідністю врегулювання спеціального статусу цього виду об'єднань громадян.

---

⁷⁰⁰ Соболев Є. Ю. Особливості взаємодії органів внутрішніх справ і кримінально-виконавчих установ при надзвичайних ситуаціях: в контексті забезпечення прав і свобод персоналу та засуджених. Право та управління. 2011. № 1. С. 416–422.; Соболев Є. Ю. Суб'єктивні та об'єктивні чинники, які впливають на стан злочинності неповнолітніх у виховних колоніях. Протидія злочинності неповнолітніх : досвід та сучасні проблеми : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 квітня 2010 року). Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2010. С. 66–68.; Соболев Є. Ю. Проблеми кадрового забезпечення кримінально-виконавчих установ. Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності: матеріали VIII звітної науково-практичної конференції (19 травня 2010 року). Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2010. С. 105–107.; Соболев Є.Ю. Адміністративно-правові засади організації взаємодії громадських організацій інвалідів з публічною адміністрацією щодо реалізації та захисту прав та свобод інвалідів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 9-2. Том. 1. С. 131–134.

У межах окремих статей потребують деталізації пріоритетні напрями діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю, а саме: реабілітація осіб з інвалідністю, надання медичних, соціальних послуг, матеріальна допомога особам з інвалідністю; сприяння реалізації ними прав та свобод; сприяння інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство; проектно-нормативна, дорадчо-консультативна, видавнича діяльність та інформаційно-роз'яснювальна робота тощо.

Цей законодавчий акт можна ухвалити на кшталт законів України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV⁷⁰¹, «Про основні засади молодіжної політики» від 27 квітня 2021 № 1414-IX⁷⁰², «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI⁷⁰³, «Про свободу совісті та релігійні організації» 23 квітня 1991 року № 987-XII⁷⁰⁴.

2. Визначено поняття громадської організації осіб з інвалідністю як об'єднання громадян, метою якого є діяльність, спрямована на забезпечення рівних прав і можливостей для осіб з інвалідністю та їх соціального захисту, виявлення й усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню їхніх прав і задоволенню потреб, а також усунення будь-яких проявів дискримінації стосовно осіб з інвалідністю.

3. З метою поліпшення ефективності взаємодії суб'єктів публічної адміністрації та громадських організацій осіб з інвалідністю пропонується розробити і впровадити такі заходи:

– ефективне вирішення проблем щодо реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю можливе лише у межах моделі, в якій органічно поєднано зацікавлену, цілеспрямовану політику держави, її правові, економічні, організаційні та наукові важелі, з одного боку, та ініціативу, інтереси громадських організацій осіб з інвалідністю – з іншого;

– найбільш важливим у цьому контексті є питання систематизації форм взаємодії публічної адміністрації та громадських організацій осіб з інвалідністю у забезпеченні прав і свобод осіб з інвалідністю, а також їх нормативно-правового закріплення. Отже, такі форми взаємодії повинні бути закріплені як у статутах громадських організацій осіб з інвалідністю, так і у відповідній постанові Кабінету Міністрів України «Про взаємодію публічної адміністрації та громадських організацій осіб з інвалідністю у забезпеченні прав та свобод осіб з інвалідністю»;

⁷⁰¹ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності. Закон України від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 45. Ст. 397.

⁷⁰² Про основні засади молодіжної політики. Закон України від від 27 квітня 2021 № 1414-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 25, ст.252

⁷⁰³ Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 46. Ст. 292.

⁷⁰⁴ Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України від 23 квітня 1991 року № 987-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 25. Ст. 283.

– необхідно удосконалити методологію та стандарти проведення моніторингу із залученням осіб з інвалідністю (різних вікових груп), їх опікунів та піклувальників, представників громадських організацій, суб'єктів публічної адміністрації, з урахуванням надходження інформації на центральному, регіональному та місцевому рівнях. Це сприятиме оптимізації механізму зворотного зв'язку між публічною адміністрацією та громадськими організаціями, де буде змінено формат отримання інформації не тільки про ефективність їхньої діяльності, а й про наявні проблеми та практичні пропозиції їх усунення;

– запропоновано у структурі Національної академії педагогічних наук України, Національної академії наук України, Академії медичних наук України передбачити відділи з проблем осіб з інвалідністю, до штату яких необхідно ввести декількох провідних експертів, які б спеціалізувалися на розробці пропозицій щодо удосконалення надання освітніх, медичних та правових послуг особам з інвалідністю, внесення пропозицій до чинного законодавства та визначення гарантій його реалізації;

– обґрунтовано необхідність створення курсів підвищення кваліфікації для суб'єктів публічної адміністрації за спеціальною програмою, адаптованою до сучасних вимог та стандартів дотримання прав і свобод осіб з інвалідністю. До цієї роботи необхідно залучити найбільш досвідчених членів громадських організацій осіб з інвалідністю з відповідною фаховою підготовкою. Наведено авторське бачення тематики запропонованих занять.

Впровадження зазначеного комплексу організаційних та правових заходів вплине на ефективність спільної діяльності публічної адміністрації та громадських організацій осіб з інвалідністю у напрямі створення дієвого механізму реалізації, охорони та захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

6.2. Тенденції удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю

Питання забезпечення належної правової охорони прав дитини завжди мають бути пріоритетним завданням під час формування та реалізації державної політики. Діти, це представники підростаючого покоління, які в силу свого віку, інтелектуальних та фізичних ознак не здатні самостійно вимагати правомірної поведінки від інших учасників суспільних відносин, іноді навіть від своїх батьків чи осіб, які їх замінюють. Для держави охорона дитинства – це вклад у своє майбутнє громадянське суспільство, інтелектуально та фізично розвинуте, працездатне. Саме тому дитина з інвалідністю, хоча і наділена всіма конституційними правами людини, рівними з усіма іншими членами

суспільства, має стати для держави особливим суб'єктом, з особливим колом потреб. Причому ці потреби не повинні зводитись до простого фінансового відшкодування за наявні проблеми зі здоров'ям. Головними, життєво важливими для дитини з інвалідністю є потреба бути «нормальною» особистістю для оточуючих її однолітків, та суспільства загалом, потреба в можливості вільно пересуватись, вільно отримувати та розуміти інформацію, вільно реалізовувати свої таланти, уміння, здобувати освіту для подальшого працевлаштування, відсутності будь-яких ознак дискримінації та повної соціалізації.

Як відзначає С. О. Граб, діти народжуються з великими потенційними можливостями пізнавати світ у всій його красі, жити, розвиватись і творити в ньому. Спілкування дитини є найважливішою потребою, адже тоді вони відчують себе активним членом суспільства, особистістю, в них виникає бажання створювати сім'ї у майбутньому, реалізувати своє право на освіту та працю ⁷⁰⁵.

Не викликає жодних сумнівів думка, що рівень політичного розвитку, соціального та економічного зростання країни, характеризується становищем найменш захищених верст її населення, до яких безумовно можна віднести осіб з інвалідністю.

Україна як держава, що рухається в бік повноцінної євроінтеграції, вживає певних заходів у сфері охорони та забезпечення умов реалізації особами з інвалідністю, гарантованих прав, свобод та інтересів, у тому числі дітьми.

Проте, все ще залишаються певні бар'єри на шляху для створення необхідних для повноцінного життя осіб з інвалідністю умов:

- ментальні (проблема усвідомлення здоровими людьми ситуації та специфічне ставлення до осіб з обмеженими можливостями);
- фізичні (архітектурна і транспортна недоступність, що є перешкодою для освіти, праці, пересування тощо);
- інформаційні (у більшості стосується людей із вадами зору – відсутність дублювання звуковою інформацією візуальних даних; слуху – відсутність дублювання візуальною інформацією звукових даних; психічного розвитку – відсутність подання інформації у спрощеному вигляді) ⁷⁰⁶.

Політика будь-якої держави здійснюється в правових формах. Нормативно-правова база державної політики з питань захисту прав

⁷⁰⁵ Граб С.О. Реалізація права на освіту дітей з особливими потребами. Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах близького зарубіжжя (теоретичні аспекти приватного та публічного права) : Збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах близького зарубіжжя (теоретичні аспекти приватного та публічного права)» Львів: 2013. С. 63. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/News/Nauka/2013/Docs/LCA_Zbirnyk_tez_2013-12-24.pdf

⁷⁰⁶ Циган Х. Як вижити людині з обмеженими можливостями в Україні? Буковинське віче. 19.05.2014. URL: <https://invak.info/stati/3841-yak-vizhiti-lyudini-z-obmezheniimi-mozhli-vostyami-v-ukrajini.html>

дітей є сукупністю законодавчих і підзаконних актів інститутів державної влади та місцевого самоврядування. Окрім того, нормативно-правова база політики з питань захисту прав дітей в Україні є певною системою. Це система законодавчих та підзаконних актів, окремих положень і норм, що регулюють суспільні відносини, учасниками яких є малолітні та неповнолітні діти⁷⁰⁷.

Саме у зв'язку з тим, що в Україні залишається ряд завдань у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, які потребують негайного вирішення, враховуючи ту обставину, що державна політика стосовно правової охорони прав таких дітей реалізується на основі чинної нормативно-правової бази, набуває актуальності дослідження шляхів удосконалення правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю.

Загалом завданням нашого дослідження визначено формування пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю.

Дослідженням у напрямку адміністративно-правового регулювання охорони та захисту прав дитини присвячено праці таких вчених: О. Бандурка, Ю. Бітяк, О. Буцько, В. Головченко, Ю. Губаль, О. Ковальова, С. Константинов, Х. Лисенко, В. Махотін, О. Плужнік, О. Скакун, М. Тищенко, Я. Шевченко та ін. Однак, незважаючи на це, в чинному законодавстві залишаються прогалини та суперечливість його застосування, що потребує комплексного опрацювання та проведення подальших досліджень в цьому напрямку.

Перш ніж перейти до визначення тенденції та напрямків удосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері охорони прав дітей з інвалідністю, необхідно визначити, що варто розуміти під поняттям «адміністративно-правове регулювання», яке є видовим стосовно родового поняття «правове регулювання».

Фундаментальною основою адміністративно-правового регулювання виступає така правова категорія як «регулювання».

За тлумачним словником «регулювання» – це дія з впорядкування чого-небудь, керування чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі⁷⁰⁸.

Словник іншомовних слів, характеризує поняття «регулювати» (від лат. *regulo* – впорядковую) як – упорядковувати, вносити порядок,

---

⁷⁰⁷ Василенко О.М. Нормативно-правові засади державної політики з питань захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / О. М. Василенко, Р. В. Троян // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2015. № 10. С. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2015_10_3

⁷⁰⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 1207.

систему в якусь діяльність; – встановлювати правильну взаємодію частин механізму⁷⁰⁹.

Ю. П. Сурмін характеризує «регулювання», як спосіб управління зі зворотним зв'язком, що ґрунтується на виявленні відхилення об'єкта від програмної траєкторії і виробленні та здійсненні впливу для повернення об'єкта на цю траєкторію. Регулювання здійснюється за допомогою правил і обмежень, охоплює контроль, заохочення і планування⁷¹⁰.

Заслугове на увагу думка С. С. Алексєєва, який характеризує процес регулювання – як визначення поведінки людей та їх колективів, спрямовування її функціонування та розвитку, обмежування її певними рамками, цілеспрямоване її впорядковування⁷¹¹.

Як стверджує І. А. Городецька, термін «регулювати», розкривається через дієслова впорядковувати, налагоджувати, керувати, домагатись та інші, які вказують на дію, а остання, з точки зору соціології, передбачає наявність мети, свідомості й об'єкта дії⁷¹².

Враховуючи наведені наукові погляди, варто відзначити, що регулювання характеризується діяльністю уповноваженого суб'єкта, шляхом застосування встановленого кола засобів, направлених на певний об'єкт, задля досягнення конкретно визначеної мети.

Авторами юридичної енциклопедії правове регулювання (від лат. *regulare* – спрямовувати впорядковувати) визначається, як один із основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. Є різновидом соціального регулювання. Предмет правового регулювання – правові, політичні, економічні та інші суспільні відносини, упорядкування яких не можливе без норм права⁷¹³.

П. Рабінович з цього приводу зазначає, що правове регулювання – це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку⁷¹⁴.

На думку О. А. Котенко, правове регулювання являє собою регламентацію суспільних відносин засобами загальнообов'язкових правил поведінки і заснованих на них приписів індивідуального

⁷⁰⁹ Словник іншомовних слів. За редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С. Мельничука. Київ. 1974. С. 659.

⁷¹⁰ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М.Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. С. 614.

⁷¹¹ Алексєєв С.С. Теория права. М.: БСК, 1995. С. 31. URL: http://telecomlaw.ru/young_res/Aleks_toery_law.pdf

⁷¹² Городецька І.А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 61.

⁷¹³ Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / [укладачі Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблюк, В.П. Горбатенко та ін.]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана. Т. 5 : П-С, 2003. С. 41.

⁷¹⁴ Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. 9-е вид., зі змінами. Львів: «Край», 2007. С. 44.

значення, що забезпечується в необхідних випадках державним примусом. Категорія «правове регулювання» виражає динамічну сутність всієї юридичної надбудови, вона характеризує активно-творчу сторону права, відображає процес перетворення його із можливості у дійсність⁷¹⁵.

Правове регулювання, на переконання С. С. Алексеева – це здійснюване за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативне, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільних потреб даного соціального ладу⁷¹⁶.

Відтак, правова доктрина містить численні погляди на зміст юридичної категорії «правове регулювання». Досліджуючи питання механізму правового регулювання, Ю. В. Кривицький відзначив, що в юридичній літературі наголошується на тому, що правове регулювання є однією із центральних категорій. Однак питання про те, що останнє собою представляє, неоднозначно вирішується правознавцями. На переконання автора, переважну більшість поглядів на правове регулювання доцільно об'єднати у два концептуальні підходи, а саме: інструментальний (А. І. Бобилев, С. В. Бобровник, О. М. Мельник, П. М. Рабінович) та діяльнісний (В. В. Пашутін, В. М. Сирих, Ф. Н. Фаткуллін, Е. Р. Чернова)⁷¹⁷.

З огляду на наявні дефініції поняття правового регулювання, його предметом можуть виступати різноманітні суспільні відносини, що виникають між суб'єктами з різним правовим статусом. Так, до їх числа можна додати відносини між дитиною з інвалідністю, як суб'єкта реалізації гарантованих державою конституційних прав та публічною адміністрацією, як гаранта забезпечення охорони і дотримання цих прав, шляхом спонукання абсолютного кола учасників суспільних відносин до правомірної поведінки.

Як відзначає К. Примаков, процес правового регулювання реалізується за допомогою державного апарату, залежить від ефективної діяльності органів виконавчої влади, які діють відповідно до права, залучаючи широкий інструментарій адміністративних важелів та механізмів. Правове регулювання відносин становить теоретичну та

---

⁷¹⁵ Котенко О.А. Правове регулювання в контексті дії права та його основоположних принципів. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 199. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63846/41-Kotenko.pdf?sequence=1>

⁷¹⁶ Алексеев С.С. *Общая теория права*: В 2-х т. Т.І. М.: Юрид. лит. 1981. С. 289.

⁷¹⁷ Кривицький Ю.В. Механізм правового регулювання в сучасній теорії права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 75. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/22707/14-Kryvytskyi.pdf?sequence=1>

практичну основу діяльності органів державної влади, які залучені до процесу адміністративно-правового регулювання⁷¹⁸.

О. Ф. Скакун під нормативно-правовим регулюванням розуміє впорядкування поведінки людей за допомогою нормативно-правових актів, розрахованих на їх багаторазове застосування за наявності передбачених ними обставин. Тобто обсяг суспільних відносин, на які поширюється нормативне правове регулювання, є кількісно невизначеним⁷¹⁹.

Враховуючи те, що охорона прав дітей з інвалідністю є одним із напрямків діяльності публічної адміністрації, то це питання належить до предмету адміністративного права і регулюється його нормами. Саме тому доктрина адміністративного права, з урахуванням теорії людиноцентризму, визначає обов'язок держави створити необхідні для реалізації прав людини умови та забезпечити охорону таких прав від посягань чи неправомірної поведінки з боку інших учасників суспільних відносин. Тож, коло гарантованих прав особистості для публічної адміністрації є найвищим пріоритетом, що зумовлює необхідність належного адміністративно-правового регулювання процесу їх реалізації для вдосконалення процедури їх охорони.

З приводу визначеного, Є. Ю. Соболь формує думку, що визначальною метою будь-якого адміністративно-правового регулювання має бути (поряд із забезпеченням інтересів держави) забезпечення інтересів суспільства та соціуму в межах цієї держави. Лише за таких обставин можна вести мову про дійсно демократичну, правову, соціальну державу з відповідним адміністративно-правовим регулюванням⁷²⁰.

Досліджуючи поняття «адміністративно-правове регулювання», І. М. Шопіна характеризує його як адміністративно-правовий вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою комплексу адміністративно-правових засобів та інших правових явищ, які у сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання⁷²¹.

У межах дослідження державно-управлінських відносин, В. Й. Развадовський формує бачення адміністративно-правового регулювання як комбінації способів правового регулювання, в якій

⁷¹⁸ Примаков К. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 11. С. 147. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/11/30.pdf>

⁷¹⁹ Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун ; [пер. з рос.]. Харків : Консум, 2001. С. 495.

⁷²⁰ Соболь Є. Концептуальні підходи до дефініції адміністративно-правового регулювання у сфері протидії булінгу в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. №2(22). С. 55. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/996>

⁷²¹ Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2012. С. 55.

переважають зобов'язання та заборони. Ця комбінація формується через наділення учасників правовідносин суб'єктивними юридичними правами й покладання на них обов'язків шляхом визначення та закріплення у правових актах певних правил поведінки внаслідок правотворчої діяльності уповноважених на це органів (посадових осіб) ⁷²².

У питаннях здійснення адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю такий підхід до розуміння адміністративно-правового регулювання видається досить вдалим. Як ми визначили в попередніх розділах нашого дослідження, поняття «охорона» є відмінним від категорії «захист». Охорона прав особи виявляється у встановленні певних правил, за умови дотримання яких поведінка суб'єкта характеризується як правомірна і така, що не порушує охоронювані права інших учасників суспільних відносин за принципом рівності та відсутності дискримінації.

Деякі автори визначають адміністративно-правове регулювання як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини, з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових заходів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави ⁷²³.

Проаналізовані наукові погляди дають можливість дійти висновку про існування двох відмінних точок зору на розуміння поняття «адміністративно-правове регулювання». Одна група авторів характеризують дану категорію як таку, що здійснює регулюючий вплив на суспільні відносини з метою дотримання прав особи. Друга група, наголошує на тому, що адміністративно-правове регулювання полягає в адмініструванні відносин в інтересах самої держави. Проте, враховуючи людиноцентристську направленість сучасного адміністративного права, яке відходить від принципу управлінського адміністрування в бік діяльності публічної адміністрації, основним пріоритетом якої є охорона і захист прав та інтересів особи.

Досліджуючи правове регулювання у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, О. Паровишник під адміністративно-правовим регулюванням пропонує розуміти цілеспрямований владно-організаційний вплив уповноважених державою суб'єктів у межах їхньої компетенції на впорядкування суспільних відносин у зазначеній сфері,

---

⁷²² Развадовський В.Й. Особливості нормативно-правового регулювання державно-управлінських відносин у транспортній сфері. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Випуск 23. С. 169.

⁷²³ Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2010. С. 229. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk780804.pdf>

створення умов для безперешкодної реалізації прав інвалідів, їх гарантування, захист і охорону⁷²⁴.

Таким чином, на основі вищезазначеного можна зробити висновок, що адміністративно-правове регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю – це цілеспрямований, організаційний, владно-адміністративний вплив держави на відносини, що виникають в суспільстві в різних сферах життєдіяльності дитини, яка має ознаки інвалідності, з іншими її суб'єктами, який реалізується завдяки застосуванню адміністративно-правових норм для попередження порушень гарантованих державою прав людини та протидії будь-яким проявам дискримінації за ознаками інвалідності і забезпечення рівних з іншими дітьми можливостей для зростання, розвитку та повноцінної участі в житті соціуму.

Спираючись на визначене розуміння змісту адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю, варто відзначити, що держава як організовуючий суспільні відносини суб'єкт, має всіма правовими засобами забезпечувати дотримання добробуту своїх громадян. Оскільки частину громадян України становлять діти з інвалідністю, органи публічної адміністрації під час реалізації державної політики та нормотворення, мають враховувати їх особливі потреби. До того ж, ми вкотре наголошуємо, що суспільство має остаточно полишити практику сприймання осіб з інвалідністю як об'єктів, що потребують лише матеріальної підтримки для виживання. Нині, дитина з інвалідністю – це повноправний член суспільства, який наділений повним обсягом прав людини, розраховує на повагу до неї і повинен мати можливість повноцінно реалізувати такі права. Це, відповідно породжує обов'язок організуючого суб'єкта (держави), шляхом застосування владно-адміністративного впливу, за допомогою адміністративно-правових норм створити для дітей з інвалідністю інклюзивне суспільство.

Проведений аналіз чинних нормативно-правових актів у сфері охорони прав дітей з інвалідністю свідчить про наявність ряду проблемних питань, що мають бути вирішені шляхом наукових пошуків, з подальшою реалізацією їх результатів шляхом нормотворення.

У розділі першому нашого дослідження, ми дійшли висновку, що адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю полягає в діяльності публічної адміністрації щодо попередження будь-яких порушень гарантованих таким дітям прав людини, наголошуючи на тому, що охорона має місце до посягання на ці права, саме ця властивість

---

⁷²⁴ Паровишник О. Адміністративно-правове регулювання в сфері забезпечення прав інвалідів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2017. С. 18.

відмежовує її від правової категорії захисту прав. Проте норми Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, відходять від такої правової позиції, визначаючи в ч. 2 ст. 2 «Законодавство про охорону дитинства та його завдання» суперечливість правових термінів та категорій «охорони» та «захисту». Вказаною нормою передбачено, що завданням законодавства про охорону дитинства є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав та законних інтересів дитини в Україні. Із такого змісту аналізованої норми виходить, що законодавство про охорону прав ставить собі за мету їх захист, що відповідно суперечить його основній направленості, до того ж має не попереджувати правопорушення в сфері прав дитини а лише боротись з наслідками таких порушень. З огляду на це, вважаємо неприпустимим в основоположному нормативному акті, який має забезпечувати правову охорону прав дитини, визначення його мети в такому вигляді та пропонуємо ч. 2 ст. 2 «Законодавство про охорону дитинства та його завдання» Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III викласти в такій редакції:

«Завданням законодавства про охорону дитинства є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою охорони прав і законних інтересів дитини в Україні та захисту у порядку визначеному законодавством.».

Дуже часто в питаннях організації та реалізації державної політики щодо осіб з інвалідністю ведеться мова про реалізацію дитиною з інвалідністю свого права на доступність оточення та послуг. Принцип доступності визначено, в першу чергу, нормами Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006.

Реалізація даного принципу і забезпечення дитині з інвалідністю безперешкодного доступу до інфраструктури міста її проживання є ускладненою або взагалі неможливою.

Як відзначають у своєму дослідженні П. С. Алпатова та Т. С. Зуб, включенність у соціальне життя міста починається з можливості пересування. Відсутність людей на візках на вулицях не говорить про те, що таких немає, – це показник непристосованості міського середовища для людей з особливими потребами. Відсутність безбар'єрного середовища в архітектурі міста – один з факторів, що сприяє виникненню більш глобальних соціальних проблем: відчуженню осіб з інвалідністю від «здорових» людей, формуванню відносин «ми – вони», нерозумінню одне одного. Це все сприяє сприйняттю людини з

інвалідністю як тягаря, хоча за іншої ситуації в інфраструктурі міста люди з обмеженими можливостями могли б бути включені в соціальне життя⁷²⁵.

Як зазначає І. М. Шурма, ізоляваність осіб з інвалідністю призводить до того, що серед фізично здорових людей вони відчувають себе некомфортно і не можуть повноцінно адаптуватися в суспільстві та реалізувати себе. З іншого боку, суспільство теж не готове сприймати та спілкуватися на рівних з людьми із функціональними обмеженнями здоров'я⁷²⁶.

Аналіз чинного законодавства у сфері прав дитини з інвалідністю, свідчить про його деяку невідповідність нормам вказаної Конвенції. Звернувши увагу на Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, а саме на абзац 3 ч. 3 ст. 5 «Організація охорони дитинства», маємо можливість з'ясувати, що місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, визначеної законом, забезпечують розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази.

Проте зі змісту даної норми не зрозуміло чи мають відповідати означені в ній заклади потребам дітей з інвалідністю, чи повинні вони бути обладнані спеціальним устаткуванням, яке забезпечує безперешкодний доступ таких дітей без сторонньої допомоги. З метою з'ясування, чи є такі заклади інфраструктури доступними для дітей з інвалідністю, на виконання вимог Конвенції при Міністерстві розвитку громад та територій України та обласних державних адміністраціях утворено Комітети забезпечення доступності, типові положення про які затверджено наказом від 08.09.2006 № 300/339⁷²⁷. Тож враховуючи наявність такого консультативно-дорадчого органу, покликаного створити на відповідній території безперешкодний доступ до об'єктів соціальної інфраструктури, аналізована норма Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III не містить конкретної обов'язкової вимоги про доступність для дітей з інвалідністю закладів

⁷²⁵ Алпатова П.С., Зуб Т.С. Людина з обмеженими фізичними можливостями в міському середовищі. *Український соціум*. 2006. №1. С. 13. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2006/01/7-16_no-1_vol-12_2006_UKR.pdf

⁷²⁶ Шурма І.М. Проблеми інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство. *Державне будівництво*. 2013. № 1. С. 1-2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_1_39

⁷²⁷ Про затвердження Типового положення про комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктур. Мінбуд України, Мінпраці України; Наказ, Положення від 08 вересня 2006 № 300/339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0300667-06#Text>

соціальної, культурної, освітньої та інших сфер, як того вимагає Конвенція.

У зв'язку з цим, пропонуємо, абзац 3 ч. 3 ст. 5 «Організація охорони дитинства» Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, викласти в наступній редакції:

«забезпечують розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази, з обов'язковим дотриманням вимог забезпечення доступності для дітей з інвалідністю».

Нормативно-правове регулювання питання забезпечення доступності дітям з інвалідністю до всіх сфер суспільного життя та будь-яких установ і закладів, викликає доволі велику кількість запитань.

Варто відзначити широке коло Законів, якими забезпечується адміністративно-правове регулювання сфери гарантування доступності для дітей з інвалідністю об'єктів оточуючого середовища, серед яких: Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI ⁷²⁸; Закон України «Про будівельні норми» від 05.11.2009 № 1704-VI ⁷²⁹; Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 № 687-XIV ⁷³⁰; Закон України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14.10.1994 № 208/94-ВР ⁷³¹.

Вважаємо, що така ситуація з правовим регулюванням питання охорони прав дітей з інвалідністю в напрямку реалізації забезпечення доступності, є неприпустимою. Особі, яка не володіє знаннями у сфері юриспруденції дуже складно орієнтуватись в такій кількості законодавчих актів, що відповідно ускладнює процедуру визначення своїх прав. У своєму дослідженні ми вже пропонували з цього приводу звернути увагу на досвід Польщі та прийняти Закон України «Про забезпечення доступності для осіб з інвалідністю». Цей Закон має містити наступні розділи:

І. Загальні положення.

---

⁷²⁸ Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17 лютого 2011 № 3038-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 34, ст.343 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#top>

⁷²⁹ Про будівельні норми. Закон України від 05 листопада 2009 № 1704-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 5, ст.41 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text>

⁷³⁰ Про архітектурну діяльність. Закон України від 20 травня 1999 № 687-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1999, № 31, ст.246 (із змінами і доповненнями)URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>

⁷³¹ Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності. Закон України від 14 жовтня 1994 № 208/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, N 46, ст.411 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80#Text>

Даний розділ має визначати сферу дії Закону; визначення термінів, що містяться в ньому; розмежування сфер відповідальності щодо забезпечення доступності між органами держави і місцевого самоврядування та юридичними особами; їх зобов'язання в напрямку реалізації норм Закону; мінімальні вимоги доступності, що мають бути дотримані всіма установами та підприємствами.

II. Контроль та координація забезпечення доступності для осіб з інвалідністю.

Має визначати центральний орган виконавчої влади, органи державної влади на місцях та органи місцевого самоврядування, уповноважені на провадження такої діяльності; їх повноваження та напрямки контролю і координації; умови звітування про стан виконання запроваджених державних цільових програм у цьому напрямку; повноваження та порядок утворення і функціонування комітету забезпечення доступності; запровадження в межах кожного органу та установи координатора з доступності, для супроводження особи з інвалідністю в межах цього органу чи установи;

III. Сертифікація доступності.

Мають визначатись орган уповноважений на проведення сертифікації; правила проведення сертифікації будівель, споруд, транспортних засобів тощо, на предмет їх доступності для осіб з інвалідністю; підстави для відмови у наданні сертифіката; контроль дотримання умов сертифікації; умови та порядок анулювання сертифікатів; процедура оскарження рішень органів публічної адміністрації у сфері сертифікації.

IV. Відповідальність у сфері забезпечення доступності.

Мають визначатись умови і порядок інформування про відсутність доступності; строки і порядок розгляду таких повідомлень; заходи, що мають бути застосовані до суб'єктів, які допустили порушення законодавства у сфері доступності для осіб з інвалідністю; порядок та умови оскарження прийнятих рішень; порядок оскарження дій чи бездіяльності представників публічної адміністрації, що здійснюють розгляд поданих повідомлень.

V. Перехідні положення.

Визначити умови адаптивного переходу до остаточного впровадження в дію норм цього Закону.

На сьогодні дуже важливим та розповсюдженим засобом спілкування є інтернет, який одночасно виступає практично найпоширенішим джерелом для пошуку необхідної та корисної інформації, використовується у навчанні і з метою урізноманітнення власного дозвілля, особливо для дітей з інвалідністю. Для того, щоб такі діти мали можливість користуватись благами безмежного

інформаційного простору, не тільки зміст поданої інформації, але й саме оформлення веб-сайту суттєво впливають на можливість сприймати інформацію людиною з інвалідністю з порушенням зору. В Україні питання забезпечення доступності веб-сайтів наразі регламентує «Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади», що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 3 від 04 січня 2002 року⁷³². Суттєвим недоліком даного Порядку являється відсутність конкретної відповідальності посадових осіб, які не забезпечили доступність офіційних веб-сайтів. Для прикладу, в Польщі діючим законодавством передбачено стягнення штрафу за порушення умов доступності веб-вмісту у розмірі від 5 000 до 10 000 злотих, що за офіційним курсом становить від 37 250 до 74 500 гривень.

Паралельно із прийняттям Закону України «Про забезпечення доступності для осіб з інвалідністю», для забезпечення інформаційної доступності, також за досвідом Республіки Польща, пропонуємо розробити та запровадити в дію Закон України «Про цифрову доступність веб-сайтів та мобільних додатків державних установ».

Цей Закон має визначати сферу його застосування; визначення включених до змісту термінів та визначень; органи, які забезпечуватимуть впровадження, реалізацію та моніторинг дотримання його норм та їх повноважень; визначати об'єкти, що підпадають під дію його норм і мають відповідати вимогам доступності, поширивши дію норм на офіційні сайти не лише органів влади і місцевого самоврядування а і на сайти державних підприємств та організацій; запровадити процедуру періодичного звітування (один раз на рік) посадовими особами органів публічної адміністрації до контролюючого органу про дотримання вимог по забезпеченню доступності шляхом подачі декларації/заяви/повідомлення; порядок проведення періодичного моніторингу офіційних веб-сайтів, для забезпечення контролю; порядок ознайомлення зі звітом моніторингу та його оскарження об'єктом перевірки; порядок подання скарги на невідповідність веб-сайтів вимогам щодо доступності та порядок їх розгляду і отримання його результатів заявником; відповідальність посадових осіб за порушення норм Закону; перехідні положення.

До моменту розроблення та запровадження в дію запропонованих Закону України «Про забезпечення доступності для осіб з інвалідністю» та Закону України «Про цифрову доступність веб-сайтів та мобільних додатків державних установ», внести зміни в діюче законодавство, що

---

⁷³² Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 січня 2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#n18>

стосуються забезпечення доступності для осіб з інвалідністю, у тому числі дітей.

Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI⁷³³, встановлюючи правові та організаційні основи містобудівної діяльності і спрямований на забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням приватних інтересів, у абзаці 2 ч. 4 ст. 34 «Право на виконання будівельних робіт» визначає, що порядок влаштування засобів безперешкодного доступу до об'єктів або їх розумного пристосування встановлюється Кабінетом Міністрів України. Проте, нині такий Порядок знаходиться на стадії проекту, що логічно викликає запитання, яким чином наразі відбувається облаштування безперешкодного доступу для дітей з інвалідністю? Затвердження цього Порядку, з урахуванням всіх поправок та зауважень до його змісту має відбутись найближчим часом, як одного із засобів здійснення адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю. На нашу думку, реалізація норм аналізованого закону без чинного порядку влаштування засобів безперешкодного доступу до об'єктів або їх розумного пристосування фактично є неможливим, що робить норму про доступність, визначену законом, суто декларативною.

Питання щодо відповідності змісту права на доступність для дітей з інвалідністю викликають і норми Закону України «Про будівельні норми» від 05.11.2009 № 1704-VI, п. 1 ч. 1 ст. 4 «Принципи державної політики у сфері нормування у будівництві», які визначають, що одним із принципів політики у сфері нормування у будівництві є створення безпечного середовища для здоров'я та життєдіяльності людини (у тому числі для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення)⁷³⁴. З'ясувати зміст поняття «безпечне середовище для здоров'я та життєдіяльності людини» нам має допомогти ст. 1 «Визначення основних термінів і понять» Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-XII, згідно якої: – безпечні умови для людини – стан середовища життєдіяльності, при якому відсутня небезпека шкідливого впливу його факторів на людину; – сприятливі умови життєдіяльності людини – стан середовища життєдіяльності, при якому відсутній будь-який шкідливий вплив його факторів на здоров'я людини і є можливості

⁷³³ Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17 лютого 2011 № 3038-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 34, ст.343* (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#top>

⁷³⁴ Про будівельні норми. Закон України від 05 листопада 2009 № 1704-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 5, ст.41* (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text>

для забезпечення нормальних і відновлення порушених функцій організму⁷³⁵.

Таким чином, можемо зробити висновок, що Закон України «Про будівельні норми» від 05.11.2009 № 1704-VI⁷³⁶ у чинній редакції не має на меті та не визначає необхідності дотримуватись принципу доступності інфраструктури для дітей з інвалідністю. Тож пропонуємо п. 1 ч. 1 ст. 4 «Принципи державної політики у сфері нормування у будівництві» Закону України «Про будівельні норми» від 05.11.2009 № 1704-VI, викласти в наступній редакції:

«1. Державна політика у сфері нормування у будівництві базується на таких принципах:

1) створення безпечного середовища для здоров'я та життєдіяльності людини, з урахуванням потреб доступності інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення».

Враховуючи пріоритетність напрямків діяльності публічної адміністрації, у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, щодо здійснення контролю за дотриманням доступності навчальних закладів для дітей, які мають ознаки інвалідності, варто звернути увагу на Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, який визначає умови забезпечення розумного пристосування та універсального дизайну, рівний доступ та відсутність дискримінації⁷³⁷, але ці норми є суто декларативними. Аналіз норми Розділу VIII «Управління та контроль у сфері освіти» вказаного Закону, регламентуючи повноваження органів публічної влади щодо здійснення контролю за навчальними закладами та процесом надання освітніх послуг, чомусь не передбачають проведення контролю щодо дотримання забезпечення розумного пристосування та універсального дизайну, що виключає можливість притягнення винних посадових осіб до відповідальності.

У зв'язку з цим, пропонуємо, ч. 1, ч. 2, ч. 3 ст. 66 «Повноваження органів місцевого самоврядування, Верховної Ради Автономної Республіки Крим» Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, доповнити новим абзацом такого змісту:

---

⁷³⁵ Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Закон України від 24 лютого 1994 № 4004-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218* (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>

⁷³⁶ Про будівельні норми. Закон України від 05 листопада 2009 № 1704-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 5, ст.41* (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text>

⁷³⁷ Про освіту. Закон України від 05 вересня 2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380* (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/conv#Text>

«здійснюють контроль щодо забезпечення розумного пристосування та універсального дизайну закладів освіти».

Окрім недосконалості в питаннях забезпечення доступності для дітей з інвалідністю інфраструктури та електронних ресурсів, чинне законодавство характеризується наявністю також інших норм та обставин, що посягають на права таких дітей та ускладнюють процедуру адміністративно-правової охорони гарантованих їм прав. Враховуючи ту обставину, що на даний час в Україні триває медична реформа, фінансування лікарень, хоча і відбувається за рахунок державного та місцевих бюджетів, проте здійснюється через утворену Національну службу здоров'я України на основі затверджених пакетів медичних послуг, що надаються лікарнями. Розміри (вартість) таких пакетів розраховується даною Службою, при їх визначенні мають враховуватись різноманітні фактори, що впливають на процес надання медичних послуг. Діти з інвалідністю, враховуючи розлад функцій їх організму, доволі часто потребують медичної допомоги. Метою запровадженої медичної реформи визначено забезпечення рівних можливостей доступу громадян до медичних послуг високої якості, враховуючи також фактор людиноцентристської внутрішньої політики держави, центром якої виступає людина - пацієнт. Початком цієї реформи вважається прийняття Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19.10.2017 № 2168-VIII, яким передбачено процедуру відшкодування за рахунок Державного бюджету за програмою медичних гарантій, вартості медичних послуг та лікарських засобів. Цим законом, у ст. 4 «Програма медичних гарантій» запроваджено ряд програм медичних послуг та гарантій, шляхом надання медичних послуг і забезпечення лікарськими засобами. Серед цих програм окремо виділені реабілітація у сфері охорони здоров'я та медична допомога дітям до шістнадцяти років. Текст зазначеного закону жодним чином не визначає програму медичних гарантій для осіб з інвалідністю, в тому числі дітей, виключаючи диференціацію їх потреб та врахування наявних ознак інвалідності. Процедура лікування дитини з інвалідністю може суттєво відрізнятись від лікування дитини, яка таких ознак немає. До цього слід додати, що більшість медичних установ не пристосовані до здійснення медичного обстеження та лікування деяких пацієнтів, які мають ознаки інвалідності, через відсутність необхідного спеціалізованого медичного устаткування.

У зв'язку з цим, пропонуємо розширити визначений на рівні закону перелік програм медичних гарантій, вважаючи такі зміни одним із факторів здійснення адміністративно-правової охорони права дітей з інвалідністю на охорону здоров'я. Тож ч. 1 ст. 4 «Програма медичних гарантій» Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного

обслуговування населення» від 19.10.2017 № 2168-VIII викласти в такій редакції:

«1. У межах програми медичних гарантій держава гарантує громадянам, іноземцям, особам без громадянства, які постійно проживають на території України, та особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, повну оплату за рахунок коштів Державного бюджету України необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів, пов'язаних з наданням:

- 1) екстреної медичної допомоги;
- 2) первинної медичної допомоги;
- 3) вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги;
- 4) третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги;
- 5) паліативної медичної допомоги;
- 6) реабілітації у сфері охорони здоров'я, *в тому числі осіб з інвалідністю;*
- 7) медичної допомоги дітям до 16 років, *в тому числі дітям з інвалідністю;*
- 8) медичної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами».

Ще одним нормативним актом у цій сфері, який, на нашу думку, порушує права осіб, у тому числі дітей з інвалідністю на охорону здоров'я, є Порядок реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році та I кварталі 2021 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5 лютого 2020 року № 65⁷³⁸. Цей порядок також закріплює вказані вище пакети медичних послуг, що мають бути приведені у відповідність до запропонованого нами змісту, з урахуванням послуг для осіб, в тому числі дітей, з інвалідністю.

Суттєві питання, на наш погляд, стосовно сфери прав осіб, у тому числі дітей з інвалідністю, та законодавчої регламентації визнання їх рівності, викликає ст. 1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII, якою визначено, що особи з інвалідністю в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Тобто в даній нормі мова йде лише про володіння усією повнотою прав визначених на рівні закону та міжнародних актів, при цьому законодавець оминає застосування терміну «рівність» стосовно цих прав. Преамбула вказаного Закону лише гарантує особам з

---

⁷³⁸ Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році та I кварталі 2021 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 05 лютого 2020 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2020-%D0%BF#top>

інвалідністю рівні з усіма іншими громадянами «можливості» а не права. Жоден інший нормативно-правовий акт в Україні не торкається питань рівності в правах осіб з інвалідністю з іншими особами. З цього приводу ми пропонуємо звернутись до досвіду Німеччини, прийнявши Закон України «Про рівність людей з інвалідністю», який має включати до свого змісту:

I. Загальні положення

Мають визначатись мета прийняття і завдання; характеристика застосовуваних термінів; коло суб'єктів, на яких він поширює свою дію; органи публічної адміністрації, які мають серед своїх функцій забезпечення реалізації норм цього Закону.

II. Права осіб з інвалідністю

Має містити перелік наданих прав, з їх характеристикою; процедурний порядок користування ними; регламентацію заборони будь-яким суб'єктам суспільних правовідносин допускати їх порушення.

III. Повноваження державних органів

Передбачити чітку регламентації функцій та повноважень органів держави та місцевого самоврядування по кожному рівню щодо належної реалізації норм Закону; передбачити можливість проведення моніторингу стану дотримання принципу рівності прав осіб з інвалідністю.

IV. Відповідальність

З метою дотримання норм Закону визначити види та підстави відповідальності за фактом виявлення дискримінації, за ознакою інвалідності, та порушень норм Закону.

V. Прикінцеві та перехідні положення.

Повертаючись до аналізу норм Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ з'ясовуємо, що закон не містить глави або хоча б окремої статті, яка регламентує процедуру контролю за дотриманням його норм та конкретизації відповідальності винних у порушенні осіб. Це призводить до ускладнення процесу адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю та потребує доопрацювання, шляхом внесення відповідних змін.

Хоча найбільш перспективним, на нашу думку, є запровадження за прикладом Німеччини єдиного кодифікованого нормативно-правового акту у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю. Тим більше, що спроби його прийняття вже застосовувались у вигляді Проекту Соціального кодексу України, що був зареєстрований Верховною Радою України за № 2311 від 15.02.2013⁷³⁹.

⁷³⁹ Проект Соціального кодексу України. № 2311 від 15 лютого 2013. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2311&skl=8

Підсумовуючи дослідження даного питання, варто відзначити, адміністративно-правове регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю хоча і має позитивні сторони, все ж таки потребує удосконалення та постійного моніторингу.

Як відзначає В.М. Кондратенко, демократичні підходи до забезпечення прав і свобод людини та громадянина пронизують не лише певні міжнародні правові акти, але й відповідні законодавчі документи України, які останніми роками стрімко перебудовуються згідно з вимогами дотримання і виконання засад верховенства права⁷⁴⁰.

Саме адміністративне право та його вдосконалені і дієві норми мають реалізувати своє основне призначення регулятора суспільних відносин у сфері прав дітей з інвалідністю, забезпечивши їх пріоритетність.

За результатами дослідження визначається, що питання забезпечення належної адміністративно-правової охорони прав дитини з інвалідністю завжди мають бути пріоритетним завданням під час формування і реалізації державної політики та здійснення належного адміністративно-правового регулювання в цій сфері.

Наголошується, що подальший розвиток адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю має бути спрямовано на удосконалення нормотворчої та процедурно-сервісної діяльності органів публічної адміністрації на законодавчому рівні, запровадження інституту відповідальності посадових осіб.

Доведено, що подальше удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю на державному рівні, потребує внесення змін до норм чинного законодавства, що передбачатимуть: – розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, з обов'язковим дотриманням вимог забезпечення доступності для дітей з інвалідністю; – уніфікацію процедури адміністративно-правового регулювання напрямку забезпечення доступності інфраструктури та інформаційної доступності для дітей з інвалідністю до інформаційних ресурсів органів публічної адміністрації і запровадження інституту відповідальності посадових осіб, які не забезпечили належну доступність офіційних веб-сайтів; – розширення повноважень органів публічної адміністрації у напрямку здійснення контролю щодо забезпечення розумного пристосування та універсального дизайну закладів освіти; – медичні гарантії для дітей з інвалідністю при реалізації прав у сфері охорони життя та здоров'я,

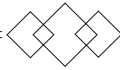
---

⁷⁴⁰ Кондратенко В.М. Основні чинники розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип 5. Т.2. С. 108. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/5/tom_2/21.pdf

шляхом розширення існуючих медичних програм; – регламентацію на рівні закону не лише права володіння всією повнотою прав дитини, а нормативного закріплення принципу рівності прав дитини з інвалідністю з правами інших дітей.

Визначається, що адміністративно-правове регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю, реалізується завдяки застосуванню адміністративно-правових норм, які наразі потребують удосконалення. Пропонується внесення змін: – ч. 2 ст. 2 «Законодавство про охорону дитинства та його завдання» Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III щодо розширення мети законодавства у цій сфері на охорону прав дитини, а не тільки їх захист; – до абзацу 3 ч. 3 ст. 5 «Організація охорони дитинства» Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, передбачивши обов'язок органів виконавчої влади та органи місцевого самоврядування здійснювати розвиток навчальних закладів та закладів охорони здоров'я з обов'язковим дотриманням вимог забезпечення доступності для дітей з інвалідністю; – до ч. 1, ч. 2, ч. 3 ст. 66 «Повноваження органів місцевого самоврядування, Верховної Ради Автономної Республіки Крим» Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, наділивши їх повноваженням здійснювати контроль щодо забезпечення розумного пристосування та універсального дизайну закладів освіти. Запропоновано прийняття Закону України «Про цифрову доступність веб-сайтів та мобільних додатків державних установ», який регулюватиме процедуру та вимоги щодо цифрової доступності публічної адміністрації для дітей з інвалідністю та Закону України «Про забезпечення доступності для осіб з інвалідністю», який регламентуватиме питання забезпечення розумного пристосування та універсального дизайну соціальної інфраструктури до потреб дітей з інвалідністю.

ПІСЛЯМОВА

Сьогодні виникає необхідність формування нової державної соціальної політики щодо осіб з інвалідністю, що зумовлюється насамперед змінами у традиційному трактуванні концепції інвалідності, яка доктринально була закладена за радянських часів, коли діяльність публічної адміністрації обмежувалася лише системою соціального забезпечення та надання медичних послуг особам з інвалідністю. Цей процес характеризувався становленням «медичної концепції інвалідності», яка визначила підхід до осіб з інвалідністю як до людей, що потребують постійної допомоги. Діяльність публічної адміністрації має базуватися на вже існуючих інноваційних європейських підходах до розв'язання проблем інвалідності, підґрунтя яких становить оновлене тлумачення цього вихідного поняття, що характеризується впровадженням «соціальної» моделі інвалідності. Така модель базується на конституційній формулі, окресленій у статті 3 Конституції України, відповідно до якої дотримання прав осіб з інвалідністю публічною адміністрацією – це не тільки реалізація у сфері публічно-правових відносин здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини, а й дієвий захист їх прав і свобод у разі їх порушення з боку державних органів та їхніх посадових осіб на рівні з іншими особами, без будь-якої дискримінації.

Відтак, права людини мають стати не похідним завданням здійснюваних у сфері публічної влади перетворень, а їх найголовнішою метою, яка покликана принципово змінити історичну парадигму стосунків між державою і людиною. Глибинний сенс цієї зміни полягає в тому, щоб місце домінуючої в минулому «державоцентристської» ідеології «панування» держави над людиною посіла протилежна «людиноцентристська» ідеологія «служіння» держави інтересам особи.

За таких умов рівень забезпечення реалізації, охорони та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю вийде на новий позитивний рівень. Особи із обмеженими функціональними можливостями стануть не декларативними, а реальними повноцінними та повноправними членами суспільства, а показник дискримінації щодо останніх суттєво зменшиться.

Обґрунтуванню позиції, окресленої в межах монографічного дослідження, сприяє визначена періодизація розвитку діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав та свобод осіб з інвалідністю у різні історичні епохи.

Проблема діяльності публічної адміністрації є комплексною, одним із елементів якої є з'ясування теоретичних підвалин адміністративно-правової моделі діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, які вимагають термінологічного переосмислення основних понять з досліджуваної теми та їх законодавчого закріплення: «особа з інвалідністю», «захист прав та свобод осіб з інвалідністю», «публічна адміністрація», «діяльність публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю». Комплексність передбачає також окреслення багатовекторної спрямованості діяльності суб'єктів адміністративного права, а також формування теоретичного уявлення про існуючі моделі і концепції «інвалідності», що обумовлює визначення методологічних засад діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

З огляду на активні євроінтеграційні процеси, якими характеризуються всі сфери сучасного суспільного життя в нашій країні, акцентується на досвіді діяльності суб'єктів публічної адміністрації зарубіжних країн щодо захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, який здійснено у трьох напрямках: правове регулювання; напрями діяльності публічної адміністрації; адміністративно-деліктне законодавство. Такий аналіз дав підстави виокремити існування двох основних моделей законодавства: антидискримінаційного та законодавства, що закріплює норми позитивної дискримінації. Ці моделі законодавства базуються на принципах «рівних відносин» та «рівних можливостей», які визначають зміст його норм і заходів щодо його реалізації. Антидискримінаційне законодавство ґрунтується на принципі «рівних відносин», оскільки не виокремлює осіб з інвалідністю як окрему категорію осіб, що потребує іншого ставлення, і не містить норми позитивної дискримінації, які відповідають принципу «рівних можливостей» (квотування робочих місць, пріоритетний вступ до навчальних закладів тощо).

Основною тенденцією у процесі реалізації зазначених моделей законодавства та удосконалення їх змісту у провідних країнах світу є створення окремих органів (управлінь, рад, комітетів тощо), які інтегрують та контролюють роботу з особами, які мають інвалідність за всіма напрямками (соціальний захист, реабілітація, інформаційна та соціальна доступність до об'єктів фізичного оточення, освіта, працевлаштування тощо). Так, у Канаді функціонує Комітет міністрів у справах осіб з інвалідністю, до складу якого входять міністри охорони здоров'я, освіти, юстиції, транспорту, соціального розвитку, житлового

будівництва, у справах людей похилого віку, закордонних справ і торгівлі; у Швеції – Шведське агентство з координації політики інвалідності – урядова організація, яка є координуючим і експертним органом з питань реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю; у Великобританії – Міжвідомча група на рівні міністрів з питань інвалідності; у США – Національна рада з питань осіб з інвалідністю, що є урядовим органом, члени якого призначаються президентом. Спираючись на позитивний зарубіжний досвід, з метою погодження питань реалізації державної політики щодо захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, координації діяльності центральних і місцевих органів державної влади пропонується створити контрольно-наглядову раду з питань осіб з інвалідністю, до складу якої включити представників зацікавлених міністерств, органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій осіб з інвалідністю, з наділенням її, окрім консультативно-дорадчих, координаційними та контрольно-наглядовими повноваженнями за діяльністю відповідних органів публічної адміністрації.

З огляду на результати дослідження визначається, що сутність адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю полягає у забезпеченні регулюючим впливом з боку публічної адміністрації та законодавства недопущення порушень гарантованих державою прав, шляхом реалізації визначених функцій. Процес адміністративно-правової охорони прав розпочинається з моменту закріплення у правовій нормі відповідного права дитини та правил правомірної поведінки учасників суспільних відносин, і триває постійно. Адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю характеризується як діяльність публічної адміністрації, та інших суб'єктів надання публічних послуг, що врегульована нормами адміністративного права та підкріплена державним примусом, причому така діяльність направлена на нормотворення, правозастосування та профілактику правопорушень.

Наголошується, що поняття «охорона» є значно ширшим за поняття «захист». Охорона прав дітей з інвалідністю включає в себе правові засоби і підстави їх реалізації та попередження порушення, є формою врегулювання відносин між такими дітьми та органами публічної адміністрації. У свою чергу захист прав дітей з інвалідністю є засобом імперативної реалізації охоронюваних прав таких суб'єктів публічних правовідносин. Тобто охорона прав дітей з інвалідністю має місце до вчинення правопорушення, після нього такі діти потребують вже правового захисту. Визначається основна мета правової охорони – забезпечити регулюючим впливом з боку публічної адміністрації та законодавства недопущення порушень гарантованих державою прав. Правовий захист в свою чергу, характеризується наявністю активної діяльності самої дитини з інвалідністю або суб'єктів, які в силу своїх

функцій, повноважень чи завдань, покликаних сприяти процесу реалізації ними наданих їм прав людини. Процедура правового захисту може бути ініційована з моменту вчинення правопорушення, яке посягає або містить реальну загрозу правам дитини з інвалідністю.

Звертається увага на ту обставину, що будь-які правовідносини в суспільстві, стосовно прав дітей з інвалідністю, та зовнішні обставини їх реалізації потребують певного направлено впливу для їх впорядкування. Саме таким завданням наділяються функції адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю. На підставі цього, обґрунтовується застосування при впорядкуванні відносини у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю: регуляторної, процедурної і захисної функції та характеризується механізм їх реалізації.

Формується бачення, що принципи права, цілком обґрунтовано можна характеризувати як одне з фундаментальних (основоположних) понять теорії права та окремих галузей. Визначається, що адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю є складовою частиною адміністративного права і регулюється його нормами, її принципи та правові засади, як спеціалізовані, мають формуватися на основі загальних принципів, притаманних галузі адміністративного права.

Принципи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, характеризуються як явища соціальні, їх поява зумовлюється потребами соціуму, вони втілюють закономірності розвитку суспільства. Наголошується, що ці принципи фактично виражають та характеризують зміст об'єктивних потреб, які сформувались в середині суспільства, реалізація яких має бути забезпечена та здійснена публічною адміністрацією, з урахуванням ідеї сервісності і дотриманням прав, свобод та інтересів учасників цих відносин.

Визначено принципи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю – як основоположні ідеї, керівні засади, об'єктивні вимоги до суб'єктів публічної адміністрації, що проявляють регулюючу сутність адміністративного права у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, і формуються на ідеях попередження порушень гарантованих державою прав, задля можливості повноцінного і на рівних умовах користування такими дітьми всіма правами людини, заохочуючи соціум до поваги властивої їм людської гідності.

Наголошується, що забезпечення належної реалізації державної політики у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю вимагає наявності правового базису – правових засад. Такими правовими засадами у досліджуваній сфері виступають базові норми, що включені до змісту відповідних нормативно-правових актів,

якими визначено процедуру діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю.

Дослідження напрямів діяльності публічної адміністрації в Україні обумовило необхідність окреслення міжнародно-правової регламентації та конвенційно-інституційних механізмів забезпечення функціонування суб'єктів адміністративного права щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів у межах: систематизації міжнародних стандартів; окреслення повноважень міжнародних організацій щодо врегулювання діяльності публічних адміністрацій у досліджуваній сфері; виокремлення контрольно-наглядових повноважень регіональних міжнародних інституцій.

З огляду на актуальність євроінтеграційного аспекту особливого значення набуває запровадження загальнообов'язкових та рекомендаційних міжнародних стандартів діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів. Пріоритетними напрямами цього процесу на сьогодні є: забезпечення визнання у суспільстві рівності прав і свобод інвалідів з іншими співгромадянами на державному та регіональному рівнях; заборона дискримінації за ознаками інвалідності та впровадження відповідальності за такі дії; створення належних соціальних, політичних, правових і економічних засад життєдіяльності інвалідів; залучення всіх ланок публічної адміністрації до реалізації і захисту прав та свобод інвалідів; активізація діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, недержавних установ і організацій щодо сприяння реалізації і захисту прав та свобод інвалідів.

Зважаючи на можливість використання позитивного міжнародного досвіду, автор виокремлює також функції міжнародних міжурядових та неурядових організацій щодо забезпечення діяльності публічних адміністрацій у досліджуваній сфері: правотворча, консультативна, інформаційна, регулятивна, контрольна. Особливими контрольно-наглядовими повноваженнями у сфері врегулювання діяльності публічних адміністрацій щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів наділений Комісар РЄ з прав людини. Він покликаний сприяти здійсненню інформаційно-просвітницької діяльності у сфері прав людини у відповідності до положень міжнародних документів, зокрема: сприяє ефективному дотриманню і реалізації на практиці прав людини в повному обсязі в державах-учасниках РЄ; консультує та інформує національні публічні адміністрації з питань захисту та запобігання порушень прав людини; сприяє діяльності національних омбудсменів чи аналогічних інститутів у сфері прав людини; виявляє можливі недоліки в законодавстві та правозастосовній діяльності публічних адміністрацій держав-членів РЄ, що стосуються дотримання прав людини,

передбачених документами РЄ; сприяє ефективному дотриманню закріплених у цих документах стандартів.

Аналіз міжнародних стандартів свідчить про необхідність перезавантаження усталених стереотипів управлінської спрямованості діяльності публічної адміністрації, удосконалення адміністративно-правового механізму реалізації і захисту прав та свобод інвалідів у період формування громадянського суспільства та правової держави в Україні шляхом: а) реалізації людиноцентристського підходу до захисту прав та свобод інвалідів; б) комплексного реформування адміністративно-правових норм щодо забезпечення реалізації прав і задоволення потреб інвалідів нарівні з іншими громадянами, що повинно становити стрижень сучасної адміністративної правотворчості й правозастосування; в) удосконалення правового забезпечення інформаційного простору з питань підвищення рівня поінформованості населення про особливі потреби інвалідів, забезпечення доступу інвалідів до інформації та зв'язку, запровадження системи ведення обліку інвалідів, даних про реабілітаційні заходи і соціальні послуги, яких вони потребують, розвитку та технічного супроводження ведення інформаційно-пошукових систем; г) посилення співпраці громадських організацій інвалідів з публічною адміністрацією шляхом окреслення форм їхньої взаємодії в межах чинного законодавства.

Одним із провідних завдань публічного адміністрування з боку держави є здійснення заходів адміністративно-правової охорони у сфері прав дітей з інвалідністю. Такі заходи публічної адміністрації реалізуються у певному вигляді, зовнішніх проявах – формах, що характеризуються як адміністративні інструменти здійснення регулюючого впливу, з метою досягнення поставлених перед публічною адміністрацією у сфері адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю завдань, вчинення процедурних дій, визначених на рівні нормативно-правових актів, наведено визначення форм та їх ознаки.

Адміністративно-правова охорона прав дітей з інвалідністю здійснюється публічною адміністрацією з метою ефективного попередження посягань на них та порушень, з боку абсолютного кола учасників суспільних відносин, у таких формах: – правоустановча, реалізується шляхом прийняття нормативно-правових актів, що врегульовують питання адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю; – правозастосовча, реалізується шляхом надання адміністративної послуги дитині з інвалідністю, в процесі здійснення нею своїх прав, та утримання інших учасників відносин від дій, що порушують охоронювані права дітей з інвалідністю; – правоохоронна, реалізується шляхом нагляду за правомірною поведінкою суб'єктів.

В ході визначення поняття та системи методів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю звертається увага на їх

важливість, як інструментарію реалізації окреслених форм діяльності публічної адміністрації, в питаннях здійснення адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю. Методи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю являють собою волю держави, яка проявляється у повноваженнях публічної адміністрації, наділених владно-розпорядчим характером. Методи адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю характеризуються, як ефективні правові засоби та інструменти, що спричинюють вплив на волю і свідомість соціуму та поведінку учасників суспільних відносин, з метою приведення її до ознак правомірної.

Обґрунтовується позиція, згідно якої в процесі адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю застосовуються різноманітні методи, які покликані сприяти максимальній ефективності цього процесу. Для досягнення визначеної цілі, органи публічної адміністрації мають використовувати в своїй діяльності широкий спектр регулюючих методів для забезпечення належної адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю.

Діяльність публічної адміністрації, стосовно здійснення адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, здійснюється з дотриманням встановлених адміністративних процедур. Зазначається, що адміністративна процедура в цілому характеризується як чітко регламентований порядок діяльності органів публічної адміністрації, щодо реалізації їх безпосередніх функцій і завдань, метою якої виступає прийняття адміністративного рішення.

Встановлено, що адміністративні процедури у сфері діяльності публічної адміністрації є багаточисельними і мають різний зміст та направленість, стосуються всіх напрямків публічного адміністрування. У зв'язку з цим визнано за необхідне провести їх класифікацію, що має важливе теоретичне і практичне значення.

Враховуючи завдання і повноваження органів публічної адміністрації, які направлено за застосування засобів адміністративно-правової охорони прав дітей з інвалідністю, з метою створення інклюзивного оточуючого середовища з відсутністю будь-яких проявів дискримінації та насильства, щодо таких дітей, запропоновано виділити: – нормотворчу адміністративну процедуру; – інформаційну адміністративну процедуру; – правозастосовчу адміністративну процедуру; – правоохоронну адміністративну процедуру.

Становлення ефективної взаємодії між інституціями громадянського суспільства та публічними інституціями безпосередньо залежить від трансформації соціально-економічних і політико-правових систем, радикального реформування адміністративного права та пріоритетного виокремлення його публічно-сервісної спрямованості, переходу до нової ідеології публічної влади, за якої поетапно відбувається наповнення

імперативного методу елементами диспозитивності. Такий напрям вимагає налагодження ефективної взаємодії публічної адміністрації та громадських організацій інвалідів шляхом: систематизації форм взаємодії публічної адміністрації та громадських організацій інвалідів, окреслених в межах постанови Кабінету Міністрів України «Про взаємодію публічної адміністрації та громадських організацій інвалідів у забезпеченні прав та свобод інвалідів»; створення міжвідомчих громадських рад і проведення міжвідомчих засідань з галузевих та міжгалузевих напрямів діяльності; запровадження курсів підвищення кваліфікації для суб'єктів публічної адміністрації за спеціальною програмою, адаптованою до сучасних вимог та стандартів дотримання прав і свобод інвалідів; прийняття Закону України «Про громадські організації інвалідів в Україні», що зумовлено необхідністю врегулювання їх спеціального статусу.

Нормотворчість у сфері реалізації та захисту прав інвалідів суб'єктами владних повноважень має динамічний характер, обумовлений внесенням численних змін до чинних законодавчих актів, що ускладнює механізми реалізації особами з інвалідністю своїх прав та свобод. Окрім того, впровадження міжнародних стандартів і зарубіжної практики, поява нових норм ускладнюють зміст і структуру наявного правового масиву некодифікованих нормативно-правових актів. З огляду на викладене, нагальним завданням є упорядкування чинного законодавства та вдосконалення його змісту, структури з урахуванням пріоритетного напрямку діяльності публічної адміністрації, спрямованого на повну реалізацію у сфері публічно-правових відносин прав і свобод інвалідів та дієвий захист (у разі їхнього порушення) з боку державних органів і посадових осіб. Побудовану на такому способі створення системних зв'язків систематизацію можна умовно назвати «концептуальною кодифікацією», яка повинна співвідноситися з фрактальним алгоритмічним підходом, тобто всі елементи концепції взаємопов'язані між собою і доповнюють один одного, поглиблюючи і розкриваючи з різних боків сутність визначеної ідеї, спрямованої на реалізацію та захист прав та свобод інвалідів. Фрактальність, тобто різномасштабність одного й того ж явища, відображення тощо, яка не має точної кількісної характеристики (розміру), але має відносну постійність співвідношень і співрозмірностей через поєднання рівнозначних за сутністю елементів змісту для формування конкретної правової норми, аналіз того, що можна було б назвати «філософією вибіркості правової норми», дозволить за допомогою різногалузевих підходів досягти реалізації та захисту прав і свобод інвалідів, а також чітко визначити дискримінаційні ознаки стосовно порушення права інвалідів на працю, медичне забезпечення, доступ до інфраструктури тощо.

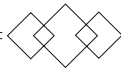
Важливим напрямом у вирішенні наявних проблем має стати прийняття запропонованого законопроекту «Про діяльність публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав і свобод інвалідів», який спрямований на перехід до «людиноцентристської» ідеології, за якою реалізація та захист прав інвалідів мають стати не просто похідним завданням здійснюваних у сфері публічної влади перетворень, а їх найголовнішою метою, яка покликана принципово змінити історичну парадигму стосунків між державою і людиною і закласти фундаментальні підвалини діяльності суб'єктів публічної адміністрації, побудовані на людиноцентристській ідеології.

Питання забезпечення належної адміністративно-правової охорони прав дитини з інвалідністю завжди мають бути пріоритетним завданням під час формування і реалізації державної політики та здійснення належного адміністративно-правового регулювання в цій сфері. Подальший розвиток адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю має бути спрямовано на удосконалення нормотворчої та процедурно-сервісної діяльності органів публічної адміністрації на законодавчому рівні, запровадження інституту відповідальності посадових осіб.

Удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав дітей з інвалідністю на державному рівні, потребує внесення змін до норм чинного законодавства, що передбачатимуть: – розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, з обов'язковим дотриманням вимог забезпечення доступності для дітей з інвалідністю; – уніфікацію процедури адміністративно-правового регулювання напрямку забезпечення доступності інфраструктури та інформаційної доступності для дітей з інвалідністю до інформаційних ресурсів органів публічної адміністрації і запровадження інституту відповідальності посадових осіб, які не забезпечили належну доступність офіційних веб-сайтів; – розширення повноважень органів публічної адміністрації у напрямку здійснення контролю щодо забезпечення розумного пристосування та універсального дизайну закладів освіти; – медичні гарантії для дітей з інвалідністю при реалізації прав у сфері охорони життя та здоров'я, шляхом розширення існуючих медичних програм; – регламентацію на рівні закону не лише права володіння всією повнотою прав дитини, а нормативного закріплення принципу рівності прав дитини з інвалідністю з правами інших дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашидзе А. Х. Универсальные механизмы защиты прав человека : практ. пособ. / А. Х. Абашидзе, А. О. Гольтязев. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. 135 с.
2. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у двох томах. Том 1: Загальна частина. Київ: Юридична думка, 2007. 592 с.
3. Авер'янов В.Б. Людиноцентристська ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. Держава та регіони. 2010. Вип. 2. С. 87-92.
4. Авер'янов В.Б. Не «керувати» людиною – служити їй. Віче. 2005. № 4 (157). С. 10-15.
5. Авер'янов В.Б. Нові риси предмета українського адміністративного права. Журнал Персонал. 2005. №4. С. 76-81.
6. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права : ґрунтовний привід для теоретичної дискусії. Право України. 2003. № 5. С. 117-122.
7. Агафонов С.И. Административные процедуры и их реализация в деятельности органов внутренних дел Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2008. 24 с.
8. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О.М. Пасенюка. К.: Істина, 2007. 608 с. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/FINAL_REV_SEP1.pdf
9. Адміністративний кодекс УРСР від 12 жовтня 1927 року // Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 1927. №63–65.
10. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упоряд. В. П. Тимошук. К. : Факт, 2003. 496 с.
11. Адміністративна процедура : конспект лекцій / І.В. Бойко, О.Т. Зима, О.М. Соловйова ; за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.
12. Административное право зарубежных стран : учебн. / под ред. А. Н. Козырина, М. А. Шатиной. М. : Спарк, 2003. 464 с.

13. Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2010. 624 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk780804.pdf>
14. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
15. Адміністративне право України : Академічний курс : підручник : у 2 т. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
16. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у двох томах : Том 1. Загальна частина / Ред. колегія : В. Б. Авер'янов та ін. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 592 с.
17. Адміністративне право України: навчальний посібник: у 4 томах / за заг. ред. В.В. Галуцька. 2-е видання, доповнене і перероблене. Херсон: ХМТ, 2011. Т. 1.: Загальне адміністративне право. 334 с.
18. Адміністративне право України: навчальний посібник: у 2-х томах / [Галуцько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П. та ін.]; за заг. ред В.В. Галуцька. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т.1 Загальне адміністративне право. 2011. 320 с.
19. Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. К. : Наукова думка, 1973. 840 с.
20. Алексеев С.С. Механизм правового регулювання. М.: «Юридическая литература», 1966. 186 с.
21. Алексеев С.С. Общая теория права: В 2-х т. Т.І. М.: Юрид. лит. 1981. 360 с.
22. Алексеев С.С. Теория права. М.: БСК, 1995. 320 с. URL: http://telecomlaw.ru/young_res/Aleks_toery_law.pdf
23. Алпатова П.С., Зуб Т.С. Людина з обмеженими фізичними можливостями в міському середовищі. Український соціум. 2006. №1. С. 13. URL:https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2006/01/7-16__no-1__vol-12__2006__UKR.pdf
24. Андреев Ю. В. Греция в XI-IX вв. до н.э. по данным гомеровского эпоса / Ю. В. Андреев // История Древнего мира. Ранняя Древность / ред. И. М. Дьяконова и др. М. : «Знание», 1983. 469 с.
25. Андреев А.В. Сфера освіти як об'єкт публічного адміністрування. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 3. С. 146-151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2015_3_22

26. Антология мировой философии : в 4-х т. Т. 1, ч. 1 и 2. Философия древности и средневековья / ред. кол. В. В. Соколов и др. М. : «Мысль», 1969. 936 с.

27. Арістова І.В. Забезпечення прав і свобод людини: сучасна парадигма адміністративного права та теоретико-правові засади її впровадження й розвитку. Теорія та практика сучасного права: Збірник матеріалів конференції, Том I, (29 жовтня 2010 року). Херсон: Айлант, 2010. С. 237-239.

28. Аристотель. Сочинения в 4-х томах / Аристотель. М., 1975–1982. Т. 2. 687 с.

29. Асмус В. Ф. Платон / В. Ф. Асмус. М.: Мысль, 1969. 247 с.

30. Бабець І. Г. Міжнародні організації : навч. посіб. / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець. К. : Центр учбової літератури, 2011. 280 с.

31. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации : учеб. для вузов / М. В. Баглай. 6-е изд., изм. и доп. М. : Норма, 2007. 784 с.

32. Баймуратов М. О. Міжнародне право : підручн. / М. О. Баймуратов. Х. : «Одіссей», 2002. 672 с.

33. Бангкокская хартия по укреплению здоровья, 2005 г. : принята на 6-ой Глобальной конференции по укреплению здоровья, Таиланд, 7-11 августа 2005 г. URL: http://www.my-luni.ru/i_pic/3/health/dok/BCHP.pdf.

34. Барков А. В. Гражданская правосубъектность общественного объединения инвалидов : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14. М., 2003. 215 с.

35. Басов Н. Ф. Социальное обеспечение, защита и поддержка инвалидов в России : советский период и современность. Вестник ПСТГУ. 2010. Вып. 4(19). С. 56-69.

36. Бахновська І.П. Питання співвідношення принципів і норм права та їх місця у механізмі правового регулювання. Університетські наукові записки. 2013. №1 (45). С. 43-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_7

37. Бевзенко В. Підстави та форми участі об'єднань громадян в адміністративному судочинстві. Юридична Україна. 2009. №8(80). С. 12-24.

38. Бевзенко В. М. Суб'єкти владних повноважень в адміністративному судочинстві України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Х., 2010. 464 с.

39. Безпалова О.І. Правові засади реалізації державної політики у правоохоронній сфері. Право і Безпека. 2012. № 3. С. 87–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_3_20

40. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях : монография : Научн. издание. М. : Юриздат., 1939. 463 с.

41. Беляев В.П. Сущность контроля и надзора, ихсходство и различия. Государство и право. 2006. № 7. С. 31-43.

42. Біла В.Р. Адміністративна процедура як нормативна модель процесуальних правовідносин. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 30. Том 2. С. 12-15.

43. Біла В.Р. Види форм публічного адміністрування: оновлення доктринальних підходів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 4. С. 112–115. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2019/26.pdf

44. Бойко І.В. Адміністративна процедура: поняття, ознаки й види. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2017. Випуск 33. С. 113-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2017_33_12

45. Боков О. В. Особливості становлення та розвитку соціального страхування в Європі у другій половині XIX – на початку XX ст. Теорія та практика державного управління. 2008. № 3 (22). С. 1-7.

46. Бондар Н.О. Передумови виникнення та формування сучасного світогляду щодо моделей інвалідності: міжнародний досвід. Бізнес Інформ. 2013. №3. С. 244–248.

47. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту : становлення і розвиток в Україні : монографія / Н. Б. Болотіна. К. : Знання, 2005. 381 с.

48. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. пос. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 672 с.

49. Брайэн Грин. Историческое соглашение по делу о дискриминации в жилищном вопросе вновь напоминает об обязанности хозяев домов обеспечивать жильцов допустимыми приспособлениями к окружающей обстановке в соответствии с Жилищным Законом. ABRUD : URL: http://abrud.hypermart.net/interviews/interviews/Sirota/tenants_rights_2011.htm.

50. Братель С. Г. Природа та особливості адміністративних процедур. Visegrad Journal on Human Rights. 2014. № 2. С. 99–103. URL: http://vjhr.sk/archive/2014_2/18.pdf

51. Бузулук О. Інформаційна діяльність органів місцевого самоврядування та утвердження громадянського суспільства. Вісник Львівського університету. 2013. Вип. 38. С. 114-119.

52. Буханевич О.М. Поняття та сутність процедури надання адміністративних послуг. Право і суспільство. 2015. № 5. С. 126-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5_23

53. Вавженчук С.Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві. Форум права. 2010. № 1. С. 45-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

54. Валігура К. Принцип добросовісності як категорія цивільного права. Підприємство, господарство і право. 2020. № 4. С. 11-16. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/3.pdf>

55. Василенко О.М. Нормативно-правові засади державної політики з питань захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / О. М. Василенко, Р. В. Троян // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2015. № 10. С. 5-7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2015_10_3

56. Васильченко О.П. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина у конституційному праві України: доктринальні та прикладні аспекти: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02 - Конституційне право; муніципальне право. Київ, 2015. 467 с.

57. Ващук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. О. М. Ващук. К., 2004. 197 с.

58. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

59. Величко В.О. Державний контроль та нагляд за додержанням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 32. 95-114. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12178/1/Velichko_95-114.pdf

60. Веселуха В. Соціальний і правовий статус неповнолітніх і його вплив на віктимну поведінку. Право України. 1999. № 7. С. 93-97.

61. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів охорони правопорядку в Україні і зарубіжних країнах : порівняльний аналіз : моногр. / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Суботін, С. М. Пашков. Донецьк : ДЮІ, 2006. 130 с.

62. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/995_118.

63. Віхляєв М. Ю. Адміністративно-правове регулювання порядку створення і діяльності професійних правничих громадських організацій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 230 с.

64. Возна Т. І. Діяльність правоохоронних органів і неурядових організацій та їх взаємодія в запобіганні та боротьбі з торгівлею людьми : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2003. 207 с.

65. Волинка К.Г. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/pr3_10.pdf

66. Волков А.М. О юридической конструкции понятия «публичное администрирование». Административное и муниципальное право. 2014. № 6. С. 503–510. URL: https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=29497

67. Воронюк Л. Соціальне становище людей з обмеженими можливостями в Німеччині. Буковінське Віче. URL:

<http://invak.info/intervyu/3547-sotsialne-stanovishche-lyudej-z-obmezhenimi-mozhливостями-v-nimechchini.html>.

68. Всемирная декларация об обеспечении выживания, защиты и развития детей от 30.09.1990 г. : принята Всемирной встречей на высшем уровне в интересах детей, г. Нью-Йорк, 30 сентября 2000 г. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_075.

69. Всесвітня програма дій стосовно інвалідів від 03.12.1982. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_427

70. Всеукраїнське громадське соціально-політичне об'єднання «Національна асамблея інвалідів» : Звіт громадської організації інвалідів. К. : Національна асамблея інвалідів. 2012. С. 24.

71. В центрі уваги : працевлаштування інвалідів : Аналітичний звіт, підготовлений Правничим Комітетом Європейської Бізнес Асоціації з метою висвітлення проблем забезпечення обов'язкового працевлаштування та нормативів робочих місць інвалідів на підприємствах України. 2008. 8 с. URL: http://www.eba.com.ua/files/Lobbying/Employment_Disabled_Ukr_05_2008.pdf.

72. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник / О. В. Гаврилов. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.

73. Галай В. О. Характеристика недержавних організацій із захисту прав пацієнтів. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2009. № 3. С. 154–158.

74. Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. Форум права. 2010. № 4. С. 163-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

75. Галуцько В.В., Курило В.І., Короед С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.

76. Галуцько В.В. Адміністративно-правова охорона права власності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2009. 486 с.

77. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2003. 413 с.

78. Гарифуллина Г. А. Системы совещательных органов при исполнительной власти в Европе и США : факторы контекста и роль в политической системе. Бизнес. Общество. Власть. 2012. № 13. С. 1-12.

79. Гладун З.С. Адміністративне право України : [опорні конспекти лекцій] / Зиновій Степанович Гладун. вид. 2-ге. Тернопіль : Вид-во ТАНГ, 2002. 258 с

80. Глієвий А. А. Теоретичні основи взаємодії кримінальної міліції та оперативних підрозділів пенітенціарної системи щодо протидії злочинності. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2002. № 20. С. 203-208.

81. Глобалистика : энциклопедия / гл. ред. И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. М. : Изд-во «Радуга», 2003. 1328 с.

82. Гнидюк Н. А. Визначення поняття публічної адміністрації в *acquis communautaire*. Законодавство України : наук.- практ. коментар. 2006. № 10. С. 74-77.

83. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Сочинения : в 2 т. Т. 2. М. : Мысль, 1999. 828 с.

84. Гоббс Т. Сочинения : в 2 т. Т. 1. М. : Мысль, 1989. 622 с.

85. Голосніченко І.П. Адміністративне право України: основні поняття. Загальна та основна частина : [навч. посіб.] / Голосніченко І.П., Стахурський М.Ф., Золотарьова Н.І. К., ГАН. 2005. 231 с.

86. Гончаров А. Развитие законодательства про соціальне забезпечення (друга половина XIX ст. – по теперішній час). Господарство, підприємство та права. 2009. № 8. С. 109-112.

87. Горбунова Л. М. Принципи законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади / Л. М. Горбунова. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 240 с.

88. Гордієнко Г. М. Заходи радянської держави щодо соціального забезпечення інвалідів вітчизняної війни в УРСР в 1942–1948 рр. Наука. Релігія. Суспільство. 2008. № 2. С. 26-32.

89. Городецька І.А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. Форум права. 2016. № 1. С. 60-66.

90. Граб О. С. Інклюзивна освіта у міжнародному праві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 7. С. 238–240.

91. Граб С.О. Реалізація права на освіту дітей з особливими потребами. Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах близького зарубіжжя (теоретичні аспекти приватного та публічного права) : Збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах близького зарубіжжя (теоретичні аспекти приватного та публічного права)» Львів: 2013. 320 с. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/News/Nauka/2013/Docs/LCA_Zbirnyk_tez_2013-12-24.pdf

92. Гражданско-правовая охрана интересов личности / отв. ред. Б. Б. Черепяхин. М. : Юрид. лит., 1969. 255 с.

93. Гречанюк С. К. Організаційно-правові засади взаємодії кримінально-виконавчих установ з державними органами та недержавними організаціями : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2006. 251 с.

94. Гриненко А. М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. / А. М. Гриненко. К. : КНЕУ, 2003. 309 с.

95. Грянка Г.В. Адміністративний примус у публічному адмініструванні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2011. № 6 (79). С. 206–214.

96. Губар О. Толерантність і комплементарність у контексті культури прав людини. Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. 2007. № 34. С. 15-17.

97. Гусарова М. Е. Правовые основы признания военных инвалидов в России в XVIII веке. Военно-юридический журнал. 2013. № 1. С. 22–24.

98. Декларация о правах инвалидов 9 декабря 1975 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117.

99. Декларация принципів толерантності від 16.11.1995 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_503.

100. Декларация про права розумово відсталих осіб від 20.12.1971. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_119

101. Демиденко В.О. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні (у схемах) : посібник. Київ : КНТ, 2007. 289 с.

102. Демократичні засади державного управління та адміністративне право : монографія / кол. авт. : Ю. С. Шемшученко, В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко та ін. К. : Вид-во «Юридична думка», 2010. 496 с.

103. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / Авер'янов В.Б., Дерещ В.А., Школик А.М. та ін. К. : Юстиніана, 2007. 288 с.

104. Дерещ В. І. Управлінські відносини в системі органів виконавчої влади та їх правове регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2006. 190 с.

105. Деркачева Т. В. Правовое регулирование государственной социальной помощи (федеральный и региональный аспекты) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.05. М., 2002. 191 с.

106. Децентралізація публічної влади : досвід європейських країн та перспективи України / [О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін.] ; Центр політико-правових реформ. К., Москаленко О. М., 2012. 212 с.

107. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році та I кварталі 2021 року.

Постанова Кабінету Міністрів України від 05 лютого 2020 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2020-%D0%BF#top>

108. Деякі питання Секретаріату Кабінету Міністрів України. Постанова КМУ від 24.07.2019 № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2019-%D0%BF#Text>.

109. Додіна Е. Е. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2001. 176 с.

110. Доклад Комиссии международного права : 54-я сессия Генеральной Ассамблеи ООН : 29 апреля – 7 июня и 22 июля – 16 августа 2002 г. 2002. XII. 265 с.

111. Долгополов А. М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2008. 268 с.

112. Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік: Огляд. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html

113. Досвід США у процедурі встановлення інвалідності, розроблення програми реабілітації, та існування подібних комісій. Юридично-соціальний портал. URL: <http://www.pilga.in.ua/node/6213>

114. Доступ инвалидов к социальным правам в Европе / упор. М. Модине. Париж : Изд-во Совета Европы, 2003. С. 141–142.

115. Дробіна Л. Формування державної системи соціального страхування військових інвалідів в Україні. Питання історії України. 2012. Т. 15. С. 65-70.

116. Дробіна Л. М. Радянська система соціального забезпечення в західних областях України (1939-1941, 1944-1953 рр.) : автореф. дис...канд. істор. наук : 07.00.01. Чернівці, 2011. 22 с.

117. Думбаев А. Е. Инвалид, общество и право / А. Е. Думбаев, Т. В. Попова. Алматы : ТОО «Верена», 2006. 180 с.

118. Дуров И.Г. Ветераны армии и флота Петра Великого на инвалидном содержании при Петре II, Екатерине II и Павле I. Меншиковские чтения. 2011. Вып. 2. С. 9-38.

119. Дучак Б.Л. Людська гідність у праві. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2017. Т. 200. С. 47-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2017_200_10

120. Дьяконов И. М. Возникновение земледелия, скотоводства и ремесла. Общие черты первого периода Истории Древнего мира и проблема путей развития / И. М. Дьяконов // История Древнего мира. Ранняя Древность / ред. Дьяконова И. М. и др. М. : «Знание», 1983. С. 31-56.

121. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред.

Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.

122. Есип И.М. Социальная политика в СССР в годы Великой отечественной войны : советская, российская и украинская историография. Науковий вісник Нові сторінки історії Донбасу : збірник статей / упоряд. та відп. за вип. О. В. Стяжкіна. Д. : ДонНУ, 2011. Кн. 20. С. 25–38.

123. Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів). Авторі-упорядники: І.Коліушко, В. Тимошук. Київ, 2006. 32с.

124. Європейська конвенція про визнання юридичними особами міжнародних неурядових організацій від 24.04.1986. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_683.

125. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_329.

126. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996. Офіційний вісник України. 2006. № 40. Ст. 2660.

127. Євтушок В. Взаємодія в ОРД як фактор вирішення оперативно-тактичних завдань боротьби зі злочинністю. Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. 1998. Вип. № 8(1). С. 155-167.

128. Єдиний державний реєстр Міжнародних організацій, членом яких є Україна. URL: <https://data.gov.ua/dataset/89ea21a9-e0bf-4cac-a05e-c3da6e63d360>.

129. Єрмілова М.Г. Особливості правового статусу дитини з обмеженими можливостями в Україні: теоретико-правові дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 - Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2012. 20 с.

130. Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона в інформаційному суспільстві. Інформація і право. 2014. № 2(11). С. 30-33. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/14eomois.pdf>

131. Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2017. 464 с.

132. Єщук О.М. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: монографія. Херсон. Грінь Д.С. 2017. С. 16.

133. Жильский Н. Н. Правовые и организационные основы взаимодействия органов внутренних дел с внутренними войсками в охране общественного порядка : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.02. Санкт-Петербург, 1995. 190 с.

134. Забезпечення права інвалідів на освіту. Персонал плюс. 2009. № 5 (307). 5-11 лютого.

135. Заброда Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 240 с.

136. Завгородній В. А. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2010. 268 с.

137. Загальна декларація прав людини : Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995015>.

138. Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищих навч. закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Х., 2009. 584 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf

139. Загорулько І. Б. Історія розвитку пенсійного забезпечення в Україні. Науковий вісник УкрДЛТУ : збірник науково-технічних праць. Л. : УкрДЛТУ. 2005. Вип. 15.4. С. 372-379.

140. Закони Ману : переклад С.Д. Ельмановіча, перевірений і виправлений Г.Ф.Ільїним. М. : Наука, 1992.

141. Зальцман Т. В. Становление и развитие системы помощи людям с инвалидностью в России (1861 – 1917 гг.) : автореф. дис... канд. истор. наук : 07.00.02. М., 2008. 51 с.

142. Замечание общего порядка 9. Права детей-инвалидов, CRC/C/GC/9 от 27.02.2007 г. : URL: <https://www1.umn.edu/humanrts/russian/crc/Rcrcomms.html>.

143. Защита личности от дискриминации : методические рекомендации для преподавателя / [Дикман С. С. и др.]. М. : Новая юстиция, 2009. 160 с.

144. Звіт про людський розвиток 2016. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/annual-reports/human-development-report-2016.html>.

145. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 3-4. Ст. 27.

146. Зеркалов Д. В. Социальная безопасность : монография / Д. В. Зеркалов. К. : Основа, 2012. 530 с.

147. Зінченко В.М. До питання про сутність і значення охоронної функції права. Часопис Київського університету права. 2012. № 3. С. 44-48. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/44.pdf

148. Золотоноша О.В. Організаційно-правові засади публічного адміністрування у сфері економіки на місцевому рівні: дис. .... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. К., 2016. 219 с.

149. Инвалиды в России : причины и динамика инвалидности, противоречия и перспективы социальной политики / С. А. Васин, Т. М. Малева, О. Ю. Голодец, С. В. Бесфамильная. М., РОССПЭН, 1999 368 с. URL: http://aupam.narod.ru/pages/sozial/invalidih_v_rossii_prichinih_i_dinamika_invalidnosti_protivorechiya_i_perspektivih/oglavlenie.html.

150. Использование международных механизмов для защиты трудовых и профсоюзных прав / под ред. Е.С. Герасимовой, О.С. Крыловой. М. : АНО «Центр социально-трудовых прав». СПб. : ЛЕМА, 2012. 148 с.

151. Іваній О. Принципи рівності, недискримінації та толерантності в реалізації права на освіту дітьми з особливими освітніми потребами. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. № 8 (92). С. 390-401. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/8412/1/Ivanii.pdf>

152. Ільницька У. Особливості міжнародно-правової суб'єктності неурядових організацій. Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку : Зб. наук. пр. Львів, 2012. Вип. 24. С. 84–91.

153. Інвалідність та суспільство : навчальний посібник / за ред. Л. Байди, О. Красюкової-Енс. К., 2011. 188 с. URL: http://ud.org.ua/images/pdf/Invalidnist_ta_suspilstvo.pdf

154. Ісаєва В.В. Функції права : теоретико-правовий аналіз. Часопис Київського університету права. 2013. №1. С. 45-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_1_12

155. Как работать по Программе ООН в области прав человека. Справочник для гражданского общества. Нью-Йорк, Женева : Rights&Democrasy ; Управление Верховного комиссара по правам человека, 2008. С. 31–32.

156. Калюжний Р.А. Організаційно-правові форми забезпечення державних інтересів. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2009. № 1(10). С. 24-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2009_1_8

157. Карл Марк Капитал : Том. 1 : Гл. 4 Кровавое законодательство с конца XV века против экспроприированных. Законы с целью понижения заработной платы. М. : Электронная библиотека, 2012 URL: <http://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Kapital1/index.html>.

158. Карпунцов В. Діяльність органів прокуратури України щодо забезпечення прав і свобод громадян : історія розвитку форм і методів. Прокуратура. Людина. Держава. 2004. № 6. С. 87-92.

159. Карпушенко А. В. Організація інклюзивної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / А. В. Карпушенко. Канів. 2013. С. 8.

160. Карякина О. И. Основы реабилитации инвалидов : учеб. пос. / О. И. Карякина, Т. Н. Карякина. – Волгоград : Изд-во Волгоградского гос. унив-та, 1999. 88 с.

161. Качоха В. Политические и антрополитические принципы закрытого общества. Вісник Одеського національного університету. Філософія. 2007. Т. 12. Вип.13. С. 119–128.

162. Квартальний звіт Аналітико-експертного центру досліджень у сфері громадського здоров'я при ВГО «Фундація медичного права та біоетики України» : Всеукраїнська громадська організація «Фундація медичного права та біоетики України». URL: http://healthrights.org.ua/fileadmin/user_upload/pdf/Zvit_II_kvartal.pdf.

163. Кірюхін Д. І. Юриспруденція справедливості: ідея імперії та проблема правового порядку. Збірник наукових праць Гілея. 2011. Вип. 47. С. 1-12.

164. Кічмаренко С. Адміністративно-правове забезпечення незалежності судової влади в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ. 2017. 238 с.

165. Клочихин Е. В. Теория международных организаций. Journal of International Relations Theory and World Politics. 2006. Т. 4. № 3 (12). С. 123–126.

166. К независимой жизни : пособие для инвалидов и их организаций. М. : Библиотека НКО. 120 с. URL: <http://perspektiva-inva.ru/userfiles/publication/k-nezavisimoi-zhizni.pdf>

167. Князька Л. А. Адміністративно-правове регулювання в галузі соціального захисту населення : дис...канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2010. 215 с.

168. Коваленко В.В. Курс адміністративного права України : [підручник] / В.В. Коваленко. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

169. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради. 2005 № 35–36, 37. Ст. 446.

170. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Право України. 2017. № 11. С. 142-164. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13162/Kozyubra_Pryntsypu_prava_metodolohichni.pdf?sequence=1&isAllowed=y

171. Колобишко В.В. Права та свободи інвалідів як об'єкт адміністративно-правової охорони. Наукові записки. Серія: Право. Випуск 2. Спецвипуск. 2017. С. 124-130.

172. Колодій А. Громадське суспільство : ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою. Право України. 2014. № 4. С. 9–14.

173. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. Альманах права. 2012. С. 42-46. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08-Kolodiy.pdf?sequence=1>

174. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. / Т. О. Коломоєць. К. : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

175. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України : теорія, досвід та практика реалізації : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя., 2005. 455 с.

176. Коломоєць Н.В. Особливості та система засобів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2019. № 1 (January). С. 86-90.

177. Коломоєць Н.В. «Правовий захист» та «правова охорона» в системі заходів адміністративно-правового забезпечення прав дитини в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Випуск 1(22) том 3. С. 149-152.

178. Коломоєць Т. О. Роль громадськості у контролі за діяльністю органів місцевого самоврядування як об'єкт адміністративного права України : пріоритети удосконалення правових засад. Митна справа. 2012. Ч. 2. С. 106-110.

179. Колосова О.О. Організація охорони здоров'я та соціального забезпечення населення України в часи правління національних урядів 1917–1921 роки. Вісник Запорізького національного університету. 2010. №2. С. 20-24.

180. Колпаков В.К. Адміністративне право України Підручник. К.: Юрінком Інтер. 1999. 736 с.

181. Колпаков В., Кузьменко О. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

182. Колпаков В. К. Поняття форм публічного адміністрування. Адміністративне право і процес. 2012. № 2 (2). С. 43–51.

183. Колпаков В.К. Публічна адміністрація в парадигмі сучасного адміністративного права // Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково–практичної конференції. Серія «Сектор безпеки України». Вип. 18 / Редкол.: Ю.П. Битяк та ін. Х.: Друкарня Мадрид, 2017. С. 39–40.

184. Комашко М. В. Деякі проблемні питання делегування повноважень у сфері здійснення місцевого самоврядування. Держава та регіони. Сер. : Право. 2001. № 2. С. 27-31.

185. Конвенція МОП від 21.06.1982 № 157 «Про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_012.

186. Конвенція МОП від 25.06.1958 № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та занять». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_161.

187. Конвенція МОП від 29.06.1967 № 128 «Про допомогу у випадку інвалідності, по старості та у разі втрати годувальника». URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_326.

188. Конвенція МОП від 25.06.1969 № 130 «Про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_184.

189. Конвенція МОП від 28.06.1952 № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_011/page.

190. Конвенція МОП від 17.06.1948 № 88 «Про організацію служби зайнятості». URL: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00463 &all=all>.

191. Конвенція МОП від 23.06.1975 № 142 «Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_057.

192. Конвенція МОП від 20.06.1983 № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_065.

193. Конвенція МОП від 21.06.1988 № 168 «Про сприяння зайнятості та захист від безробіття». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_182.

194. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_174.

195. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 04 листопада 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top

196. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. : Зібрання чинних міжнародних договорів України. К., 1990. № 1. С. 205.

197. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

198. Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН : прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 21 листопада 1947 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_170.

199. Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159 від 20.06.1983. Офіційний вісник України. 2010. № 17. Ст. 799.

200. Конвенція про технічну та професійну освіту від 10.11.1989 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_271.

201. Кондратєв Я. Ю. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика : довідникове видання / Я. Ю. Кондратєв та Ю. І. Римаренко. К. : КНТ, 2006. 740 с.

202. Кондратенко В.М. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2019. 41с.

203. Кондратенко В.М. Основні чинники розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип 5. Т.2. С. 104-111. URL: http://www.nvppr.in.ua/vip/2018/5/tom_2/21.pdf

204. Конституційне (державне) право зарубіжних країн : навч. посіб. / за ред. В.М. Бєсчастного. К. : Знання, 2007. 467 с.

205. Конституційне право України / за ред. В. Ф. Погорілка. 4-те видання. К. : Наукова думка. 2003. 732 с.

206. Конституційні засади сучасного державотворення: навч. посібник у питаннях та відповідях / Т.Є. Кагановська, Є.І. Григоренко, Я.О. Григоренко, О.С. Передерій; за ред. Т.Є. Кагановської. Х. : Право, 2017. 304 с.

207. Конституція Королівства Іспанія від 27.12.1978. URL: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Spain&language=r>.

208. Конституція Португальської Республіки від 02.04.1976. URL: <https://www.parlamento.pt/Legislacao/Paginas/ConstituicaoRepublicaPortuguesa.aspx>.

209. Конституція Республіки Армєнія від 27.11.2005. URL: <http://www.uznal.org/constitution.php?country=Armenia&constitution=9&language=r>.

210. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

211. Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки : прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 року // URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html>

212. Конституція Швейцарської Конфедерації від 18.04.1999. URL: <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Switzerland&language=r>

213. Конституции зарубежных государств : Учебное пособие / Сост. проф. В. В. Маклаков. 2-е изд., исправ. и доп. М. : Издательство БЕК. 584 с.

214. Концепція формування правових основ і механізмів реалізації соціальної держави в країнах Співдружності від 31.05.2007 : прийнята на 28 пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасників

СНД (постанова № 28-6 від 31 травня 2007 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_g24/page.

215. Корженко В. Філософія виховання: зміна орієнтацій: монографія / В. Корженко. К.: Вид-во УАДУ, 1998. 304 с.

216. Корнієвський О. А. Громадські об'єднання у системі національної безпеки держави : монографія / О. А. Корнієвський. К. : Альтерпрес, 2010. 396 с.

217. Корнієвський О. Громадські об'єднання у системі національної безпеки України : дис. ... док. політ. наук : 23.00.02. К., 2011. 415 с.

218. Корнюшина Р. В. Зарубежный опыт социальной работы : учебное пособие. Владивосток : ТИДОТ ДВГУ, 2004. 84 с.

219. Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України : монографія / Н. П. Коробенко. К. : Вид-во Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України, 2011. 170 с.

220. Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. К., 2010. 20 с.

221. Коросташова І.М. Адміністративно-правова охорона: загальнотеоретичні аспекти. Вісник АМСУ. Серія: "Право". 2015. № 2 (15). С. 66-72.

222. Короткий юридичний словник з проблеми захисту особистих прав / укл. В. І. Уруський. Тернопіль : АСТОН, 2001. URL: <http://ua.convdocs.org/docs/index-79880.html>.

223. Костів М. Й. Всеукраїнська організація інвалідів «Союз організацій інвалідів України» : історія та сьогодення. Тернопіль : ТЗОВ «Терно-граф», 2011. 88 с.

224. Костюк В.Л. Конвенція ООН про права інвалідів у контексті розвитку національного законодавства: науково-правовий аспект. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. №1(9). С. 1–13.

225. Котенко О.А. Правове регулювання в контексті дії права та його основоположних принципів. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 199-202. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63846/41-Kotenko.pdf?sequence=1>

226. Котляренко О.П. Роль примусу в правоохоронній діяльності військової служби правопорядку. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 6. С. 109-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmjju_2013_6_17

227. Коханчук С.С. Адміністративно-правові засади взаємодії органів публічної адміністрації щодо забезпечення прав інвалідів: дис. ...

канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Тернопіль. 2018. 265 с.

228. Кочкадан А. Організаційно-правові форми релігійних організацій в Україні. Вісник львівського університету. 2010. Вип. 50. С. 133-139.

229. Кравченко М.В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні. Державне управління: теорія та практика. 2010. № 2. С. 1-10. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf>

230. Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування ОВС України (організаційно-правові питання) : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Х., 1998. 19 с.

231. Кривицький Ю.В. Механізм правового регулювання в сучасній теорії права. Часопис Київського університету права. 2009. № 4. С. 74–79. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/22707/14-Kryvytskyu.pdf?sequence=1>

232. Круцевич Т. Передумови виникнення та розвитку адаптивного спорту. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. 2013. № 1 (21). С. 336-341.

233. Кузнецов М. А. Правовое положение инвалидов по слуху в России (вторая половина XIX – начало XXI века) : автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 2008. 25 с.

234. Кузьменко О.В. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем). Навчальний посібник. О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, М.В. Плугатир та ін.. Київ. Центр учбової літератури. 2015. 232 с.

235. Кузьменко О. В. Адміністративний процес в парадигмі права : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. К., 2006. 565 с.

236. Кузьменко О.В. Правова детермінація поняття «публічне адміністрування». Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2009. № 3. С. 20-24.. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2009_3_7

237. Курко М.Н. Зміст державного управління (теоретико-правовий аспект). Юридичний вісник. 2015. 1 (34). С. 36-40. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2015/statji_n1_34_2015/8.PDF

238. Куровська Г. Основні концепції державної політики залучення осіб з інвалідністю до ринку праці : міжнародний аспект. Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Україна : аспекти праці». 2007 р. № 1. URL: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?Art_id=39004&cat_id=4713800.

239. Кусков В. В. История древнерусской литературы : учеб. для филол. спец. вузов / В. В. Кусков. 7-е изд. М. : Высш. шк., 2003. 336 с.

240. Кучинська О.П. Принцип поваги до честі і гідності людини у кримінальному процесі. Адвокат. 2012. № 4 (139). С. 17-19.

241. Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 287 с.

242. Кушніренко О.Г., Возгрін С.Ю. Реалізація принципів невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини як конституційно-правова проблема. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2013. Випуск 23. Частина I. Том 1. С. 140-144.

243. Кушніренко О. Г. Права і свободи людини та громадянина : навч. посібн. / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько. Х. : Факт, 2001. С. 6–8.

244. Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ірпінь, 2007. 21 с.

245. Лазур Я. В. Форми адміністративно-правового захисту прав і свобод громадян у сфері державного управління. Форум права. 2010. № 2. С. 249-253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

246. Легенький М.І. Категоріально-змістові передумови дослідження адміністративно-правових засад формування і реалізації державної політики у сфері освіти. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2018. № 3(8). С. 25-31.

247. Лео Аартс, Филип де Йонг. Страхование на случай инвалидности в условиях многоуровневой системы, 2000. URL: <http://www.actuaries.ru/lib/detail.php?ID=2239>.

248. Левченко К. Б. Громадська рада МВС України з питань забезпечення прав людини як форма громадського контролю за роботою ОВС (історико-правовий аналіз створення та діяльності). Центральнотраїнський правничий правопис. 2007. № 2. С. 3-10.

249. Лещенко В. В. Громадські лікарські організації як суб'єкти формування та реалізації державної політики України в галузі охорони здоров'я : дис. ... канд. наук з державного управління : 25.00.02. К., 2009. 227 с.

250. Лившиц Р.З. Теория права : учебник / Р.З. Лившиц. М. : БЕК, 1994. 224 с.

251. Липій Є.А. Принципи адміністративно-правової охорони екологічних прав громадян. Вісник ХНУВС. 2011. № 3(54). С. 185-193. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7496/1/52292.pdf>

252. Лиссабонская декларация о правах пациента, 1981 г. : принята 34-ой Всемирной Медицинской Ассамблеей, Лиссабон, Португалия сентябрь/октябрь 1981 г. URL: <http://www.med-pravo.ru/Ethics/LisbonDecl.htm>.

253. Ліпкан В. А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України : дис. ... доктора юр. наук : 12.00.07. К., 2008. 643 с.
254. Локк Дж. Сочинения в трех томах : Т. 3. М. : Мысль, 1988. 668 с.
255. Луговий Б.В. Військові поселення на правобережній Україні (1836–1866) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата історичних наук : спец. 07.00.01. Львів, 2009. 21 с.
256. Лук'яненко О. М. Розвиток соціального забезпечення в Українській РСР на сучасному етапі. Український історичний журнал. К. : Наукова думка, 1986. Вип. 2. (№300). С. 43–52.
257. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи : загальнотеоретична характеристика : автореф. ... дис. доктора юрид. наук : спец. 12.00.01. К., 2005. 34 с.
258. Ляхівненко С. М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2011. Вип. 51. С. 666-672.
259. Максимов Е. Д. Общественная помощь нуждающимся в историческом развитии ее в России / Е. Д. Максимов. СПб., 1906. С. 24-25.
260. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с.
261. Малишев Б.В., Москалюк О.В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посіб. / За заг. ред. Б.В. Малишева. Київ: Реферат, 2010. 260 с.
262. Малишев О.О. Правове регулювання опіки над душевнохворими за доби Російської імперії. Часопис Київського університету права. 2011. №2. С. 59–62.
263. Малофеев Н. Н. Социальное образование в России и за рубежом. в 2-х частях. М. : «Печатный двор», 1996. 182 с.
264. Малько А.В. Проблемы правовых средств: Сборник науч. исслед. «Проблемы теории государства и права»/ А.В. Малько. М.: Проспект, 1999. 727 с.
265. Мальований М. І. Історія розвитку соціального захисту у світі. Інноваційна економіка. 2011. № 3. С. 163-204.
266. Малюга Л.Ю. Деякі аспекти використання поняття «інвалід» та його трактування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2013. №6-3. С. 141.
267. Маніна М.А. Особисті права дитини. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2013. Вип. 4. С. 49-56. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2013/10.pdf
268. Марущак Н.В. Забезпечення права особи на повагу до її гідності на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі

України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : спец. 12.00.09. К., 2010. 22 с.

269. Мацко А. С. Міжнародне право : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. / А. С. Мацко. К. : МАУП, 2005. 232 с.

270. Международная классификация дефектов, инвалидности и нетрудоспособности (МСДИН), Всемирная организация здравоохранения, Женева, 1980. 7 с.

271. Мельник Р. Інститут принципів адміністративного права у системі Загального адміністративного права України. Публічне право. 2012. № 3(7). С. 51-60. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/7/Melnyk.pdf>

272. Мельник Р. С. Категорія «публічне управління» у новій інтерпретації. Адміністративне право і процес. 2013. № 1(3). С. 8–14.

273. Мельник Ю.В. Правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2006. 21 с.

274. Мельник Р.С. Система адміністративного права України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2010. 417 с.

275. Мельник В.П. Соціально-правовий статус осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2017. № 2(16). С. 1-18. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n2/17mvpdsz.pdf>

276. Менеджмент організацій : підручник / за заг. ред. В.П. Петкова. – Кіровоград : Кірюї ХНУВС, 2008. 795 с.

277. Менеджмент: Підручник / Стадник В.В., Йохна М.А. К.: Академвидав, 2010. 472 с.

278. Механізми координації європейської політики : практика країн-членів та країн-кандидатів / Н. Гнидюк (ред.), А. Новак-Фар, Я. Гонцяж, І. Родюк. К. : Міленіум, 2003. 384 с.

279. Міжнародне право : навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. К. : Юрінком Інтер, 2006. 336 с.

280. Міжнародне приватне право : підруч. / за ред. В. П. Жушмана, І. А. Шуміло. Х. : Право, 2011. 320 с.

281. Міжнародне публічне право : навч. посіб. / за заг. ред. В. Е. Теліпко. К. : Центр учбової літератури, 2010. 608 с.

282. Міжнародні організації : навч. посібник / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. К. : Центр учбової літератури, 2007. 440 с.

283. Місюра В.Я. Сучасні напрями формування та реалізації соціально орієнтованої сервісної політики держави. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові

України. 2015. Вип. 2. С. 144–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zpnpadu_2015_2_11

284. Місяк С. А. Організація соціального забезпечення, формування соціальної адаптації та реабілітації осіб з особливими потребами. Частина І. Історичний аспект взаємовідносин неповносправних та суспільства протягом XVI-початку XX ст. // Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми медико-соціальної експертизи, профілактики інвалідності та реабілітації інвалідів» (28-29 вересня 2006 р.). Дніпропетровськ, 2006. С. 158-161.

285. Міхровська М. С. Державне управління та публічна адміністрація : шлях до демократії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 87. С. 90-93.

286. Міщенко К.С. Механізми державного управління соціальним захистом інвалідів в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 - механізми державного управління. Київ, 2009. 24 с.

287. Міщенко Л.В. Місце та значення принципу взаємної відповідальності держави та учасників фінансових відносин в системі принципів права. Форум права. 2011. №3. С. 543-547.

288. Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права [Текст] : монографія / О. І. Миколенко. Харків : Бурун Книга, 2010. 336 с.

289. Мироненко Т.Є. Організаційно-правові аспекти управління взаємодією органів прокуратури України з громадськістю : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Х., 2007. С. 135–137.

290. Миронець О. Реалізація охоронної функції адміністративного права. Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2016. № 39. Т. 2. С. 62–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_2_12

291. Миронець О.М. Регулятивна функція адміністративного права. Право і суспільство. 2018. № 4 частина 2. С. 124-130. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/4_2018/part_2/24.pdf

292. Мозгова А.А. Адміністративно-правова охорона прав і свобод громадян в умовах євроінтеграції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2020. 214 с.

293. Моїсеєнко Р.О. Актуальні проблеми організації допомоги дітям з інвалідністю у світі та в Україні. Современная педиатрия. 2015. № 3(67). С. 16-19.

294. Моніторинг дотримання прав дитини в системі альтернативного догляду. Аналітична доповідь. За підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні в рамках проекту «Посилення спроможності неурядових організацій для моніторингу дотримання прав дитини». 2018. С. 5.

295. Мордовец А. Социально-юридический механизм обеспечения прав человека гражданина. Саратов, 1996. 154 с.

296. Мосов С. П. Теоретичні аспекти державного управління : монографія / С. П. Мосов, Н. Р. Нижник. Чернівці : Технодрук, 2011. 248 с.

297. Надрага В. І. Взаємодія владних структур, політичних і громадських організацій як засіб підвищення ефективності управління на регіональному рівні : дис. ... кандидата наук державного управління : 25.00.02. К., 2003. 228 с.

298. Назаров Н. М. Специальная педагогика : учебно-методическое пособие / Н. М. Назаров. М. : АСАДЕМА, 2000. 519 с.

299. Національна доповідь «Про становище осіб з інвалідністю в Україні». К. 2013.

300. Национальный доклад, представленный в соответствии с пунктом 15 а) приложения к резолюции 5/1 Совета по правам человека Соединенные Штаты Америки. ГА ООН Женева, 1–12 ноября 2010 года. 27 с. URL: <http://ombudsman.kg/special-reports/14-nacionalnyu-doklad-predstavlennyu-v-sootvetstvii-s-punktom-15-a-prilozheniya-k-rezolyucii-5-1-soveta-po-pravam-cheloveka.html>.

301. Недбайло П.Е. Применение советских правовых норм / П.Е. Недбайло. М.: Гос. изд. Правовой лит-ры. 1960. 310 с.

302. Недольний І.Ф. Філософія : [навчальний посібник] / І. Ф. Недольний. К. : Вікор, 1997. 584 с.

303. Нестерова Г. Ф. Социальная работа с пожилыми и инвалидами / Г. Ф. Нестерова, С. С. Лебедева, С. В. Васильев. М. : Издательский центр «Академия», 2009. 288 с.

304. Неурядові організації Європейського Союзу : порівняльний аналіз громадських організацій України. Київ, 2002. 48 с.

305. Нечипоренко А. Нормотворча діяльність у правовій державі. Публічне право. 2012. № 4(8). С. 375-381. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/8/Nechypurenko.pdf>

306. Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для громадських організацій людей з інвалідністю. Упорядники: Азін В.О., Байда Л.Ю., Госс Н., Сухініна І.М., Флетчер А.К: Ленвіт: 2015. 96 с. URL: https://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2016/03/Nichogo_dlya_nas_bez_NAS-GO_ukr.pdf

307. Новакова О. В. Роль міжнародних неурядових організацій в реалізації концепції сталого розвитку. Політологічні записки : зб. наук. праць. 2013. № 7. С.1–10.

308. Новое исследование о дискриминации инвалидов в жилищном вопросе. ABRUD: URL: http://abrud.hypermart.net/oamericans_files/housing.htm.

309. Нормативно-правові акти України щодо діяльності підприємств та організацій громадських організацій інвалідів : Збірник. Вип.4. К. : Національна Асамблея інвалідів України, Комісія з питань діяльності підприємств та громадських організацій інвалідів, 2008. 236 с.

310. Ожогов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. 18-е изд., стереотип. М. : Русский язык, 1996. 214 с.

311. Омелян В.О. Принципи адміністративного розсуду в діяльності публічної адміністрації. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск. 2017. Ч. 1. С. 150-155. URL: http://apnl.dnu.in.ua/tom_1_2017/37.pdf

312. Оніщенко Н.М. Проблеми поняття, сутності та природи права. Часопис Київського університету права. 2009. № 4. С. 4-9. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2009_4/4.pdf

313. Онищук М.В. Конституційні принципи референтної демократії в Україні. Конституція і конституціоналізм: вибіркові проблеми. 2007. Випуск № 1. С. 141-167.

314. Опацький Р.М. Форми діяльності публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики. Порівняльно аналітичне право. 2013. № 3-1. С. 252-256.

315. Опольська Н.М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 - Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2010. 24 с.

316. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 4. Ст. 19.

317. Основний Закон Федеративної Республіки Німеччини від 23.05.1949] (з наступними змінами і доповненнями до 20.10.97) URL: http://www.rfhwb.de/Pravo/Pravo_ru/pravo_ru1.htm.

318. О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан : Закон Республики Казахстан [принят 13.04. 2005 № 39-III ЗРК]. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=7861.

319. О социальной защите инвалидов в Российской Федерации : Федеральный Закон [принят Государственной Думой 20 июля 1995 года]. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102038067>

320. Остапенко О. Г. Правовий статус та організація діяльності органів самоорганізації населення в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.02. Х., 2008. 231 с.

321. Осуществление Всемирной программы действий в отношении инвалидов : общество для всех в XXI веке : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 22.12.2003 г. № 58/132. URL: <http://www.un.org/russian/>.

322. Охорона здоров'я в Україні : навч. посіб / за заг. ред. В.П. Петкова. К. : Видавничий дім «Скіф», 2013. 288 с.

323. Офіційний сайт економічної та соціальної ради ООН. URL: <http://www.un.org/ru/ecosoc/docs/1968resolutions.shtml>.

324. Офіційний сайт Міжнародної організації праці. URL: <http://www.ilo.org.ua>.

325. Офіційний сайт ООН. URL: <http://www.un.org>.

326. Офіційний сайт Офісу Ради Європи в Україні. URL: <http://www.coe.kiev.ua>.

327. Офіційний сайт Постійного представництва України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. URL: <http://geneva.mfa.gov.ua>.

328. Офіційний сайт Управління Верховного комісара з прав людини ООН. URL: <http://www.ohchr.org>.

329. Памятники римського права : Закони XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. М. : Зерцало, 1997. 608 с.

330. Панафідін І. О. Чи була філософія в Давній Спарті? Актуальні проблеми духовності : зб. наук. праць. Кр. Ріг, 2009. Вип. 10. С. 127–139.

331. Паровишник О. Адміністративно-правове регулювання в сфері забезпечення прав інвалідів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2017. 231 с.

332. Паровишник О.В. Забезпечення прав інвалідів в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання : монографія. Харків : Право, 2016. 264 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14825/1/Parovushnuk_mon_2016.pdf

333. Парягина О. Инвалиды : дискриминация и занятость. Управление персоналом. 2007. № 6. С. 1–7.

334. Пасічніченко С. В. Громадські організації інвалідів як структурний елемент громадянського суспільства. Держава і право. 2009. Вип. 44. С. 284–289.

335. Пасічніченко С. В. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. К., 2011. 224 с.

336. Петков С.В. Адміністративно-правова реформа в Україні: практикум / С.В. Петков. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2010. 225 с.

337. Петков С.В. Місце адміністративного права в сучасній системі права: концептуальний вектор і сутнісний вимір. Реформа адміністративного права. URL: http://adminpravo.blogspot.com/2014/02/blog-post_7.html.

338. Петков С. В. Теорія адміністративного права : навч. посіб / С. В. Петков. К. : КНТ, 2014. 304 с.

339. Пирожкова Ю.В. Процедурна функція адміністративного права: структура та фактичні ознаки. Науковий висновок Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Випуск 40. Том 2. С. 37-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40%282%29__10

340. Питання медико-соціальної експертизи. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1317.

341. Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 р. № 61.

342. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини. Указ Президента України від 11 серпня 2011 № 811/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/811/2011#Text>

343. Підгурська М. Історія соціальної роботи. Психологія і суспільство. 2010. № 4. С. 163-204.

344. Плавич В.П., Плавич С.В. Зasadничі принципи правотворчої діяльності як основа її ефективності. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 83-87. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63775>

345. Платоненко О.С. Сучасна інтерпретація правових заборон як методів правового регулювання та юридичний механізм їх реалізації. Право і суспільство. 2017. № 6. С. 30-34. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/6_2017/part_1/8.pdf

346. Погорецький М. А. Проблеми взаємодії органів дізнання і досудового слідства. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. 2002. № 2. С. 85–92.

347. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

348. Подковенко Т. О. Становлення системи законодавства України в 1917-1920 роках (Українська центральна рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. К., 2004. 226 с.

349. Положення про Громадську раду при Фонді соціального захисту інвалідів : Протокол засідання Громадської ради при Фонді соціального захисту інвалідів від 12 серпня 2013 року.

350. Поляруш С. І. Становлення і діяльність органів державної опіки та громадської благодійності на Лівобережній Україні (1775–1918 рр.) : дис...канд. істор. наук : 07.00.01. К., 1996. 209 с.

351. Попов Л.Л. Административное право Российской Федерации / Л.Л. Попов, Ю.И. Мигачев, С.В. Тихомиров ; под ред. Л.Л. Попова. М.: Юрайт, 2010. 444 с.

352. Походзіло Ю. М. Державне піклування в Російській Імперії : становленні і розвиток (друга половина XVII-перша половина XIX ст.). Право і суспільство. 2009. № 6. С. 8–14.

353. Походзіло Ю. М. Правове регулювання громадського піклування в губерніях Лівобережної України в XIX – на початку XX століття : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. Х., 2008. 195 с.

354. Походзіло Ю. М. Щодо питання особливостей розбудови системи піклування військовослужбовців в Російській імперії у XVII – на початку XX ст. Форум права. 2012. № 4. С. 761–767 URL: <http://arhive.nbu.v.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12pjmnpс.pdf>.

355. Права инвалидов. А как за границей? URL: <http://mioby.ru/novosti/obzor-prava-invalidov-a-kak-za-granicej/#ixzz30Y0uCbfc>.

356. Права людей з інвалідністю в Україні : Звіт за результатами громадського моніторингу. К. : Національна асамблея інвалідів в Україні, 2009. 99 с.

357. Права людини і громадянина в Україні: навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. К. : Юрінком Інтер, 2004. 336 с.

358. Права людини: знати, щоб захищати. Що треба знати про захист прав дітей з інвалідністю: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н.З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 52 с.

359. Права людини й оновлення Конституції України : колект. монографія / П. М. Рабінович та ін. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. Вип. 5. 184 с.

360. Права человека в сфере охраны здоровья : практическое руководство / под науч. ред. А. Жаппаровой. Алматы : Из-во «ArtDepoStudio», 2012. 280 с.

361. Правовые вопросы структуры и деятельности международных организаций : учебн. пособ. / М. Поточный, Е. Шибеева. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1988. 192 с.

362. Право в публічному управлінні: навч. посіб. / В. Баштанник, А. Новак, Є. Бородін [та ін.] ; за заг. ред. В.В. Баштанника. 2-ге вид. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 258 с.

363. Право на працю : брошура // Головне управління юстиції у місті Києві. К., 2012. 25 с.

364. Правоторова О.М. Поняття та зміст адміністративно-правової охорони. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С. 154-158.

365. Правоторова О.М. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації в механізмі адміністративно-правової охорони. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 5. С. 123-127.

366. Працевлаштування та зайнятість людей із інвалідністю : довідник для роботодавця / упорядн. Т. В. Семигіна, О. Л. Іванова. К., 2010. 140 с.

367. Праця та зайнятість осіб з інвалідністю : національна доповідь. К. : Міністерство праці та соціальної політики України, Державна установа науково-дослідний інститут соціально-трудових відносин Мінпраці України, 2009. 194 с.

368. Представление и комментарии на письменные ответы правительством Швеции в список вопросов CRPD/C/SWE/E/Q1. URL: <http://www.internationaldisabilityalliance.org/sites/disalliance.e-presentaciones.net/files/public/files/Submission.for.11.th.CRPD.session.Sweden.from.Equally.Unique.2014.doc>.

369. Предупреждение инвалидности и реабилитация : доклад Комитета экспертов ВОЗ по предупреждению инвалидности и реабилитации. Женева : ВОЗ. 1983. 44 с.

370. Приймак А.М. Принцип правової визначеності: поняття та окремі аспекти. Наук. записки нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». К., 2010. Т. 103: Юридичні науки. С. 53–55. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3845/Pryimak_Pryntsyp_pravovoi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

371. Примаков К. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні. Підприємство, господарство і право. 2016. № 11. С. 145-150. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2016/11/30.pdf>

372. Принципы защиты психически больных лиц и улучшения психиатрической помощи : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 17.12.1991 г. № 46/119. URL: <http://www.un.org/russian/>.

373. Пристінський І. О. Адміністративно-правовий статус релігійних організацій : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Сімферополь, 2010. 214 с.

374. Проблеми інвалідності у Швеції. Government Offices of Sweden. URL: <http://www.government.se/sb/d/15473/a/183502>

375. Про адміністративні послуги. Закон України від 06 вересня 2012 № 5203-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.409 (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>

376. Про архітектурну діяльність. Закон України від 20 травня 1999 № 687-XIV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 31, ст.246 (із змінами і доповненнями)URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>

377. Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 46. Ст. 292.

378. Про будівельні норми. Закон України від 05 листопада 2009 № 1704-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 5, ст.41 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text>

379. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності. Закон України від 14 жовтня 1994 № 208/94-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 46, ст.411 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80#Text>

380. Про громадські об'єднання. Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. Ст. 1.

381. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії від 5 жовтня 2000 року № 2017-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2000. № 48. Ст. 409.

382. Про деякі питання реалізації норм Законів України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» та «Про зайнятість населення». Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 70.

383. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Закон України від 24 лютого 1994 № 4004-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>

384. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996.

385. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст. 412.

386. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2025 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.04.2021 р. № 285-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-pla-a285r>

387. Про затвердження Інструкції зі статистики кількості працівників. Наказ Державного комітету статистики України від 28 вересня 2005 року № 286.

388. Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 № 561.

389. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>

390. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#top>

391. Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 р. № 429.

392. Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2011 р. № 129.

393. Про затвердження Порядку видачі довідки про чисельність працюючих осіб з інвалідністю. Наказ Міністерства праці та соціальної політики від 25.03.2002 № 169.

394. Про затвердження Порядку надання дозволу на право користування пільгами з оподаткування для підприємств та організацій громадських організацій осіб з інвалідністю. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2007 р. № 1010.

395. Про затвердження Типового положення про комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктур. Мінбуд України, Мінпраці України; Наказ, Положення від 08 вересня 2006 № 300/339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0300667-06#Text>

396. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 8 липня 2010 року № 2464-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 2–3. Ст. 11.

397. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.

398. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. №№ 20-21. Ст. 190.

399. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#n17>.

400. Про освіту. Закон України від 05 вересня 2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/conv#Text>

401. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації. Закон України від 23 вересня 1997 № 539/97-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 49, ст. 299 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#top>

402. Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ. Вищий адміністративний суд. Постанова від 06 березня 2008 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002760-08#top>

403. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності. Закон України від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 45. Ст. 397.

404. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.

405. Про основні засади молодіжної політики. Закон України від 27 квітня 2021 № 1414-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 25, ст.252

406. Про охорону дитинства. Закон України від 26 квітня 2001 № 2402-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142 (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

407. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 січня 2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#n18>

408. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV : за станом на 01.01.2012. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2-3. Ст. 36.

409. Про реалізацію статті 18-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року № 1836.

410. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17 лютого 2011 № 3038-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 34, ст.343 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#top>

411. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України від 23 квітня 1991 року № 987-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 25. Ст. 283.

412. Про склад Громадської колегії при Міністрові охорони здоров'я України. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 15.06.2005 № 198.

413. Про сприяння громадським організаціям інвалідів у їх діяльності. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. № 630-р.

414. Про стан забезпечення в Україні встановлених чинним законодавством соціальних, економічних, правових і конституційних гарантій у сфері соціального захисту та реабілітації інвалідів. Постанова Верховної Ради України від 20 лютого 2003 № 560-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-15#Text>

415. Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. № 1035-р.

416. Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 220-р.

417. Про Типове положення про комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктур. Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України та Міністерства праці та соціальної політики України від 08 вересня 2006 № 300/339.

418. Про Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю. Указ Президента України від 01 грудня 2014 № 902/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902/2014#Text>

419. Про утворення Ради голів громадських рад при органах виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2012 р. № 658.

420. Про утворення Ради у справах осіб з інвалідністю. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2016 р. № 628.

421. Про Шведський інститут Допоміжних технології (SIAT). URL: <http://www.hi.se/other-languages/english/about-the-swedish-institute-of-assistive-technology/>.

422. Проект Соціального кодексу України. № 2311 від 15 лютого 2013. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2311&skl=8

423. Публічне адміністрування в Україні / заг. ред. В. В. Корженка, Н. М. Мельтюхової : навч. посіб. Х. : Магістр, 2011. С. 7–29.

424. Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення : зб. наук. пр. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9–10 квіт. 2020 р.)

/ Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; [відп. за вип.: Н.П. Матюхіна, Г.А. Гончаренко, М.С. Ковтун, С.А. Федчишин]. Харків : Право, 2020. 522 с.

425. Пухтецька А. А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права : монографія / відп. ред. В. Б. Авер'янов. К. : Видавництво «Юридична думка», 2010. 140 с.

426. Рабінович П. Загальна декларація прав людини – вселюдський ідеал гуманізму (до 50-річчя прийняття). Право України. 1998. № 12. С. 8–14.

427. Рабінович П. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. Вісник Академії правових наук України. 2012. № 4. С. 18-28.

428. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави [Текст] / П.М. Рабінович. [вид. 3-є, зі зм. й доп.]. К.: Рад. пік., 1994. 236 с.

429. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. 9-е вид., зі змінами. Львів: «Край», 2007. 192 с.

430. Рабінович П. М. Права людини і громадянина : навч. посібн / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. К. : Атіка, 2004. 464 с.

431. Радиш Я. Ф. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис та тенденції розвитку : канд. дис. з державн управління. К., 2003. 447 с.

432. Радько Т.Н. Теорія функцій права: монографія. М.: Проспект, 2014. 272 с.

433. Развадовський В.Й. Особливості нормативно-правового регулювання державно-управлінських відносин у транспортній сфері. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2003. Випуск 23. С. 167-174.

434. Рассел Б. История западной философии / Б. Рассел / пер. с англ. М. : «Миф», 1993. 508 с.

435. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 № 48/141 «Верховний Комісар ООН по заохоченню і захисту всіх прав людини». URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/Rresunhchr1993.html>.

436. Рекомендація R (92) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про послідовну політику стосовно інвалідів від 09.04.1992 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_128?test=SE7MfTNFZoCh4FCMZiDT05F8NI4T6s80msh8Ie6.

437. Рекомендація REC (2004) 10 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам відносно захисту прав людини і гідності осіб з психічними розладами від 22.09.2004. URL: <http://npar.ru/rights/hr-seu.htm>.

438. Рекомендація REC (2006) 5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам відносно Плану дій Ради Європи щодо сприяння

правам і повній участі людей з обмеженими можливостями у суспільстві: покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі, 2006-2015 pp. URL: www.coe.int/t/dg3/disability/actionplan/PDF/Rec_2006_5_Russe.pdf.

439. Рекомендація МОП від 22.06.1955 № 99 «Про перекваліфікацію інвалідів». URL: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=108.

440. Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1235 з психіатрії та прав людини від 01.01.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_200.

441. Реформа публічної адміністрації в Україні : Проекти концепції та законів / упоряд: І. Коліушко, В. Тимощук. К. : Центр політико-правових реформ, 2005. 192 с.

442. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

443. Рішення Конституційного Суду України від 24 грудня 2004 року № 22-рп/2004. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/310-pryncyp-rivnosti-konstytucijnyh-prav-i-svobod-gromadyan-ukrayiny>

444. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

445. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#top>

446. Рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

447. Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

448. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки) URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/424-pravo-na-rovagu-do-gidnosti>

449. Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду

України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/312-pryncyp-garantovanosti-prav>

450. Рогач Л.І. Принципи адміністративно-правової охорони господарських правовідносин. Наука і правова охорона. 2017. № 4(38). С. 90-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2017_4_15

451. Романов П. В. Политика инвалидности: Социальное гражданство инвалидов в современной России. / П. В. Романов, Е. Р. Ярская-Смирнова. Саратов : Изд-во «Научная книга», 2006. 260 с.

452. Российский государственный исторический архив URL: <http://charity.fgurgia.ru>.

453. Саламанська декларація про принципи, політику і практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами від 10.06.1994 р. : прийнята Всесвітньою конференцією з освіти осіб з особливими потребами : доступ і якість (м. Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р.). URL: http://www.notabene.ru/down_syndrome/Rus/declarat.html.

454. Салманова О.Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2002. 232 с.

455. Сарычева И. А. Анализ законодательства зарубежных государств по обеспечению и защите прав инвалидов : Аналитическая записка, 2006. URL: <http://war.invasovet.mycip.ru/?1-19-0-00000001-000-0-0>.

456. Свердлык Г.А. Принципы советского гражданского права [Текст] / Г.А. Свердлык. Красноярск : Изд. Красноярск, ун-та, 1985. 200 с.

457. Свириденко Г.В. Правомірна поведінка: теоретико-прикладні засади : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2017. 215 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/sviridenko-g.v.-pravomirna-povedinka-_teoretiko-prikladni-zasadi_-_d_.pdf

458. Сегеда С. Історична антропологія України URL: <http://litopys.org.ua/segeda/se.htm>.

459. Селіванов В.М. Людський вимір політики трансформації державного управління в Україні. Право України. 2004. № 10. С. 4-10.

460. Серета В.В. Співвідношення понять «процес» і «процедура» у вітчизняному адміністративному законодавстві: теоретичний аспект. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2012. Вип. 9. С. 278-281. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2012_9_64

461. Синегубов О.В. Правовий статус дитини як учасника особистих немайнових прав. Форум права. 2013. № 1. С. 900-907.

462. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун ; [пер. з рос.]. Харків : Консум, 2001. 656 с.

463. Скакун О.Ф. Теория государства и права: учеб. для вузов / О.Ф. Скакун; Ун-т внутр. дел. Харьков: Консум, 2000. 704 с.
464. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підруч. / О.Ф. Скакун. К. : Алерта ; КНУ ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
465. Скаридова И. В. Правовое регулирование пенсионного обеспечения в советской России (октябрь 1917 г. – 1928 г.): историко-правовое исследование : автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.01. Н. Новгород, 2011. 30 с.
466. Скирбекк Г., Гилье Н. История философии / пер. с англ. В. И. Кузнецова ; под ред. С. Б. Крымского. М. : Гуманит. изд. центр НПАДОС, 2001. 800 с.
467. Скоробагатько А.В. Становлення пенсійного забезпечення на землях України в умовах феодального суспільства. Вісник Одеського національного університету. 2010. Т. 15. Вип. 22. С. 95–102.
468. Словник іншомовних слів. За редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С. Мельничука. Київ. 1974. 865 с.
469. Соболь Є.Ю. Адміністративно-правові засади організації взаємодії громадських організацій інвалідів з публічною адміністрацією щодо реалізації та захисту прав та свобод інвалідів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 9-2. Том. 1. С. 131–134.
470. Соболь Є. Ю. Адміністративно-правове регулювання діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав та свобод інвалідів. Право та державне управління. 2014. № 1–2 (14–15). С. 68-73.
471. Соболь Є. Ю. Актуальні проблеми реалізації місцевими радами повноважень щодо захисту інвалідів. Розвиток правової системи та державотворення в Україні: теорія та практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Черкаси, 15 листопада 2012 року. Черкаси : СУЕМ, 2012. С. 113–115.
472. Соболь Е. Ю. Анализ зарубежной практики и проблемных вопросов защиты прав инвалидов правоохранительных органов. Центральный регион: материалы III Всеукраїнської науково-практичної конференції 15 грудня 2012 року. Кіровоград : КІРоЛ, 2013. С. 17–24.
473. Соболь Є. Ю. Генеза захисту осіб з особливими потребами в історичній ретроспективі. Актуальні проблеми сучасного адміністративного права: матеріали круглого столу, 22 березня 2013 року. Запоріжжя : КПУ, 2013. С. 214–216.
474. Соболь Є. Ю. Етапи становлення правового захисту прав, свобод і законних інтересів осіб з особливими потребами в Україні. Вісник Академії праці і соціальних відносин. Серія : Право та державне управління. 2013. № 1(9). С. 53–58.

475. Соболь Є.Ю. Загальні аспекти соціально-психологічної адаптації інвалідів у соціумі. Право і Безпека. 2012. № 5. С. 237–241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_5_54

476. Соболь Є. Ю. Зарубежная практика защиты прав и свобод инвалидов. Журнал «Российское право в Интернете». 2012. № 01.

477. Соболь Є. Ю. Історичний розвиток соціального захисту інвалідів на теренах України в XVI-XXI. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2012. № 4(59). Ч. 2. С. 159–167.

478. Соболь Є.Ю. Категорії адміністративно-правової моделі діяльності публічної адміністрації щодо реалізації й захисту прав та свобод інвалідів. Держава та регіони. Серія: Право 2014. № 1(43). С. 37-42. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2014/9.pdf

479. Соболь Є. Концептуальні підходи до дефініції адміністративно-правового регулювання у сфері протидії булінгу в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2020. №2(22). С. 53-58. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/996>

480. Соболь Є. Ю. Концептуальні підходи до співвідношення поняття «соціальне забезпечення» та «соціальний захист» у контексті реалізації державної політики щодо захисту прав інвалідів. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2012. № 1(48). С. 187–191.

481. Соболь Е. Ю. Международный опыт защиты прав инвалидов правоохранительных органов. *Studia linguistica et juridika* 2012-2013 : збірник наукових праць. Кіровоград : КІПоЛ, 2013. С. 116–125.

482. Соболь Є. Ю. Міжнародний досвід захисту прав осіб з обмеженими вадами розвитку. Право та управління. 2011. № 2. С. 340–345.

483. Соболь Є. Ю. Міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо реалізації та захисту прав та свобод інвалідів. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 2. Том 3. С. 68–73.

484. Соболь Є. Ю. Місце в конституційно-правовій системі України правового статусу інвалідів. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2012. Спец. вип. № 5. С. 236–238.

485. Соболь Е. Ю. Научные взгляды на становление правовой защиты инвалидов. *European Applied Sciences*. 2013 № 4. S.171-173.

486. Соболь Є. Ю. Особливості взаємодії органів внутрішніх справ і кримінально-виконавчих установ при надзвичайних ситуаціях: в контексті забезпечення прав і свобод персоналу та засуджених. Право та управління. 2011. № 1. С. 416–422.

487. Соболь Є. Ю. Особиста безпека як один з ключових елементів адміністративно-правового статусу громадянина. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2011. Спеціальний випуск № 3. С. 280–290.

488. Соболь Є. Ю. Поняття «інвалід» за законодавством України. Актуальні проблеми забезпечення громадської безпеки: матеріали науково-практичної конференції (8 квітня 2011 року). Кіровоград : КірюОІ ХНУВС, 2011. С. 201–202.

489. Соболь Є.Ю. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні в сучасних умовах. Право та державне управління. 2013. № 3. С. 22-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdu_2013_3_6

490. Соболь Е. Ю. Правовые коллизии обеспечения прав детей-инвалидов. Содружество наук. Барановичи-2013 : материалы IX Междунар. науч.-практ. конф. молод. исследователей, 23-24 мая 2013 г. Барановичи : РИО БарГУ, 2013. Кн. 2. С. 301-303.

491. Соболь Є. Ю. Проблеми кадрового забезпечення кримінально-виконавчих установ. Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності: матеріали VIII звітної науково-практичної конференції (19 травня 2010 року). Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2010. С. 105–107.

492. Соболь Є.Ю. Складові та мета соціального захисту інвалідів. Правовий порадник. 2012. № 4. С. 68–69.

493. Соболь Є. Ю. Суб'єктивні та об'єктивні чинники, які впливають на стан злочинності неповнолітніх у виховних колоніях. Протидія злочинності неповнолітніх : досвід та сучасні проблеми : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 квітня 2010 року). Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2010. С. 66–68.

494. Социальный заказ как инструмент социальной политики. Мн. : Представительство ООН/ПРООН в Республике Беларусь, 2009. 64 с.

495. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

496. Статут МОП від 28.06.1919. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_154.

497. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

498. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення : навч. посіб. / Б.І. Сташків. К. : Знання, 2005. 405 с.

499. Стеценко С.Г. Громадстке суспільство та правова держава : проблеми взаємодії. Право України. 2014. № 4. С. 71-79.

500. Стрельченко О.Г. Заохочення як метод управління у сфері охорони здоров'я: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2008. 19 с.

501. Стукаленко О. Співвідношення понять «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий правовий захист». Наукове товариство Івана Кушніра. 2012. С. 15-19.

502. Сукманова О.В. Публічне адміністрування охорони права власності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2019. 542 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324228925.pdf>

503. Сучасний тлумачний словник української мови / [уклад. : Л. П. Олексієнко, О. Л. Шумейко]. К. : Кобза, 2004. 544 с.

504. Таланчук П. М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : [навч.-метод. посіб. для студентів, викладачів та фахівців вищих навчальних закладів інтегрованого типу] / П. М. Таланчук., К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна. К., 2003. 73 с.

505. Тараненко С.М. Захист прав і свобод громадян у провадженні в справах про адміністративні правопорушення та їх забезпечення в діяльності міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2000. 20 с.

506. Тарасенко Р.Б. Інформаційне право: Навчально-методичний посібник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. 512 с.

507. Тарасенко В. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. Одеса, 2005. 194 с.

508. Тарасенко Е. А. Социальная политика в области инвалидности: кросскультурный анализ и поиск оптимальных концепций для России. Журнал исследований социальной политики. 2004. Т.2. № 1. С. 9-28.

509. Темех І. Т. Конституційно-правовий статус правозахисних громадських організацій : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.02. К., 2010. 203 с.

510. Темченко В. Особливості юридичного змісту термінів «захист» та «охорона» у механізмі забезпечення прав людини. Вісник Академії управління МВС. 2007. № 2-3. С. 58-65.

511. Теория государства и права : учебн. / под ред. проф. В. М. Корецкого, В. Д. Первалова. 2-е изд., изм. и доп. М. : НОРМА, 2002. 616 с.

512. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / ред. О. В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. К. : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

513. Теорія держави та права: навч. посіб. / [Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf

514. Теория международных отношений : хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. М. : Гардарики, 2002. 400 с.

515. Тертышник В. М. Взаимодействие следователя с иными подразделениями ОВД при расследовании преступлений / В. М. Тертышник, С. В. Слинько. Х. : Ун-т внутр. дел МВД Украины, 1995. 66 с.

516. Титова Н.Е., Історія економічних вчень: Курс лекцій / Н.Є. Титова. М. : Гуманітарний центр ВЛАДОС, 2007. 288 с.

517. Ткаля О.В. Переконавання як сучасний метод адміністративно-правового впливу. Право і суспільство. 2018. № 2. С. 162-167. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/2_2018/part_1/29.pdf

518. Товстопят Л. М. Історія становлення системи державного соціального страхування в Україні і світі. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. 2010. № 2 (8) . С. 192–202.

519. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27 червня 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#top

520. Україна-2020: невинуватені очікування, неочікувані виклики. Підсумки року у дзеркалі громадської думки (грудень 2020р.). Соціологічне дослідження виконане у рамках дослідницького проекту Центру Разумкова «Україна - 2020–2021: невинуватені очікування, неочікувані виклики». 16 грудня 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukraina2020-nevynuvadani-ochikuvannia-neochikuvani-vyklyky-pidsumky-roku-u-dzerkali-gromadskoi-dumky-gruden-2020r>

521. Українське товариство глухих : офіційний сайт URL: <http://utog.org/index.htm>.

522. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» : тренінгові модулі. К., 2011. 132 с.

523. Усаченко Л. М. Зарубіжний досвід неурядових організацій: функціональні моделі. Державне управління: теорія і практика. 2010. № 1. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10ulmofm.pdf>

524. Фелик В.І. Загальнотеоретичні підходи до розуміння принципів адміністративного права. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького.

2013. №7. С. 120-126. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/7-18-13.pdf>

525. Філософський енциклопедичний словник / [гол. ред. кол. В. І. Шинкарук]. К. : Абрис, 2002. 742 с.

526. Форум русской иммиграции в США. URL: <http://forum.rusrek.com/archive/index.php/thread-72.html>

527. Фролов Ю.М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. Форум права. 2013. № 3. С. 692-698.

528. Хобзей М. К. Аналіз сучасного стану реабілітації інвалідів в Україні. Медичні перспективи. 2010. Том. XV. № 4. С. 131–136.

529. Холостова Е. И. Социальная работа с инвалидами : Учебное пособие./ Е. И. Холостова. М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2006. 240 с.

530. Хрестоматія з історії держав и і права України : У 2-х т. : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Д. Гончаренка. Вид. 2-ге, перероб. і доп. : Том 1 : 3 найдавніших часів до початку ХХ ст. / Уклад. В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 472 с.

531. Цвіркун Ю.І. Значення адміністративних процедур при вирішенні публічно-правових спорів із колегіальними суб'єктами публічної адміністрації. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Випуск 3(18). С. 101-105.

532. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Державний вісник Гетьманату. 31 травня 1918 року. № 8.

533. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1035. Оп. 1. Спр. 1. Арт. 96.

534. Цеметов В. О. Роль громадських організацій у соціальному забезпеченні: український та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми державного управління. 2008. № 2 (34). С. 309-316.

535. Циган Х. Як вижити людині з обмеженими можливостями в Україні? Буковинське віче. 19.05.2014. URL: <https://invak.info/stati/3841-yak-vizhiti-lyudini-z-obmezhenimi-mozhliivostyami-v-ukrajini.html>

536. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии. / А. Н. Чанышев. М. : Высшая школа, 1981. 374 с.

537. Чепурнова Н. М. Международное право : учебно-методическое издание / Н. М. Чепурнова. М. : Изд. центр ЕАОИ, 2008. 295 с.

538. Чернов С.І., Гайдученко С.О. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування». Харків: ХНУМГ, 2014. 97 с. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/35679/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%9F%D0%90.pdf>

539. Чічкань М. В. Діяльність громадських організацій у сфері захисту інвалідів. Форум права. 2008. № 3. С. 523-526. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08cmvszi.pdf>.

540. Чічкань М.В. Правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні : дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. Х., 2009. 176 с.

541. Чутчева О. Становление системы социальной защиты в Украине (организационно-правовой аспект). Господарство і підприємство. 2003. № 2. С. 48-52.

542. Шатило О.А. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів спеціальностей «Менеджмент організацій і адміністрування» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності») : Житомирський державний технологічний університет. Житомир : Кафедра менеджменту організацій і адміністрування ЖДТУ, 2014. С. 6. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/oprniy-konspekt-lektsiy-publichne-administruvannya.pdf>

543. Шевчук І. В. Громадські організації та органи державної влади в сфері фізичної культури : правовий механізм взаємодії. Державне управління : удосконалення та розвиток. 2014. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=725>

544. Шемелін Д.А. Диспозитивність в адміністративному праві – нові ознаки методу правового регулювання. Форум права. 2008. № 1. С. 453-458. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_1_70

545. Шестидесят направлений деятельности ООН : справочное издание. Нью-Йорк : Изд. Департамента общественной информации ООН, 2011. 12 с.

546. Шимко О. В. Державна політика щодо соціального захисту інвалідів в Донецькій області у 1965-1985 рр. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Історія». 2010. Вип. 116. Т. 129. С. 49–52.

547. Школик А. М. Порівняльне адміністративне право : навч. посіб. / А. М. Школик. Л. : ЗУКЦ, 2007. 308 с.

548. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2012.

549. Шурма І.М. Проблеми інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство. Державне будівництво. 2013. № 1. С. 1-2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_1_39

550. Шурма І. М. Соціальний захист інвалідів як об'єкт державного управління. Актуальні проблеми державного управління. 2013. № 2. С. 38-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2013_2_7

551. Щеколодкин В. Ф. Философско-правовые аспекты проблемы социальной реабилитации инвалидов в общество здоровых людей. Проблемы сучасної педагогічної освіти. 2005. Вип. 8. Ч. 2. С. 1-5.

552. Щербатюк М. Порухення прав людей з інвалідністю. Права Людини в Україні: Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khrpg.org/index.php?id=1432464795>

553. Щодо практики державних виплат по інвалідності у Швеції : лист посольства України у Королівстві Швеція від 13.05.2011 № 61217/13-600-553.

554. Щур Д. Л. Особенности национальной системы квотирования рабочих мест. Кадры предприятия. 2005. № 12. 112 с. URL: <http://dis.ru/library/detail.php?ID=25847>

555. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / [укладачі Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблюк, В.П. Горбатенко та ін.]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана. Т. 5 : П-С, 2003. 672 с.

556. Юридичний словник-довідник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Феміна, 1996. 696 с.

557. Юрченко Ю. Д. Управління в сфері соціального захисту населення: організаційно-правові аспекти : дис... канд. наук з держ. управління. К., 2005. 204 с.

558. Якимчук М.К. Проблеми управління в органах прокуратури України: теорія і практика: монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2001. 440 с.

559. Яковлєв І.П. Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Одеса, 2016. 224 с.

560. Янучек Анастасія. Проблеми ратифікації Конвенції о правах людей с інвалідністю. URL: <http://disright.org/ru/info/problems-ratifikacii-konvencii-o-pravah-lyudey-s-invalidnostyu>.

561. Ярошенко І.С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини та громадянина : дис...канд. юрид. наук : 12.00.05. К., 2006. 219 с.

562. Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. 531 с.

563. Ярская-Смирнова Е. Р. Социальная работа с инвалидами. Учеб. пособие. Издание 2-е, переработанное и дополненное./ Е. Р Ярская-Смирнова., Э. К. Наберушкина. СПб. : Изд-во: Питер, 2004. 289 с.

564. ADA Regulations Defining Disability Available for Public Comment. URL:<http://www.empirejustice.org/issue-areas/civil-rights/ada/ada-regulations-defining.html>.

565. A short introduction to The Danish Disability Council. Det Centrale Handicapråd. URL: <http://www.dch.dk/content/english-0>.

566. Baley S. Drogi samopoznanie : wyd. 2-е. Kraków : Zawód. Kultura, 1947. 178 s.

567. Disability and health. Key facts. 1 December 2020. URL: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>

568. Employment Equality ACT, 1998. URL: <http://www.irishstatutebook.ie/1998/en/act/pub/0021/>.

569. How the Office for Disability Issues is run. Office for Disability Issues. URL: <http://odi.dwp.gov.uk/about-the-odi/how-odi-is-run.php>.

570. J. Samuel Barkin. International Organization : Theories and Institutions. Palgrave Macmillan, 2006. 208 p.

571. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (M.P. z 13.08.1997 r. Nr 50 poz. 475). Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. URL: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/karta-praw-osob-niepelnosprawnych/>.

572. La Politique en faveur des personnes handicapées en France 28 juin 2011. Ambassade de France à Pékin URL: <http://www.ambafrance-cn.org/La-Politique-en-faveur-des-personnes-handicapees-en-France.html>.

573. People with Disabilities. The Ministry The Ministry of Children, Gender Equality, Integration and Social Affairs URL: <http://english.sm.dk/en/responsibilites/social-affairs/people-with-disabilities>.

574. Popper K.R. The Open Society and Its Enemies : vol. II. London : Routledge, 1971. 352 p.

575. Raport o sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce. URL: http://www.cbe.ahe.lodz.pl/archiwalna_cbrk/sytuacja%20osob.pdf.

576. Rechte von Menschen mit Behinderungen. Auswärtiges Amt. URL: http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Menschenrechte/Behinderte_node.html.

577. Ruth Colker Из истории принятия ADA. ABRUD : URL: <http://www.abrud.org/oADA.htm#up>.

578. Sobol Eugene Y. Effect of conceptual models for disability law regulation implementation and protection of rights and freedoms of disabled: international experience. Euro-american scientific cooperation. 2014. Volume #4. S. 52-55.

579. Sobol Eugene. Place and role of organs of internal affairs in the mechanism of ensuring human rights and freedoms. Przegląd Policyjny. 2011. № 3(103). S. 14–20.

580. Social Security Act. // Social Security Official Social Security Website. URL: http://www.ssa.gov/OP_Home/ssact/ssact-toc.htm.

581. The Americans With Disabilities Act of 1990. URL: <http://www.eeoc.gov/eeoc/history/35th/thelaw/ada.html>.

582. The Americans With Disabilities Act of 1990. EEOC 35th Anniversary Logo. URL: <http://www.eeoc.gov/eeoc/history/35th/thelaw/ada.html>.

583. The International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps (ICIDH), Geneva, WHO, 1980. URL: https://extranet.who.int/iris/restricted/bitstream/10665/41003/1/9241541261_eng.pdf.

584. Th. Hammarberg. International Organisation sactingas quasi-governments should be held accountable / The Council of Europe : The Commissioner for Human Rights. URL: https://www.coe.int/t/commissioner/Source/.../VP090608_RU.pdf.

585. The Minister of State for Disabled People. Minister of State for Disabled People. URL: <http://odi.dwp.gov.uk/about-the-odi/the-minister-for-disabled-people.php>.

586. USTAWA z dnia 27 sierpnia 1997 r.o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. URL: <http://prawo.lego.pl/prawo/ustawa-z-dnia-27-sierpnia-1997-r-o-rehabilitacji-zawodowej-i-spoecznej-oraz-zatrudnianiu-osob-niepelnosprawnych/>

587. Vancouver J. An enquiry into the causes and production of poverty, and the state of the poor : together with the proposed means for their effectual relief / J. Vancouver. London : Philanthropic Reform, 1796. 148 p.

588. Waddington L., Diller M. Tensions and Coherence in Disability Policy: The Uneasy Relationship Between Social Welfare and Civil Rights Models of Disability in American, European and International Employment Law. URL: <http://dredf.org/international/waddington.html>

589. Wendy Taormina-Weiss Rights of Persons with Disabilities in America. DISABLED WORLD. URL: <http://www.disabled-world.com/editorials/6786854.php>.

590. Willi Momm, Masaaki Iuchi Международные стандарты и национальные законодательства по вопросам приема на работу в поддержку инвалидов. URL: <http://base.safework.ru/iloenc?doc&nd=857400095&nh=0&ssect=0>.

591. Wojewódzka Społeczna Rada do spraw Osób Niepełnosprawnych. URL: <http://www.radaumwd.strefa.pl/>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Соболь Євген Юрійович, Журавльов Дмитро Володимирович,
Переверзєв Дмитро Миколайович

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ,
ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ
З БОКУ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Монографія

Книгу видано в авторській редакції

Підписано до друку 26.01.2022 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсет. Цифровий друк.
Ум. др. арк. 21,31. Тираж 300. Зам. 0159/І

Видавець і виготовлювач «ФОП Кандиба Т.П.»
Вул. Незалежності, 16, м. Бровари, 07400
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5263 від 20.12.2016
E-mail: diz18@ukr.net
Тел.: 067 231-02-86
099 912-31-22
099 120-25-24